

קובץ גליונות

חג הפסח

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

לעילוי נשמת

הר"ר שרגא פייבל

ב"ר צבי קנול זצ"ל

נלב"ע כ"א שבט

תשע"ב

תנצב"ה

קובץ מיוחד לחג הפסח

גליון "דברי שי"ח"

בתוספת פרסומים נדירים מבית מרן זי"ע

גליון "שיח אמונה"

מורחב

"והגדת לבנך"

ממרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

הלכות לחג הפסח

מהגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א

ועוד תוספות מיוחדות לימי החג

בברכת

פסח כשר ושמה!

מערכת "קובץ גליונות"

זמני חג הפסח

בחסות:

גינות דוד

לגור בבני ברק, לחיות על הפארקו

03-900-9944

עיר	הדלק"נ	מוצ"ש	ר"ת
ירושלים	6:32	7:46	8:25
בני ברק	6:48	7:48	8:22
קרית ספר	6:42	7:47	8:24
בית שמש	6:32	7:47	8:24
אופקים	6:41	7:47	8:23
חיפה	6:42	7:49	8:24
ליקוואוד	7:18	8:48	9:02

ניתן לשלם באשראי במכשירי קהילות ונדירים שבבתי הכנסת

להקדשות ע"ג הקובץ ניתן לפנות למס' 053-3145900 | k.gilyonot@gmail.com

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

הקדישו את יקיריכם ע"ג הקבצים באחת
משבתות השנה, ותהיו שותפים בזיכוי הרבים
הגדול להגדיל תורה ולהאדירה.

• כב ניסן אחרי	• י תמוז בלק
• כט ניסן קדושים	• יז תמוז פינחס
• ו אייר אמור	• כד תמוז מטות
• יג אייר בהר	• ב אב מסעי
• כ אייר בחקותי	• ט אב דברים
• כז אייר במדבר	• ז אלול שופטים
• ה סיון נשא	• יד אלול כי תצא
• יב סיון בהעלתך	• כא אלול כי תבא
• יט סיון שלח	• כח אלול נצבים ר"ה
• כו סיון קרח	• ו תשרי וילך יו"כ
• ג תמוז חקת	• חג הסוכות

לעילוי נשמת

ר' ראובן יהושע הכהן

ב"ר יוסף ז"ל

ד' ניסן תשכ"ו

הניה בלה

ב"ר שמואל הלוי (רוזנפלד) ע"ה

ח' ניסן תשע"ב

הונצחו ע"י בתם וחתנם

הר"ר ערן ואילנה פלס שיחיו

הבהרה

ההספד שהובא בקובץ הקודם

בשמו של מרן הגר"ד לנדו שליט"א

נכנס בטעות תחת שם מרן ואינו שלו,

ושגיאות מי יבין.

המערכת

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד

הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ -

ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900 פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לקבלת הקובץ במייל ניתן להצטרף

ע"י שליחת מייל לכתובת:

kovetz+subscribe@googlegroups.com

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

משורק-חנו שק-מלך

פרקי הדרכה, שיחות ומאמרים
לבן הישיבה בדורנו

משולב בפנינים ועצות יקרות
ממך שר התורה זיע"א

משולחנו של
הגאון רבי שלמה קניבסקי שליט"א
ראש ישיבות קדית מלך ותפארת ציון
כפי ששמע מאביו
רשכבה"ג מרן שר התורה זיע"א
ומזקניו הגדולים זיע"א

מתוך ברכת אב ממרן שר התורה זיע"א:

"פרקי מוסר ומאמרי
הדרכה לבני הישיבות
הקדושות בדורנו
המעודדים את
הלבבות
ליראת שמים"

קולמוס 072-2441660

הפצת ספרים שעובדת.

להשיג בחנויות
הספרים המובחרות

ניתן להזמין דרך מערכת קובץ גליונות במחיר: 45 ₪
ולקבל דרך הנציגים ברחבי הארץ | להזמנות: 053-3145900

דעת
עמוד ושיטת

קריעת ים סוף

בעמלקה

התנא הקדוש רבי יונתן בן עוזיאל זי"ע

● למעלה מ-90% התארסו!

מפתח השלדוכים קצור!

שלוחי "ועד הרבנים" יעתירו בעמלקה
בהצות ליל שביעי של פסה

עת רצון המסוגל לשידוכים, וימשיכו להעתיך
יום יום עד שיבא השידוך

1-800-22-36-36

ועד הרבנים
לעניי צדקה בארה"ק

ניתן לתרום לוועד הרבנים גם בכל עמדות "גדרים פלוס / קהילות"

גיליון מס' 469 חג הפסח תשפ"ב
שנה עשירית

בברכת
פסח כשר ושמח!
יצחק גולדשטוף

דברי עשי"ה

ממרח רשכבה"ג שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל

תאור מיוחד של בדיקת חמץ אצל מרחן שר התורה הגר"ה קניבסקי זצוק"ל בשנת תשנ"ב

בחדר השני כשביקש מנכדו לבדוק, אמר לו, על הרצפה תבדוק רק אם אין כזית.

הוציא את כל הדברים מהמקרר, ובדק שם, ולאחר מכן החזיר הכל.

מתחת למקרר לא בדק, ואמר שם את זה אנחנו מוכרים. נכנס לשינה, ואמר החזו"א אמר לי שאם לא היינו סומכים על הנשים הצדקניות שניקו היטב, לא היינו גומרים בדיקת חמץ כל הלילה.

ראה על המזרונים כתמים שחורים, ושאל אם שמו נפט, השיבה הרבנית שמתי פליט, אמר לה, נפט יותר טוב, אולי הם כתמי חמץ.

הוריד את המזרונים, ובדקם גם מהצד השני, המיטות היו עשויים מחלקי עץ שנכנסו בתוך המסגרת, ופירק את כל החלקים, ובדקם אחד אחד, והחזירם למקומם.

שאל את אשתו, אם היא ניערה את הנעליים והשיבה שכן, ולא בדקם.

מקומות הנמוכים, נתן לנכדו לבדוק, ואמר שקשה לו לבדוק. בארונות מרוקן מדף מדף, ומוציא את כל הבגדים, ואמר שכן נהג החזו"א שבין הבגדים הם מקום שאין מכניסים שם חמץ, אלא רק מוציאים את הבגדים, ובודקים את המדפים.

בתוך כך נכנס אחד ושאל, שהציעו לו שידוך, ושם הבחור ואבי המדוברת זהים, וכיון שזו שאלה שלא קשורה לבדיקת חמץ, לא דיבר, רק רימז, שלא יעשו את השידוך, ושאל, אם יוסיפו שם, אפשר לעשות את השידוך, ורימז, שאז זה בסדר.

כשנכדו יצא לרגע, אמרתי לו שיתן לי לבדוק, שאלני אם יצאתי בברכה, וכשהשבתי בחיוב נתן לי לבדוק.

כלי הספונזה (הדלי והמקל) של כל השנה נמכרו לגוי. בסלון בדק את הכיסאות מלמעלה ולמטה.

פתח את החלונות ובדק את אדני החלון, ושאלו אותו, מה שייך לבדוק שם, והרי הציפורים אוכלים שם, ובכל זאת בדק.

בהול היה ארון עם הספרים החדשים העומדים למכירה, והוציא את כל הספרים, ובדק את המדפים, ושאל אותו נכדו, מה שייך לבדוק שם, והרי אלו ספרים חדשים, ואמר אין הכי נמי, רק שלא בדקו את המדפים, קודם שהכניסו לשם את הספרים.

כל הבדיקה הייתה בשלווה גמורה, בדק ביסודיות את כל הבית והבדיקה נגמרה בשעה 11 בלילה.

(ווי העמודים)

הרב מאיר דינר שליט"א מלומדי הכולל, זכה להתלוות למרחן הגר"ה בבדיקת חמץ בשנת תשנ"ב, הוא רשם את הכל עובר לעשייתו, ולפנינו מסמך מרתק, מבדיקת חמץ שערך מרחן בשנה זו.

ראשית שאלתי אותו, מכיון שאני דר אצל חותני זה ג' חודשים, מה לעשות עם בדיקת חמץ. שאלני אם יש לי שם חדר מיוחד. השבתי שכן, אמר לי תבדוק שם עם ברכה.

שאלתי, אם צריך שכירות, ואמר שלא, כי זה מיוחד לך. וכשאמרתי לו שאני עובר מחר לבית הורי לכל הפסח. אמר אם כן, תבדוק בלי ברכה. או שתצא בברכת חמץ.

עוד סיפר מרחן שהיה שהיה בחור יתום שרצה להתלוות אליי לבדיקת חמץ, ומרחן שלחו לביתו כדי שיבדוק שם את החמץ, כי בעיקר הדין, הבית שייך לו, כי הוא ירשו, ואימו רק גרה שם, ולכן הוא צריך לבדוק עם ברכה ולא אמן.

לאחר תפילת ערבית, נתלוותי אליו, והשתתפתי בברכת חמץ שבביתו.

אינו ממחר במיוחד, ובדק אם יש מכתב בדואר. כשהגיע הביתה אמר לאשתו, תביאי קופסא בשביל החמץ, ותשימי עשרה פירורים. אישתו השיבה כבר שמת.

את כל העשרה פירורים שמו במטבח, כל הבית היה מוכן לבדיקת חמץ, והמנהג היה שגם על השיש עדיין לא שמו כלום, קודם בדיקת חמץ, ולא התחילו לבשל לפסח קודם בדיקת חמץ.

מרחן לבש כובע וחליפה, ובירך בסלון, והתחיל את בדיקת החמץ במטבח, ובתחילה חיפש את עשר הפירורים, כשמצא אחד, הכניס לשקית שבידו, כשהגיע לשמונה סימן שנשאר לו עוד שתיים. הוא מצא את התשיעי, ואת העשירי לא מצא.

מיד התחיל חיפושם נרחבים אחר הפירור העשירי, והפירור לא נמצא, מרחן היה בשלווה, אבל המתח היה ניכר באוויר, היכן הפירור העשירי, לאחר חיפושם נרחבים, ירד נכדו למטה, והתברר שהפירור היה על החלון, והוא נפל למטה, כעת נשמו לרווחה, שכל עשר הפירורים נמצאו.

אז הוריד מרחן אף הכובע והחליפה, כיבה את הנר, ואמר שלא לכבות את הנר בפה, כמו שכתב בספר חסידים, אלא ביד.

והתחיל לבדוק לאור החשמל.

הוא אמר לנכדו שהיה עמו, קשה לי להתכופף תבדוק על הרצפה, לבדוק, על הרצפה זה לא קשה לבדוק, כי רק צריך לראות שאין שם כזית, כזית קל לראות. פירורים על הרצפה בטלים. ורק בכלים צריך לבדוק, שלא יהיו פירורים.

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכו', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושרות מרבינו.

חדש, נדיר ולא ידוע

קבלת קהל של רבינו - חול המועד פסח תשע"ד.

נערך על פי סרטי הקלטה - ע"י מכון 'אלא ד' אמות של הלכה' ובאדיבותם. הזכויות שמורות

רבינו בהחלטיות: אין כזה שם.

השואל: האם רינה זה טוב.

רבינו: רינה יש כזה שם.

השואל: ומה הרב אומר על השם שירה.

רבינו: אין כזה שם.

השואל: האם גם בשידוכים לשנות לרינה.

רבינו: בטח. ומוסיף לשאול, מתי היא נולדה.

האבא: בחשון.

רבינו: בקרוב יהיה לה שידוך.

הנכד: יש פה עוד בן שלו.

אברך בן עליה נכנס ושואל, מה הדין ראה מהבית חמור שנופל ורץ לעזור לו, ובדרך ראה עוד חמור שנופל למי לעזור קודם למי שראה קודם או למי שנזדמן לו קודם.

רבינו: למי שנזדמן לו קודם.

שואל נוסף: מה הדין בשבת להתפלל בבית הכנסת שיש שתי מזגנים על גנרטור והשלישי לא על גנרטור.

רבינו מביט בו ואומר: אל תתביש עם הפאות, (ולעצם השאלה ממשיך): אם גם בלי זה היה אור אז מותר.

הנכד: הוא לא שואל על אור, אלא לגבי מזגנים, מזגן זה מה שמוציא אור.

רבינו: אותו דבר הוא לא נהנה מזה.

שואל עם ילדיו נכנס בשאלה: הקבלן שבונה לנו את הבנין רוצה את הכסף, עוד לפני שבונה, האם לתת לו.

רבינו: בחול המועד בונים?

הנכד: לא, אבל הוא רוצה לדעת איך צריך להתנהג.

רבינו: זה בוער עכשיו? תבואו אחרי חול המועד.

השואל לא מרפה: אישתי חוששת מהקבלן הזה, הוא נראה מפחיד בדרישות והתנהגות שלו.

רבינו מחייך: תגיד לה "לא תגורו מפני איש", שלא תפחד.

שאלה: אחד קיבל פקדון לשמור אך לא נעל את הדלת בליל פסח, כי ידע שזה ליל שימורים, ונגנב, מה הדין.

רבינו בחיך גדול: הרי זה שאלה שלא יקרה אף פעם....

השואל: כתוב בתורה לגבי ים סוף שלוש לשונות בקיעה, גזירה, וקריעה, מה ההבדל בין שלוש הלשונות "לגזור ים סוף לגזרים" "וקריעת ים סוף".

רבינו: הרבה פעמים בתורה יש דבר שנקרא בשלוש וארבע לשונות.

כידוע ימי חול המועד היו כולם קודש לטובת הכלל, בימים אלו רבינו ישב בביתו ולא הגביל את הכניסה, והיה כל דורש ה' יבוא ויכנס. ומשכך בימים אלו עלו ובאו מאות איש, לעצה ולברכה ולשאול דבר ה' זו הלכה, ומשכך סגנון אנשים, מגוון ושונה מאיש לרעהו. להלן תמלול של כעשרה רגעים מתוך סרט הקלטה ארוך של כשעה שבידינו.

קבלת קהל ג' דחול המועד פסח י"ג ניסן תשע"ד

ראשון האנשים נכנס הגאון רבי ישראל טאפלין, רב קהילה נודעת בחו"ל, שמתכתב הרבה בדברי תורה והלכה עם רבינו (שליט"א), השנים שוחחו שלוש דקות, ונפרדו בברכת גוט מועד.

אחריו נכנס אברך, ואיחל גוט מועד, ושאל: מה הדין בת הבן, לגבי חיבוק ונישוק, מותר או אסור?

רבינו: קטנה מתירים.

השואל: עד איזה גיל אפשר.

רבינו: אומרים בשם החזו"א עד שבע שנים. (והעיר לו רבינו על כל שבנו הילד לבוש בחולצה שיש בה שרוולים קצרים).

השואל: האם נכדה יכולה לשיר בבית כשהסבא שומע?

רבינו: בני בנים הרי הם כבנים.

אחריו נכנס אורח, אוחז במצלמה והחל לצלם את רבינו.

רבינו: לא מצלמים בחול המועד זה כתיבה!.

שואל נוסף נכנס: נפגשתי עם בחורה, אבל היא לא רוצה להמשיך את השידוך מה לעשות.

רבינו: היא לא רוצה? אז זה לא שלך, אתה רוצה למות?

האיש מתבלבל, והנכד ר' אריה מתנדב להסביר ברור: "הרב אומר, אם לא ניגזר, זה לא שלך, אל תלחץ אותה".

השואל: אבל כבר שלוש שנים אני מחפש שידוך, מתי זה יבוא?

רבינו מביט בו ואומר: כשיהיה לך זקן! הכלה רוצה רק זקן....

נער עם אביו נכנסים לחדר, האבא אומר "היום הבר מצוה. הוא הגיע להתברך ולשאול במה להתחזק".

רבינו: ללמוד בהתמדה.

יהודי בגיל העמידה נכנס, ואומר כי יש לו בת בגיל עשרים ושלוש וקראו לה רנתיה האם זה שם טוב? כי בלידתה אשתו רצתה שיהיה לה שם שמוזכר בו את שמות הקב"ה (י-ה)

רבינו: חסר שמות? תיקרא לה מהיום בתיה.

השואל: האם לשנות את השם.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

מיוחד מרתק ובלעדי בפרסום ראשון עבור הגליון "דברי שי"ח"

תאור מרתק ומיוחד מתוך יומן רשימות שקבלנו כפי שנרשם ע"י אחד ממשפחת רבינו שזכה לשמשו בשנים האחרונות

יש לציין כי הדברים נכתבו מדי יום עובר לעשייתן

היומן המלא יפורסם בקובץ זכרון מיוחד שיצא אי"ה ע"י מערכת "קובץ גליונות" לאחר חג הפסח

ליל ט' ניסן תשע"ח

הגעתי לבית מרן בשעה עשר וחצי בלילה, מרן התעייף וכבר ישן, אע"פ שבשעון קיץ הוא הולך לישון בשעה אחד עשרה דהיינו עשר שלו לפי שעון חורף. מרן התעורר לפתע ושאל האם מישהו נמצא בחדר, אמרתי לו שאני נמצא ואמר לי תעיר אותי בחצות.

אמר לבנו: יש לך נכדים בכורים, תזמין אותם לסיום...

יום ראשון ט' ניסן תשע"ח

זכיתי לשהות בבית מרן בבוקר ואכתוב מעט דברים.

שאלו, אחד יש לו עסקים עם גוי, והגוי הביא לו שטרות חוב בלי לשלם, האם לשכור עורך דין? השיב מרן: שיתפלל.

שאלו: אחד שהפרוטה מצוייה בכיסו הגיע לסופר סת"ם וביקש מהסופר שיתן לו בחינם, ואכן קיבל במתנה. ועכשיו רוצה לשלם מכסף מעשר, האם לקחת. השיב מרן: זה הערמה. אח"כ מרן הוסיף: המוכר צריך לקחת, והקונה כבר יקבל את גמולו המגיע לו.

ניגש בחור בר מצוה ביקש ברכה, מרן שאל: יש לך דרשה? השיב הבחור כן, על ענין היסח הדעת. שאל מרן: יש שאגת אריה בדרשה?... ואח"כ אמר בחיך: השאגת אריה נמצא בכל בר מצוה...

ביקשו עבור בחורה בת ארבעים שתמצא זיווג. אמר מרן: שתגיד עשרה פרקי תהילים כל יום.

לאחד נולדה בת חמישית אחרי ארבע בנות, ורוצה בן, אמר מרן בחיך: אחרי עשר בנות יבואו עשר בנים...

שאלו בדבר אברך שקצת לומד וקצת עושה עסקים וחלק מהעסקים לא חוקיים האם להמשיך, אמר מרן: שימשיך ללמוד תורה ויהיה הצלחה בעסקים.

שאל ... שכתוב במנחות בפרק ר' ישמעאל כל העירות מתקבצות לשם בקצירת העומר וצ"ב הרי היו שם מהרגל ולא התקבצו, השיב מרן: אולי הכוונה לנשים שלא מחוייבות לעלות לרגל.

נכנס ... מ... ושאל האם ראוי שיקימו קרן רק להלוואות לאנשים שנקלעו למצוקה אע"פ שהאנשים לא עניים אלא בעלי עסקים שצריכים הלוואה להתשקם, והשיב מרן: זה גם צדקה. הנ"ל שאל מאיפה יהיה כסף, ואמר מרן: מצדקה. שאל איזה סוג צדקה זה, ואמר מרן: זה מצוה ככל המצות.

יום שני י' ניסן תשע"ח זכיתי גם בבוקר זה לשהות בבית מרן שליט"א ואכתוב חלק ממה שראיתי ושמעתי.

שאלו על שם אמונה, ואמר מרן: לא שמעתי כזה שם.

אחד נולד לו בן בריא ובן חולה והרופאים חוששים לבעיות גנטיות ורוצים שההורים יעשו בדיקות האם לעשות, מרן: לא מחויבים.

יהודי שכר דירה ולא יודע האם להשקיע בגרנטור לשבת, השיב מרן: מה שהוא רוצה.

שאלו: אשה חולה בכליות וחלק מהמזון שלה הוא קטניות האם תאכל את זה בפסח [אשכנזייה], והשיב מרן: אם זה פקוח נפש.

ליל יא ניסן תשע"ח זכיתי בלילה זה לישון בבית רבינו

אכתוב דבר אחד נפלא, כשהגעתי בשעה אחת עשרה ומרן הלך לישון רק בעשרה לשתים עשרה כדי לסיים את החובות, וכשגמר את החובות של אותו יום היה שרוי בשמחה עצומה ודיבר במשך כמה דקות על הסיום המתקרב אף על פי שכבר לפחות שבעים פעם סיים...

יום שלישי י"א ניסן תשע"ח

הייתי בבית מרן בבוקר, בבית מורגש ההכנות לסיום שבעיצומם, מרן עצמו עשה חשבון עם נכדו הגר"ג ששו"ע גמר, ירושלמי בטעות הבין מנכדו שגמר לגמרי והתפלא שהרי השאיר לסיום וברמב"ם נשאר עוד שלוש פרקים ובגמ' דף ליום עד הסיום והיה ניכר על פניו השמחה הגדולה כשחישבן הכל.

אחד שאל, שאביו לא נוהג ללבוש קיטל והוא רוצה ללבוש האם יכול? אמר מרן: שישאל רשות מאביו.

אחד מרגיל בניו לחינוך גם בארבע כוסות ושואל האם צריך בשיעור הגדול, אמר מרן: אם הגיע לחינוך צריך.

נכנס ... עם בנו החולה ושאל מה יקבל על עצמו, מרן: שיתפלל, המשיך לשאול אבל מה יקבל באופן פרטי, ואמר מרן: עשרה פרקי תהלים.

משפחה שואלת שהם גרים בחו"ל והסבתא מתגעגעת האם לנסוע לחו"ל, לא, מרן: לא, שהיא תבוא לפה.

יום רביעי י"ב ניסן תשע"ח

הגעתי לבית מרן שליט"א בשעה תשע ומרן ישב ולמד את הדף האחרון בנידה. אמת מה נהדר היה מראהו כשהוא ישב וחשבן מה גמר ומה עוד נשאר קצת תוספתא וכל הזמן חשבן והזכיר את הסיום ואעפ"כ היה הכל רגוע ובישוב הדעת. ואכתוב כמה דברים שראיתי ששאלו במשך הבוקר.

שאלו: למי שיש לו איזה נגע ביד מה מרן מציע ללמוד, מרן: מסכת נגעים.

אמר מרן: רבי מאיר קרליץ גם היה עושה סיום והחזו"א היה משתתף.

אמר מרן: גם מי שלא בכור מותר לו לעשות סיום... זה מצוה.

שאל אחד, האם אפשר לקרא זונדל, והשיב מרן: יש כזה שם.

אחד נכנס ביקש ברכה לפרנסה, מרן: שילך לכולל ללמוד.

אמר מרן: אני זוכר שהייתי נוסע לבדוק את החמץ בישיבה... זה נראה כאילו היה אתמול...

יום חמישי י"ג ניסן תשע"ח

ב"ה ההכנות לסיום הגדול בעיצומם ומרן מזכיר זה כל כמה דקות. ההתרגשות גדולה זכיתי להיות בבית הגדול והקדוש גם בבוקר זה ואכתוב מעט דברים ששמעתי.

ראש כולל ביקש לשאול שהמנהג אצל האשכנזים שמברכים על שני הכוסות ברכה נפרדת ואילו אצל הספרדים הברכה של הקידוש פוטרת את הכוס שני, האם אפשר שספרדי יאכל אצל אשכנזי ואע"פ שהברכה של האשכנזי פוטרת בשבילו רק כוס ראשון, מרן: אפשר.

אחד נהיה בן ששים ושאל מה יקבל על עצמו, אמר מרן: ללמוד את כל הש"ס. הוסיף לשאול, בעיון או בבקאות, ואמר מרן: שניהם.

ליל י"ד ניסן תשע"ח

זכיתי גם בלילה זה לישון בבית מרן [שליט"א]. מרן התעייף מהבדיקת חמץ הארוכה וכבר הלך לישון. ההכנות לסיום הגדול שיערך מחר אחרי שחרית ניכרו מכל פינה.

יום שני י"ז ניסן ב' דחזה"מ תשע"ח

הגעתי בשעה תשע מרן עוד ישן, אחרי כמה דקות קם וישב ולמד בהתמדה במשך כשעתיים וחצי שו"ע וגמ' עד הבריתות ואכתוב כמה שאלות שהתעוררו ונשאלו במשך הבוקר.

יש ביהכנ"ס שאחרי כל יו"ט עושים כנס חיזוק ורוצים לעשות עכשיו בחזה"מ, ושואלים מה עדיף לחזק, תפילה או כיבוד אב ואם או שמחה בקיום המצות, מרן: כיבוד אב ואם.

לאחד נולד בן בליל הסדר ויש לו שני סבים שנפטרו, יש אחד שהאלמנה חיה וזה ישמח אותה אבל האלמנה עצמה אומרת שיש כבר הרבה ילדים על שמו ולא צריך לקרא, והסבא השני אין אלמנה חיה אבל יש רק אחד שקראו על שמו, מרן: שיקראו על הסבא השני.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

🕍 רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

הרופאים מתלבטים אם לעשות צינתור לאשה והיא רק בת חמישים ושימונה, מרן: אני לא רופא.

שאלו שנולד נכד לפני ליל הסדר והברית נדחתה, האם לעשות השבוע שלום זוכר, מרן: אפשר.

מרן למד בברכות וכשגמר את פרק מי שמתו אמר, הדרן עלך פרק מי שמתו. ואח"כ הרים את ראשו ואמר האמת שלא מתאים להגיד הדרן עלך מי שמתו וכי שוב פעם נשוב למיתה, והיה צ"ל הדרן עלך פרק שלישי.

שאלו, אחד כל הזמן כועס האם לפנות לטיפול, מרן: שילמד מנחות וינוח הכעס.

אחד לקח כדור ריטלין בפסח והתברר לו שיש בזה תערובת חמץ מה יעשה לתקן את זה, מרן: שיחזור הלכות פסח. אמרו שזה אשה, מרן: שתגיד עשרה פרקי תהילים.

יום שלישי י"ח ניסן ג' דחווה"מ פסח תשע"ח

הגעתי לבית מרן בשעה תשע מרן עוד ישן אחרי כמה רגעים התעורר וביקש לקום וישב ולמד במשך כמה שעות בלי הפסק שו"ע וגמ' ברכות עד סוף החובות בשעה שתים עשרה יצא לשלוש בריתות וב"ה הרגיש מצוין ואכתוב כמה דברים שהתחדשו במשך הבוקר.

אחד התפלל ושכח ותן טל ומטר וחזר ושכח יעלה ויבוא האם מכיון שלמעשה התפלל הכל זה בסדר או דלמא שיתפלל עוד פעם, מרן: שיחזור פעם שלישית.

בחור כבר נפגש פעמיים והוא יכול להריח ריח חזק כפלפל שחור, אבל לא ריח חלש יותר כגון נענע, האם חייב לספר? מרן: זה לא כל כך חיסרון לא צריכים לספר את זה.

שאלו לגבי אחד שמרן אמר שיוריד את השעון ויהיה לו ילדים ואין לו ילדים, מרן: על מה הוא עושה הבדלה? שיעשה על יין ויהיה לו ילדים.

לאשה קוראים מירי וזה היה שמה במי שבירך כשנולדה האם לשנות למרים, מרן: אין כזה שם מירי.

שאלו: אחד אחוז בפסוקי דזמרה ושואלים אותו שאלה דחופה, כל השנה הוא כותב, בחול המועד שא"א לכתוב מה עדיף, שיכתוב או שידבר? השיב מרן שיסמן בידו שלא יכול לדבר (והדגים בידו עם היד קמוצה). שאל אבל לפעמים זה דחוף, ואמר מרן: שלא ידבר ולא יכתוב.

לאחד יש קרובים בשטחים ליד הערבים, ונפטר להם קרוב ורוצה ליסוע לדבר איתם ולעודד אותם, אמר מרן: אם יש סכנה שלא יסע.

אחד נוסע ליו"ט, ושתים מבקשים ממנו את הדירה, קרוב ושכן, למי לתת? והשיב מרן: לשכן, והמליץ את הפסוק טוב שכן קרוב מאח רחוק.

אתמול מרן [שליט"א] היה בירושלים כבכל חוה"מ וביקר בכותל והיה מעמד אדיר של אלפים רבים הנערך בכעשרים אלף שהגיעו להקביל את פניו מרן לא דיבר על כך מילה.

כשנכנסה היום ביתו שאלה אותו היית אתמול בירושלים? מרן: כן, אמרה לו בכותל? אמר כן, אח"כ שאלה היית בעוד מקום מרן לא ענה.

יום רביעי י"ט ניסן ד' דחווה"מ פסח תשע"ח

הגעתי לבית מרן שליט"א בשעה שמונה וחצי בבוקר מרן עוד נמנם כמה דקות ומיד קם כאריה ולמד במשך כמה שעות בריכוז עמוק ובהתמדה נפלאה שו"ע וגמ' ותוספתא וירושלמי ונכנסו באמצע ראשי לב לאחים וראש העיר ואישי ציבור והיו צריכים להמתין כל פעם כמה זמן עד שמרן שם לב ואכתוב קצת חידושים.

לאחת קוראים תהילה, האם זה בסדר? מרן: לא שמעתי כזה שם.

נכנס בנו הגדול הגאון רא"ש ושאל השנה שיו"ט חל בערב שבת האם מותר לגלול את הס"ת ביו"ט עבור שבת, והשיב מרן: אם עשו עירוב תבשילין מותר.

עוד שאל האם מותר להוציא חומשים מהגוי בשבת, מרן: אסור.

נכנסו ראשי לב לאחים להזמין לכינוס, מרן: צריך גם ללמוד...

מרן: מחר אי"ה צריך לסיים ברכות זרעים יש הרבה ירושלמי.

בחור שואל שיש לו פתאום שומה על האף, האם לעשות בדיקות לבדוק מה זה, מרן: למה לא.

יום שישי כ' ניסן ה' דחזה"מ תשע"ח

הגעתי בשעה תשע מרן בדיוק קם ודיבר בהתרגשות שהיום מסיימים ברכות והתישב ללמוד. אמנם הגיעו גדולי הדור ומרן כיבד כל אחד ודיברו בלימוד וכדלהלן.

נכנס מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א, מרן הגרי"ג אמר אני מתנצל שאני מפריע, מרן ענה: אני מתנצל שאני מטריח.

שאל מרן הגרי"ג אם אחד לא אמר שהחיינו ביום הראשון האם יכול לומר במשך חול המועד, מרן: יתכן שכן, חול המועד זה גם חלק מיום טוב. אח"כ עיינו בגמ' בעירובין שמדברת על כך.

עוד שאל האם גם הלל השלם אפשר לומר, מרן: יכול להיות. אח"כ איחלו גוט מועד זה לזה.

לאחר שיצא אמר מרן: למה הוא צריך לטרוח לבוא לפה... הוא יותר מבוגר ממני...

נכנס מרן הגרב"ד פורבסקי שליט"א ופלפלו כעשר דקות באידיש בתוספתא פסחים וברמב"ם זמנים הלכות פסח והלכות קרבנות ואמת מה נהדר היה לראות את שני זקני הדור יושבים כשלצידם מתגבהת ערימת ספרים.

נכנס הרב ... ואמר גוט מועד, מרן נאנח ואמר לא נותנים ללמוד, הנ"ל נבהל ושאל אני מפריע, מרן השיב: אתה לא, ושאל איזה שאלה ברמב"ן בספר המצות.

מרן רבינו זצוק"ל בחדר לימודו שבעלית חגג בה היה יושב ועוסק בתורה ללא הפרעות,

בתמונה: ימי ערב פסח מרן מעיין בגליון "דברי שי"ח" ובשאלות שקיבל על הנכתב בגליון מאחד הקוראים מעבר לים ניתן להבחין בוילונות המכסים את הספרים הרבים כפי שהקפיד מרן לכסותם בימי הפסח מחשש חמץ, והיה משאיר לעצמו ארונית עם ספרי הלימוד הנצרכים ללימוד חובותיו בחג הפסח

ברכת מזל טוב לידידינו החשוב הרה"ג ר' שמואל רזנברג שליט"א להולדת הבן נ"י בשעט"מ

ברכת מזל טוב לידידינו החשוב שזכה לקרבה אצל רבינו הרה"ג ר' יצחק אוהב ציון שליט"א לרגל שמחת נישואי בתו תחי' בשעט"מ

לזכות משה שמואל בן פעריל לשידוך

לז"נ רבינו מרן שמריה חיים יוסף בן מרן יעקב ישראל זצ"ל יה"ר שימליץ טוב בעד כלל ישראל ובפרט לדר' הרב יוסף דוב בן מלכה פרעגער לבריאת הגו"נ לו ולב"ב וכיוצ"ח ולחג כשר ושמח עם שפע ברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות אמן

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com
רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק
☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,
יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:
נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586
קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת

על גדולי הדורות

חדש! עובדות חדשות ונדירות מפי רבינו מרן שליט"א!

מדור שָׁנִים קְדֻמוֹנִיּוֹת - לשבועות הבאים בעזה"י

פרשת אמור - אודות גיס רבינו הגאון רבי שאול ברום זצ"ל (ו' אייר)

פרשת בחוקותי - הגאון הגדול רבי משה הלוי סואלוביצ'יק - שו"ץ (י"ד י"ט אייר)

נשמח לקבל מקוראינו הנאמנים מסמכים, תמונות, עובדות ומעשיות הקשורים להג"ל

יריעה נדירה ומקיפה עם עובדות חדשות

על הקשר של רבינו זי"ע עם זקינו הצדיק הגאון רבי אריה לוי זצ"ל

הצעת השידוך

כשעלתה הצעת השידוך של רבינו עם להבחל"ח הרבנית ע"ה, בירר אבי הנערה, מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל אצל שני גיסיו שהיו בחורים אז ולמדו בישיבת לומז'א - רבי רפאל ורבי שמחה שלמה בני רבי אריה לוי אודות טיבו של רבינו, והם הפליגו בשבחיו, ואכן השידוך קם והיה (מפי רבי יצחק שאול קניבסקי).

קשר של קיימא

אחרי שנשא רבנו את רעייתו הרבנית בת שבע קניבסקי ע"ה, הוא הכיר מקרוב את דמותו הטמירה של סבה, הלא הוא הגאון רבי אריה לוי זצ"ל, ומאז נקשר עמו בקשרי ידידות ואהבה של תורה, ופעמים רבות כאשר שהה בירושלים בשנים שאחרי נישואיו היה הולך לשוחח בדברי תורה עם אותו צדיק זצ"ל.

רבי אריה לוי (בהגיה מלעיל, כך היה שגור בפיו של רבינו, ופעם אף תמה אם אינם משבט לוי...) הקדיש עבורו הרבה זמן והעביר לו מסורות שונות שקיבל מדורות קודמים, חלקם מובאים להלן, וייחס לו חשיבות מיוחדת.

ובהזדמנות סח רבנו, שכאשר הוצעה לו הצעת השידוך הביע החזון איש את דעתו ואמר, כי כדאי להשתדך עם צאצאיו של רבי אריה לוי, כי מדות טובות עוברים בירושה לדורות הבאים, כי זו הדוגמא שהילדים רואים וגדלים עמה בבית, והם מושרשים בהם (ראה בספר דרך אבות, עמוד צ"ו).

הרבנית וזקנה רבי אריה

רעייתו של רבינו, הרבנית בת שבע ע"ה, היתה קשורה בלב ובנפש בסבא הדגול, כי מלבד היותה לנכדתו הגדולה, היתה דומה לו בתכונות החסד והעזרה בכל גופה ונפשה. בשנים שאחרי נישואיה עת עברה להתגורר בבני ברק, היתה כותבת בגעגועים מכתבים לסביה הגדול, והוא היה משיב לה במכתבים משלו.

מסופר, כי בשמחת האירוסין של רבינו, שהתקיימה בירושלים, נשא דברים אביו מרן הסטייפלר בין השאר הפליג בשבחה של הכלה וסיפר כי 'הבריות אומרות על הכלה שהיא דומה בתכונותיה לסבה רבי אריה לוי'...

גם רבי אריה עצמו נשא דברים בשמחת האירוסין, בשבח החתן והכלה ('הספרים', עמוד נ"ג).

כל שנות חייה היתה הרבנית ע"ה מרבה להזכיר מהליכותיו ומהנהגותיו הנפלאות, רבים מהם הובאו בין פרקי הספר 'בית אימ' מתולדותיה של הרבנית, בעריכת בתה הרבנית ר. צביון תחי'. וחלקם בספר 'באר שבע' ובעוד מקומות, ונלאינו מלהביאם.

מי הייחוס החשוב?

וסיפר רבינו שכשהוא בא בברית הנישואין, חמיו מרן הרב אלישיב לא היה מוכר כל כך, ובפרט בבני ברק, ועיקר ה"ייחוס" של זוגתו הרבנית ע"ה היתה בכך שהיא 'נכדה של הצדיק רבי אריה'. אך במשך השנים שמו של הרב אלישיב התפרסם ועיקר ייחוסה היה כבר, שהיא בתו של הרב אלישיב... (מפי רבי יצחק שאול קניבסקי).

נכדי ר' אריה

בשנים המאוחרות כשהיו באים אל רבינו נכדיו של רבי אריה לשאלה או לברכה, היה מקבל אותם בסבר פנים יפות. לא פעם היה משוחח איתם על דמותו.

פעם אף אמר לנכדו של רבי אריה - רבי זאב ב"ר רפאל לוי זצ"ל, הנך מזכיר בדמות פניך את פניו וזקנו ההדור של רבי אריה...

כשננס פעם נכד ששמו 'אריה לוי' הקרוי על שם סבו- אמר לו רבינו בצחות ה', רבי אריה לוי לא מת' (על פי הגמרא תענית ה' ב').

'אתה מזכיר במראה הפנים את דמותו של רבי אריה'... עם רבי זאב לוי ז"ל

האריך עמו בשיחה

סיפר גיס רבינו הגאון רבי משה אלישיב שליט"א: זכורני את החביבות המיוחדת שהיתה לסבי ר' אריה זצ"ל כלפי רבי חיים, ואף שהיה ידוע שקיבל כל אדם בסבר פנים יפות, אבל כשדיבר איתו הראה חביבות מיוחדת וגם האריך עמו בשיחה, כי הכיר המעלות הגדולות שיש בו. (וראה עוד בבית אימ עמוד 41 דברי שבח שאמר רבי אריה).

עוד הוסיף, שביום נישואיו של רבינו, ז' כסלו תשי"ב, נפטר בירושלים הגאון רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל, ורבי אריה השתתף בהלוויה, וההלוויה הסתיימה אחרי צהרים סמוך לפנות הערב, ורבי אריה התאמץ ליסע מיד אחרי כן לעיר פתח תקוה, שם התקיימה שמחת נישואי נכדו החתן החשוב.

רבי אריה לוי זצ"ל הוגה בתורה

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 - שלוחה 1586

קהילות 073-2757000 - שלוחה 4310

מכתבי תורה

מספר חודשים אחרי נישואיו, כבר עמד רבינו בקשרי מכתבים עם זקינו רבי אריה, אחד מהם עסק בהצעת שידוך שביקש רבי אריה להציע עבור בחור פלוני, ורבינו משיב לו, כי נודע לו שאותו בחור כבר עומד לסגור שידוך עם אחרת, והוא מוסיף 'וכדי שלא תהא ביאה ריקנית אכתוב להדר'ג מה שחשבת'. וכותב מהלך עמוק לבאר כיצד נתלו עשרה בני המן על עץ אחד, ולימים הדפיס את זה בספרו טעמא דקרא - אסתר. (העתק המכתב המלא הובא בספר בית אימי עמוד 31).

מתפלל בעדו בשני וחמישי

רבי אריה לוי היה לעיתים מהלך עם רבינו ברחובות ירושלים ומשוחח איתו בדברי תורה.

באחד הפעמים, בתוך כדי שהילכו הבחין רבי אריה ביהודי תלמיד חכם שהיו לו בעיות כלשהן, רבי אריה ביקש לשמח אותו, ואמר לו בקול מלבב 'הו, כמה טוב לפגוש אותכם, הלא אני מתפלל בעדכם בכל שבוע בשני וחמישי'...

התפלא האיש ושאל, - מה יש בימים שני וחמישי שאתה מזכיר אותי? נתחייך רבי אריה וענה לו, הלא בשני וחמישי קוראים בתורה, ולאחריה נוהגים לומר 'יהי רצון לקיים בנו חכמי ישראל הם ונשיהם ותלמידיהם וכו', ובזה אתה כלול... (רבי יצחק שאול קניבסקי, ששמע כן מרבינו. וראה משנה ברורה סימן קמ"ז כ"ב).

לישא אשה לשם שמים

בגמרא בתענית ל"א א' איתא, 'יפיות שבהן מה היו אומרות, תנו עיניכם ליופי, שאין האשה אלא ליופי. מיוחסות שבהן מה היו אומרות, תנו עינכם למשפחה, לפי שאין האשה אלא לבנים, מכווערות שבהן מה היו אומרות, קחו מקחכם לשום שמים ובלבד שתעטרונם בזהובים'. ולכאורה צריך ביאור, כי לא זו בלבד שעושים להם טובה למכווערות, שמסכימים לינשא להם, הם עוד מעיזות להציב תנאים ולבקש כסף?

ושמעתי מרבי אריה לוי שדרש פעם במסיבת תנאים ואמר, שכולם כאן מתכוונים לשם שמים.

היפות אומרות, שה'לשם שמים' היינו שישא אשה נאה כדי שלא יתן עיניו באשה אחרת. ואילו המיוחסות אמרו שה'לשם שמים' הוא דווקא לישא אותם, כדי שיהיו בנים טובים, אבל המכווערות טוענות, שגם אם ישאו אותם - שאינם יפות ואינם מיוחסות - עדיין אין זה לשם שמים, כי נמצא שחשכו כסף, ורק אם תקחו אותנו וגם תוסיפו כסף, יהיה נחשב לשם שמים (מפיו של רבינו. ובשנים האחרונות אחד המסדרים את טעמא דקרא לדפוס, הכניס פירוש זה אחרי פרשת ואתחנן).

הילד ששחט

סיפר לי רבי אריה, כי אמו של הגאון בעל ה'רדב"ז ז"ל היתה עניה מאוד, והיתה מתפרנסת ממריטת הנוצות של העוף אחרי השחיטה.

פעם אחת, מישהו הביא לה שש עופות, וביקש שתלך לשוחט ולאחר מכן תמרוט עבורו את הנוצות. העניה שלחה את בנה הקטן אל השוחט עם העופות, כדי שיחזיר אותם שחוטים והיא תמרוט אותם. הילד, שרצה

כל כך לעזור לאמו, יצא מן הבית ובחצר ערך את ראשם של העופות והרגם, ואז חזר לאמו כשהעופות מתים, ואמר לה - הנה חסכתי לך גם לשלם לשוחט....

רבי אריה לוי זכרנו לברכה

כשראתה זאת אמו אמרה לו בעגמיות, כמה חבל שכבר היום אינך שוחט... שאז שוחט היתה פרנסה טובה, ומחמת העניות לא העלתה בדעתה שהוא עתיד להיות כל כך גדול בישראל (מפיו, פרשת וארא תש"ו, בעת שלמד סוגי' דחש"ו ששחטו - חולין דף י').

מתי מתקנא בבנו

סיפר לי רבי אריה כי להגאון הנודע רבי שלמה קלוגר היה בן, והבריות אמרו עליו שהוא גדול מאביו, והיה אכפת על כך לאביו.

שאלוהו, הרי בגמרא (סנהדרין ק"ה ב') כתוב בכל אדם מתקנא חוץ מבנו ותלמידו, ואיך יתכן שאתה מקנא בו.

השיב להם - אכן, כל זה כאשר הדבר אמת, אבל כאן אין זה אמת... (כל משאלותיך, ויגש, קצ"ג, וראה בספר דרך שיחה ח"א וירא עמוד קכ"ג, שדברי הגמרא אמורים על חכמה וגדלות של בנו ותלמידו ולא על מעשה פרטי, שבזה יכול להתקנות).

הגופות שנשארו שלמים

שמעתי מרבי אריה כי כאשר פינו את בית הקברות בקובנא, מצאו שם שני קברים שלמים, הראשון של זקינו סב רעייתו, רבי ליבלה קובנער (הוא רבי אריה לייב שפירא אב"ד קובנא - תקמ"ז - תרי"ג), והשני של חייל אחד שלא נודע מי הוא.

ואחרי כן התברר, שהחייל הזה גויס לצבא, והקפיד מאוד להישמר מאכילת מאכלות אסורות והיה נזון רק מדברים כשרים. ככל שניסו לשכנע אותו לא עלה בידם, החייל העקשן שמר על עצמו מכל משמר.

באחד הימים החליטו החיילים לכפות אותו להתגלע במאכלות אסורות, הם לקחו מרק רותח וניסו לשפוך אל תוך גרונו במטרה להגעיל אותו במאכלות אסורות,

אך החייל התנגד לזה בכל כוחותיו, וכתוצאה מזה נחנק ומת, וזכה שגופו היה שלם גם לאחר שנים רבות (כל משאלותיך, בשלח, רט"ו).

מצא נאה הימנה

בגמרא בסוף מסכת גיטין (צ' א') כתוב על הפסוק (דברים כ"ד א') 'ואם לא תמצא חן בעיניו וכתב לה ספר כריתות', שהבעל יכול לגרש את אשתו אפילו מצא אחרת נאה הימנה, ושאל רבי אריה זצ"ל מה העוולה באשה בכך שהוא מצא אחרת נאה הימנה, במה היא אשימה.

אלא הסביר, ש'נאה' הוא נאה במעשים טובים, וכמו שמצינו במסכת שבת כ"ה א' מאי אשה נאה - נאה במעשים, ועין במהרש"א שם שהכוונה מסתפקת במועט, ואם כן כאשר מוצא אשה אחרת כזו, יכול בשביל זה לגרש את אשתו (כל משאלותיך, עמוד שכ"ב, תפארת רפאל עמוד רל"ז).

ופעם כאשר הגיע לפני רבינו יהודי ואמר שרוצה לגרש את אשתו כי מצא אחרת נאה הימנו, הראה לו את דבריו של רש"י במלאכי (ב' י"ג) תוכחת הנביא על אותם שנושאים אשה אחרת אחרי שהראשונה נתגנתה בעיניהם.

אי אתה בר ליואי

בכתובות ע"ז ב' אמר ליה (רבי שמעון בר יוחאי לרבי יהושע בן לוי) נראתה הקשת בימיך? אמר לו הן, אמר ליה (רשב"י) אם כן, אי אתה בר ליואי וכו', ושמעתי מרבי אריה, שרשב"י ידע שלא נראתה הקשת בימיך אך התכוין להשיב לו שכאן אין המקום לענוה.

ופעם אמרתי את הדברים בפני אבא מרן הסטייפלר זצ"ל ולא היה מרוצה מהדברים, שקשה לומר על רבי יהושע בן לוי שטעה בדבריו.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 ☎ 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

"בול" שהנפיקה הנהלת הדואר אחרי פטירתו של רבי אריה, מתוך הערכה למעשיו הטהורים

המת שבא להחתים

סיפר רבי אריה שראה פעם בפנקס קהילת העיר 'מינסק', שבאותה העיר התגוררו שני גאוני וצדיקי עולם, הגאון רבי אריה לייב בעל השאגת אריה והגאון רבי יחיאל הלפרין בעל סדר הדורות, והיה בין אנשי העיר שביקשו לרב את בעל הסדר הדורות שהיה נוח לבריות, ואחרים רצו את הגאון השאגת אריה אף שהיה נחשב תקיף יותר, ולבסוף נבחר לרב בעל הסדר הדורות, אולם הגאון שאגת אריה סבר שהוא צריך לכהן כרב. אחרי שנסתלק בעל סדר הדורות, חשב רבי אריה לייב שהנה כעת הוא יתמנה לרב, וטען לפרנסי העיר שהוא צריך לכהן כרב.

אך לפתע, כאשר נכנס השאגת אריה לבית הכנסת הוא מבחין בבעל הסדר הדורות שיושב על מקומו כמימים ימימה, נדהם השאגת אריה ושאל אותו מה הוא עושה כאן, השיב לו הנפטר, באתי לומר לך שבני רבי משה צריך להיות רב תחת, ובתוך הדברים הגיש להשאגת אריה את כתב הרבנות וביקש שיחתום על המנוי... והשאגת אריה אכן חתם על מינוי של בנו של סדר הדורות לרב בעיר.

מתי נהיה קשה

רבי אריה סיפר לי על אחד מגדולי ירושלים, שפעם באה אליו בתו לבקרו, ושאלה אותו, אבא מה שלומך?

השיב לה, באמת לא כל כך טוב. אני עוסק כעת בלימוד הגמרא במסכת תמורה ויש בהם הרבה רש"י קשים... (דברי רבינו בעת עוסקו בכתיבת חיבורו על רמב"ם הלכות תמורה - חשון תשס"ד, הובא בספר כל משאלותיך, של"ג).

מרת צפורה חנה לוי

עם הולדת בתו הבכורה של רבינו, בחודש טבת תשי"ג, קרא את שמה 'חנה' על שם הסבתא, רעייתו של רבי אריה, מרת חנה צפורה ע"ה, שנפטרה מספר חודשים קודם לכן. לימים הסביר שלא קרה לה את שם צפורה מפני שחנה היה שמה העיקרי, ואת השם השני הוסיפו כאשר היתה חולה.

וכשנולד לבנו רבי יצחק שאול בתו השביעית, ובא לשאול כיצד לקרוא לה, השיב לו אביו שיקרא אלישבע ויוסיף לקרוא לה חנה צפורה על שמה של הסבתא רבא - אשת רבי אריה.

מכתב ברכה מרבי אריה

כשנולד הבן רבי שלמה, הריץ הסבא רבי אריה מכתב ברכה, זה לשונו (מתוך 'בית אימי', 42):

בעזרת השי"ת, יום שלישי בשבת שהוכפל בו כי טוב ז' אלול והחיים והטוב בתורה לפ"ק, ירושלים ע"ה"ק.

שלומים רבים מגבאי מרומים וברכה ומזל טוב לבחירי אהובים כבוד

1. על הערכתו של רבינו לספר סדר הדורות, ראה בסדר הדורות שי"ל מחדש (מהדורת אור החיים, עמוד 4) שעורכי הספר נכנסו אל רבינו לשאול אותו מספר שאלות, והראה להם את הספר נחל עדן, להגאון רבי רפאל גאראדאן, אשר בו מאות הערות והגהות על ספר סדר הדורות, ואשר מחברו הירבה לדבר עם מרן הסטייפלר זצ"ל, כשלמד בחו"ל, ואמר עליו הסטייפלר שהיה גאון בדורו, וחיבבו מאוד. והמליץ להם רבינו להכניס את הגהות הנחל עדן בגוף סדר הדורות, בהיותו ספר מוסמך מאוד.

גם בספרי סדר הדורות של רבינו מצוים הערות וגליונות רבות שרשם בין דפי הספר, ובמשך שנים רבות היה מעיין בו בקביעות בט' באב.

מע"כ הודי ופארי גאון התורה והיראה ר' חיים שליט"א ולנו"ב נכדתי הצדקת המורה שבע אסתר ת', ולנכדי היקרים נטעי נאמנים פרי קודם הלולים שיחיו לטובה ולברכה בקרב ב"י ובראשם מר אביהם גאון קדוש ישראל שליט"א ואם בישראל עטרת בעלה תחי' הרבנית ולכל המשפחה הנשאה שיחיו.

היום נתבשרתי בבשורה הטובה והנעימה כי חננים השי"ת בחסדו בבן זכר למזל טוב, הבשורה הרעישה אותי ברגש נורא מרוב שמחה, ואני תפילה להשי"ת לשלום היולדת ולשלום הרך הנולד, כי יזכו ההורים להכניסו בבריתו של אברהם אבינו בעתו ובזמנו ולגדלו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, בחיי האבות גאוני עולם עמודי תבל אשר כל בית ישראל נשענים עליהם.

בכל הכבוד וברכת כתוח"ט לשנה הבע"ל בסשצ"ג ללמוד תורה, לפ"ק, ברכת הדיוט מלב תם

הסב אריה לוי.

בני משפחתו של רבי אריה התקבלו תמיד בחביבות. עם הנכד רבי יוסף אליהו ב"ר רפאל, ובנו רבי אריה לוי (משמאל)

מתנה שלא על מנת ללבוש

כאשר נישא רבינו, רבי אריה הביא לו במתנה לחתונה 'ספודיק', באומרו, אף שיועד אני שמסתמא לא תשתמש בו בכל זאת המנהג לתתו במתנה בירושלים לחתן.

כאשר ראה הסטייפלר את הספודיק, אמר לבנו רבינו, זהו בגד מכובד, הביאהו לי, ואני אלבש אותו. מאז עבר הספודיק לרשותו של הסטייפלר והוא היה חובשו בליל שבת ובברכת המזון של כל הסעודות בשבת (בית אימי, 51, ספודיק זה שימש מלפנים גם את בעל ה'לשם' כאשר עלה לארץ).

מנורה לחנוכה

מתנה נוספת הביא הסבא רבי אריה לכבוד הנישואין, היה זה מנורה נאה מפך להדליק בה נרות בימי החנוכה, במנורה זו הדליק רבינו שנים רבות, ואף שבמשך השנים כבר התיישנה והציעו לו חדשה הוא לא אבה להחליף באחרת, מפני כבודו של זוגתו הרבנית ע"ה.

בהקשר לזה ישנה עובדה מעניינת, כי בשנת תשס"ג הביא לרבינו אחד ממקורביו שהוא בעל יכולת, חנוכה עשויה מזהב טהור, מפוארת ונאה לכבודה של מצוה, אך רבינו סירב.

האיש התפלא, הלא יש מעלה מיוחדת להדליק בחנוכה נאה ויפה, 'זה קלי ואנוהו', ומאי שנא מכל המצוות בהם אנו מהדרים מאוד ומשתדלים לפאר ככל האפשר, אך שום טענה לא הואילה ורבינו סירב. ומכל מקום שלא לביישו הדליק במנורה שלו יום אחד.

במקרה אחר נוסף (שנת תשס"ה), בלי לשאול מקודם רשות, הביא גביר מקורב אל רבינו חנוכה מהודרת במתנה לרבינו שידליק בה, אך רבינו לא רצה וכנ"ל, אך כדי שלא לצער, שיחשוב שלא רוצים להשתמש במתנה, הציעו שהרבנית תחי' (ע"ה) תדליק בזה בלי ברכה, ואכן היא הדליקה במנורה בחלון.

1

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✎ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 077-2092005 ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

את החלטתו, 'פה קדוש
שלא מדבר לשון הרע
ורכילות, הוא ראוי לברך
את ברכות הברית'...

**רבי אריה לוי מכוּבד
באמירת הברכות
בברית מילה**

קמיעות ולחשים

רבי אריה זצ"ל היה מקורב אל הגאון רבי חיים ברלין זצ"ל בנו של הנצי"ב מוואלין. רבי חיים קירבו מאוד ואף מסר בידו קמיעות וסגולות שונות שקיבל במסורת מהגאון רבי חיים מוואלין, ורבי אריה השתמש בהם כדי לסייע לאנשים הזקוקים לישועה, בין השאר הוא היה עורך לחש נגד עין הרע.

מעניין לציין, כי אף שרבינו עצמו אינו עושה ענין מלחשים ומסגולות, בפרט בכל מה שקשור לעין הרע, עם זאת כאשר נשאל מספר פעמים מאנשים שביקשו ללכת למישהו מוסמך שיאמר עבורם את הלחש, הוא הסכים שרבי אריה - ובניו אחריו רבי אריה בקיאים בכך.

על פי המסופר (בספר דרך אבות עמוד שמ"ב) רבינו העיד כי גם החזון איש היה שולח אל רבי אריה שיעשה עבורו את הלחש להוצאת עין הרע כפי שקיבל מרבי חיים ברלין.

עין הרע בבני ברק

רבינו חוזר ואומר בשם החזון איש כי 'בבני ברק אין לחוש לעין הרע'. ולא היה חושש על עצמו כלל מעין הרע, וכבר אמרו בגמרא (פסחים ק"י ב') מאן דקפיד קפדין בהדיה.

אכן, בשנים האחרונות, היה מאן דהוא מבני ביתו של רבינו שביקש מנכדו של רבי אריה - הגאון רבי זאב לוי זצ"ל שיערוך את הלחש עבורו, רבי זאב היה מגיע בהיחבא בשעה שהיה נח רבינו או בשעה ששקוע בלימוד, ואומר בפנינת החדר את נוסח הלחש, בלי ידיעת רבינו כלל.

**"היה מגיע בהיחבא, יושב
למרגלות מטתו של רבינו
בשעה ששכב למנוחה, ועורך
את הלחש". רבי זאב לוי זצ"ל**

על בעל הלשם

רבינו היה רגיל לחזור על דברים שכתב רבי אריה בהקדמה לספר לשם שבו ואחלמה, שם הדפיס מתולדות בעל הלשם, "ואמנם ראינו פלא כשהעלו את ארונו אל מעלה הר הזיתים, מנוחתו כבוד, והתחילו להתעסק בקבורתו, זכינו כל המשתתפים שמה לראות בעינינו עמודא דנהורה, כעין מראה הקשת תחת כפת השמים ממזרח למערב, עד סתימת הגולל, כולם ראו ותמהו!"

עוד סיפר בשמו של רבי אריה, שפעם נכנס לבעל הלשם, כשהוא אוחז תחת מעילו באיזה ספר שהתחבר על ידי אחד שהיה נחשב מהגדולים בתקופה ההיא, והלשם הרגיש בזה ושאל אותו, מה יש לך שם?---

והיה מוכרח להראות לו.

והלשם הציץ בספר, ואמר לו, וכי חסר ספרים אחרים שאפשר ללמוד בהם בלי פקפוקים?...

**המנוחה שניתנה במתנה לחתונה
מאת הסבא רבי אריה לוי**

שוחח מהרחוב

רבי אריה לוי ביקר מספר פעמים בביתו של רבינו, היתה לו חיבה מיוחדת לרבינו ולרעייתו - נכדתו הרבנית בת שבע ע"ה. פעם הזדמן

לאזור רחוב רש"ם וביקש לדרוש בשלום נכדתו, אך לא אבה להטריח בביקור, אז נעמד תחת הבית וקרא לרבנית אל החלון ושם שוחח עמה, ורבינו התפעל מפשטותו שלא ראה בזה שום בזיון וכדו' (מפי בני רבינו, רבי אי"ש ורי"ש שליט"א).

מתאכסן בביתם

לעיתים בעתות צורך היה רבי אריה זצ"ל מגיע לבני ברק, וכשנשאר לשבת היה מתאכסן אצל נכדתו הרבנית ישראלון תח"י, שביתה היה מרווח מעט. אמנם אירע פעם אחת שהתאכסן בביתו הקטן של רבינו.

היה זה בחורף תשכ"א, באחד מימי שישי הופיע רבי אריה בביתם וביקש להתאכסן במשך השבת. התברר כי הוא הוזמן לשמש כסנדק לבנו הנולד אצל ראש העיר הסמוכה לבני ברק 'רמת גן', בשבת קודש.

מה הביא את רבי אריה להיטלטל בנסיעה ארוכה ומתישה, ולצעוד רגלי בשבת מבני ברק עד לרמת גן? התברר, כי לא רק מעלת הסנדקאות גרמה לכך, אלא ראש העיר שלא היה חרדי, הבטיחו כי אם ישתתף בשמחה, לא יהיו בה חילולי שבת.

בעבור רבי אריה כל המאמצים הללו היו שווים.

מה ששואלים בן של רבי חיים

רבי אריה זצ"ל ידע היטב את גודל בקיאותו של רבינו, ורצה לראות גם את הדור הבא הולך בעקבותיו.

סיפר בנו של רבינו, רבי אברהם ישעיהו שליט"א, שבילדותו והוא בגיל 8-9, השתתף בנישואי הדוד הגאון רבי בנימין אלישיב שהתקיימה בבני ברק, והסבא רבי אריה הגיע להשתתף בשמחת החתונה, והנה כאשר הבחין בו רבי אריה, ניגש ושאל אותו, האם תדע לאמור בעל פה את כל סדר מסכתות הש"ס, ברכות, פאה, דמאי וכו', וכמובן שהוא ידע להשיב לו...

**בשמחת נישואי רבי בנימין
דוד אלישיב, נראה הסטייפלר
כשהוא לוחץ ידו של החתן,
מימין החתן רבי שמואל אהרן
יודלביץ, בשמאל התמונה
נראה רבי מיכל יהודה
לפקוביץ**

'מכוּבד באמירת הברכות'

סח גיס רבינו הג"ר בנימין אלישיב: פעם התקיימה ברית לאחד מנכדי רבי אריה, בה השתתפו גם מרן הרב אלישיב וכן רבינו שהיה אז אברך צעיר לימים.

באמירת הברכות, כוּבד הסבא רבי אריה לוי.

והנה להפתעת כולם, רבי אריה ניגש ומכריז בקול, 'ניין, רבי חיים קניבסקי איז מכוּבד בברכות'.

כולם התפלאו, וגם הרב אלישיב היה מופתע שמסרב לברכה שכיבדו אותו, אך מיראת הכבוד לא העירו כלום. אחרי הברית הסביר רבי אריה

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 077-2092005 ☎ 053-3145900

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

שִׁיחַ אֲמוֹנָה

בס"ד < עלון מספר 8 > ניסן < גליון אבל > שמיטה תשפ"ב

פנינים וניצוצי אור המתחדשים ובאים מפיו ומשולחנו של רשכבה"ג מרן שר התורה רבינו חיים קניבסקי זצוק"ל

בפצותי שיח

דבר המערכת

'וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'

עיני עיני ירדה מים, על שריפת בית אלוקינו, וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה', נהפך לאבל מחולינו, בהילקח מעמנו בחטף, במיתת נשיקה, גאון עוזנו ותפארתנו, רבינו מאורן של ישראל רשכבה"ג מרן זצוקללה"ה, ביום שושן פורים, אותו היום שהרב היה מחמיר בו מאוד בדקדוק ההלכות, גם בעיר בני ברק, כדי להחזיר את שיטתו של מרן בעל החזון איש זצוקללה"ה, בבחינת 'חביבין דברי סופרים', היום בו בשנה רגילה הרב כבר מסיים את השי"ס, אין מילים או עט סופר כל שהם אשר יוכלו לתאר את גודל האבידה אשר אבדה מאיתנו.

כשנסתלקו תלמידי רבי עקיבא, ובאו חז"ל לבטאות את החיסרון הגדול, נקטו במילים "והיה העולם שמם". דומה שזו ההרגשה כעת של כל יהודי באשר הוא, ש'העולם שמם', מי לנו גדול מהרב שיכול לברך, לתת עצה, סגולה, או השקפה טהורה, מי לנו כהרב שהיה סמל ודוגמא לנו ולילדינו, שקידת התורה ועמלה מוה', אכן 'העולם שמם'.

בתחילה לפני הילקח הרב לשמי מרום, עלה במחשבה להוציא גליון מורחב בענייני חג הפסח על שלל הנושאים, אלא שבהילקח הרב, התעכבו הדברים, והזמן קצר והמלאכה מרובה, רבות התחבטנו 'שיח אמונה', אם להוציא גליון אבל לפני התקדש החג, לאחר דין ודברים הוחלט, להאריך בדברים לאחר צאת החג.

כעת בגליון זה הבאנו כמה נושאים מענייני חג הפסח, והוספנו בהרחבה בענין הקשור אף הוא לימות הפסח, והוא - 'החובות' - סדרי הלימוד הקבועים בכל מרחבי התורה אותם היה מסיים הרב זצוק"ל בכל שנה ושנה, בערב חג הפסח. בכמה מעמודי הגליון אנו מנסים להבין את גודל ההיקף של אותם 'חובות', את העקביות וההתמדה, עד כמה שידינו - יד כהה - מגעת.

אבל יחיד עשי לך, זכינו במערכת הגליון לחיובות מיוחדת ונדירה אצל הרב, גם בימיו האחרונים, כאשר היתה קשה עליו הכתיבה התאמץ לכתוב את תשובותיו למערכת, ויצוין כי מכתבו האחרון של הרב בענייני הלכה נכתב למערכת הגליון בענייני חג הפורים. ואנו בתפילה, כי הרב משמי מרומים ימליץ טוב בעדינו, שנזכה להמשיך להפיץ את אור תורתו עוד רבות בשנים, וכבר אמרו חז"ל 'אין עושין נפשות לצדיקים, דבריהם הם זכרונם', דברי תורתו של הרב, המעשים והעובדות, הם הם זכרונו הטהור, עדי ביאת גוא"צ בב"א, ויהא רעווא שהמקום ינחם אותנו בתוך כל בית ישראל.

המערכת

שִׁיחַ אֲמוֹנָה

מכון להאדרת ספרי רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

מכון להאדרת ספרי רשכבה"ג מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

כבה אור העולם

**אוי נא לנו כי חטאנו,
אוי לו לדור שאבד קרבניטו
תורה תורה, חגרי שק והתפלשי באפרים**

אבל גדול בהסתלקות רבינו הקדוש, רוח אפינו
רבן של כל בני הגולה

זכר צדיק וקדוש לברכה

בעל דרך אמונה, דרך חכמה, שקל הקודש, שערי אמונה,
טעמא דקרא, שונה הלכות, שיח השדה, קרית מלך, ביאורי
מסכתות קטנות, ביאורי הירושלמי, ארחות יושר ועוד חיבורים
**וכל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף השם
וירב בבת יהודה תאניה ואניה**

על איזה תבואה נידונין בפסח

בר"ה ט"ז א' בעצרת על פירות האילן ובגמ' הביאו שתי הלחם בעצרת שזמן פירות האילן הוא, פירש"י כר' יהודא דאמר חטיה מין אילן הוא כדאיתא בסנהדרין ע' ב' ע"ש. וצ"ע דבהדיא תנן בפסח על התבואה. וי"ל כיון דהקב"ה הראו עץ דכתיב ועץ הדעת וגו' היה לאדה"ר היצה"ר דוקא לאכל ממנו שהוא עץ כמ"ש ביר' יומא פ"ו ה"ד אין יצה"ר תאב אלא לדבר האסור לו ולכן נקבע כפרת דין האילן דוקא בשם זה וזה שתי הלחם שהן מין חטה אבל שאר תבואה זמנו בפסח. ובאופן אחר קצת י"ל ע"פ המדרש ב"ר פט"ו ס' ז' אפשר חטים היו וכתוב עץ א"ל מתמרות היו כארזי הלבנון והר"ש כתב בשביעית פ"ט מ"א דכרוב כיון שעולים עליו בסולם דינו כאילן וה"נ העץ הזה שעולין עליו כאחי הלבנון דינו כאילן ולכן שתי הלחם שהן מחטים נקרא מין אילן (והתוס' מנחות פ"ז א' ד"ה שגובהן הביא בשם מדרש שכבשי התמיד היו גבוהים שאוכלים ע"ג הארזים ע"ש).

שאלת הבן החכם שבהגדה

כי ישאלך בנך מחר לאמר וגו'. האי קרא בבן חכם כתיב כמ"ש מה העדות והחקים והמשפטים אשר צוה וגו'. וקשה דבהגדה ש"פ מסיים בה אף אתה אמור לו כהלכות הפסח כו' וכאן לא נזכר כלל מהלכות הפסח אלא עבדים היינו וגו' ואתנו הוציא משם וגו'. ונראה דמש"כ ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה היינו שצריך לפרוט לו את כל הלכות הפסח דהא לא נזכר כאן כלל על הדינים ששאל רק מה העדות וגו' ול"ש לשון האלה וע"כ שמפרש לו את יתר המצות של פסח.

כיצד היה מנין שבעים נפש במצרים

בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה. בב"ב קכ"ג ב' יוכבד נולדה בין החומות והיא השלימה לע' נפש. וקשה דכיון שנולדה בין החומות א"כ לא ירדו למצרים בשבעים נפש דק"ל (פסחים פ"ה ב') דעובי החומה כלפנים. וע"כ צ"ל דבמצרים אין עובי החומה כלפנים ול"ד לירושלים שקידשוהו, ונ"מ שמותר לגור במצרים בעובי החומה אע"פ שאסור לגור במצרים כמש"כ הרמב"ם פ"ה ממלכים ה"ז וצ"ע.

מלכות מצרים

ואשר עשה לחיל מצרים וגו' ויאבדם ה' עד היום הזה. כאן רמז מ"ש במכילתא בשלח (שירה פ"ו) כתיב לנו שאין מצרים יכולה להעמיד לא מלך ולא שר שנא' מן הממלכות תהי' שפלה וגו' וזהו עד היום הזה שאבדה כבודה ותפארתה לעולם ועד, רעל מ"ש ויאבדם ל"ש עד היום הזה דפשיטא שמתו לעולם ועד (ועי' יומא נ"ד א' דהגמ' דגה אם עד היום הזה לעולם היא ולא מביא ראי' מכאן משמע דכאן שפיר מתפרש לעולם ועד).

פסח עיקרו זכירת יציאת מצרים

וזכרת כי עבד היית במצרים וגו'. יל"ע למה כתיב פסוק זה גבי שבועות. וי"ל דהנה פסח עיקרו זכר ליציאת מצרים וגם בסוכות כתיב בפ' אמור כי בסוכות הושבתי וגו' בהוציא אותם מארץ מצרים אבל בשבועות לא נזכר שהוא זכר ליציאת מצרים שהרי הוא למנין העומר ולכך כתיב כאן וזכרת וגו' שגם הוא זכר ליצי"מ כמו שאנו אומרים בתפלה בכל המועדים זכר ליצי"מ, ועיין רמב"ן.

גדרי זמני זכירת יציאת מצרים

ולא תחבול בגד אלמנה וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' אלקיך משם ע"כ אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה וגו' לא תעולל אחריך לגר ליתום ולא למנה יהי' וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ע"כ אנכי מצוך לעשות את הדבר הזה. יל"ע למה גבי עוללות לא כתיב ויפדך ה' אלקיך משם כמו גבי בגד אלמנה. ונראה דהוא ענין אחר לגמרי דגבי עוללות כונת התורה לומר שירחמו על העני כי אתה בעצמך היית גר והרגשת נפש הגר ע"ד כי אתם ידעתם את נפש הגר וגו' ול"ש כאן לומר ויפדך משם כי אין זה שייך להענין, אבל גבי לא תחבול בגד אלמנה ענין אחר הוא שרוצה לומר אע"ג שע"ז אתה יכול להפסיד החוב (כי מסתמא המשכון הוא שלא יפסיד החוב) וזה אינך חייב ולזה אמר וזכרת כי עבד היית במצרים ויפדך ה' וגו' אע"ג שלא הגיע לך כמ"ש הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז ומ"מ נתן לך ולכן גם אתה חייב לקיים אע"ג שיכול להיות שתפסיד ע"ז. ובזה יש לבאר ג"כ למה גבי עוללות כתיב בארץ מצרים וגבי חבלה כתיב במצרים, כי לגבי עוללות אן נ"מ היכן ה' עבד העיקר שהרגיש טעם עבדות ולזה קאמר אז כשהיית בארץ מצרים היית עבד אבל גבי חבלה בא לומר שהיית עבד להמצרים שאין שום עבד יכול לצאת משם (כמ"ש במכילתא בשלח) ובכ"ז פדך ה' משם אף שלא הגיע לך ולכן גם תוותר להאלמנה.

לבן ביקש לעקור את הכל

ארמי אובד אבי וירד מצרימה, ובהגדה לבן בקש לעקור את הכל. לכאורה היכן מצינו שלבן בקש לעקור את הכל, וגם מה סמיכות הפסוקים ארמי אבד אבי וירד מצרימה. ויתבאר ע"פ ספר הישר ס"פ ויצא ששלבן הלך מיעקב שלח שלוחים לעשו שיצא לקראת יעקב ויהרגוהו, ובמדרש הגדול פ' וישלח אל' שהטעם שעשו לא הרג את יעקב משום שאנשיו אמרו לו שאם יהרג את יעקב יהא עליו השטר של כי גר יהי' זרעך ויצטרך לירד למצרים ולכן צוה לעמלק נכדו שימתין עד שישתעבדו במצרים ואח"כ יבא עליהם (ועי' בהדר זקנים מבעה"ת ס"פ בשלח שהוא ג"כ המדרש הזה בשינוי) וזהו סמיכות הפסוקים ארמי אבד אבי שרצה להרגו ע"י עשו ולא נמנע אלא משום וירד מצרימה להשתעבד וכנ"ל.

תגיד ליעקב

מתורת מרן רבנו הקהלות יעקב זללה"ה

מכתב ממרן החזו"א למרן בעל הקה"י

שלוכט"ס לגיסי מהר"ק שליט"א ולגו"ב אחותנו תחי' אהדשה"ט. נא להודיענו משלו' אחותנו תחי' ביחוד צריך לפקח שלא תתעמל בעבודת הערב-פסח ושלא תמנע מלקחת את הצריך לרפואה ולבריאות. והנני חותם בברכה ובשמחת החג וביתרון הכשר כנפשם ונפש אחיהם דו"ש אי"ש מה שנתקשינו בסוגיא דפסחים במשקי בי מדבחיא דכן ת"ל מחיבת הקדש, הקשו כן תו' חולין ל"ו ב' ותירצו דבעינן דבר גוש דומיא דאכל.

תמונה נדידה של מרן בעל הקהילות יעקב זצוק"ל בדרכו לשריפת חמץ

מילה בסלע

שבבים ונגוהות מבית הגננים בענייני שביעית

שש שנים תזרע שדך ושש שנים תזמור כרמך, התורה כתבה בלשון שמשמעו שיש מצוה לעשות כן, ד"ל שיש ענין שיזרע ויזמור כדי שיהא ניכר ששובת בשביעית וכעין דאמר' בשבת קי"ט א' רב ענן לביש גונדא ופי' המס"י פ"ט כדי שיהא ניכר ששבבת לובש בגדים נאים וכ"כ במעשה רב שהגר"א ה' משתדל במוצאי פסח לאכל חמץ כדי שיהא ניכר שנמנע בגלל המצוה.

שיח אמונה

הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

בענין אם בדיקת חמץ דינה דוקא באור ליל"ד או דאפשר להתחיל בבדיקה כמה ימים או לילות קודם אור לארבעה עשר, ובדין בדיקת בגדים מכובסים, וכיסים, וספרים, ומקומות שקשה לבדוקן

מצניעו כדי לבער למחר נמצא דהבדיקה היא התחלת הביעור כו', וא"כ בבדיקה שנעשית שלא בסמוך לביעור היא כחצי ממצוות בדיקה ול"ש לברך ע"ז, ומ"ש החק יוסף שמפסיד הברכה אם בודק כל ביתו בליל י"ג כוונתו שמפסיד חלק ממצוות בדיקה ואין כוונתו בדוקא על עצם הברכה שמפסיד, ולכן בזה אם ישלים בליל י"ד שישאיר חדר א' שלא בדקו עד עתה יוכל לברך וישלים את הפסד הברכה שהפסיד כשבדק בליל י"ג.

ב) לפי המבואר לעיל, לדעת המ"ב אם יבדוק חלק מהבית לפני אור לארבעה עשר לאו שפיר עבד דנמצא הפסיד הברכה בחדרים האלו דהא בדק בלי ברכה, והנה אאמו"ר מרן הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] באמת מקפיד שלא לבדוק כלום קודם אור לארבעה עשר, כתקנת חכמים, ואף אם שכחו והניחו לפני בדיקת חמץ את הכיסוי של פסח על השיש (כמובן לאחר שניקו שם היטב מחמץ) הוא מקפיד להסיר את הפח ולבדוק באותו מקום, ואומר שהמקום התחייב בבדיקה בליל י"ד ניסן, והנה עיקר תקנת חכמים בבדיקה הוא לבדוק במתינות בחורים ובסדקים שלא ישאר משהו חמץ (עי' שו"ת תל"ג דין י"ב) וכמדומה שלבדוק הכל בליל י"ד בפרט בזמנינו שהבתים גדולים והחפצים מרובים, הוא מן הנמנע לבדוק במתינות, וא"כ יש לעיין האם יש פתרון לבדוק חלק מהדברים קודם אור לארבעה עשר.

והנה לכאורה יש לחקור באדם שאין לו בית כגון שהוא במדבר ויש בידו מזוודה עם חפציו, שזה ברור שהוא חייב לבדוק כדאי ברמ"א ס"ס תל"ג שהכיסים ובתי יד של בגדים שנותנים בהם חמץ לפעמים צריכים בבדיקה, ואף שאי"ז בית, וכדמבואר בגמ' ובמ"ב תל"ג סקכ"ב דתיבת המגדל (דהיינו ארון) צריך בבדיקה, אף שאי"ז בית, מיהו יש לחקור אם צריך לברך על בדיקה זו, דמסתברא דעיקר תקנת חכמים הוא לבדוק את "ביתו" מחמץ כדכתיב תשביתו שאור "מבתיכם" וע"ז תקנו ברכה, וודאי דהברכה קאי גם על כל הארונות והחפצים שבדוק, אבל אם אין לו בית כלל ורק בודק חפצים ע"ז יתכן שלא תקנו ברכה, ועי' חיי אדם כלל קי"ט דין י"ח גבי אחד שאין לו בית משלו ושכר בית מגוי ויוצא מהבית קודם הפסח ואין בדעתו להיות בבית בפסח דאין לו היכן לבדוק דאם הוא תוך

א) הנה דעת הב"ח (בסימן תל"ג) והלבוש והט"ז דאף אם בדק ביתו לאור הנר באור ליל"ג לא יצא וצריך לחזור ולבדוק כתקנת חכמים באור ליל"ד והטעם או כדי שלא יבדקו בנ"א בזמנים חלוקים ואתי לידי תקלה (ב"ח וט"ז) או משום שקודם ליל י"ד אין בנ"א נזהרים כ"כ בחמץ (לבוש), אולם רוב האחרונים פליגי ע"ז וס"ל דא"צ לחזור ולבדוק, והמ"ב (בתל"ג סק"א) הכריע כוותיהו, ומ"מ סיים והרוצה להחמיר על עצמו לחזור ולבדוק עכ"פ לא יברך אז.

ועיין בשעה"צ שם אות ה' שהביא שמדברי הפר"ח והגר"א והלכות קטנות וחק יעקב משמע דאפי' לכתחילה יכול לבדוק בליל י"ג לאור הנר אם רק מתכוין לשם בדיקה, אכן בספר חק יוסף פקפק ע"ז דאף דמצד הבדיקה אין קפידא בזה, מ"מ יש למנוע מזה דיפסיד אז הברכה לפי מה דקיי"ל כרמ"א בסימן תל"ו דהבדוק קודם הזמן לא יוכל לברך [והו"ו דומיא דקיי"ל דערום לא יתרום משום שאינו יכול אז לברך], עכ"ל השעה"צ, הנה השעה"צ הוסיף מדילי לדמות האי דינא להאי דלא יתרום ערום, מה שלא הוזכר בחק יוסף, ועוד דהשעה"צ השמיט להוסיף שכתב החק יוסף שאם בדק כל ביתו בליל י"ג והשאיר חדר אחד לאור ליל"ד, תיקן בזה דהשתא יוכל ג"כ לברך, והנה המ"ב לא הזכיר זה, ונראה דיש כאן פלוגתא, המ"ב דימהו לברכה על התרומה והתם ודאי המצוה על התרומה שיתירם עם ברכה ועל כל חלק תרומה שהפריש ולא בירך ודאי הפסיד ברכה ולא יועיל בזה כלל אם ישאיר חלק שעליו הוא יברך, דהא החלק שנתירם בלי ברכה לא בירכו עליו, וה"נ החדר שבדק ולא בירך עליו, נבדק בלא ברכה, ומה מהני שישאיר חדר לאור ליל"ד שיברך עליו, אולם החק יוסף דעת אחרת עמו, איהו ס"ל כיון דבברכה כלול גם הבדיקה וגם הביעור והשריפה שלמחר דהא מברכין על ביעור חמץ [ולא על בדיקת חמץ] וכדאי בפוסקים דהבדיקה היא תחילת הביעור (עי' תל"ב במ"ב סק"א), דהא מהאי טעמא פסק הרמ"א בתל"ו ס"א דהמפרש מיבשה לים תוך שלשים יום לפסח יבדוק ולא יברך ופי' המ"ב סק"ד דכשבדק בליל י"ד תקנו לברך על ביעור חמץ לפי שמה שהוא מוצא בבדיקתו הוא

לבדוק, ואם שמרו על הבגדים אחרי הכביסה ולא השתמשו בהם, הו"ל הבגדים מקום שאין מכניסין בהם חמץ, אבל הכיסים אף אחרי שכבסו את הבגד הו"ל כחורין וסדקין, שבה אף אם ניקו לא מהני דבחורין וסדקין בעינן בדיקה, ולהכי מצריך אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] להפוך את הכיסים כי היכי שלא ליהוי להכיסים שם כיסים, והו"ל אחרי הכביסה וההפיכה מקום שאין מכניסים בהם חמץ בלי חורין וסדקין, וכ"מ במ"ב ס"ס תל"ג ס"ק מ"ד וסקמ"ה דאם ניקו היטב מקום שאין בו חורין וסדקין, לא בעינן בדיקה לאור הנר עיי"ש.

ד) וספרים שלומדים בהם כל השנה ואין נזהרים מחמץ (ואף בנזהר דילמא אישתלי ולא אדעתיה) מחמיר אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] לבדוק דף דף ע"י מישוש שמעביר ידו בין הדפים עד שיודע בבירור שלא נשאר שם פירורין, מיהו אינו מקפיד לעשות בדיקה זו, לא לאור הנר, ולא באור לי"ד, ונראה דס"ל כהחזו"א (עי' שו"ת הלכות תל"ג דין י"ב) דספרים צריכין בדיקה משום חשש פירורין אף שאין בהן כזית מחשש שמא יבא לאכלו (וכ"ה דעת הגר"א במעשה רב אות קע"ח) מיהו בדיקה זו לא נתקנה באור לארבעה עשר משום דאי"ז בית, וכדכתיבנא לעיל סק"ב דהזמן אור לארבעה עשר נתקנה רק בבית ולא בשאר חפצים, (ומסתמא גם אצל מרן החזו"א זללה"ה הכי נהגו לבדוק את הספרים לאו דוקא באור לי"ד, דהא אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] מימיו לא עשה דבר שלא ראה ושמע מפי רבו זללה"ה, וא"כ הרווחנו שמש"כ לעיל סק"ב דשאר חפצים אפשר לבדוק טרם אור לי"ד מקורו כבר מאשלי רברבי זללה"ה, והא דאין בודק הספרים לאור הנר אלא במישוש בעלמא, נראה דס"ל דהבדיקה באה לברר שלא נשאר פירורין אפי' פחות מכזית בחורין ובסדקין, וזה א"א לוודא אא"כ יבדוק לאור הנר, אבל הגע עצמך אם ימשש היטב בחור ובסדק ויידע ברור שהכל נקי ואין שם פירור חמץ, אטו מי נימא שצריך גם לבדוק לאור הנר, והלא אין לך אור הנר גדול ממישוש הידים, והיינו טעמא דהחזו"א שסגי ליה בבדיקת הספרים במישוש הידים.

ה) אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] נוהג למכור לגוי ולעשות מחיצה בארון שבו מונחים כל השנה כלים הנקיים לפסח (בוי"ד) וכן הארון שמונחים בו ספרים העומדים למכירה (שהם נקיים לפסח) ג"כ הוא נוהג למכרו לגוי, ושאלתיו אמאי והלא הוא מקום שאין מכניסים בו חמץ, והשיב שכיון שבפעם הראשונה שהכנסתי שם כלים של פסח, לא בדקתי המקום, ואולי הדייר הקודם הניח שם חמץ, נמצא המקום התחייב בבדיקה.

שלשים יום לפסח י"א דצריך לבדוק הבית של הגוי שהוא יוצא עתה משם, וכתב ע"ז הח"א אע"ג שבודק הכיסים ובתי ידים, מ"מ מדכתיב תשביתו שאור מביתכם משמע דעיקר מצוה הוא לבער מביתו עכ"ל הח"א, וכ"כ החק יעקב ס' תל"ו סק"ז, וא"כ יתכן דבאמת בכה"ג דאמרו דאין לו בית אלא כיסים ובתי ידים ומגדל לבדוק לא יברך דאי"ז עיקר התקנה, ולפי"ז יכול לבדוק לכתחילה קודם אור לי"ד את כל המגירות והחפצים שבכל רשותו שאינם חלק מהבית, שעליהם א"א לברך בפנ"ע [אף שבודאי כשבודק את ביתו ומברך, הברכה קאי גם עליהן], ובלבד שיבדקם בלילה לאור הנר, [או ביום לאור החמה ובלבד שיעמוד ליד חלון פתוח], ואז יוכל לבדוק במתניות בחורים ובסדקים, [ויזהר מאד שמאחרי הבדיקה לא יכניסו לשם חמץ, דאל"כ לאו שם בדיקה עלה], ואת כל הבית יבדוק באור לארבעה עשר ויברך, שוב שמעתי מבן דודי הגאון ר' טובי' יעקובזון שליט"א ששמע מאאמור"ר מרן הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] [בשנת תשמ"ג] שאת כל המטלטלין שבבית שאינם מחוברים לקרקע יכול לבדוק קודם אור לארבעה עשר כיון שאינם צריכים ברכה על הבדיקה והביא לו אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] ראי' לזה מסי' תל"ו ס"א דהמפרש מיבשה לים תקנו שיבדוק קודם אור לי"ד הואיל ולא יוכל לבדוק בי"ד, וקשה שיבדוק את בתי יד של הבגדים והכיסים, אע"כ שכל שאינו בכלל בית אינו בכלל עיקר המצוה, וממילא שאינו מברך ע"ז, הכל ממש כדכתבנו בעז"ה, וכך הורה לו לעשות.

ג) והבגדים המכובסים, אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] אינו בודק כלל אלא בשעת הבדיקה (בליל י"ד) מוציאם מהארון (המחובר לקרקע) ובודק בארון לאור הנר ומחזירן למקומן, ואומר בשם מרן החזו"א שאמר שע"ז סמכין אנשים שכבסו היטב, והכיסים שבמעילים ובחליפות שאפשר להופכן, אומר אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] שיכבסו היטב ויהפכו את הכיסים (שיש בהן חשש שהכניסו בהן חמץ) עד אחרי הבדיקה כי היכי שמקום הכיסים ייחשב למקום שאין מכניסים בו חמץ אחרי הכיבוס, ובמקומות שקשה להגיע אליהם בשעת הבדיקה כגון בסדקים שבמטות ובין התפירות שבמזרונים וכדו' שואל אאמור"ר הגאון (שליט"א) [זצוק"ל] אם שפכו שם חומרים הפוסלים מאכילת כלב וסגי בזה.

ונראה דהא דקאמר דאם שפכו חומרים שפוסלים מאכילת כלב שוב א"צ לבדוק שם, הוא פשוט, דהו"ל כמי ששרף החמץ ומה יבדוק.

והא דסמך החזו"א בבגדים אכיבוס נשים, נראה דס"ל להחזו"א דמצות בדיקת חמץ היא לוודא שהכל נקי מחמץ ולא נשאר פירור, ולא התחבא שום פירור בחורין וסדקין, ובבגדים שכבסוהו נשים ודאי אין שום חשש שמא נשאר פירורין על הבגד המכובס וא"כ אין מה

קושיות ותמיהות מתורת הרב זצוק"ל שעמד בהם ב'צריך עיון'

ענייני ליל הסדר, הסיבה, וסיפור יצי"מ

בביאור ד' הגמ' פטרות מלומר מה נשתנה

איתא בפסחים (קט"ז א') 'א"ל ר"ב לדרי עבדי עבדא דמפיק לי מרי לחירות ויהיב לי כספא ודהבא מאי בעי למימר לי א"ל בעי לאודיי ולשבוחי א"ל פטרות מלומר מה נשתנה, וצ"ע הא מה נשתנה מצוה לשאול כדמוכח במתני' שואל לעצמו וכו' ואמאי פטרו ממה נשתנה וכאן מה שאל ממנו, וצ"ע.

טעם השאלות בפטור אשה מהסיבה

ברשב"ם בפסחים (ק"ח א' ד"ה אשה) כ' בשם השאלות דר"א גאון (פרשת צו, ס' ע"ז) דאשה פטורה מהסיבה כיון דנשים לאו דרכיהו למיזגא, וצ"ע דלכא' משמע בגמ' (שם) דדוקא בפני בעלה א"צ הסבה, ומשמע דבליכא לבעלה, חייבת בהסיבה, ולדברי השאלות, פטורה בכל גווני, כיון דלאו דרכיהו, וצ"ע.

אכל כזית דאפיקומן בלא הסיבה - סתירת ד' המ"ב בזה

כתב המ"ב (ס' תע"ה, סק"ד) דאם אכל כזית של אפיקומן בלא הסיבה, אם קשה עליו האכילה, אי"צ לחזור ולאכול [ועי' שעה"צ אות ד'], וצ"ע דלעיל בס' תע"ב (ס"ק כ"ב) כ' המ"ב דאפי' אם אין קשה עליו האכילה, לא יחזור ויאכל, דאסור לאכול ב' פעמים אפיקומן, וצ"ע [ואולי הכא איירי בשלא הסיח דעתו עדיון].

בדברי ב"ש בנוסח קריאת ההלל

תנן בפסחים (קט"ז ב') גבי הלל דליל פסח, דב"ש אומרים, דאומר עד 'אם הבנים שמחה' וב"ה אומרים עד 'חלמיש למעינו מים', ויל"ע אמאי לא חשיב לה במתני' בעדיות מקולי ב"ש ומחומרי ב"ה, דהרי לב"ש קוראים פחות, וצ"ע.

ענייני מצה

איתא בירו' (חלה פ"א ה"ג) ובתוספתא (פסחים פ"ב) דיוצאין בסופגנין שנעשו באור ואין יוצאין בסופגנין שנעשו בחמה, וצ"ע שהרמב"ם השמיט הלכה זו בהל' חמץ ומצה, וצ"ע.

מצה שעשו ישראל במדבר אם נאפתה מן השמש - דברי התרגום יונתן בזה

תנן בפסחים (קט"ז ב' בגי' הרא"ש) מצה זו שאנו אוכלין על שם שלא הספיק בצקן של אבותינו להחמיץ שנא' ויאפו את הבצק אשר הוציאו ממצרים עוגות מצות וגו' ובתרגום יונתן בפסוק זה אל' והיו קטעין מן לישא דאפיקו ממצרים וסדרין על רישיהון ומתאפי להון מחומתא דשימשא חרין פטירין וקשה דהא במצה כזו אין יוצאין יד"ח כלל וכנ"ל, וכבר העירו בזה (עי' בס' פרדס יוסף), וצ"ע [ויש ליישב לדעת ר"ת (בתוס' פסחים ל"ז א') דדוקא אם מתחילה חשב לאפותה בחמה, ע"ש, אך לדעת השו"ע ס' קס"ח שפסק כר"י דחלה שאני מהמוציא, יל"ע, ואולי יש לבאר דיצאו ממצרים בבוקר בשעת הנץ כמב' בברכות ט' והשמש בבוקר מב' בב"ב פ"ד א' דעוברת אפיתחא דגיהנם, וא"כ זה כמו אור כמב' בשבת ל"ט א' דחמי טבריה הוי כחמי האור, כיון דעברא אפיתחא דגיהנם, אמנם בב"ב מסק' שם דליכא חילוק בשמש בין בוקר לערב, ורק בדעת הת"י אפשר לומר כן, אך להלכה אין נפק"מ בזה].

גזל מצה ונתנה לאחר - סתירת המ"ב, בכמה דוכתי - האם יכול לברך או לא

כתב המ"ב (ס' תנ"ד, סק"ז) דאם גזל מצה ונתנה לאחר, הוי שינוי רשות [ובעי' גם שינוי בעלים], ואותו אחר יוצא בה, ומותר לו לברך עליה, כיון שלא באסור באה לידו, שהרי כבר נתייאש הנגזל ממנה קודם שבא לידו, וצ"ע דהמ"ב לעיל בס' י"א (סק"ל) כתב, לגבי ציצית, דיש דעות דאין לברך אע"פ שכעת ליכא עבירה, עכ"פ הרי נעשה עבירה במצוה, ואי"ז מברך אלא מנאץ.

וע"ע בס' כ"ה (ס"ק נ"ד) דבמכרן לאחר יוצא השני ויש פלוגתא אם מברך, ובאדם אחר שלקח מהשני מברך, ובס' תקפ"ו (סק"ט) כתב לגבי שופר, דאין כדאי לברך, אפי' בה' ייאוש ושינוי רשות, ועי' בס' תרמ"ט סעי' א' ובמ"ב שם לגבי ד' מינים גזולים, ובמ"ב שם (סק"ח) כ' ג"כ דאין לברך אף אם ה' ייאוש ושינוי רשות, וצ"ע בזה.

בסיום הש"ס בער"פ בביהכ"נ ובבית

ליקוט מתוך קונטרס הזכרונות - שכתב רבינו לעצמו מהנהגות מרן החזו"א זצוק"ללה"ה

א] לא אמר ההגדה בשבת הגדול (וכמנהג הגר"א על בה"ל סי' ת"ל ד"ה במנחה, ואפשר מפני חולשתו)

ב] מים שלנו הלך בעצמו לשאוב, והי' מכסה את המים בחתיכת בד של פסח והי' קושר הבד על הדלי היטב בחבל (ר"ש גרינמן ז"ל, ועי' מ"ב סי' תנ"ה סק"ב)

ג] מים שלנו שאב מיד אחר השקיעה (רמ"ג, וכ"ה באגרותיו ח"א סי' קפ"ה ועי' במ"ב סי' תנ"ה סק"ד ה') ושמועתי שפ"א שאבו מים ואח"כ נתברר שהי' משהו לפני השקיעה וצוה לשפכם ולשאוב עוד פעם

ד] היו מסננין את המים שלנו (רמ"ג)

ה] המצות לא אפו בע"פ (עי' מ"ב סי' תנ"ח סק"ג בשם בגדי ישע) והוא עמד בשעת אפיית המצות והשגיח על הכל (עי' או"ח סי' ת"ס ס"ב ומעש"ר סי' קפ"ח)

ו] העוסקים במצות יאמרו בתחלה כל מה שאעשה היום בעסק המצות אני עושה לשם מצת מצוה (וכ"ה באגרותיו ח"א סי' קפ"ה, ולא לומר יהיו לשם כו' ועי' בבה"ל סי' ת"ס ס"א ד"ה וקטן ובסי' תפ"ב בה"ל ד"ה מ) והקפיד שיהיו כולם גדולים [גם המנקרים שקורין רעדליין] ולא לסמוך על חזקה דרבא (וכ"ה באגרותיו שם ועי' בבה"ל ר"ס ת"ס)

ז] מקום הפתוח נגד השמש או יומא דעיבא אמר לתלות בגד על הזכויות של החלונות (ר"ש גרינמן ז"ל ועי' או"ח סי' תנ"ט ס"א ובמ"ב)

ח] בלישת המצות הי' מקפיד למעט במים ביותר שתהי' העיסה קשה ולא תהי' נדבקת לכלי העריבה ולמקלות שמכניסים בהם את המצות לתנור, והי' אומר להסיר מהשלחן בתכיפות את הפירורין הנושרים בשעת עריכת המצות כל פעם כשרואים אותן, וכן כלי הלישה היו רוחצין בתכיפות (רמ"ג)

ט] מקל שנדבק בה מצה בתנור צוה לא להשתמש יותר במקל זה (ר"ג נדל נ"י והיינו עד שיקצצו חתיכה זו או שיגעילנה)

י] הדברים שכ' בספרו להקל בענין אפיית מצות מ"מ יש מקום למהדרי' להדר בזה (ר"ש גרינמן ז"ל)

יא] א' שאל אם צריך להדר אחר קמח מטחינת יד למצות אף שדמיו מרובים והשיב שזה בכלל הוצאת שבת וי"ט (רמ"ג)

יב] לא נתנו י' פירורין לפני הבדיקה (עי' רמ"א סוף סי' תל"ב ובמ"ב)

יג] בדיקת חמץ אחר מעריב שהתפללו בצבור (עי' מ"ב סי' תל"א סק"ח)

יד] מותר לבדוק בפנס כיס חשמלי (ר"ש גרינמן ז"ל)

טו] הספרים שהיו משאירים לפסח היו בודקין כל דף מחשש פירורין ויתר הספרים עשו להן מחיצה מסדין או מחבלים והשכירו המקום לגוי (מבואר בחזו"א או"ח סוף סי' קט"ז ועי' במעש"ר סי' קע"ח) ובשנים האחרונות היו בודקין אלו הספרים שהשאיר בליל י"ד (עי' מ"ב סי' תל"ג סקמ"ז, ועי' באגרותיו ח"ב סי' קנ"ד)

טז] גם את ביהכ"ג שלו שהי' סמוך לדירתו הי' בודק בלילה לאור הנר (עי' סי' תל"ג ס"י ובמ"ב) וגם את הספרים שם הי' סוגר במחיצה

יז] אמר שא"צ לבדוק בתוך הכביסה המכובסת (בין הבגדים) שאין דרך להכניס שם חמץ רק להוציא את כל החבילה ולבדוק את מקומה (ובמקום שיש חשש שהכניסו חמץ פשיטא שצריך לבדוק)

יח] במקומות שהשכירו לגוי לא בדקו רק עשו מחיצה, והחמץ הי' מוכר אצל הרב שהי' מוכר לגוי כנהוג, והמחיצות עשו עד ע"פ בחצות (ועי' מ"ב סוף סי' תל"ו ובחזו"א או"ח סי' קכ"ד בהערות לפסחים ב' א')

יט] אם סוגרין הארון שמוכרים לגוי במסמר או בחוט מקרי מחיצה (ר' זרח שפירא נ"י)

כ] הי' רוצה שיבדקו המצות מהכפולות לפני פסח, ושמועתי שהחמיר בכפולות שמחמת גלגול ואפי' נדבק יפה (ועי' חזו"א או"ח סי' קכ"ב סוף סק"י)

כא] החדר שינה שלי בישיבה אמר לי שאם ארצה לנסוע שם בליל י"ד אוכל לבדוק בברכה (אף שלא אהי' שם בפסח) ואם קשה לי אבדקנו בלילות הקודמים בלי ברכה (עי' בה"ל סי' תל"ו ד"ה ולא יברך)

כב] לא הי' משאיר מאכלי חמץ ולסמוך על המכירה (רמ"ג)

כג] אם מכרו הכלים הבלועים מחמץ צריך להטבילם אח"כ (וכ"כ בפ"ת יו"ד

סי' ק"כ ובתו' מעשה רב סי' מ"ז ובאמונה ובטחון פ"ג סי' ח') והוא לא מכר הכלים הבלועים רק גנזם (רמ"ג, וכן מבואר בסי' תנ"א ס"א ובמ"ב סק"ה ובחזו"א או"ח סי' קי"ז סק"ו)

כד] פ"א שכחו להוציא הקיטל מתוך מחיצת הגוי והתיר להוציאו בליל פסח ואח"כ הי' עוד דבר נחוץ ולא רצה להתיר כי אמר שאם ילכו שם לכל צורך אין כאן מחיצה (ועי' חזו"א או"ח סי' קכ"ד בהערות לדף ב' א')

כה] אמרו שכלי ניילון נעשין מחמץ ושאלתי אם מותר להשתמש בפסח במפות ניילון על השלחן ואמר שמותר רק שלא יתנו ע"ז דבר חם (עי' מ"ב סי' תמ"ב סק"ז וכאן עדיף)

כו] אומרים שהקפיד לפסח על כלים לבנים ולא צבועים (עי' רמ"א סי' תנ"א סק"ד) ור"צ רוסנברג ז"ל העיד ששאלו אם מותר להשתמש בטעלער צבועים והשיב הרמ"א אוסר

כז] העידו שכתב בחוה"מ פסח בעפרון ולא בדיו (ועי' או"ח סי' תמ"ב ס"י ובחזו"א או"ח סי' קט"ז סק"ח)

כח] לא נתן מסננת על הברז בפסח (יתכן שחשש משום בורר בשבת ועי' בחזו"א או"ח סי' נ"ג ד"ה ולענין)

כט] בשעת הביעור היו שורפין גם כל מה שהי' בתוך פחי הזבל שבחצר שמוא יש שם חמץ ואח"כ היו שוטפים הפחים במים, ורמ"ג כ' כמדומה שאמר להדיח את הרצפה בבית ב"ד שחרית

ל] מותר להגעיל כלים בין בכלי כשר ואין הכלי נאסר, ובין בכלי שאינו כשר (וכן מבואר בסי' תנ"ב וע"ש במ"ב סק"ג ובשה"צ אות ט"ו)

לא] העידו שאם הגעילו ע"י קיטור אסר אף בדיעבד (ועי' מעדני שמואל סי' קט"ז סק"ט)

לב] שיניים תותבות א"צ להגעיל (הר"ג נדל בשם מרן והטעם אמר שמיד שמגיע לשפתים מצטנן ועי' במעדני שמואל סי' קט"ז סק"ח)

לג] התיר לגהץ בגדים בע"פ עד חצות לצורך המועד (ועי' מ"ב סי' תקמ"א סק"ט)

לד] סדר ע"פ שחל בשבת עי' באגרותיו (ח"א סי' קפ"ח)

לה] בליל פסח אמרו הלל בביהכ"נ בלי ברכה (עי' או"ח סי' תפ"ז ס"ד)

לו] ר"ש קוסובסקי ז"ל שאל על הסיבת איסור והשיב שיסב איך שיותר נוח לו (עי' סי' תע"ב ס"ג ובמ"ב שם)

לז] בד' כוסות שתה כוס ראשון כולו (כנראה משום קידוש במקום סעודה עי' תוס' פסחים ק"ג ב' ד"ה רב אשי) ואחרון כולו והאמצעים רוב (רמ"ג, ועי' מ"ב סי' תע"ב סק"ל)

לח] כרפס אכל כזית (רמ"ג, וכ"ה במעש"ר סי' קצ"א וכד' הרמב"ם המובא בבה"ל סי' תע"ג ס"ו ד"ה פחות)

לט] שאלתי מה הכונה אילו קרבנו להר סיני ולא נתן לנו התורה דיינו (עי' במפרשים) והשיב דרך המשבח לחשוב כל פרט לחוד

מ] כמדומה שאמר לי לומר גם במו"ש מן הזבחים ומן הפסחים דהא קאי אשנה הבאה (וכסברת הכנ"י המובא בשה"צ סי' תע"ג אות פ')

מא] רצה שישירו בסדר (לכבוד יו"ט וכן בכל יו"ט רצה שישירו בסעודה ובביהכ"נ ובפרט בסוכות, ועי' מ"ב סי' תק"ס סק"ד)

מב] לא הי' אוכל כל הכזית מצה בב"א רק מכניס לפיו קצת קצת וכן המרור וכן הורה לי (דלא כמ"ש המ"ב בסי' תע"ה סק"ט בשם האחרונים ועי' בס' מנחת ברוך סי' ע"ג דמסיק ג"כ דא"צ לאכל הכזית בב"א) גם שמועתי משמו שא"צ ב' כזיתים מצה וסגי בא' (וכמו שמצדד הבה"ל בס' תע"ה ד"ה כזית)

מג] כזית מצה צוה לאכל בשלש מינוט (ועי' בשעורין של תורה שעורי המצות אות ל' שחשש לב' מינוטין ועי' בחזו"א או"ח סי' ל"ט סק"י וכנראה דלמעשה הקיל בג' מינוט)

מד] שיעור כזית כחצי ביצה או כשליש ביצה, ושיעור רביעית ק"ג גרם (מבואר בקונטרס השיעורים) וראיתי שהקיל הרבה בשיעור הכזית בין לענין מצה בין לשאר דברים וכנראה סמך מעיקר הדין על שיעור הגר"ח מולוזין שמובא בשערי רחמים ובהגה"ה בכתר ראש סי' צ"ט (וכ"כ בס' שיעורין של תורה סי' י"א ע"ש)

נא] כמדומה שמרן התיר לקנות כדורי רפואה בפסח אם אין בהן טעם (כן אני זוכר וכן העידו הרבה ת"ח בשמו ועי' בחזו"א או"ח סי' קט"ז סק"ח ומש"כ אח"כ במוקף אמנם כו' אסור זה לפ"ד אחרונים אבל מרן לא ס"ל כלל אחשבי' בנפסל מכלב כמבואר שם בסק"ז וסק"ט ע"ש וצ"ע)

[נב] תפלת גשם וטל אמרו תוך התפלה (וכמנהג הגר"א מובא בתשו' משיב דבר ח"א סי' י"ג)

[נג] אמר לא להכריז לפני תפלת לחש מוריד הטל וכן בש"ת (אאמור"ר ז"ל בשמו ועי' ד"מ או"ח סי' קי"ז סק"א ושמענו הטעם שאחר שהכרזו אין כאן מקום לתפלת טל וגשם וכן משמע בשבלי הלקט ובאגור סוף ה' סוכות שאלו שאין מכריזין אומרים בחזרת הש"ן לברכה ולא לקללה כו' ועי' רא"ש פ"ק דתענית סי' ב' בשם רב עמרם גאון, וכ"פ הכריזו בביהכ"נ שלו אבל זה ה' שלא מדעת)

[נד] לא היה נוחא לי מה שיש אוכלים מצה בפסח שני (שאיין לזה מקור ואין לחדש דברים)

[נה] בענין מרור של שביעית עי' בס"מ מ"ט אות י"ט

[נו] כמדומה שה' אוסף הצפרנים שגוזז לתוך מעטפה ומשמרן כל השנה ובערב פסח שורפן עם החמץ (ועי' מ"ב סי' ר"ס סק"ו)

[נז] העידו בשמו שאסור לפתוח חבילת מצות בשבת (ועי' בחזו"א או"ח סי' נ"א סק"א בענין פתיחת הקופסאות) ואפי' ע"י קריעת הנייר (רמ"ג. ועי' שו"ה סי' שי"ד דין י"ב י"ד)

מה] זקן שא"י לאכל הכזית מצה יכול לשרותו במים (מבואר בשו"ע סי' תס"א סי' ע"ש הפרטים) ורמ"ג כ' שזקן א' שאלו אם מוטב לצאת במצה שרול' או במפוררת והשיב דעדיף במפוררת

[מז] על מצות של מכוונה אמר שאין יוצאין הכזית מצה (כנראה משום לשמה ועי' בחזו"א או"ח סי' סק"י) וגם כל הפסח לא אכל רק אפיית יד ואמר דמצות מכוונה אין זו לחמא עניא דאכלו אבהתנא במצרים גם אמר לי שקצת מהחששות חימוץ שהגדולים חששו כשהידשו את המכוונות נמצאים גם היום ומ"מ עבור הרבנית שלא יכלה לאכל אפיית יד קנו מצות מכוונה (ועי' באגרותיו ח"א סוף סי' קפ"ה)

[מז] מרור אכלו חריין מרוסק וחסא לא רצה לאכל שאינו מר (ומבואר בחזו"א סי' קכ"ד בהערות לפסחים ל"ט א') ופ"א בשמיטה הביאו לפניו מין שאומרים שהוא עולשין

[מח] כזית חריין שיעורו לאחר הריסוק מבלי למעכו (רמ"א)

[מט] העידו שכשטחנונו החריין בליל יו"ט צוה לעשות בשינוי (ועי' במ"ב סי' תק"ד סק"ט) והר"ג נדל נ"י אמר בשמו שלא לטחון ביו"ט החריין במא"ל משינ"ק"ע משום עובדא דחול (ועי' מ"ב שם סק"ח)

[נ] קניידלא"ך אכל בפסח (וכמנהג הגר"א במעש"ר סי' קפ"ז ובכתר ראש סי' ק' ובחזו"א או"ח סי' קכ"א סק"ט) אך צוה להכניסו לתוך יורה ורתחת שיהא חלוט (עי' מ"ב סי' תנ"ח סק"ד ועי' סי' תנ"ד סק"ג) ויש שהעידו שלא היו מערבין הקמח מצה אלא עם ביצים בלבד ואח"כ מכניסין לתוך מים ורתחין

גנזי שביעית

שבבים ונגוהות מבית הגנזים בעיני שביעית

בהא דמספקא ליה להירושלמי אם יוצאים מצות ד' כוסות ביין של שביעית

בירושלמי שבת פ"ח הל' א' ופסחים פ"י הל' א' מספקא ליה אם יוצאים מצות ד' כוסות ביין של שביעית, וקאמר דתני רבי הושעיא דיוצאין ביין של שביעית, והק' בחזו"א שביעית סי' ט"ו סוף אות ז' דאין משכחת לה שיהיו יוצאין ד' כוסות ביין של שביעית, והלא זמן הביעור של ענבים הוא בערב הפסח, כדאיתא בפסחים נ"ג א', ולדעת הרמב"ם ביעור מתקיים ע"י ששורפן או שמאבדן בכל דבר שמאבדן, וא"כ אין משכח"ל שיהיה לו יין שנדון בו אם יכול לצאת על ידו מצות ד' כוסות, והנה יש לעיין במי שיש לו דמי שביעית מזיתים של שביעית שזמן ביעורן בעצרת כדאיתא שם, וקנה באותם דמים יין של ששית, האם זמן ביעור אותו יין כזמן ביעור ענבים של שביעית, או דזמן ביעורו כזמן ביעור זיתים שמכוחם בא קדושתו, ואם הדין דזמן ביעורו כזמן ביעור הזיתים, א"כ שפיר משכחת לה יין שיש בו קדושת שביעית אך זמן ביעורו אינו בערב הפסח כי אם בעצרת.

ת. הדין ששאלת מבואר ברמב"ם פ"ז הל' ז'², ובחזו"א לא הקשה רק תירץ³ וזמן הביעור אינו בערב פסח רק בא' של פסח.⁴

1 כביאור ספק הירושלמי רבו הפירושים, ויעיין בקרבן העדה שפי' דמספקא ליה כיון דלא קרינן ביה לכח, וקס"ד דבד' כוסות בעינן לכח כמו במצה, ועי' רש"י סוף פסחים שתמה על פירושו דלמה לא איקרי שלכם הלא מפורש כתוב בה ויהיה שבת הארץ לכם וגו', והרי אתרוג בעינן ודאי לכם ותנן סוכה ל"ט ב' דיוצאין באתרוג של שביעית, ובסוכה ירושלמי שעל גליון הירושלמי תמה דלא אשכחן בשום דוכתא ליפסול מצה של שביעית מהא דבעינן בה לכח, וכזאת הק' במשמרת להבית מהגאון בעל חזון נחום [בסוף פ' פאת השלח עמ' יח], והוסף שם ממה דאיתא קידושין נ"ב א' דהמקדש בפירות שביעית מקודשת, ופירש"י ותוס' דכיון שזוכה בו ממונו הוא לכל דבר ע"ש, ובפני משה [על הירושלמי כשבת] פ' דהספק ביין שניתותר אחר הביעור, ומשני דיוצאין בו אפי' אם הוא מאחר זמן הביעור, דמצוה קא עביד, וכזאת פ' בתקלין חזקוני שקלים פ"ג הל' ב' דין של שביעית אסור ליהנות בו כשהגיע זמן הביעור אלא צריך להפקירו, אך דיל' מצות לאו ליהנות ניתנו, והאי מצוה היא דחייב איך לעני' למכור כסותו בשביל ד' כוסות, וכן לנשים החמירו בו כמו בעיקרי מצוה עכ"ד, ועי' בשדי חמד שו"ת דברי חכמים סי' מ"ז מה שהביא פלוגתא דרבוותא אם אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו בממדי דאיתא הנאת הגוף בחדי המצוה, וע"ע שם סי' נ' אות י"א שהביא לפי' הפני משה וכו' דאין דעתי העניה סובלת לומר שיהא מותר לאכול ולשתות איזה דבר איסור בשביל צורך מצוה, לומר דמצות לאו ליהנות ניתנו להסוברים דגם בדאיכא הנאת הגוף מותר ע"ש, ועי' באור שמח פכ"ט מהל' שבת הל' י"ד של הרמב"ם שם דאין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור כו' אין מקדשין עליו, וכ' שם דעפ"י י"ל דספק הירושלמי אם יוצאין ביין של שביעית, הוא משום דין הגדל בשביעית אינו ראוי לנסך ע"ג המזבח, דלאכלה כתיב ולא לשריפה, ומייתי דכן מפורש בתורת כהנים דדרשין לאכלה ולא לנסכים, ויול"ע לפיהו אם הספק דבכל הד' כוסות בעינן שיהא ראוי לנסך, או דהספק רק על הכוס של הקידוש, ועי' במנחת שלמה תנינא סי' קכ"ב מ"מ בין הגר' עזרא אלטשולער להגרש"ז אויערב' דצ"ל בתי האור שמח, וע"ש מה שתמה הגר' עזרא צ"ל דבשביעית שהיין טהור וסעמו יפה, ורק מצד הדין של שביעית אינו ראוי לנסכים, ובמהותו אין שום חסרון, איך יעלה על הדעת כלל שלא יהיה כשר לקידוש, ולדעת האור שמח אפשר דמה"ט קמ"ל דיוצאין בו ידי קידוש ועיין, ורבינו שליט"א בס' שיח השדה ח"ג שקלים ח' ב' כתב וז"ל פ' המפרש תמורה, ונראה דבפסחים נ"ג א' מבואר דבערב פסח זמן ביעור של יין, ומותר להשאיר מוון ג' סעודות, ובעירובין כ"ט א' מבואר דרביעית יין מוון סעודה אחת, אלא' עיני' דבעינן לעירוב מוון ג' סעודות ואיתא שם דמערבין בב' רביעיות של יין, ולפ"ז אסור להשאיר רק ג' כוסות והרביעי אסור, או דלמא זהו מונו ומותר, והוה הספק כאן, ופשיט דשרי, ועי' חזו"א שביעית סי' ט"ו סק"ז עכ"ד, ויע"ע בזה בשו"ת הר צבי או"ח ח"ב סי' ס"ח.

2 עיני' וז"ל וכשם שמבערין את הפירות כך מבערין את הדמים, כיצד הרי שמכר מונו של שביעית והרי הוא אוכל בדמיהו, וכלו הרמונים מן האילנות שבשדה ונשאר אצלו מן הדמים שמכר בהן חייב לבערן ע"כ, ובביה"ל שם ד"ה וכלו כ' רבינו שליט"א במי שלקח חזרו ולקח דמיון הביעור כזמן ביעור הפירות הראשונים, ואע"פ שהגיע זמן ביעור של יין ושמן אי"צ לבער עד שיגיע זמן ביעור של פירות הראשונים, ואם הגיע זמן ביעור של הפירות הראשונים אי"צ שלא הגיע זמן ביעור של יין ושמן צריך לבערם עכ"ד.

3 עיני' בחזו"א שם וז"ל ששאלת איך יוצאין ד' כוסות ביין של שביעית [ירושלמי פ' ערבי פסחים הל' א'], הלא זמן ביעור עד הפסח, כדאמר פסחים נ"ג א' וברמב"ם פ"ז הל' י"א, י"ל דאירי בפסח של שביעית ואתון שבכרו והביאו שליש קודם הפסח, ועוד כיון דאכולין בענבים עד הפסח וחייב הביעור ביום ראשון של פסח, רשאי לאכול ג' סעודות ביום ראשון של פסח, ובאותו ג' סעודות יש להסתפק אי חייב לאכול ביום הביעור או אפי' למחר, ועי' רמב"ם שם הל' ב' עכ"ד, וכוונת רבינו שליט"א דהחזו"א לא הק' רק תירץ מה ששאל השואל, דיל' דמשכחת לה גוונא דין של שביעית שלא הגיע זמן ביעורו, או אפי' הגיע זמנו מ"מ רשאי לשריף מוון ג' סעודות, ומשמע דס"ל כמש"כ רבינו בשו"ת השדה [ה"ד לעיל הערה 1] דכיון שחובת היום כד' כוסות זהו מונו היום ורשאי לשריף, ואין ה"נ דמשכח"ל נמי בגוונא שציר השואל ביין של ששית שקנאו בדמי שביעית של פירות שזמן ביעורם אחר הפסח.

4 כוונת רבינו שליט"א לתקן מה שכתב השואל בתי"ד דזמן הביעור של ענבים הוא בערב הפסח, דזה אינו אלא זמן הביעור ביום ראשון של פסח, וכמש"כ בחזו"א וכו' בהנחה הקודמת, ואף דבלשון הגמ' פסחים נ"ג א' איתא ועי' ברמב"ם פ"ד הל' ו' ועד מתי אסורין ספיקי שביעית במוצאי שביעית מראש השנה ועד חנוכה, ובביה"ל שם ד"ה מראש השנה כ' וז"ל עי' בביה"ל לעיל פ"ב מביכורים הל' ו' ד"ה אין, שהבאתו ראה דעת החנוכה הכונה עד תחילת החנוכה ומתחילת החנוכה כבר הותרו הספיקין, ועוד יש ראה דעת החנוכה הכונה עד תחילת החנוכה עד העצרת ובענבים עד הפסח ובגרוגות עד החנוכה, ומבואר בחזו"א סי' ט"ו סק"י לענין ענבים דהכונה עד יום א' של פסח, וא"כ כל הני הכונה נמי עד ההתחלה, ובגרוגות עד החנוכה עד תחילת החנוכה וה"נ דכוותי' עכ"ל, ומטו בשם רבינו דמה שמבערין הענבים בערב הפסח הוא משום ד"א שלא להפקיר בשבת כשאפשר מערב שבת וגם דיש לחשוש להוצאת, אכן עיני' בארחות רבינו ח"ג עמ' ש"ל דנראה דמבואר שם דעת הקה"ק דאיכא פלוגתא בזה ויש לחוש דזמן הביעור בערב הפסח, וע"ע במשנת הגר"י עמ' צ"ז ובלקט הלכות שביעית לדידי הגר"א דנר שליט"א שכתב בשמו של הגר"י' אלישיב צ"ל דזמן הביעור הוא בערב הפסח ע"ש.

בבדיקת חמץ ובשריפת חמץ

- א. טוחן בעצמו החיטים למצות (לכזית ראשון ואפיקומן).
 - ב. הולך בעצמו לשאיבת מים שלנו, והוא פותח את הברז לשם מצות מצוה, ונותנים בגד על הברז לסנן המים, שואבים לכלי מתכת.
 - ג. שואב המים מיד אחר שקיעת החמה.
 - ד. הולך בעצמו לאפיית המצות, ומתעכב שם זמן מרובה, וגם נותן הקמח למים במצות שהם קצירת יד (של ליל הסדר), וקודם שאופים מצות אלו מפסיקים באפיה ומכשירים התנור שמוליכים הגחלים על פני כולו, ואח"כ אופים מצות אלו.
 - ה. העיסה של המצות, לא יותר מקילו קמח.
 - ו. מקפיד כל הפסח לאכול רק מצות עבודת יד, (והקטנים בביתו עד בר מצוה אוכלים עבודת מכונה), ובליל הסדר אוכל מצות שגם החיטים נקצרו ביד ולא ע"י מכונה.
 - ז. מקפיד שבמצות ובמרור שיוצא בהם ידי חובה בליל הסדר, לא יהיה מעורב מעשר ראשון, שאינו לכם.
 - ח. שיעור כזית במצות עבודת יד, מראה קצת יותר מגודל ידו.
 - ט. הפרשת חלה מהמצות. כדי שיהיה מן המוקף פותחים כל הקופסאות וכל הניילונים ומגביהים מכל שקית מצה אחת ושמים מצות נוספת מעליהם שמחברות בין כל המצות המוגבהות ואח"כ שמים על הכל בגד כדי שיהיה צירוף סל.
 - י. אוכל שרויה, אבל מקפיד שיערבו הקמח מצה במים רותחים, כדי שיהיה חלוט.
 - יא. בשבת הגדול אומר ההגדה מעבדים היינו עד לכפר על כל עוונותינו.
 - יב. משכיר לנכרי המקומות שאינו רוצה לבדוקם, וקודם הפסח עושה מחיצה כגון חוט וכדומה. ובשטר המכירה משכיר לו בשביל קנין אגב טפח על טפח, וא"צ אמה על אמה.
 - יג. אין עושה מצות מצוה בערב פסח.
 - יד. בליל בדיקת חמץ, מיד אחר מעריב, בודק החמץ ובודק כמה שעות, ובשנים האחרונות כמה מסייעים על ידו, בחורים ובסדקים והריצפה והארונות והשולחנות והכסאות ואף שכבר ניקו לפסח. ומוציא את כל הבגדים מהארונות ובודק בתוך הארון, אבל את הבגדים בעצמם אינו בודק וסומך על שכיבסום.
 - טו. בכל מקום בודק לאור הנר אם יש פירורים, ועל הארץ בודק רק אם יש כזית.
 - טז. בשעת הברכה לבוש במעיל העליון, ולאחר הברכה מחפש העשרה פתיתים ואח"כ מוריד הכובע והחליפה וממשיך בבדיקה.
 - יז. מניחים עשרה פתיתים שאין בהם כזית בשקיות סגורות קודם הבדיקה, ומבקש שלא יחביאו מדאי קשה.
 - יח. בודק לאור הנר, ומשאירים גם החשמל דלוק (ולא אמרינן ע"ז שרגא בטיהרא וכו')
 - יט. לאחר שגמר הבדיקה אומר כל חמירא וכו' ג"פ, ואמר גם לרבנית ע"ה לומר ג"פ.
 - כ. בגדים המכוסים אין הם צריכים בדיקה, אבל מוציאים בליל י"ד מהארון כדי לבדוק את מקום הארון שמונחים שם הספרים שמשמש בהם כל ימות השנה מוכר לגוי, ומניחים מחיצה של וילון, ובפסח משתמש רק בספרים מיוחדים לפסח. או שבודקים אותם לפני הפסח דף דף.
 - כב. אין שמים מסגנת מבד על הברזים בפסח.
 - כג. בחור ישיבה חייב לבדוק חדרו בישיבה. ואם בודק בליל י"ד בודק בברכה.
 - כד. בערב פסח מסיים מסכת נדה לפטור מתענית בכורים.
 - כה. כשחל יו"ט בשבת, עושה שני סיומים בער"פ, בחמישי ושישי (את הסיום העיקרי עושה ביום שישי).
 - כו. הולך בעצמו לשרוף החמץ, ושוף שם גם את הלולב. ומקפיד שלא לשפוך נפט על החמץ קודם שישרף כזית, כדי שיהיה ראוי לאכילה בשעת השריפה. ולאחר שנסרף כזית אומר כל חמירא וכו' ג"פ. גם לרבנית ע"ה אומר לומר ג"פ.
 - כז. מקפיד לשרוף החמץ רק אחרי שהגיע סוף זמן אכילת חמץ, משום בל תשחית.
 - כח. מברך על הדלקת נרות בעיו"ט קודם ההדלקה.
- כט. בליל יו"ט אומרים בבית הכנסת הלל שלם בלא ברכה, תחילה וסוף.
 - ל. בליל הסדר לובש קיטל, אמנם אבל וחתן בשנה ראשונה אין לובשים קיטל.
 - לא. כשחל יו"ט ביום שישי או ביום ראשון, לובשים אף בשבת בגדי יו"ט.
 - לב. אף בחול המועד לובשים בגדי יו"ט.
 - לג. בשיעור כל המרבה לספר, אומר ששיעור המרבה קבעו בעל ההגדה, ובזה יוצאים.
 - לד. לזרוע בקערה, לוקחים כנף עוף מבושל וצולים אותו קצת, ואוכל אותו למחר בסעודה שלישית ביו"ט.
 - לה. הכוס לארבע כוסות, שם כוס זכוכית, כדי שיראה היין. ומניח הכוס בגביע כסף לכבוד יו"ט.
 - לו. מעטר כוס של ברכה בשישה כוסות קטנים, ואינם מלאים.
 - לז. עדיף להשתמש לארבעה כוסות במיין ענבים אדום, מאשר יין לבן.
 - לח. אין מועיל להוסיף יין אדום ביין לבן כדי לצבוע היין, וגם אם יתן כשיעור מזיגה מהיין האדום ונחשוב היין הלבן כמים, אין זה ברור.
 - לט. בליל יו"ט שחל במוצ"ש, וסיים בקידוש המבדיל בין קודש לחול, יצא.
 - מ. אין לצאת מהחדר לאחר קידוש עד לאחר אכילת המצה.
 - מא. לכתחילה ראוי להיזהר שלא לשהות בין כוס ראשון לשני יותר מע"ב דקות, אבל אם רואה שישתהה א"צ לברך ברכה אחרונה. בכרפס, אף שאין מברכים על הנטילה, אין להפסיק בין הנטילה לאכילה, ואם הפסיק או דיבר, אפשר שצריך לחזור וליטול ידיו.
 - מג. יש לטבול הכרפס במי מלח קודם שמברך עליו.
 - מד. בכרפס אוכל תפוח אדמה, ואוכל כזית ואינו מיסב.
 - מה. נוהג שאין חוטפין האפיקומן, אלא מצניעו.
 - מו. באמירת ההגדה אין מסלק המצות מהשולחן, אלא מוזיזם לסוף השולחן.
 - מז. גם כשהנכדים שואלים מה נשתנה, צריך גם הבן לשאול.
 - מח. גם כשאין במצות בעה"ב שבקערה כזית לכל אחד מהמסובין, יש לחלק לכל אחד עכ"פ קצת מהמצות שבירך עליהם.
 - מט. מותר להקנות ביו"ט המצות והמרור לבני ביתו, וי"א שאין צריך להקנות אלא אם נותן להם לאכול הוי כמקנה להם, ואינו אומר לבני ביתו שמקנה להם.
 - נ. במרור אוכל חריין מפורר.
 - נא. בכורך אומר זכר למקדש אחר שאכל כורך, ולא קודם שאוכל, משום הפסק.
 - נב. אינו אומר מה נשתנה, אלא לאחר שבני ביתו שואלים מתחיל עבדים היינו.
 - נג. נשים בזה"ז חייבות בהסיבה, שהם נשים חשובות.
 - נד. חושש ליו"ט שני בא"י, ואינו עושה מלאכות דאורייתא, אמנם נוסע במכונית אף יותר מ"ב מיל.
 - נה. וכן ביו"ט שני של שש"פ, אינו אוכל חמץ.
 - נו. אוכל סעודה שלישית ביו"ט וכן סעודה במוצאי יו"ט.
 - נז. תפילת טל וגשם אומרים בחזרת הש"צ, ואין מכריזין לשנות קודם התפילה בלחש.
 - נח. אינו כותב חידושי תורה בחוה"מ.
 - נט. אומר שאין חיוב לשתות יין בימי חוה"מ דאמרינן בגמ' עירובין כוס כל יומא מי איכא.
 - ס. אינו מקפל טליתו בחוה"מ.
 - סא. אסור לנקות כתם מבגד בחוה"מ, ולא היתירו אלא כתם של נדה.
 - סב. נוהג להגיע בחוה"מ לכותל המערבי, אך בחוה"מ סוכות מקפיד לבוא דווקא בלילה, כדי שלא יתחייב בד' מינים ליי"א שחייב שם מדאורייתא.
 - סג. כשאירע לו אבל בחול המועד, אמר שכל הז' קרובים קורעים בחול המועד, ואין ממתניגים לאחר המועד.
 - סד. אף בחוה"מ מקפיד בהוצאה שלא לצורך, ואף הגארטיל שלו משאירו בבית הכנסת ואינו לוקחו בכיסו.

se3077700@gmail.com 7"X17

072-2606425

לעצמאות, ליהודה, ליהודים,

דעם זיכט און אלס וואס

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ

[illegible]

לְהַלְלֵהוּ לְעֹלָם

[illegible]

ԱԼԱԿԱՆ ՄՀԱԼԻՑ ԵՐԷՆ. ՄԳՈՍ

החובות

סקירה נרחבת אודות סדר לימודו המיוחד של הרב זצוק"ל - 'החובות'

שלאבא היו סדרי לימוד מלבד ה'חובות' היומיים, מה גם, בעת כתיבת הספרים היה לומד הרבה פעמים את הזוגיות עליהם היה נסוב הספר, לדוגמא, כשכתב את ספרו דרך אמונה, היה לומד כל ירושלמי ג' פעמים, ועוד כהאי גוונא.

ביריעה קצרה זו נעסוק, בסדר הלימוד המיוחד הזה, ננסה להבין כיצד זה הקיף את כל ימי חייו של הרב, ויה"ר שנזכה לקחת איתנו מעט מן המעט מן ההיקף האדיר הזה.

את לימוד החובות, התחיל הרב בגיל צעיר מאוד, וכה שח הרב: בגיל 16 התחלתי ללמוד פעם ראשונה גמרא רש"י ותוס' 4 פעמים כל גמ', וסיימתי בשנה אחת את הכל, לאחמ"כ בגיל 17 ניסיתי ולא הצלחתי, ובגיל 18 ניסיתי שוב, ושוב לא הצלחתי, ומגיל 19 ואילך הצלחתי, וכך זה המשיך עד היום, לשאלה 'מה היה קשה כ"כ בגיל 17 ו-18, שהרב לא הצליח לסיים בשנה', השיב הרב, בפעמים האלו, היה פעם אחת שלא עמדתי בסדר של ה'חובות', ואם פעם אחת כבר לא עומדים בקצב, אז הכל כבר לא הולך, [ראה מסגרת מה שכתב הרב בספרו 'אורחות יושר'].

גם אני שקוע בחובות

גם אני שקוע בחובות

'עיקר הקושי הוא ההרגל'

בספרו 'אורחות יושר' (ערך ביטול תורה) כותב הרב בקצרה על ענין הקביעות וההתרגלות לזה, וז"ל: "והאמת הוא שעיקר הקושי הוא ההרגל וכך אחז"ל בספרי האזינו בפסוק כשעירים עלי דשא אבל אחר שנתרגל אף שלעולם יש מלחמה וכמ"ש בב"מ ה'ה' על הפסוק ועבד חפשי מאדוני ולעולם היצה"ר מוצא תירוצים ואמתלאות לבטל מהתורה מ"מ אין המלחמה קשה כ"כ וכי", עכ"ל.

ה'חובות' כשם כן הוא, סדר לימוד מיוחד שהוא 'חוב', אם לא גומרים, נשארים חייבים. את השם לסדר הלימוד הזה קבע אביו מרן ה'קהילות יעקב' זצוק"ל, וזה סדר הלימוד שהקיף בעצם את כל ימי חייו, בלילה לומדים את החובות, וכל סדר היום שלאחריו תלוי בשאלה הגורלית הזאת, האם כבר סיימתי את החובות או לא.

שח בנו הגרי"ש שליט"א: 'כשהיינו ילדים קטנים, ראינו את אבא עסוק כל הזמן בדבר אחד, ב'חובות', זה העסיק אותו ותפס אותו כל הזמן, האם סיימתי או לא סיימתי, מלבד זה שום דבר אחר לא עניין אותו'.

פעמים רבות כאשר הגיעו לפנינו אנשים, ותינו בפנינו את צרותיהם, בעול החובות הכספיים הרובץ עליהם, הרב היה משיב: 'גם לי יש חובות'.

גם לי יש הרבה חובות

'כשאני אגמור את החובות שלי'

יהודי שבא אל הרב, ותינה את צרתו בפניו על החובות הרבים בהם הוא שרוי, הרב השיב לו: 'כשאני אגמור את החובות שלי, אתה תגמור את החובות שלך', אותו יהודי שמח, ואמר הרי בכל יום הרב מסיים את לימוד חובותיו, מה לי לדאוג. בסוף היום הכל יבוא על מקומו בשלום, לאחר זמן מה נזדמן לידו ספר 'החובות' שם נאמר בשם הרב ש'החובות לא נגמרים אף פעם', חזר היהודי אל בית הרב בשאלה, 'הרב, מתי אם כן יגמרו חובתי, הרי חובותיו של הרב אינם נגמרים אף פעם', הרב הרגיע אותו והשיב בחביבות: 'בערב פסח בס"ד' אז נגמרים סדרי החובות של אותה השנה ולזה התכונת'.

בערב פסח בס"ד

את הקשר בין ה'חובות' לחג הפסח, אין צורך להסביר, כל בכור בבני ברק ומחוצה לה ידע, שאם בערב פסח הוא צריך סיום, כדי להיפטר מתענים הבכורים, הוא יורד אל רחוב רשב"ם, בביהכנ"ס 'לדרמן' בערב פסח אחר תפילת הנץ, שם יערוך הרב - שגם הוא עצמו היה בכור - סיום כל הש"ס, 'סיומא דתלמודא'.

רבים נוטים לחשוב שה'חובות' הם סדר הלימוד היחיד של הרב, כמובן, מלבד כתיבת עשרות אלפי המכתבים, אלא ש'הדברים אינם כן', הוסיף הגרי"ש ואמר: 'באחד הימים אבא סיפר כמשסיה לפי תומו, שהוא סיים מסכת בבא בתרא ביום אחד, זה ודאי לא היה כלול ב'חובות' היומיים, עוד זכורני, כשעליתי לשיבה גדולה, באתי לקבל ברכה מאאזמור"ר מרן בעל קה"י זצוקללה"ה, והוא אמר לי כך, 'תמיד תקפיד לחזור על הלימוד, אבא שלך כשהיה בגיל שלך [15] חזר על מסכת שבת כבר מאתיים פעמים', אולי המספר 'מאתיים' היה קצת בלשון גוזמא, אבל זה עדות ברורה,

סדר הלימוד

תיקון חצות

סדר הלימוד של הרב היה כך, מיד כשמתעורר משנתו, ומתיישב על מקומו, בחדר הספרים (כך היה מכנה את חדר לימודו), היה פותח תיקון חצות, ואומר.

ספר הזוהר

לאחמ"כ היה נוטל הרב את ספר הזוהר, והיה מקפיד מאוד לבל יבחין איש או מי מנכדיו בזה, ולומד בו את דף אחד בכל יום.

התהילים

לאחמ"כ היה נוטל את ספר התנ"ך וממנו קורא את התהילים, בכל יום מזמור אחד, וכה שח בנו הגר"ש שליט"א: לאבא היה סדר מסויים שמסיים ט"ו פעמים בכל שנה את כל ספר התהילים, כנראה ראה כך באיזה מקור, וכך היה החשבון, בעשי"ת היה מסיים י' פעמים, בכל יום בשנה פרק אחד, עד שהי' מסיים פעמיים את ספר התהילים, מאמצע חודש אב ואומר בכל יום י' פרקים, ומסיים בר"ח אלול, ומר"ח אלול עד ר"ה כל יום י' פרקים ובכך מסיים עוד ב' פעמים את ספר התהילים, סה"כ ט"ו פעמים.

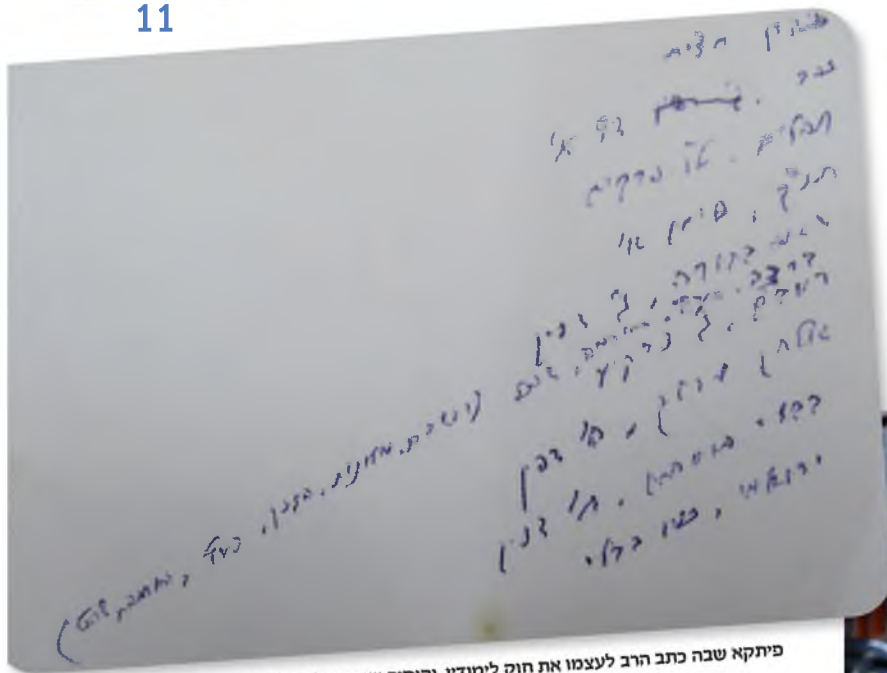
לימוד הנ"ך

אח"כ לומד הרב כל יום פרק אחד בנ"ך, והסדר שהיה לומד הרב לא לפי הפרקים שלנו, אלא לפי המסורה [שכל פרק יותר ארוך משלנו], וזה יוצא בדיוק שנה חוץ משבתות ויו"ט, [שאז לא לומד נביא משום שממילא שומע הפטרה בנביא בקריאת התורה].

משנה ברורה

לאחמ"כ היה לומד הרב שלש דפים בספר משנה ברורה, לאו דוקא לפי סדר המשנה ברורה, לדוגמא בכל יום טוב לומד הלכות חג בחג. ומשום כך לימוד המשנ"ב היה לוקח קצת פחות משנה.

גם לי ש חובות

פיתקא שבה כתב הרב לעצמו את חוק לימודיו, והוסיף שורה של ברכות כדי שיזכור להשלים בכל יום מאה ברכות, ובשבת הוסיף עוד ברכות, קרדיט: ארכיון "שיח אמונה"

דמב"ם

אח"כ היה לומד הרב שלושה פרקים ברמב"ם, וזה לוקח פחות משנה והיה גומר כחודשיים לפני פסח.

שולחן ערוך

אח"כ היה לומד הרב כל יום חמשה דפים בשו"ע, ואת זה ג"כ היה גומר כחודשיים לפני פסח, והיה אומר הרב שלפני פסח יש לו כמה שבועות פחות חובות להספיק ללמוד ולכתוב דברים שכל השנה לא מגיע אליהם.

בבלי

בתלמוד בבלי היה לומד שמונה דפים בכל יום.

הוספתא

בתוך סדרי לימוד חובותיו של הרב היה כלול גם לימוד התוספתא, והיה לומדו לפי מה שלמד בבבלי, בסיום כל פרק בגמ' לומד הפרק בתוספתא השייך לפרק בגמ' שלמד.

תלמוד ירושלמי

בתלמוד ירושלמי הרב לא היה לומד לפי מספר דפים, אלא היה לומד דפי הירושלמי הנוגעים לדפי הבבלי, לדוגמא מסכת גיטין שלומד הרב ביום הראשון עד המשנה כל גט שיש עליו עד כותי פסול וכו', דף י' ע"א, כך בירושלמי לומד עד המשנה הנ"ל שזה יוצא עד דף דף ו' ע"ב, ויש מסכתות שלומד הבבלי שמונה דפים ואין בהם משניות אז ביום כזה אין תלמוד ירושלמי, כמו כן שהרב לומד סדר קדשים שאין עליו תלמוד ירושלמי לומד בימים אלו רק תלמוד בבלי.

אמר הרב שהפירוש קרבן העדה יותר קל מהפירוש של הפני משה, לפירוש הפני משה יש יותר לשון קשה. והוסיף הרב

הרב שאף שבש"ס זה נדפס רק לאחר מסכת עדיות, עכ"פ הוא לומד את המסכתות הקטנות אחר מסכת מכות לפני מסכת שבועות, כיון שזה ענינים דומים, על כן לומד אז.

יום החטיפה

מכיון שכבר למעלה משבעים שנה סיגל הרב לעצמו לסיים הש"ס בכל שנה, ובחשבונו עלה שנצרך לכך לכמה דברים: א. ללמוד כאמור כל יום שמונה דפים, ב. אם מגיע לסיום המסכת ונשאר למחרת פחות משמונה דפים, לדוגמא בחודש טבת היה לומד מסכת זבחים, וכשהגיע לסוף המסכת היה עליו להתחיל הלימוד בדף ק"ו, בו בזמן שדפי המסכת עד דף ק"כ, ואם ילמד מדף ק"ו כמידי יום שמונה דפים יגיע לימודו עד דף קי"ד, ולמחרת כבר ישארו פחות משמונה דפים, עשה הרב לעצמו חוק שאין להשלים דפים ממסכת למסכת, אלא לומד באותו יום מדף ק"ו עד סוף המסכת שזה חמש עשרה דפים, וזה היה נקרא 'יום החטיפה' שחוטף דפים יותר מכל יום, אשרי עין ראתה כל אלה את חשקת התורה והצמאון הנורא לכל דף גמ' כמו אדם רעב מאד שהתגלה לאוכל פעם ראשונה.

שהוא עצמו למד כל הירושלמי בעיון ורשם בגליון כל הדברים הטעונים ביאור והיום לומד על פי זה.

התוספות בערב שבת קודש

בתוך לימודי חובותיו לומד הרב מידי שבוע מכילתא ספרא וספרי.

סיפר הרב פעם הייתי לומד את כל המדרשים והוסיף לא כל שנה לימדתי את כל המדרשים, אלא שנה מדרש זה, ולשנה אחרת מדרש אחר. אמנם היום אין לי זמן לכל המדרשים, רק לומד בעיקר מכילתא ספרא וספרי.

מסכתות קטנות

הרב בגודל צמאונו לכל חלק בתורה לא מוותר אף על חלק כל שהוא בכל רחבי הש"ס, ואחד הדברים הבולטים שהרב עמל מאד בסדר לימוד של השמונה דפים הוא במסכתות הקטנות שנדפסו בסוף מסכת ע"ז, שכולל אבות, אבות דרבי נתן, סופרים, שמחות, כלה, כלה רבתי, דרך ארץ רבה, דרך ארץ זוטא, גרים, כותים, עבדים, ספר תורה, תפילין, ציצית, מזוזה, עוד היה מוסיף

מהו השבוע הקשה של הרב

את הקביעות, ובתחלה אמר שאינו יודע אם יוכל לעמוד בדבר מפני שבכל חורף הוא רגיש לקור, מצטנן בקלות ונופל למשכב, אמרתי לו: 'אם תקפיד על הדבר לא תהיה חולה', ופעם היה מאורע מסוים שלא רצה להחמיצו, ובאותו יום לא בא ללמוד, ומיד למחרת נעשה חולה למשך הרבה זמן'.

שח הגרמ"י הוויגסברג שליט"א: 'באחד מימי השבע ברכות של בן הרב עם בתי תחי', אמר לי הרב: 'אני מתנצל שאיני יכול לבא לאחד מהשבוע ברכות' כיון שאני בעל חוב ועלי לפרוע את חובותי, בתחלה חשבתי שהכוונה לחובות כספיים, ניגשתי לחברותא של הרב, הגאון רבי דב וינטרוב צ"ל ואמרתי לו שצריך לראות איך לעזור להרב, כשמוע את הדברים, החל הלה לחייך, שאלתיו בפליאה: 'מדוע אתה מחייך?' והוא הסביר לי שלא זו היתה כוונת הרב - לחובות כספיות, אלא היות והיה חתונה ושבע ברכות, צריך להשלים את לימודי חובותיו, לכך השאיר ערב אחד פנוי ולא הלך לשמחת שבע ברכות של בנו להשלים לימוד חובותיו, מעשה נאה זה היה חביב מאוד על אשת חבר - הרבנית ע"ה שהיתה מרבה לספר זאת בעונג רב.

סימנא מילתא

אות משמים וסימנא דמילתא מיוחדת היה רואה הרב בסדר לימודו כסדר, כיצד תמיד בכל שנה היה יוצא בסדר לימודו, דברים הקשורים בעניינא דיומא, ואלו הם:

תמיד בסוכות היה יוצא הגמ' 'עלה אחד בבד אחד' [ב"מ כ"ד א'] תמיד ביום פטירת החזו"א [ט"ו חשוון] יוצא להתחיל פרק מי שמת במסכת בבא בתרא.

בפורים היה לומד המשנה בנגעים פ"ה מ"ג 'שער פקודה' וכתב שם הר"ש 'א"נ מלשון (אסתר ב) ויפקד המלך פקידים'.

ביום העצמאות שלהם היה יוצא הגמ' בשבת 'יום אידם נר של ע"ז'. ביום כיפור היה יוצא לו ללמוד בב"ק פר' החובל דף פ"ז א' 'וחובל בחבירו ביום הכפורים'.

בי"ז תמוז תמיד היה יוצא בלימוד החובות, גמ' מגילה 'ויהי בימי אחשורוש' שזה סימן של תנחומין.

ביו"ט שביעי של פסח, היה מתחיל הרב ללמוד משניות סדר זרעים דפוס ווילנא שבסוף מסכת ברכות ולומד בכל יום שמונה דפים, וכנגד זה לומד הרב הירושלמי, לדוגמא ביום הראשון היה לומד במשניות שמונה דפים כולל מסכת פאה ותחלתה של מסכת דמאי, ובירושלמי פאה ותחילת דמאי, זה כארבעים דף מדפי הירושלמי וכך זה בהמשך כל סדר זרעים.

עד כדי שהרב היה אומר לפני שהיה מגיע הזמן הזה: 'מחכה שבוע קשה, כיון שלומדים סדר זרעים ויש כל יום חמישים דף'.

באותו ענין שח נכדו חביבו ומקורבו של הרב - הגר"ג הוויגסברג שליט"א: באחת ההזדמנויות שנקרתה לפני שאלתי את הרב מדוע הוא לומד בסדר זרעים את המשניות בנפרד [מתוך גמרא דפוס ווילנא], הרי יש כבר את המשניות בתוך הירושלמי, השיב לי הרב כי כיון שפעם היה לומד משניות עם פי' הר"ש, והיום כבר לא מגיע לכך, מקוצר הזמן, אז לכה"פ הוא לומד את המשניות עם התוספתא שבסוף הבבלי.

סיפר חתן הרב, הגר"ש שטיינמן שליט"א: פעם אמר לי הרב בנוגע לקביעות של הלימודים היומיים שלו כי הוא מקפיד על זה חוק ולא יעבור וסיפר בזה דבר פלא, כי הוא רגיל בקביעות הזו עוד מימי צעירותו מחיי מרן החזו"א, והנה ביום שנפטר מרן החזו"א, היה פטירתו בשבת קודש וקברו אותו רק לאחר שבת ביום ראשון, ואחרי שחזרו מהלוויה היה עייף שבור ורצון, וגם היו שני ימים "שלא היו בני אדם" מאז שנפטר החזו"א, ועדיין לא הספיק ללמוד את לימודי חובותיו היומיים, והרגיש שהוא כ"כ שבור ורצון עד שממש לא היה טעם לפתוח גמרא וללמוד מרוב התשישות שהיה שרוי בה, וידע שגם אם ינסה לא יתרכז ולא יבין כלום, אמנם באותה העת החליט, שקביעות זו קביעות, והתיישב ללמוד את סדריו, אפילו שמרוב עייפות ותשישות ממש לא הבין כלום, בכל זאת לא ויתר, וגמר חוק היומי שלו, כיון שהעיקר לא לבטל קביעות!

הרב היה חוזר ואומר תדיר, לא לבטל קביעות של לימוד כמה שאפשר, ובאותו הענין שח הרב: 'היה אחד שלמד עמי כמה חודשים בקביעות יום יום, ולפני שהתחלנו ללמוד הזהרתי אותו שלא יבטל

„לכאן הולכים ונולדים“
 חזקת המעשה היא שיש
 להניח שהמאמר נכתב
 על ידי מי שהיה
 באותה תקופה
 באזור המגורים
 של המאמר.

ሲሲሊ ለፍሲ ለፍሲ

[illegible]

עלול עולא

[illegible]

...GLEN LIZELL

וְעַל כֵּן נִקְרָא

- C_n Ժողովուրդի ժողովրդական ժողով

שפוטעט / וואס איז ער און וואס איז ער

[illegible]

ה'תשנ"ח: "אנחנו רוצים אתכם כפי שאתם"

• NOCUT: 277 NLK, RQZL OZL ZINIL ZRZ JKL DZD

NIRU URURU NIRE d7/' CE, UOEL DE ULNZ,,D'

• $\text{ZOEI NIE' ULZ UIU PINZ ZOEI UGU' ZIEU UGUU}$

ישראל, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 2679, 2680, 2681, 2682, 2683, 2684, 2685, 2686, 2687, 2688, 2689, 2690, 2691, 2692, 2693

1/ "הנחיות" - הנחיות שניתנו לך על ידי המורה.

CUNIDIO £8 9110'

מכאן נראה כי המסמך נכתב בתקופה שלפני 1812, ונראה כי הוא נכתב על ידי אחד מחברי הוועדה.

[illegible]

(סוף פרק יג) וכן נראה שיש להוסיף עוד.

[illegible]

- סגולת זרז נלקח (8' עתה) מן המעט, ג. יצא

- דפס מוזיקליים וסרטים: חלק מהמוצרים של חברת המדיה החדשה של אפל, כוללים גם סרטים ומוזיקה.

NICLOD CILGU DUGUGI USOINUT' NU ICZI ZDPU ZNEU

ἰθαυτὸς ἑαυτοῦ.

[illegible]

מלכות ישראל

[illegible]

[NQ8]' ሥጋ ሊባይ ርዕሩ ርዕሩ ፀገ ለሆነ

• ՀԱՅ ԵՐԱՍԻՄԱՆԻ ՄԱՍԻՍԻՆ ԵՐԱՍԻՄԱՆԻ ՄԱՍԻՍԻՆ

יִשְׂרָאֵל בְּיָמֵינוּ לֹא הָיָה מְשֻׁלָּם בְּמִלְחָמָה אֶלָּא בְּמִלְחָמָה אֶחָדָה בְּיָמֵינוּ

[illegible]

אברהם בן יצחק

1000 1000 1000 1000 1000

Myopias

DATE 06/20/2000

מלכות ישראל

יתומות!

שבת סורו מני שמעוני עוברי, כסילה כל אבירי, עינינו בדמה מאין הפגות, תורה תורה חגרי שיק והתפלשי באפרים, אבל יחיד עשי לך על שמועה כי באה וגמס כל לב ורפת כל ידים, לוקח אדונינו מעל ראשנו בעלותו לשמי רום של מורנו ורבינו המאור הגדול ממשיך דרכו של דודו מרנא החזון איש זצ"ל, מטון דרכה של קרן השביעית, גיבור ואיש מלחמה של תורה, על משמר שבת הארץ ומצוותיה, מבצר חומות השביעית בעמל נפשו ומקומם הליכותיה בטהרה, אשר נשא את שומרי השביעית על לוח לבו באהבה רבה ואהבת עולם, זכה להרחיב גבולות הקדושה ולשמוע ומירות מכני הארץ צבי לצדיק כי שבתה לוי ביהוד והדר

מרנא ורב רבנא רבן של כל בני הגולה

שר התורה בעל דרך אמונה צוק"ל

שפסקיו והנרעותיו מאירים לארץ ולשובתים בגבורה, נדת של תורה בכל פרטיה והליכותיה.

אתה, איכה יועם זהב!

בעל הנחמות יחיש רפואה ושבע דנחמתא למשפחתו הרוממה

ובפרט לבנו חביבו הגאון הגדול רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א חבר בי"ד לענייני שביעית

המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

רבואים ומתאבלים מרה
הנהלת קרן השביעית

נחזיק חזק
משפחה חזקה לאלמנות ויתומים

יתומים היינו ואין אב

אלמנות ויתומי ארגון החסד "נחזיק חזק" מתאבלים מרה על הסתלקותו לשמי מרום של

רבינו הגדול אביהן ומאורן של ישראל רשכבה"ג צוקלל"ה

רבינו הגדול שהיה לנו כאב

והיה תומך ומסייע

ומלווה אותנו בכל צעד ושעל בעצה ובכרכה

אוי מי יתן לנו תמורתו

אבל יחיד עשי לך על לכתו של רבינו שר התורה

ומן השמים זכותו תגן עלינו אמן ואמן

ובנחמת ציון וירושלים ינוחם כל בית ישראל

המתאבלים מרה

ארגון החסד "נחזיק חזק"

בשם של אלפי האלמנות והיתומים

רינה של תורה בית מדרש לעמל תורה בארה"ק

בב ברק • ירושלים • חפה • פתח תקוה • מודיען עילת • ביתר עילת • ירוחם • אופקים • תל ציון • עפולה • קרית אתא • גי אילון

איכה נפילה עטרת

אבל יחיד לנו בתוך רבבות אלפי ישראל האבלים ודווים וזועקים מרה בהסתלקות עטרת תפארת ישראל, מרא דכילא תלמודא אשר כל רז לא אגיס ליה ובכיות עמל תורתו ושקידתו הנוראה האיר בקדושה לעולם כולו, פה קדוש אשר לא נפל מדבריו ארצה ומצוקות איש ומצפי ישועה על לבבו הטהור תדיר, אביהם ורבים של כל תופשי תורה בדורנו, אשר נשאנו כנשוא האומן את היונק והיה לנו לעיניים בייסוד הכוללים ברחבי ארה"ק ובהעמדתם על מכונם

בכוח אורייתא ובלב רחום ייסד ותיקן דרכי ישועה ועמד תדיר בראש מעמדות התפילה בעת רצון

רשכבה"ג

מין רבינו שר התורה צוקלל"ה

נשיא בית מדרשנו

רוח אפינו משיח ה' אשר אמרנו בצילו נחסה עדי ביאת ינון במהרה

אוי מה היה לנו!

רבנו ותלמידהונו

המרכז הארצי למען
טהרת המשפחה
נוסד בשנת תשי"ב

יתומים היינו

מי יתן ראשיתו מים ועינינו מקור דמעה אמרנו אבד נצחנו כי גדול בים שברנו מי ירפא לנו בהעלותו בפתע פתאום בסערה לגנוי מרומים של רבינו הקדוש והטהור רועה נאמן אשר נשא אותנו כאשר ישא האומן את היונק מסר נפשו ולבו למעננו והרחיב את גבולות הקדושה והטהרה בארץ הקדוש, האיר את העולם כולו באור תורתו, מגן ומחסה לדור האבין

רבינו הגדול הגאון החסיד שר התורה והיראה

קודש הקדשים אדוננו אבינו רוענו זללה"ה

חשיבנו ח' אליך ונשובה, האר פניך בנו ולא נרע שור ושכר כגבולנו תחיש לנו ביאת גואל צדק ויקיצו וירננו שוכני עפר במהרה בימינו ובחמשך דרכו בקודש וחיוזוק חטתה נמצא נוחם

כלב מורתח ודואב

הנהלת המרכז הארצי

15

שיעורי הירושלמי

נמסרים לטובת נשמת רבינו מרן זצוק"ל

ע"י בנו הגאון

רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

בכל יום בשעה 13:50

לאחר תפילת מנחה בבית המדרש לדדמן

ובמציאת שבת קודש בשעה 22:00

וניתן לשומעם במערכת 'קול הלשון'

ובמספר ישיב 073-321-2004

ניתן להשיג

את ספרי רבינו מרן זצוק"ל

בבית מרן זצוק"ל רחוב רשב"ם 23 בני ברק

לכמויות מרוכזות דרך מכון 'שיח אמונה'

03-3077700 שלוחה 6

או בדוא"ל se3077700@gmail.com

כשאיפת מרן זצוק"ל לחיזוק לימוד הלכות השביעית

ימכרו ספרי מרן זצוק"ל

וספרי המכון בעניני השביעית

במחירים מסובסדים

ועתה חסרנו

מראות הוד משולחנו של הרב זצוק"ל בימים אלו

ציון לנפש חיה, מקום קבורת הרב זצוק"ל סמוך לדודו מרן החזון איש זיע"א

מרן ראש הישיבה הגר"ג שליט"א בניחוח אבלים והדרכת בנו הגר"ש שליט"א בסדרי הלימוד לעילוי נשמתו

שולחן התורה של הרב זצוק"ל מיותם ושמש

הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א, מקריא את קריאת הקודש לחזק את סדרי הלימוד 'שיח התורה' לטובת נשמת הרב זצוק"ל במעמד יסוד סדרי 'שיח התורה' במעונו של מרן ראש הישיבה הגר"ג שליט"א בהשתתפות גדולי הדור שליט"א

מעמד תפילת רבים בערב ראש חודש ניסן התקיים ע"י רשת הכוללים רינה של תורה בערב ר"ח ניסן סמוך לציונו הקדוש של הרב זיע"א, בתפילה שהתקיימה בהשתתפות בנו הגר"ש שליט"א העתירו את סדר התפילה לישועת הכלל והפרט והזכירו את שמות השותפים בהחזקת הכוללים.

שיחת חולין

המנעשה והמתחדש בעניני דיומא

המוני בית ישראל מצטרפים לשיעורים וסדרי הלימוד 'שיח התורה' שע"י 'שיח אמונה' לע"נ הרב זצוק"ל. על פי הדרכות והוראות מרן ראש הישיבה הגר"ג שליט"א כפי שאמר להגר"ש קניבסקי שליט"א בעת ניהום האבלים, הכריז מפעל 'שיח התורה' על תכנית 'חלק בתורה' לזכות ללמוד ולדעת 'חלק בתורה' לעילוי נשמתו ועל פי דרכו של הרב זצוק"ל עד ליום השלושים בחג הפסח הבעל"ט. הגרלות ענק יתקיימו בין כל הלומדים שיזכו להשתתף, ויעמדו במבחנים המיוחדים שיתקיימו בס"ד בחול המועד פסח הבעל"ט.

התכנית המיוחדת 'חלק בתורה' הינה מלבד החיזוק בלימוד משניות ואמירת פרקי תהילים בימי השלושים שמתקיים ע"י 'שיח התורה', שפרשיה כדלהלן, לגברים: במערכת ישנם שאלות על כל פרקי המשניות, וכל אחד ואחד יכול ללמוד פרק משניות ככל שיבחר לעילוי נשמתו הטהורה ולאשר ולענות על השאלות במערכת שיח התורה, והנשים יאשרו סדר אמירת תהילים במערכת שיח התורה.

ניתן להשתתף בלימודי 'שיח התורה' בשלמסר של מכוון 'שיח אמונה' 03-308-5000 בשלוחת 'שיח התורה' שלוחה 2, וכן בעמדות 'נדרים פלוס' בכפתור 'שיח התורה'.

בפעילות מכוון 'שיח אמונה' הוכרו מאז הסתלקותו של הרב זצוק"ל, על פרויקט 'מסיימים לזכרו' בו התבקש הציבור להירתם ללימוד 120 שסי"ם לעילוי נשמת הרב זצוק"ל, ובס"ד מאז פרסום היוזמה מתקבלים בכל רגע נתון פניות מכל רחבי העולם היהודי בבקשה לקבל עוד ועוד מסכתות לעילוי נשמתו הטהורה של הרב זצוק"ל, ולזכות להמנות עם אלו שיזכו לסיים ליום השנה את מאה ועשרים הש"ס.

כידוע הרב זצוק"ל הקפיד לסיים בכל שנה את הש"ס בבלי יחד עם ש"ס ירושלמי הרמב"ם השור השו"ע הספרא הספרי, ובדואי שהנחת רוח הגדולה ביותר שבידינו לעשות לעילוי נשמתו היא להמשיך ולשלוח לו עוד ועוד מסכתות מן הש"ס אותו כל כך אהב.

אלפים קיבלו על עצמם כבר מסכתות מכל הש"ס לעילוי נשמתו, במספר מסכתות אף עברו כבר את המאה ועשרים ומתקבלים למאתים, כעת ממתינים לעוד ועוד שיסייעו להשלים את לימוד 120 השסי"ם ליום השנה לעילוי נשמתו של הרב זצוק"ל. מספר השלפון להצטרפות לפרויקט מסיימים לזכרו 07-33-8888 במספר זה ניתן גם לשמוע את המסכתות שנלקחו כבר על ידי הציבור.

לעילוי נשמתו של הרב זצוק"ל, וכפי שנהג הרב זצוק"ל בעצמו לאחר פתיחת אביו, נוסד שיעור מיוחד בירושלמי בבית המדרש 'לדרמן', על ידי בנו הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א רב בית המדרש, עם ביאורי הירושלמי כפי שלמד במשך עשרות בשנים עם אביו הרב זצוק"ל.

השיעורים נמסרים באותה המתכונת שמסר הרב זצוק"ל בשנת האבל על אביו מרן בעל ה'קהילות יעקב' ומהם הוציא לאור בהמשך את ספרי הביאורים על הירושלמי, ומתקיימים בקומה העליונה של בית המדרש, בכל יום בשעה 13:50 לאחר תפילת מנחה בבית המדרש לדרמן וכן בכל מוצאי שבת בשעה 22:00 ניתן גם להשתתף בשיעורים לשומעם במערכת 'קול הלשון' ובמספר ישיר 03-321-2004.

עם כלות השבעה להסתלקותו של הרב זצוק"ל, התקיים במעונו ובראשותו של יבדלחט"א מרן ראש הישיבה הגר"ג שליט"א, מעמד כבוד התורה, לפתיחת מסלולי הלימוד 'שיח התורה', שעל ידי מכוון 'שיח אמונה' בנישאות בנו הגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א. מעמד היסוד התקיים בהשתתפות מרן רבנן שליט"א חברי מועצות גדולי התורה, רבני הקהילות ובני וחתני מרן זלה"ה, אשר חתמו על קריאת קודש על החובה והמעלה להצטרף לסדרי הלימוד.

בתוך מכתבם כתבו וז"ל: "לכן דבר גדול עשו ב'שיח אמונה' לייסד את 'שיח התורה' - סדרי לימוד לעילוי נשמתו הטהורה, בסדר הש"ס, וגם בספריו הרבים, ובדרכי הלימוד שלו, עם תמריצים ועידוד כנגד יצה"ר, כדי שכל אחד ואחד יוכל לקבוע סדר לימוד קבוע לעילוי נשמתו, במה שליבו חפץ, וכל חכם לב יצטרף לסדרי הלימוד האלו".

מכון 'שיח אמונה'

לאחרת ספרי מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

של: 03-30-77700 < פקס 072-2606425

שלמסר לשמיעת שעורי השמיטה

מהגאון רבי יצחק שאול קניבסקי שליט"א

03-308-5000

להרשמה לקבלת העלון se3077700@gmail.com

בס"ד, ער"ח ניסן התשפ"ב

כאשר זה עתה הושברנו בהסתלקותו של רשכבה"ג רבינו שמריהו יוסף חיים ב"ר יעקב ישראל קניבסקי זצוק"ל, אשר כל הדור נהנה ממנו עצה ותושיה, בודאי נכון וראוי הדבר שכל אחד ואחד יקבע סדרי לימוד לעילוי נשמתו הטהורה, ובזה יוסיף זכויות לנשמת רבינו בגנוי מרומים,

לכן דבר גדול עשו ב'שיח אמונה' לייסד את 'שיח התורה' - סדרי לימוד לעילוי נשמתו הטהורה, בסדר הש"ס, וגם בספריו הרבים, ובדרכי הלימוד שלו, עם תמריצים ועידוד כנגד יצה"ר, כדי שכל אחד ואחד יוכל לקבוע סדר לימוד קבוע לעילוי נשמתו, במה שליבו חפץ, וכל חכם לב יצטרף לסדרי הלימוד האלו, לט"נ מרן זיע"א, ובזכות זה נזכה במהרה לגאולה השלימה.

י. גרשון אדלשטיין	ברוך מרדכי אורחי	מאיר צבי ברגמן	ברוך דב פוברסקי	משה הלל הירש
יצחק וילברשטיין	דוד כתן	ברוך ויסבקר	אביעזר פילץ	שרגא שטינמן
משה שטרנבוך	אורי ויסבלום	חזקי' מישקובסקי	יצחק שאול בן מרן רשכבה"ג הגר"ח קניבסקי זלה"ה	
מרדכי ש. אדלשטיין	איתמר גרבוז	חיים יהודה מן הדר	אלעזר דוד אפשטיין	

מילה בסלע

החשש מבדיקת חמץ

אחד שאל את הרב זצוק"ל שיש לו ספק איזו דירה לקנות אפשרות אחת קרובה אבל קטנה אפשרות שניה דירה רחוקה אבל גדולה יותר, אמר לו הרב בפליאה: מה אתה צריך שיהיה לך עוד חדר לבדיקת חמץ ויקח לך עוד חצי שעה.

כמו"כ כשסיפרו לפני הרב על הסופה הגדולה שפקדה את אמריקה, ואת גודל הבתים שיש שם וכמה גרם להרס וחורבן, מיד שאל הרב אם יש שם כאלו בתים גדולים מה עושים עם בדיקת חמץ. הרבנית ע"ה היתה רגילה לספר, שכשקנו את הדירה, הרב ביקש לברר שלא יהיה דירה גדולה, שלא יקשה על בדיקת חמץ.

לחידודי

שאלות שכתב הרב זצוק"ל לחידודי ממרחבי הש"ס - בענייני פסח

- קטן שהגדיל בין שני פסחים ושחטו עליו פסח ראשון אם חייב בפסח שני.
- אם מחויבין לבא מחו"ל לארץ לעשות פסח.
- מי שהולך לשמוח בפסח בבית אוהבו או קרובו האם נקרא סעודת מצוה.
- ממה עושין חרוסת.
- האם מצוה על אדם שישחוט את פסחו בעצמו.
- האם ירד המן ביו"ט.
- האם מותר הפסח נאכל לשני ימים.
- האם יוצאין ידי מצה בחטים שגדלו בעציץ שאינו נקוב.

והגדת לבנך

לקט הדרכות בחינוך

מדברי מרן ראש הישיבה

הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מתוך שיחותיו

חובת החינוך

שחילדים יראו יראת שמים

החינוך הטוב ביותר הוא על ידי דוגמא אישית! שהילד רואה את הנהגתם של ההורים בבית, ומתנהג גם הוא כמוהם, ועושה כמעשיהם. ואם כן, צריך שיראו אצל ההורים בבית הנהגה של יראת שמים. שמפחדים מכל חשש עבירה, ומבררים על כל דבר אם אסור או מותר. ונוהרים ומפחדים מכל דבר אסור. ובאופן כזה הילדים רואים בבית הנהגה של יראת שמים, ומתחנכים לחיות ביראת שמים.

כדי להשפיע יראת שמים צריך להשפיע על עצמו

כדי להשפיע יראת שמים על בני הבית, צריך תחילה להשפיע על עצמו יראת שמים. וזה שייך על ידי שילמד ספרי מוסר, ויעסוק בענייני היראה. כמו שכתב בשערי תשובה (א, יז ועוד), שצריכים להוסיף יראת שמים בכל יום. והיראה היא מצות עשה, כמו שכתוב (דברים י, כ) את השם אלוֹקֶיךָ תִירָא. מה השם אלוֹקֶיךָ שואל מעמד כי אם ליראה (שם יב). והדרך להוסיף יראה, היא על ידי קביעות בספרי המוסר. וכשאדם נעשה ירא שמים בעצמו, ומתנהג בכל מעשיו על פי היראה, ממילא הוא גם משפיע על בני הבית. שרואים את הנהגתו, ומתנהגים כמוהו.

סוד ההצלחה בחינוך – הנהגת ההורים בבית

וכך גם במידות טובות, אם ראש המשפחה מתנהג במידות טובות, ואינו כועס על שום אדם, זה משפיע ממילא גם על בני הבית להתנהג כמוהו. וזהו החינוך הטוב ביותר!

סוד ההצלחה - במה שהילדים רואים דוגמא אישית בהנהגת ההורים, שזו היא ההשפעה הגדולה ביותר. אם הילדים רואים את הנהגה בבית, שהכל הולך בישוב הדעת ובלי כעס. ומתייחסים בכבוד לכל אדם, באהבה באחוה בשלום ורעות. על ידי זה ממילא מקבלים חינוך טוב, וגם הילדים מתנהגים באופן כזה.

ואמנם מידות טובות גם עוברות בתורשה. ובדרך כלל אם ההורים הם בעלי מידות טובות, גם הילדים נולדים עם מידות טובות. אבל יש הרבה בתים שההורים בעלי מידות טובות, ואף על פי כן הילדים

חיוב האב בחינוך בניו – חיוב מיוחד

הנה יש חיוב מדאורייתא על האב ללמד את בנו תורה, כמו שכתוב (דברים יא, יט) "ולומדתם אותם את בניכם". וכן יש חיוב מדרבנן לחנך את בנו למצוות. ובאמת כל אחד שיכול לחזק אחרים בתורה ובמצוות, הרי הוא מחויב בזה. ובשערי תשובה (ג, יט) הביא מדברי חז"ל "אדם שלמד ושנה ולימד לאחרים וקיים את התורה, ויש בידו כוח להחזיק ידי העוסק בתורה ובמצוות ולא החזיק, הרי הוא בכלל ארור אשר לא יקים". היינו שכל אחד חייב כפי יכולתו לחזק אחרים בתורה ובמצוות, אבל על האב יש חיוב מיוחד לחנך את בנו למצוות!

וכתב באיגרת הגר"א, "כי ח"ו בקלקול הבנים ייענשו אב ואם מאד". היינו שההורים אחראים על חינוך הילדים, ואם יש איזה קלקול, הם אשמים בזה.

ולכאורה זהו מפני שאם יש קלקול, סימן שההורים לא חינוכו בנחת כראוי, ולכן הם אשמים בזה.

טבע הילד לחקות את הוריו

אני זוכר מימי ילדותי, שאמא"ר וצ"ל חנך אותנו בלי פקודות והוראות. ולא אמר לנו ללמוד ולהתפלל, רק טבע הילד לחקות את הוריו. ומה שהוא רואה אצל ההורים, גם הוא מעצמו עושה כך.

אם יש אווירה טובה בבית, והנהגת ההורים באופן שהשכינה שרויה ביניהם, גם הילדים מושפעים מזה. ומתנהגים כפי מה שהם רואים דוגמא אישית אצל ההורים. ואם ילד רואה שאביו לומד בחשק ובהתמדה, גם הוא לומד כמו אביו. וכפי שרואים הרבה פעמים ילד קטן שמתעטף בטלית ונעמד כמו חזן, כי טבע הילד לחקות את המבוגרים.

האמרי אמת אמר פעם, שעישון סיגריות מתחיל מ"גאוה", וממשיך ב"תאוה". כי ילד קטן כשמתחיל לעשן, אין לו שום תאוה בזה. ומעשן רק מפני שרואה את הגדולים עושים כך, ורוצה להרגיש כמו גדול... אבל במשך הזמן זה נהפך אצלו לתאוה, עד שקשה להיגמל מזה.

אינם מתנהגים במידות טובות. וכפי שכבר הזכרנו עובדות, בילדים בעלי מידות טובות שלא התנהגו כפי טבעם האמיתי. וזה מפני שההורים לא ידעו שצריכים לתת הערכה והרגשה טובה לילדים.

ביאור מאמר "שמאל דוחה וימין מקרבת"

והדרך הנכונה בחינוך היא - כמו שאמרו (סוטה מז, א) "שמאל דוחה וימין מקרבת". מצד אחד "שמאל דוחה" - להרגיל את הילד שאינו יכול לעשות כל מה שהוא רוצה, ולא יתנו לו את כל מה שהוא דורש. אבל יחד עם זה צריכים גם "ימין מקרבת" - שירגיש שההורים אוהבים אותו. וממילא יבין שהם רוצים את טובתו, וגם מה שמסרבים לבקשתו, זה לטובתו, אף על פי שאינו מבין מדוע.

נתינת יתר גורמת זלזול בהורים

יש דבר חשוב מאד בחינוך הילדים, שצריכים להיזהר שלא לתת לילד כל מה שהוא רוצה, כי אם יתנו לו כל מה שהוא רוצה, יחשיב את עצמו יותר מן ההורים, ויזלזל בהם, ויעשה כל מה שלבו חפץ. יש הכרח שהילד תהיה לו התבטלות כלפי ההורים, וזה תלוי בחכמת ההורים, שלמרות האהבה שהוא מקבל מהם, יידע גם שהוא חייב לכבד אותם. ויש בזה עוד תועלת, שמכיוון שהוא חי בלי פריקת עול כלפי ההורים, זה גם מוסיף שלא תהיה לו פריקת עול תורה ויראת שמים.

על החורים להבין צרכי וסבע כל גיל

אמנם צריכים חכמה בזה, לדעת מה לתת לילד, ובמה להגבילו. ולא למנוע ממנו סתם דברים, בלא שתהיה סיבה מוצדקת לכך.

ולפעמים ילד מבקש דבר, שאם יקבל אותו ירגיש הרגשה טובה, וההורים יכולים בנקל למלא מבוקשו. אלא שאינם מבינים לשם מה הוא צריך לזה, ומה ההנאה שיש לו בזה. ולכן הם מונעים זאת ממנו, ומסרבים לתת לו את מה שהוא רוצה. וזוהי הנהגה שאינה צודקת! כי אם יש בידם למלא את מבוקשו, ולתת לו הרגשה טובה. ואינו מבקש דבר נגד ההלכה, למה למנוע ממנו.

יש דברים שהילדים צריכים אותם, והמבוגרים אינם צריכים. כגון משחקים, טבע הילד שהוא נהנה ואוהב לשחק. וכמו שאדם מבוגר יש לו צרכים שהוא זקוק להם, כמו שכתב בספר החינוך (מצוה תפ"ח) שאחד מצרכי הגוף הוא שמחה. שהשמחה נותנת כוחות לעסוק בתורה ולקיים את המצוות. ולכל אחד יש דברים המשמחים אותו לפי טבעו - אדם מבוגר נהנה לנוח, או לטייל ולשוחח. וילד נהנה לשחק, ויש לו הנאות המתאימות לפי גילו שהוא זקוק להם כדי שיהיה בשמחה ויתנהג כראוי.

וכשהורים מבקשים מהילד ללמוד, והוא רוצה להמשיך לשחק, אם יכריחו אותו בכפייה להפסיק את המשחק וללמוד, זה יגרום שישנא את הלימוד! ולא זו הדרך, אלא צריכים לדבר על לבו ולמושכו בדברים, שירגיש טוב בלימודו.

ועל כל פנים, אי אפשר לדרוש מילד רק ללמוד בהתמדה, ולא לשחק כלל במשחקים. כי טבע הילד שהוא זקוק גם למשחקים! כמו שמצינו בשולחן ערוך (או"ח סימן ש"א) שאין לרוץ בשבת אלא לדבר מצוה, ולמדו כן מהפסוק "וכבדתו מעשות דרכיך" (ישעיה נח, יג) שלא יהא הילוכך בשבת כהילוכך בחול. וכתב בשו"ע שם "בהורים המתענגים בקפיצתם ומרוצתם מותר". וכתב על זה במשנה ברורה (ס"ק ה') "מותר אפילו לכתחילה, שזהו עונג שלהם". היינו שהעונג הוא לכל אחד לפי טבעו, וילדים צעירים המתענגים בקפיצה ומרוצה, הרי זה העונג שלהם, ומותר להם לעשות כן בשבת.

ובאמת גם אדם מבוגר זקוק ל"מיעוט שיחה", כדי שדעתו תהיה מיושבת עליו לעסוק בתורה כראוי. וידוע מהגר"א שביאר מה שאמרו באבות פ"ו שהתורה נקנית במיעוט שיחה, שאין הכוונה למעט לגמרי, ולא לדבר שיחה בטלה כלל. אלא יש "מיעוט שיחה" הנצרך לשוב הדעת, ומה שצריכים ומוכרחים בשביל ישוב הדעת, הוא כמו תרופה שלוקחים לצורך הבריאות, ואינו דברים בטלים.

ואמנם יש להיזהר שלא יהיה "ריבוי שיחה" יותר מהצורך, אבל מה שצריכים ומוכרחים, אי אפשר שלא לדבר. וכך גם ילדים קטנים, לא שייך לדרוש מהם שלא ישחקו, ולא ידברו דברים בטלים כלל, ויש להניח להם כפי הנצרך לשוב הדעת.

יש להבין בנחת אבל לא בחכמה

באיגרת הגר"א כתב "ולמען השם תדריכם בטוב ובנחת". חינוך הבנים צריך להיות בנחת, בלי כפייה. ואמנם יש מקרים מיוחדים יוצאים מן הכלל, והכל תלוי לפי אופיו של הילד. אך בדרך כלל צריך שיהיה בנחת, וכלשון הכתוב (קהלת ט, יז) "דברי חכמים בנחת נשמעים". היינו שאפילו דברי חכמים, שהם דברי חכמה, אינם מתקבלים אלא בנחת. ואם יאמרו אותם בתקיפות, אינם משפיעים. כך גם חינוך הבנים צריך שיהיה בנחת, עם יחס טוב לילד, שאז החינוך משפיע עליו ומתקבל על לבו.

ואמנם צריכים לחנך באופן שהילד לא ישלוט על ההורים, אלא יתנהג אליהם בכבוד ובהערכה. ולא ירגיש שהוא "חבר" שלהם. ולמשל, אם האב לוקח את הילד על כתפיו, והולך איתו כך ברחוב, זה חינוך לא טוב. שהילד מתחנך כאילו האב הוא חמור לרכב עליו... ואין זה כבוד האב. אף על פי שמחנכים בנחת, צריכים שהבן יידע לכבד את האב.

דרך החינוך - לא תעשה

יש את הטבע שלו, ואם דורשים ממנו לעשות דברים שאינם לפי טבעו, לא יצליח בזה. רק צריכים להכיר את טבעו של הנער, [וצריכים לזה חכמה גדולה והבנה בכוחות הנפש] ועל פי זה לחנך אותו, ואז יתקיים בו "גם כי יזקין לא יסור ממנה".

חינוך שלא לפי טבעו של הנער, לא יצליח

ונתבונן לדעת את דרך החינוך, כיצד מחנכים. שלמה המלך אומר במשלי (כב, ו) "חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה". היינו שהחינוך צריך להיות לפי דרכו ולפי טבעו של הנער. לכל אחד

י"סר בנך רק כשמבין מה רוצים ממנו

והנה כתוב במשלי (כט, יז) "י"סר בנך ויניחך ויתן מעדנים לנפשך". היינו שאסור לרחם על הילדים יותר מדי. ואם ילד מתנהג לא טוב, צריכים לייסרו ולהענישו. וכן כתוב (שם יג, כד) "חושך שבטו שונא בנו". אמנם בודאי שאין זו שיטה לעשות כן באופן קבוע, וצריכים לדעת את הכללים, מתי זה מביא תועלת ומתי להיפך.

ומצינו שאמרו חז"ל (מו"ק יז, א) שאדם המכה בנו גדול, עובר בלפני עור לא תתן מכשול. ופירש רש"י "דכיון דגדול הוא שמא מבעט באביו, והוה ליה איהו מכשילו". היינו שילד גדול שאביו מכה אותו, זה יכול לגרום שיתחצף לאביו. ונמצא שאביו לא השיג שום תועלת בהכאתו, רק להיפך, גרם בזה שיתחצף אליו.

ומזה יש ללמוד את אופן ההנהגה גם בבנו קטן. שאמנם צריך לפעמים להכות אותו כדי לחנכו, אבל זהו בתנאי שאינו מכהו באופן שיגרום שיתחצף, אלא שיבין מה שרוצים ממנו. שהוא נענש על מה שעשה שלא כראוי, ואז יש תועלת בזה שיתקן ויטיב את דרכו. אבל אם אינו מבין מה שרוצים ממנו, אין בזה שום תועלת.

תוכחה מתוך כעס מחנכת למידות רעות

החזו"א כותב באמונה וביטחון (ד, טז) וזה לשונו: "וכאשר מייסר את תלמידו בביטוי גס, וזעקת רוגז על העוול אשר עשה, מתערב כאן רעוּטוב. אם יש כאן תועלת תוכחה, והחניך מתעורר על חטאו, וגומר בלבו שלא לשנות חטא זה. יש כאן ענין רע, שהחניך מתרגל בגסות ובקפדנות המקבל מרבו, שרואהו משמש במגונות אלו בשעת תוכחתו. וגדול שימושה יותר מלימודה, והתלמיד מחקה תמיד את רבותיו. ועל הרוב גם התוכחה לקויה, כשמתלווה עמה ממידות הלא טובות. וכאשר יתמיד החניך לעמוד לפני מחנך בלתי שלם, יתמיד לנחול מידות הרעות מן המחנך", עכ"ל.

היינו שהורים או מחנכים שמתנהגים עם הילדים בכעס, מזיקים בזה לחינוכם. כי הילדים מחקים את המחנכים, ולומדים ממעשיהם. וכשרואים שהמחנך כועס, הם חושבים שכעס זה דבר מותר. ומתחילים גם הם לכעוס, ולהתנהג במידות רעות.

ואפילו אם ידברו איתם הרבה שיחות מוסר בגנות מידת הכעס, זה לא יעזור. כי מה שהם רואים משפיע עליהם יותר, שהראיה משפיעה יותר מן השמיעה. וכיון שהם רואים את המחנך כועס, זה משפיע עליהם לכעוס. ולהיפך גם כן, אם המחנך מדבר עם התלמידים בסבר פנים יפות, זה משפיע עליהם לטובה.

הנוק שנגרם מהערה במילים שפוגעות

ועוד מצוי לפעמים שמעירים לילד במילה פוגעת, והוא מרגיש פגוע ומושפל מזה, ומחמת זה הוא עושה דווקא ההיפך.

וצריכים לדעת כי השפלה כזו מזיקה מאד! ואם במכה בנו גדול אמרו שמכשילו בזה, כל שכן אם פוגעים בו בדיבור, שזה כואב יותר ממכה. ויש פתגם באידיש "א קלאפ פארגייט א ווארט באשטייט" - מכה עוברת, ומילה נשארת. כאב של מכה עובר במשך הזמן, אבל מילה פוגעת נשארת בלב, ואינה נשכחת. ולאידך גיסא גם מילה טובה עושה רושם, ונשארת בלב לאורך זמן.

ולפעמים יש ילד עדין מאד בטבעו, שאפילו אם לא מעירים לו במילים פוגעות, אבל הוא מרגיש שההורים לא מרוצים ממנו. ואכפת להם ממה שאינו מגיע להשיגם גדולים יותר. וכשרואה שההורים לא מרוצים ממנו, זה גורם לו צער וכאב גדול. ומחמת זה הוא נשבר ומאבד את המרץ.

ילד צריך להרגיש שמעריכים אותו

ילד שמרגיש שלא מעריכים אותו בבית, עלול להישבר מזה ולצאת לתרבות רעה ח"ו.

ואמנם ילד שהוא ירא שמים ובעל מידות טובות, נושא את סבלו בדומיה. רק לפעמים זה גורם שמאבד את החשק ללמוד ולהצליח. אבל יש ילדים, שאם הם מרגישים שההורים לא מחשיבים אותם, זה גורם שעוזבים את הבית ויוצאים לרחוב. ורבים מהנושרים בזמנינו, הם צעירים שגדלו בבתי מצוינים, של בני תורה ומרביצי תורה חשובים מאד. ויצאו לתרבות רעה מפני שלא התייחסו אליהם כמו שצריך, עד שעזבו את הבית ופרקו עול רח"ל.

ואפילו אם לא לוחצים אותו, אבל הוא מרגיש חוסר הערכה. שלא מחשיבים אותו, ואינו מרגיש את אהבת ההורים אליו. בודאי שההורים אוהבים אותו, אבל הוא רק ילד. ואינו מבין שהנהגתם אליו היא מתוך אהבה, כמו שכתוב (משלי כז, ה) תוכחת מגולה מאהבה מסותרת. וכיון שאינו מבין שאוהבים אותו, זה גורם שיעזוב את הבית.

הערכה נותנת לילד שמחה וחשק להתנהג כראוי

היה עובדא בילד שלא היה שומע בקול הוריו, ותמיד עשה ההיפך ממה שאמרו לו. וכשנכנס לשיבה קטנה השתנה לגמרי, והתחיל לעזור בבית, וגם השפיע חינוך טוב על שאר בני המשפחה.

כי באמת הוא ילד טוב, עם אופי טוב. אלא שעד עכשיו כשהיה בבית, היו סיבות שגרמו לו לחוסר משמעת. וכשיצא מהבית והתחיל ללמוד בישיבה, חזר להתנהג כפי טבעו האמיתי, עם משמעת ומידות טובות.

ועוד מעשה שהיה, בבחור בישיבה גדולה, שהיה בעל מידות טובות מאד, אבל לא היה מסוגל ללמוד. וראש הישיבה שלו הבחין בזה שאינו לומד, והשתמש בו שיעזור לו בדברים אחרים. וכשביררו מה הסיבה שהפסיק ללמוד, התברר כי בבית היו דורשים ממנו שיהיה טוב יותר ממה שהוא. והוא היה לומד כמה שבכוונו, אבל ההורים לא היו מרוצים ממנו. ודרשו ממנו שיתאמץ עוד, יותר מכוחותיו. ותמיד נתנו לו הרגשה שהוא לא מושלם, ולא מרוצים ממנו. והרגיש שבבית לא מחשיבים ולא מעריכים אותו, ומחמת זה נשבר ואיבד את החשק, עד שלא היה מסוגל ללמוד.

ואם היו נותנים לו את ההערכה הראויה, והיו מחשיבים אותו, היה מקבל שמחה וחשק להשתדל ולהיות יותר טוב. כמו שכתב המסילת ישרים בפרק ג' כי השמחה נותנת מרץ וזריזות. ואילו עצלות באה כתוצאה מעצבות ומחוסר שמחה. וכשהיה מרגיש שמחשיבים אותו ומעריכים אותו, היה שמח בחלקו, ומקבל חשק וזריזות. שהרי הוא יודע מה שצריך לעשות, ויודע שצריך ללמוד. וכבר מעצמו היה עושה מה שצריך, כיון שהיה לו כוח ומרץ לזה. אבל אחרי שהרגיש שלא מעריכים אותו, נכנס לעצבות וחוסר שמחה, וכבר איבד את החשק לעשות מה שצריך.

יש מקרים כאלו שהבית מזיק בחינוך הילדים. אם נותנים להם הרגשה שלא מעריכים אותם, או שדורשים מהם לעשות יותר מכוחם. ואמנם יש ילדים בעלי מידות טובות שנשארים ממושמצים, אבל הרבה פעמים זה גורם לעצבות וחוסר שמחה. וכאותו תלמיד שההורים דרשו ממנו יותר מכוחו, עד שאיבד את המרץ והפסיק ללמוד. ואמנם היה מדקדק בהלכה וקיים את החיובים הפשוטים, אבל הלימוד היה קשה לו. מפני שזה דורש יותר ריכוז וישוב הדעת, ולא היה לו חשק להתאמץ בזה.

שכפייה היא היפך החינוך, וגורמת לתוצאה הפוכה. וראוי לדבר עם הילד בצורה עקיפה, מה טוב ומה לא טוב, אבל שלא ירגיש שכופים אותו בזה.

גם כפייה עצמית מקלקלת

וכן יש מקומות שלומדים כדי לקבל "תעודה" מהמלמד, ואינם לומדים מתוך מתיקות ואהבת התורה, רק כדי לעמוד במבחנים, בשביל לקבל בסוף את התעודה הנכספת, ויש כאלה שמחמת זה הלימוד נעשה שנוא עליהם, כיון שלא למדו מתוך אהבת תורה, רק מתוך כפייה עצמית, וכשאדם עושה דבר בכפייה הוא שונא את זה.

אך דא עקא, שלפעמים קשה להורים להתאפק, ואינם מסוגלים לראות את הנהגת הילד, ומכריחים אותו, או שמעירים לו יותר מדי, והתוצאה היא היפך החינוך.

הפינוק גורם שהילד ישלם בהורים

יש הורים בעלי לב טוב מאד, שנותנים לילד כל מה שהוא רוצה. וכשמבקש איזה דבר ומתחיל לבכות, מיד הם מרחמים עליו ונותנים לו. ואחרי שהוא רואה, שנותנים לו כל מה שהוא רוצה. הוא מתחיל לשלוט על ההורים, ונעשה כמו 'מלך' שחייבים תמיד לשמוע בקולו.

אמנם, יש ילדים עם מידות טובות מיוחדות. שגם אם יפנקו אותם, יישארו במידותיהם הטובות. אבל בדרך כלל, זה גורם שהילד מתרגל לחיות כמו מלך. ואם פעם יסרבו לתת לו, ידרוש שוב ושוב, עד שלא יוכלו לעמוד בלחצים.

ומצינו בנן סורר ומורה, שאחרי שהורגל בתאוות האכילה, סופו שמבקש למלא תאוותו ואינו מוצא, ועומד על פרשת דרכים ומלסטם את הבריות. ואם כך אמרו לגבי תאוות האכילה, כל שכן תאוות השליטה, שהיא תאוה גדולה יותר. ולאחר שילד מתרגל שהוא השולט, שכולם כפופים אליו, וחייבים למלא את מבוקשו. עלול להגיע לידי דברים חמורים, כדי להשיג את תאוות השליטה שהורגל בה.

וידוע שכך טבע האדם, שאם מקבל איזה כוח של שליטה, קשה לו מאד לפרוש מזה. כמו שמובא בגמרא (מנחות קט, ב) מרבי יהושע בן פרחיה שאמר, כי בתחילה לפני שעלה לגדולה, אם אדם היה אומר לו לעלות לגדולה, היה כופתו ונותנו לפני הארי, כי לא רצה שיעלוהו לגדולה. אבל לאחר שכבר עלה לגדולה, אם יאמר לו אדם לרדת ממנה, ישפוך עליו קומקום של חמין. ואין הכוונה שבאמת היה עושה כן, רק בא לומר עד היכן מגיע טבע האדם. שאפילו אדם כמוהו, שהיה מתרחק ובורח מהגדולה, מכל מקום אחרי שכבר עלה לגדולה, קשה לו מאד לפרוש ממנה.

הפינוק גורם נזק לילד

ושמעתי שאמרו בזה דרך רמז, (שלי"ה שער האותיות אות ד' ערך דרך ארץ) את לשון הפסוק "נשים רחמניות בישלו ילדיהן". היינו שיש נשים שמרחמות על ילדיהם יותר מדי, כי הם רוצות שהילד ירגיש טוב. ומניחות לו לעשות כל מה שהוא רוצה, ובכך "בישלו ילדיהן" - זה גורם נזק לילד. שמתרגל לעשות ככל העולה על רוחו, ויוצא לתרבות רעה.

ומצינו כן, באדוניהו בנו של דוד המלך. שכתוב עליו (מלכים א' א, ו) "ולא עצבו אביו מימיו לאמר מדוע ככה עשית". ופירש רש"י "ולא עצבו - לא הכעיסו. לימדו שהמונע תוכחה מבנו מביאו לידי מיתה". היינו שדוד המלך לא הוכיחו על מעשיו הרעים, והתרגל לעשות כל מה שהוא רוצה. ולכן, לבסוף נעשה מורד במלכות ונהרג. [ועיין גם בשמות רבה א, א, שלכן יצא לתרבות רעה].

וכפי הנראה, זו גם הייתה הסיבה אצל הילד שלא היה ממושמע בחיידר, וכשנכנס לשיבה קטנה השתנה לטובה. כי בבית לא קיבל הערכה, ומחמת זה לא היה לו חשק ומרץ להתנהג כמו שצריך. אבל כשנכנס לשיבה קטנה, קיבל הערכה מצוות הרבנים. וכבר לא הייתה חסרה לו ההערכה מהבית, ומאחר שבישיבה העריכו אותו, חזר להיות שמח בחלקו, ולהתנהג במידות טובות כפי טבעו האמיתי.

התוצאות של חינוך בכפייה

חינוך ביד קשה הוא דבר מסוכן מאד מאד! בעבר היו תקופות אחרות, שהרחוב היה מלא ביראת שמים. ואז גם ילד שיצא לרחוב לא היה מתקלקל, ולבסוף היה נכנע וחוזר לביתו. אבל בזמנינו אם גורמים לילד שיצא לרחוב, זה ממש ילפני עור.

וכשכופים את הילדים לעשות דברים בעל כורחם, התוצאה היא הפוכה. כי טבע האדם שהוא שונא לעשות מה שמכריחים אותו, ועושה דווקא להיפך.

ולמשל כאשר מכריחים את הילד להתפלל, הרבה פעמים זה גורם שישנא את התפילה, ולכן רואים ילדים שבאים עם האבא לבית הכנסת, אבל אינם מתפללים ואינם מוציאים שום מילה מפהם, כיון שהכריחו אותם לבוא ולהתפלל. וכן ילד שמכריחים אותו ללמוד, זה גורם שישנא את הלימוד, ויש הרבה הורים שאינם מבינים זאת, ומחנכים את הילדים בכפייה, ואינם חושבים מה יהיו התוצאות.

ומעשה שהיה באחד שבצעירותו יצא לתרבות רעה, ואחר כך חזר למוטב, והיה שומע דרשות, ולומד הלכה ומשניות, אבל גמרא לא היה מסוגל ללמוד, ונתברר כי בילדותו היו לו קשיים בלימוד הגמרא, וההורים כפו והכריחו אותו ללמוד, עד שקיבל פחד מזה, ושנא את לימוד הגמרא, כיון שלמדו איתו בכפייה ולא מתוך אהבת תורה, והיה צריך טיפול מיוחד להוציא מלבו את הפחד שיוכל ללמוד גמרא.

אך דא עקא, שלפעמים קשה להורים להתאפק. ואינם מסוגלים לראות את הנהגת הילד, ומכריחים אותו או שמעירים לו יותר מדי, והתוצאה היא היפך החינוך.

הכפייה גורמת לילד לשנא את ההורים

בימינו יש תופעה של צעירים מבתים של בני תורה, שיוצאים לתרבות רעה. ואפילו ממשפחות של צדיקים מפורסמים, יש ילדים שהתקלקלו. והרחוב גורם קלקול גדול רח"ל. והרבה פעמים סיבת הקלקול היא מתוך הבית עצמו, שההורים אינם יודעים לחנך. וכשרואים שהילד אינו לומד, ואינו מתפלל כמו שצריך. דורשים ממנו בתקיפות שילמד ויתפלל, וכופים אותו לכך. ומחמת זה הילד מתקלקל יותר.

וכבר הזכרנו שחינוך בכפייה אין בו תועלת, רק להיפך, זה גורם קלקול. וסיפר לי אחד שמתעסק עם נושרים, ששוחח איתם. ואמרו לו, שהם שונאים את ההורים שנאה איומה. מפני שהיו דורשים מהם, ומכריחים אותם לעשות דברים בכפייה.

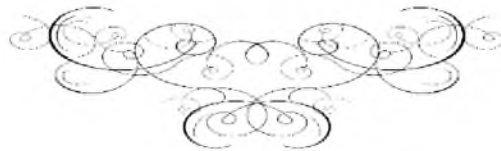
החינוך הטוב ביותר הוא מה שהילד רואה, בלי פקודות והוראות מיוחדות. הילד בעצמו רואה את ההנהגה של ההורים, ומחקה אותם. וזה הטבע, שילד מושפע ממה שהוא רואה בבית ובחיידר. וכפי שכבר הזכרנו מדברי החזו"א זצ"ל, שאם ילד רואה שהמחנך כועס, הוא חושב שכעס זה מידה טובה, ומתחיל גם הוא לכעוס.

וכך גם ילד שרואה שמחנכים אותו בכפייה, ומרגיש שלא מתחשבים בו. וכופים אותו לעשות דברים נגד רצונו, זה גורם לו שגם הוא לא יתחשב בהוריו, ויעשה נגד רצונם. כך המציאות,

ובהמשך מוסיפים עוד ועוד דרישות, עד שההורים לא מסוגלים לעמוד בזה.

וכשילד מתרגל להיות מפונק, שנותנים לו כל מה שהוא רוצה בלי גבולות. אם פעם אחת ההורים מסרבים לבקשתו, הוא מתחיל להשתולל, ומתנהג לא כראוי. כי טבע השליטה התחזק אצלו, וקשה לו לשנות את טבעו. שכבר התרגל שהוא בראש, והוא השליט והמנהיג, ומחפש לעצמו חברה אחרת שיוכל לשלוט עליהם.

[ויש בזה ענין נוסף, שאם ילד מתרגל מילדותו לקבל כל מה שהוא רוצה, זה גורם לו קושי גדול בכל הצלחת החיים. שכל עיקר ההצלחה תלויה בווייתור על הנאות רגעיות כדי להשיג המטרה. ומאחר שהורגל לקבל כל מה שהוא רוצה, קשה לו לדחות רצונותיו. וכבר אינו משקיע בלימודו, וכל קושי גורם לו לפרוש מחמת פינוקו].

דרך החינוך – עשה

בדברים המושכים את לבו. ולמשל ילד קטן, אוהב מיני מתיקה. וילד גדול יותר נותנים לו פרסים אחרים. ואמנם בתחילה ילמד שלא לשמה, אבל במשך הזמן יגדל ויקבל טעם בלימוד, וכבר ייהנה מהלימוד עצמו.

וכך כתב הרמב"ם בהקדמתו לפרק חלק, וזה לשונו: נער קטן, הביאווהו אצל המלמד ללמדו תורה. וזהו הטוב הגדול לו לענין מה שישגי מן השלמות. אלא, שהוא למיעוט שניו וחולשת שכלו, אינו מבין מעלת אותו הטוב. ולא מה שיגיעהו בשבילו מן השלמות.

ולפיכך, בהכרח יצטרך המלמד שהוא יותר שלם ממנו, שיורז אותו על הלימוד, בדברים שהם אהובים אצלו לקטנות שניו. ויאמר לו: קרא, ואתן לך אגוזים או תאנים ואתן לך מעט דבש, ובהו הוא קורא ומשתדל וכו'.

וכשיגדיל ויחזק שכלו, ויקל בעיניו אותו הדבר שהיה נכבד אצלו מלפנים. וחזר לאהוב זולתו, יורזו אותו ויעוררו תאוותו באותו הדבר החמוד לו. ויאמר לו מלמדו: קרא, ואקח לך מנעלים יפים או בגדים חמודים.

וכאשר יהיה שלם בשכלו יותר, ויתבזה בעיניו זה הדבר גם כן. ישים נפשו למה שהוא גדול מזה, ואז יאמר לו רבו: למוד פרשה זו או פרק זה, ואתן לך דינר אחד או שני דינרים.

וכשיהיה דעתו גדול, ונקלה בעיניו זה השיעור ויידע שזה דבר נקל. יתאווה למה שהוא נכבד מזה, ויאמר לו רבו: למוד כדי שתהיה ראש ודיין, ויכבדוך בני אדם ויקומו מפניך וכו'.

ואין ההמון מפסידים מכל וכל, בעשותם המצוות מיראת העונש ותקוות השכר, אלא שהם בלתי שלמים. ואולם, זה טוב להם, עד

וכן בעיניי גשמיות, יש כאלה שמרחמים על הילד יותר מדי, וגורמים לו נזק. כגון שצריך לקבל איזה תרופה, אבל ההורים חוששים ומפחדים מכל טיפול רפואי. ושמעתי, על מקרה שהיו צריכים להביא מומחה בכוחות הנפש, לדבר עם ההורים ולהוציא מלבם את הטעות. שהחרדה שולטת להם על השכל, ומזיקים בזה לבריאותו של הילד. שאינו מקבל את התרופות שהוא צריך, והמחלה מתגברת אצלו.

להרגיל את הילדים לדחיית סיפוקים

לכן, יש להימנע מלתת לילד כל מה שהוא רוצה ודורש. וראיתי פעם ילד שאמר, שהוא ירגיז את אביו, עד שהאב ייכנע וייתן לו את מבוקשו. וזה מפני שהורגל מקטנותו שנותנים לו כל מה שהוא רוצה. ויש ילדים שמתרגלים להיות מפונקים מגיל קטן מאד. ובתחילה הם בוכים ורוצים שיחזיקו אותם כל הזמן על הידיים,

צריך להחניף לילד כדי לחנכו

יש הורים שמכבידים על הילדים יותר מכוחותיהם, או שמכריחים אותם ללמוד ולהתפלל, וכבר הזכרנו שחינוך בכפייה אינו בו שום תועלת.

ומרן הגר"ח קניבסקי שליט"א (זצוק"ל) הראני, שזה מפורש באבות דרבי נתן (סוף פרק כ"ו) "אדם שיש לו בן ולא למד תורה מאביו, והלך ולמד תורה מאחרים, הרי חנופה מבקש". וכתב בראשון לציון שם: "פירוש, הרי חנופה מבקש, ואביו לא חנף לו. אך התגאה כנגדו, לכן לא זכה ללמוד. ורצה בזה, שהאב יחניף לבנו, למען הביאו ללימוד התורה".

והיינו שאם ילד אינו מצליח כשהוא לומד עם אביו, ורק כשלומד עם אחרים הוא מצליח. הסיבה לזה מפני שהוא מבקש חנופה ויחס טוב, והאב מרוב דאגתו לבן שיצליח, אינו מחניף לו. אלא כופה עליו את הלימוד, ולפעמים גם מלחיץ אותו יותר מכוחותיו. ואילו המלמד מחניף לו, ונותן לו יחס טוב, ולכן הוא מצליח יותר אצל המלמד.

ודבר זה מצוי אצל הורים צדיקים, שרוצים שגם הילדים יהיו צדיקים כמותם. ומחמת זה הם מכבידים על הילדים יותר מכוחם, או שמכריחים אותם ללמוד ולהתפלל. ואינם מבינים שחינוך בכפייה אין בו תועלת. ואמר הגר"ח שליט"א (זצוק"ל), כי זהו חיסרון בשכל הישר, שלא מבינים שאי אפשר לחנך בצורה כזאת.

צריך להאהיב על הילד את הלימוד

ואם ילד אינו רוצה ללמוד, אין להכריחו בכפייה. אלא יש לחפש דרכים כיצד להאהיב עליו את הלימוד. והעצה היא, לפתות אותו

איך להוכיח

לכן צריכים לשים לב, בכל תוכחה שמוכיחים את הילדים, שלא יתערב בה ממידת הכעס, רק להוכיח בנחת ובדרך ידידות, ובדרך כלל כשמחנכים מתוך כעס גם אין זה מועיל, ורק מזיקים בזה לילד שמרגילים אותו למידות רעות.

וסיפר לי מו"ר הגה"צ רא"א דסלר זצ"ל, שפעם אחת בילדותו כשהיה כבן שש, עשה דבר שלא כהוגן, ואביו בתחילה שתק ולא אמר לו כלום, ורק כעבור זמן העיר לו והענישו על כך, מפני שאם היה מענישו מיד בשעת מעשה, היה יכול לחשוב שהעונש בא מתוך כעס, לכן המתין שיעבור איזה זמן ממה שעשה, ויבין כי אינו מעניש מתוך כעס, רק בישוב הדעת, ומתכוון לטובתו, לחנכו ולהעמידו בדרך הישר.

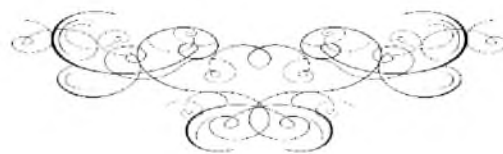
וכן אאמו"ר זצ"ל, כשהיה צריך להעיר לילדים, לא דיבר כלום, רק היה מסתכל ומביט לעבר מי שעשה שלא כהוגן, וכבר היו מבינים שנהגו שלא כשורה.

שיהיה להם כוח והרגל והשתדלות בעשיית התורה. ומוזה יתעוררו לדעת האמת, ויחזרו עובדים מאהבה. וזהו שאמרו, לעולם יעסוק אדם בתורה אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה. עכ"ל.

עיקר גדול בחינוך – להעריך ולהחשיב את הילד

לכן יש להשתדל לתת לילד הרגשה טובה, שיהיה בטוח בעצמו. וירגיש שיש לו כוחות, ועל ידי זה יקבל חשק להתאמץ ולהצליח. ועיקר גדול הוא בחינוך לתת לילד הרגשה שמחשיבים אותו, ואת כישוריו, ואת מידותיו הטובות. וזה יתן לו מרץ לעשות כל מה שטוב לעשות.

דרך החינוך היא רק לפי כוחו ולפי טבעו של הילד, ולא להלחץ ולדרוש ממנו יותר מכוחותיו. וכן מפורש באיגרת הגר"א, שיש להדריך את הבנים בטוב ובנחת. והיינו לתת להם הרגשה טובה, ולא לחנכם בתקיפות יתירה. וכן כתב שם גם לגבי לימוד עם הילדים, שאין להכביד עליהם, אלא ללמוד איתם בישוב ובנחת. שאפילו אדם מבוגר אינו יכול ללמוד בלי ישוב הדעת, וכל שכן ילדים קטנים.

דרך החינוך – הוראות מעשיות

שהוא נעשה כמו מלך ומושל, שמקבל כל מה שהוא רוצה בלי שום הגבלות, וגם הילדים האחרים סובלים מזה, שההורים מעדיפים אותו יותר מהם [נענין שבת י, ב, לעולם אל ישנה אדם בנו בין הבנים וכו'].

יש גם מקרים של אפליה בלי סיבה. שילד אחד מוצא חן בעיני ההורים, ולבס נוחה אליו יותר מאחרים, ונותנים לו יחס טוב יותר מכולם. ואמנם יש ילדים בעלי מידות טובות מאד שמשלימים עם זה, ומתרגלים שהם מקבלים יחס פחות טוב. אך לפעמים זה גורם לילד להתמרד, ורק לאחר שהילד המתמרד גדל ויוצא מהבית, מתברר שהוא באמת בעל מידות טובות, ורק מחמת סיבות חיצוניות התנהג שלא כשורה.

זהירות מחברים לא טובים

אבל יש גם מקרים שההורים מחנכים כראוי, ואף על פי כן יש חברים לא טובים שמשפיעים לרעה, וחבר אחד מספיק לקלקל את הילד.

ומעשה שהיה אצל מרן הגר"י זצ"ל, שאחד מבניו חזר פעם מהחיידר, וסיפר מה שילד אחר דיבר איתו - דברים שלא כהוגן, וכששמע זאת אביו, מיד הוציאו מהחיידר ולקחו ללמוד בבית, כי חשש מהשפעתו הרעה של אותו חבר. אצל הבריסקער רב, היה גם בבית חינוך טוב כמו בחיידר, והוא היה יכול לעשות דבר כזה. ורואים את גודל הסכנה, שאפילו חבר אחד לא טוב עלול להשפיע ולקלקל את הילד.

חינוך לתפילה בדוגמא אישית, ולהסביר את ערך התפילה

היה עובדא בתלמיד בישיבה קטנה, שהיה לומד ומשתתף בכל השיעורים והסדרים, אבל בתפילות לא היה מתפלל בישיבה, אלא בבית כנסת, וההורים חשבו להכריחו להתפלל בישיבה, אך כששאלו את מרן הגר"א זצ"ל (שליט"א) זצ"ל, אמר להם, כי אם הם רוצים שבנם יישאר יהודי, אל יכריחו אותו, כי אם יכריחו - זה יגרום לתוצאה הפוכה.

ולפעמים ילד אין לו טעם בתפילה, מפני שלא ראה אצל אביו מה היא תפילה, ולא קיבל חינוך כראוי על תפילה, או שהכריחו אותו להתפלל.

יש גם ילדים בחיידר או בישיבה קטנה, שמתפללים בקלות ראש, בלי רצינות כראוי. והסיבה לזה, מפני שאינם יודעים את ערך וחשיבות התפילה. ולא שייך להכריח אותם להתפלל כראוי, רק צריכים ללמוד איתם הלכות תפילה, ולהסביר להם מה זה תפילה, ומה היא הקדושה שיש בתפילה, שיבינו את הרווח בזה, למה כדאי להתפלל בכוונה, ומה מפסידים אם לא מתפללים כראוי.

לא להעדיף אח אחד

ועוד דבר מצוי, שלפעמים ההורים מפנקים ומעדיפים ילד אחד על חשבון שאר הילדים. וכגון אם הוא ילד קצת מסכן, או שיש לו בעיה בריאותית. נותנים לו יחס מיוחד, ודואגים כל הזמן שלא יחסר לו כלום. ומפנקים אותו על חשבון הילדים האחרים, וגורמים בזה

חינוך בגיל הרך גם כשהילד לא מבין

הנה כל אדם שיש לו משפחה, בשעה שהוא עוסק בצרכי המשפחה, הוא עוסק במצוה. מצוה של חסד עם אהבת הבריות, שהוא דואג לבני המשפחה. לפרנס אותם, ולמלא כל חסרונם, וזוכה בזה לזכויות מרובות של חסד.

ויותר מזה, כל אדם בביתו זוכה גם להרבה זכויות של רוחניות. שהוא בעצמו זוכה, וגם מזכה את שאר בני הבית, בחינוך שהוא נותן ומשפיע עליהם. האבא וגם האמא מחנכים את הילדים בבית, ומזכים אותם בהרבה זכויות של רוחניות.

ולדוגמא, ילד שנולד ומתחיל לדבר, מיד מלמדים אותו לומר "תורה ציווה לנו משה". ופסוק ראשון של קריאת שמע (כדאיתא בסוכה דף מ"ב), וכן מלמדים אותו לומר מודה אני, ושאר דברי קדושה. אף על פי שהוא ילד קטן מאד, שרק התחיל לדבר, ועדיין אינו מבין פירוש המילים, והוא רק יודע לבטא אותם בפיו, כבר מלמדים אותו. שייך לומר מודה אני, וילך לישון עם פסוקי שמע ישראל.

ומעשה שהיה בחוץ לארץ אחרי השואה, כידוע, היו הרבה ילדים יהודים, שהוריהם ידעו שהם עתידים להילקח להשמדה רח"ל, וביקשו להציל את הילדים, ומסרו אותם לגויים שישמרו עליהם ויגדלו אותם בזמן המלחמה. וכשנסתיימה המלחמה, היו מקומות שהחזיקו ילדים יהודים וגויים ביחד. ולא ידעו להכיר מי יהודי ומי גוי, והרב מפוניבז' זצ"ל שעסק בהצלת הילדים, נכנס לאחד המקומות האלו. ואמר בפני הילדים את הפסוק "שמע ישראל השם אלוהינו" ומיד ניגשו אליו כמה ילדים שנוכרו במילים אלו ששמעו בילדותם, ועל ידי זה יכלו להציל אותם.

כל ילד יהודי שמתחיל לדבר, מיד מלמדים אותו לומר שמע ישראל. אף על פי שאינו מבין פירוש המילים. וגם בחוץ לארץ, שהיו מדברים באידיש, ולא הבינו לשון הקודש, גם כן חנכו את הילדים לומר שמע ישראל ושאר דברי קדושה.

ונמצא שכל ילד שנולד ומתחיל לדבר, ההורים כבר מזכים אותו בתורה וברוחניות. שהם מחנכים אותו לומר מודה אני ושמע ישראל. שעל ידי זה גם כשיגדל, יידע שיש לו אמונה, כפי שהשרישו בו מילדותו. וזה שייך גם בגיל קטן מאד, לפני שיוודע פירוש המילים, כשעדיין אינו בעל הבנה, כבר ההורים זוכים ומזכים אותו!

החדרת האמונה לילדים

וכשילד מתחיל לגדול יותר, הוא גם שומע את השפה המדוברת בבית. שעל כל דבר אומרים 'אם ירצה השם' ו'בעזרת השם'. כך מדברים, וכך צריך להיות. לא לומר, אני אעשה ואני אלך וכו', אלא הכל אם ירצה השם ובעזרת השם. ובזה משפיעים על הילד כבר בגיל קטן מאד חינוך של אמונה, שהכל בהשגחה ברצון השם.

וזכורני עוד מימי ילדותי, כשהייתי ילד קטן מאד. אמי עליה השלום הייתה מספרת לנו על עקדת יצחק אבינו. היה שיר באידיש שמתאר את העקדה, והייתה שרה לנו את המילים עם מנגינה. על העקדה של יצחק אבינו, ועל מסירות נפש. וכן על הצלת אברהם אבינו מכבשן האש, ועל הניסיונות של אברהם אבינו. דיברו על זה כבר לפני החיידר, לפני שהתחילו ללמוד חומש, הכל היה מלא אמונה.

וגם היו מדברים על הגיהנום, שיש גיהנום ויש גן עדן, דיברו על זה גם עם הילדים הקטנים. כשילד התחיל להבין משהו, מיד כבר ידע שיש גן עדן ויש גיהנום. יש מצוות ויש עבירות, על מצוה יש גן עדן, ועל עבירה יש גיהנום. ואפילו היו ממחישים את הגיהנום,

לומר לא גרם לעצבות, ולהחזיק את עצמו רשע. מפני שלימדו והמחישו גם את גודל שכר התורה והמצוות, שמידה טובה מרובה ממידת פורענות. ולכן ידיעת העונשים רק הוסיפה יראת שמים, ולא גרמה לעצבות.

ובסעודת שבת, הייתה אמי אומרת את לשון הגמרא (פסחים סח, ב) אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם, שנאמר וקראת לשבת עונג, וכן את לשון הגמרא (שבת קיז, ב) אמר רבי אבא בשבת חייב אדם לבצוע על שתי ככרות, דכתיב לחם משנה. זהו הדבר הראשון שהיו שומעים בשולחן שבת, דברי תורה! כך היה החינוך.

נמצא שכל אחד ואחד הוא 'מזכה הרבים' בביתו, עם החינוך שהוא נותן בבית.

השרשת האמונה לילדים

וכך גם גננת שמחנכת בגן ילדים, מלבד החסד שהיא עושה בזה, ששומרת ומשגיחה על הילדים. וזה חסד עם ההורים, וגם חסד עם הילדים שיהיו שמורים. בנוסף לזה גם אומרים עם הילדים בגן מודה אני, ופסוקי שמע ישראל, וברכת המזון, ומדברים איתם על ענייני האמונה, וזה זיכוי הרבים באמונה.

ובאמת חשוב מאד שידברו עם הילדים בגן על אמונה, ועל בריאת העולם. שיש בורא עולם, והעולם נברא בששה ימים. השמש נברא והירח נברא, וכל ענייני האמונה, להשריש בילדים אמונה! וכך באמת עושים בגני הילדים של החרדים לדבר השם, שמחנכים את הילדים לאמונה, ומכניסים בהם הרבה אמונה.

זהו זיכוי הרבים שעושים בגן ילדים, וגם זיכוי הרבים שכל אחד עושה בביתו. וקל וחומר מלמד בחיידר, שמלמד את הילדים דברי תורה ממש, ומחנך אותם לתורה ולאמונה. וכן מחנכת ומורה ב'בית יעקב', ודאי שיש בזה זיכוי הרבים גדול מאד.

וכך גם הסבא והסבתא, הרי הם מזכים את הנכדים. כשמדברים איתם דברי אמונה, ומספרים להם על קבלת התורה ועל מעמד הר סיני. גם ילדים קטנים צריכים לדעת ולשמוע מזה, ובבית ידברו על זה. שהיה מעמד הר סיני, וקיבלנו עשרת הדיברות. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו (מכות כד, א). וגם לדבר איתם שראש השנה זה יום דין, ואינו סתם יום טוב שאומרים בו 'גוט יום טוב', אלא הוא יום דין, שיש בו כתיבה וחתומה. ויום כיפור הוא יום כפרה ומחילת עוונות. כל אלו הם דברים שאפשר וראוי לדבר עם הילדים בבית, ועל ידי זה משרישים בהם את האמונה.

עיי אמונה בבית זוכים בחינוך

וכהנה יש עוד הרבה זכויות וענייני אמונה שמצויים בכל בית ובכל מקום. למשל בכל בית יהודי יש קופה של צדקה, ומפעם לפעם מפרישים מטבע ונותנים בקופה, וגם הנשים נותנות צדקה, לפני הדלקת נרות שבת. ובהדלקת הנרות מתפללות ובוכות על הצלחת הילדים בתורה, ומבקשות בדמעות שיהיו בנינו מאירים את העולם בתורה, וזוהי זכות ומדרגה של אמונה, שמתפללים ומבקשים על תורה.

על ידי אמונה זוכים הרבה מאד. וזכורני מימי ילדותי ברוסיה, שהיה קשה מאד לצאת מרוסיה (מסך הברזל). והיו צריכים כמה ניסים עד שקיבלו היתר יציאה. ודודי הרב בנימין מובשוביץ זצ"ל היה מתפלל הרבה תפילות ותחנונים, שייזכה לצאת מרוסיה ולעלות לארץ הקודש. ובאמת זכה על ידי תפילותיו שלא כדרך הטבע, שקיבל היתר יציאה. וגם קיבל את האמצעים לזה, ועלה לארץ הקודש.

אין לשער כוח התפילה, אם אדם מבקש ומאמין בכוח התפילה, שהיא יכולה לעזור. כמו שכתב המהרש"א בקידושין (כט, ב)

תפילה יכולה להשפיע לאחר כמה דורות

ואמנם יש גם ילדים של צדיקים גדולים, שיוצאים לתרבות רעה. כמו שמצינו בגמרא (ב"מ פה, א) על בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון, וכן נכדו של רבי טרפון, שיצאו לתרבות רעה, ורבינו הקדוש נתעסק עמם להחזירם בתשובה. ורבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון בודאי התפללו כראוי על צאצאיהם, ואף על פי כן יצאו לתרבות רעה. מפני שלא תמיד התפילה עוזרת, ומכל מקום התפילה יכולה לעזור. וזהו מחובת ההשתדלות של ההורים, להתפלל ולבקש רחמים על הצלחת הילדים.

ובאמת, הרי לבסוף בנו של רבי אלעזר ברבי שמעון, וכן נכדו של רבי טרפון חזרו בתשובה. וכפי שמובא בגמרא שם, שרבינו הקדוש קירב אותם עד שהחזירם בתשובה. ובוודאי שזה גם מכוח תפילותיהם של רבי אלעזר ברבי שמעון ורבי טרפון, שהרבו בתפילות על הצלחת צאצאיהם. נמצא שבסופו של דבר הועילו התפילות (ועיין מדרש שמואל פ"ד יש תפילה שמועלת מיד ויש שמועלת לאחר שנים רבות).

וגם בדורנו אנו, רואים שיש הרבה בעלי תשובה עם ייחוס לגדולי הדורות הקודמים, ובדרך כלל גם החילוניים הרחוקים משמירת תורה ומצוות, רבים מהם יודעים ומכירים את ייחוסם. לאיזה צדיק הם שייכים, ומי היו הדורות הראשונים במשפחה שלהם. ולבסוף במשך הדורות חוזרים בתשובה, בזכות אבותיהם הצדיקים.

וכן כשנולד ילד אומרים מי שברך לילדת 'שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים טובים', מיד כשנולד, הברכה הראשונה היא שיגדל לתורה, ויהיה בן תורה!

ללכת לישון מוקדם

ועוד דבר חשוב מאד, שהבחורים לא יסתובבו ברחובות. אם הסדר נגמר בשעה תשע וחצי, עדיף שילכו לישון מוקדם, ויקומו ללמוד בשעה מוקדמת. ומי שיכול להשפיע על בנו שיעשה כן, זהו הטוב ביותר. אך על כל פנים גם אם לא הולכים לישון, יש לראות שלא יסתובבו ברחובות, אלא יחזרו הביתה מיד לאחר הלימודים.

להשיג שאין לילד מכשירים מסוכנים

וגם כשחוזרים הביתה, בימינו יש דבר מסוכן מאד. שהיצר הרע נכנס על ידי מכשירים קטנים, שאפשר להצניעם בכיס. מכשירים שאפשר להכניסם תחת השמיכה, ולשמוע בהם דברים של ייחורג ואל יעבור, רח"ל. וזה דבר שמושך מאד, אמנם זה לא מצוי כל כך בינינו, אבל אי אפשר לדעת. ולפעמים יש חבר לא טוב שמשפיע, וצריכים לשים לב להיות בטוחים שהילד אין לו שייכות עם מכשירים כאלו.

להימנע משמיעת חדשות

ואפילו אם שומעים רק 'חדשות', יש חדשות שאסור לשמוע אותם. וצריכים להיות שקועים בתורה, ולא בדברים בטלים. יש בדורנו אדם גדול, מגדולי הדור, שהחליט בצעירותו שאינו רוצה לדעת שום דבר חוץ מתורה. ואינו מסתכל על מה שברחוב, רק חושב בדברי תורה, כדי שלא ייכנסו בראש דברים אחרים. ואמנם זוהי דרגה גבוהה מאד, אך לכל הפחות יש לשמור שלא ייכנסו שטויות לראש.

אנו מבקשים לפני הנחת תפילין שנוזכה למחשבות קדושות, והיינו מחשבות שיש בהם קדושה. למשל מחשבה של חסד היא מחשבה קדושה, וכן מחשבות של תפילה, ומחשבות של דברי תורה. וכבר אמרו, (אדר"כ פרק כ') כל הנותן דברי תורה על לבו, מבטלים ממנו הרהורי חרב הרהורי רעב הרהורי שטות וכו', עיין שם. וזו דרגה

שתפילה אינה נס. להינצל מן הסכנה על ידי תפילה, זה לא נס. אלא דבר טבעי, שהתפילה יש בכוחה להציל.

וכך גם תפילה על תורה, בלי תפילה לא שייך הצלחה בתורה. כי הצלחה תלויה בזכויות, והזכויות הם על ידי תפילה. אמנם יש עוד זכויות, כגון אהבת תורה, אבל זה לא מספיק, וצריכים גם תפילה, והתפילה נותנת זכויות להצלחה בתורה שאין לשער.

לדבר עם הילדים על מעלת השבת

ובשבת גם כן, יש לדבר עם הילדים על מעלת וקדושת השבת. שלא יחשבו שזה יום שסובלים בו, שאסור זה, ואסור זה... אלא להיפך, שבת הוא יום של שמחה. שעושים קידוש, ושרים זמירות, ואוכלים סעודת שבת, עם עונג שבת. ויש גם תפילות שבת, ועוסקים בתורה, עם שמחה. עד כדי כך שגם הפנים משתנות בשבת, כמו שהביאו התוס' בכתובות (דף ז, ב) בשם מדרש כי בשבת 'פנים חדשות באו לכאן'.

להתפלל על חינוך הילדים זה ממצות חינוך

ויש להבין מהו שכתב הגר"א כי בקלקול הבנים ייענשו ההורים מאד, הרי לפעמים הקלקול הוא מחמת החברים. וההורים שלחו את הבן לחיידר טוב מאד, שכולם שולחים לשם. ומהיכן היו יכולים לדעת שיתקלקל, ומה הם אשמים בזה?

ויתכן כי התביעה על ההורים היא, שהיו צריכים יותר להתפלל שלא יהיה קלקול כזה. כמו שמצינו בגמרא (מכות יא, א) שיש תביעה על הכהן הגדול, שהיה צריך לבקש רחמים על בני דורו שלא תהיה בהם רציחה. ומטעם זה אימותיהן של כהנים גדולים, היו מספקות לרוצחים שבערי מקלט מחיה וכסות, "כדי שלא יתפללו על בניהם שימותו". והיינו כי הרוצח בשוגג יוצא מעיר מקלטו במיתת הכהן הגדול, ויש לחשוש שמא יתפלל הרוצח שימות הכהן הגדול. ומבואר בגמרא שם, מדוע חוששים לתפילתו של הרוצח. כי באמת יש תביעה על הכהן הגדול, שהיה צריך להתפלל על בני דורו שלא תהיה בהם רציחה. ומאחר שלא התפלל ואירעה רציחה, הרי הוא נתבע ונענש על זה.

ויש לשון אחרת בגמרא שם, כי הטעם, שהיו האימהות של הכהנים הגדולים, מספקות מחיה וכסות לרוצחים שבערי המקלט. זה כדי "שיתפללו על בניהם שלא ימותו". והיינו שלא מספיק שהרוצחים לא יתפללו שימותו, אלא צריכים גם להיפך, שיתפללו עליו שלא ימות. והיינו גם כן מטעם הנ"ל, שיש עליו תביעה שלא ביקש רחמים על בני דורו. ונמצא שגרם בעקיפין את הרציחה בשוגג, וגם גרם לרוצח שיגלה לערי מקלט. ומאחר שהוא הגורם לזה, הרי הוא צריך גם לשחרר אותו על ידי מיתתו, וצריך שהרוצח יתפלל עליו שלא ימות.

עד כדי כך גדול החיוב, להתפלל ולבקש רחמים שלא יהיה שום קלקול. ומי שיכול להתפלל ואינו מתפלל, הרי הוא אשם. וגורם את הקלקול בזה שאינו מתפלל. וזו הסיבה שכתב הגר"א, כי ההורים נענשים על קלקול הילדים. כי לא מספיק מה שנותנים חינוך טוב, וצריכים גם להרבות בתפילה שלא יארע שום קלקול ח"ו.

וכן כתב המשנה ברורה (סימן מ"ז ס"ק י') "ותמיד תהיה תפילת האב והאם שגורה בפיהם, להתפלל על בניהם שיהיו לומדי תורה וצדיקים ובעלי מידות טובות. ויכוון מאד בברכת אהבה רבה, ובברכת התורה בשעה שאומרים אנחנו וצאצאינו. וכן כשאומר בובא לציון למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה". וכן באהבה רבה כשמבקשים ותן בלבנו להבין ולהשכיל וכו'. מבקשים בלשון רבים - על כלל ישראל, וגם הצאצאים כלולים בבקשה זו, שיזכו להבין ולהשכיל בדברי תורה.

ומי שאינו מתפלל על הצאצאים, או אפילו אם מתפלל אבל לא מכל הלב, הרי הוא אשם. ונתבע על הקלקולים הנגרמים כתוצאה מכך.

ולפעמים יש חשש שילד מקולקל יכול לקלקל את שאר הילדים, ואז יש להתייעץ במומחים לענייני חינוך, כיצד לנהוג בכל מקרה לגופו.

הוראת החזון איש בילד שהתקלקל

וידוע מעשה שהיה אצל מרן החזון איש זצ"ל, [אני מכיר את בעלי המעשה]. בבחור צעיר שיצא לתרבות רעה, עד שנעשה מחלל שבת, רח"ל. והמשיך להיות בקשר עם הוריו, ופעם אחת פנה לאביו, וביקש ממנו שיקנה לו כלי רכב. והאב היה בעל אמצעים, והייתה לו אפשרות לקנות לו. אך חשש שייסע בזה בשבת, וביקש להתנות עימו שלא ייסע בשבת. ושאל את החזו"א, ואמר לו החזו"א, שייתן לבן את הרכב בלי שום תנאים.

וחזר האב לביתו, וסיפר לאשתו את הוראת החזו"א. והיא לא האמינה שכך החזו"א אמר, ואמרה כי בודאי לא הבין נכון את הוראת החזו"א. והכריחה אותו לעשות תנאי עם הבן, והסוף היה שהתקלקל והתרחק מהם יותר.

ילד שנתקלקל, העצה היא לנהוג עימו בידידות, ולקרב אותו, ואז יש סיכויים שיחזור בתשובה. כי הוא בעצמו יודע שאינו מתנהג כשורה, ומבין שאין זה ראוי לעשות נגד ההורים. אלא שהוא אנוס, מפני שהיצר הרע שולט עליו. ואם נוהגים איתו בכבוד ובדרך ידידות, זה נותן לו כוחות, ואז יש תקווה שיחזור למוטב. אבל אם מרחיקים אותו, הרי זה רק גורם שיהיה יותר גרוע. וכמו שאמרו (מו"ק יז, א) שהמכה בנו גדול עובר ב"לפני עור", כי הוא מכשיל בזה את הבן, שגורם לו להתחצף אליו.

חשיבות הקשר בין ההורים למחנכים

דבר חשוב הוא שההורים יעמדו בקשר עם המחנכים, להתעניין ולשמוע על מצבו של הבן. והכרתי אחד שהיה בא לישיבה בכל שבוע, לברר ולשאול מה עם הבן שלו. ושאלתי אותו, הרי הוא בחור טוב ולומד בהתמדה, ומדוע אתה צריך לבוא בכל שבוע. ואמר, אמנם כן, אני יודע שהוא לומד טוב, ובכל זאת רצוני לשמוע על כך. ויש תועלת במה שבאים לשמוע, אפילו שהוא לומד טוב, כדאי לבוא לשמוע זאת.

קל וחומר בחור שזקוק לחיזוק מיוחד, שצריכים להתעניין לשמוע על מצבו. ובדרך כלל בחורים צריכים הרבה חיזוק, מפני שהם עדיין צעירים, וקשה להם להתחזק בכוחות עצמם. אמנם מבוגרים גם כן צריכים חיזוק, אך מבוגרים יכולים להתחזק בעצמם, על ידי לימוד ספרי מוסר וכיוצא בזה. ואילו צעירים קשה להם לחזק את עצמם, לכן חשוב מאד שיהיה קשר בין ההורים למחנכים.

שאין לשער, שהראש יהיה תפוס במחשבות קדושות. וככל שהראש מונח יותר בדברי תורה, כך יש יותר סייעתא דשמיא, ואם פחות אז פחות.

ועל ההורים להשתדל שהבנים יידעו מזה, וגם בבית ידברו על זה, שהראש יהיה שקוע ומונח מה שיותר בדברי תורה.

השגחה שלא יסתובבו ברחוב

הנה הפיקוח של הישיבה על התלמידים הוא בזמן שנמצאים בישיבה, וכל אחד מקבל את החינוך שהוא צריך. אבל אחר כך כשחוזרים הביתה, ונמצאים ברחוב, הרחוב משפיע חינוך אחר לגמרי. אמנם אין ברירה ומוכרחים ללכת ברחוב, אבל צריכים שזה יהיה רק שיעור הזמן ההכרחי, לעבור את הרחוב ומיד להגיע הביתה.

וההורים צריכים להשגיח על זה, שהבן יגיע הביתה בזמן, מיד לאחר הסדר בישיבה. ולא להתעכב זמן מיותר ברחוב, זה דבר חשוב מאד, וזה תלוי בהורים, לדעת בדיוק את הזמן, מתי נגמר הסדר בישיבה, ובאיזו שעה מגיעים הביתה. אפשר לראות כמה זמן זה לוקח, והפיקוח הזה הוא הכרחי וחיוני מאד להצלחת התלמידים.

ב"ה באים מבתים טובים, שהבית הוא מקום חינוך טוב, הבית מחנך, וגם הישיבה מחנכת. אבל הרחוב משפיע חינוך אחר, וכדי שלא יקבלו חינוך מהרחוב, צריכים להשגיח שיתעכבו מה שפחות זמן ברחוב, רק מה שמוכרחים. זהו בקיצור דבר עיקרי הנוגע למעשה, וזו עצה טובה והכרחית להצלחת התלמידים.

ההנהגה עם ילד שהתקלקל

ואם ח"ו אירע שילד התקלקל ויצא לתרבות רעה. מחמת חברים רעים, או מחמת המכשירים האיומים שיש בדורנו, רח"ל. העצה היא לקרב אותו, ולתת לו הרגשה טובה. כי הוא בעצמו בודאי יודע שאביו לא מרוצה ממעשיו, ואין צורך לחזור ולומר לו זאת. ולפעמים כשמעירים לו, זה רק גורם שיהיה יותר גרוע. שהוא חושב ששונאים אותו, ואין בו דעת להבין שמעירים לו מפני שאוהבים אותו ורוצים בטובתו.

והניסיון מוכיח שהעצה היחידה להחזיר למוטב היא לקרב אותו, שלא ירגיש שהוא מרוחק יותר משאר הילדים.

ואם יש בבית ילדים קטנים ששואלים על כך, אפשר להסביר ולומר להם שהוא ילד מסכן שאין לו שכל. וצריכים לרחם עליו ולהתפלל שיקבל שכל, שיבינו שהוא מתנהג שלא כהוגן, ואסור ללמוד ממנו.

הדברים נערכו מתוך שיחות מרן שליט"א
שנדפסו בספר "דרכי החיזוק" ותשואות הן
על שנתן לנו רשות להגיש את הדברים

הנהגות בחינוך – להורים

חובת החינוך

- חיוב האב בחינוך בניו – חיוב מיוחד
- טבע הילד לחקות את הוריו
- סוד ההצלחה בחינוך – הנהגת ההורים בבית
- שהילדים יראו יראת שמים
- להוסיף יראת שמים בעצמו - משפיע על בני הבית
- נתינת יתר גורמת זלזול בהורים
- על ההורים להבין צרכי וטבע כל גיל
- יש לחנך בנחת אבל לא בחברות

עשה

- לתת לילד הרגשה שמעריכים אותו
- הערכה נותנת לילד שמחה וחשק להתנהג כראוי
- להוכיח בנחת ובדרך ידידות
- לחנך ילד ללמוד על ידי פיתוי בדברים המושכים את לבו
- האב צריך להחניף לבנו להביאו ללימוד התורה
- חינוך בגיל הרך לדבר דברי קדושה
- כשילד מתחיל להבין משהו - לחנכו לאמונה ושכר ועונש

אל תעשה

- להיזהר ממילים פוגעות
- חינוך ביד קשה הוא דבר מסוכן
- תוכחה מתוך כעס מחנכת למידות רעות
- חינוך בכפייה גורם לתוצאה הפוכה
- אי אפשר להצליח בכפייה גם בענייני גשמיות
- הקלקול שיכול להיגרם מחינוך בכפייה
- פינוק ללא הגבלה מרגיל הילד לשלוט בהוריו
- להימנע מלתת לילד כל דרישותיו

הדרכות

- גם כפיה עצמית יכולה לקלקל
- חינוך לתפילה - דוגמא אישית, ולהסביר את ערך התפילה
- ילד שנתקלקל יש לנהוג עימו בקירוב ואהבה
- הוראת מרן החזון איש בילד שנתקלקל
- הכרת טבע הילדים וצרכיהם
- הנזק בהעדפת ילד אחד על חשבון שאר הילדים
- לדבר עם הילדים על מעלת השבת ולהחדיר בלבם אהבתה
- לדאוג שצעירים ילכו לישון מוקדם
- להשגיח שאין לילד קשר עם מכשירים מסוכנים
- להימנע משמיעת חדשות ודברים שאינם נצרכים
- השגחה שלא יסתובבו ברחוב בשעות הלילה
- חשיבות השרשת האמונה בגיל הרך בבית ובמוסדות החינוך
- בקשת רחמים ותחנונים על תורה
- אחריות ההורים על חינוך הילדים
- חובת ההורים להתפלל על ילדיהם
- חשיבות הקשר בין הורים למחנכים

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת רבינו הגדול מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

עליה, אך קשה, שהרי גם זה חטא גלוי וניכר, שלא מברכים ברכות התורה, ומדוע החכמים והנביאים לא ידעו לפרש זאת?

ופירש שם הר"ן בשם רבינו יונה "אלא ודאי היו עוסקין בתורה תמיד ולפיכך היו חכמים ונביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו שהוא יודע מעמקי הלב שלא היו מברכין בתורה תחילה כלומר **שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם** כל כך שהיא ראוי לברך עליה, שלא היו עוסקים בה לשמה ומתוך כך היו מזלזלין בברכתה, והיינו לא הלכו בה כלומר בכוננתה ולשמה", עכ"ד.

ברכת התורה – על מעלתה וחשיבותה

והיינו שהם באמת היו מברכים ברכות התורה, אבל לא ברכו כמו שצריך, כי הברכה היא על החשיבות של התורה, אשר קידשנו במצוותיו וציוונו לעסוק בדברי תורה, וזוהי הודאה, שאנו מודים להקב"ה על זה שקידשנו וציוונו לעסוק בתורה, ואחר כך מבקשים והערב נא, שרוצים לקבל ערבות ומתיקות בתורה.

ומברכים עוד אשר בחר בנו מכל העמים, דהיינו עוד הודאה על זה שהקב"ה בחר בנו – עשה אותנו למובחרים, וכן מה שאומרים בתפילה 'אתה בחרתנו' היינו שעשית אותנו למובחרים, שכלל ישראל הוא אחרת מכל האומות, כמו שאמרו (יבמות עט, א) רחמנים ביישנים וגומלי חסדים, ומי עשה את זה? הקב"ה! ומדוע? מפני שעוסקים בתורה! וכל זה הוא ממעלות התורה וחשיבותה.

והם אמנם עסקו בתורה, וגם ברכו ברכות התורה, אבל התורה לא הייתה חשובה בעיניהם, והברכה לא הייתה כמו שצריך עם כל הכרת החשיבות של התורה, ואפילו שעוסקים בתורה אם לא מחשיבים את התורה זה נקרא עזבם את תורתם.

ורבינו יונה הזכיר בדבריו שלא עסקו בה 'בכוננתה ולשמה', ומה נקרא תורה לשמה? בנפש החיים שער ד' הביא מדברי הרא"ש בנדרים (סב, א) "כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול", והיינו אם אדם לומד לשם התורה, כי הוא אוהב את עסק התורה, והלימוד מעניין אותו, לידע ולהבין, את הקושיא והתירוץ והידיעות, כי הוא מחשיב את עסק התורה ואוהב אהבת תורה, זה נקרא לשמה.

ובזה פירש הרא"ש מה שאמרו עשה דברים לשם פעלם ודבר בהם לשם: 'עשה דברים' אלו מעשי המצוות, שצריך לעשותם 'לשם פעלם' דהיינו לשם הקב"ה שציווה עליהם, אך 'ודבר בהם' היינו דברי התורה, צריך שיהיו 'לשם' – לשם דברי התורה עצמם, כי זה מעניין ומושך, חוץ מהמצוה שבה, זה נקרא לשמה, מתוך אהבת תורה.

ואצלם זה היה חסר, ומה שאמרו 'שלא ברכו בתורה תחילה', הם אמנם כן ברכו, אבל לא מתוך הרגשת החשיבות. שאם לא היו מברכים כלל, הרי זה דבר גלוי וידוע, ומדוע החכמים והנביאים לא פירשו זאת, אלא בהכרח שהם ברכו, אבל הברכה לא הייתה כמו שצריך להיות, וברכו בלי הרגשת החשיבות והרגשת השמחה של עסק התורה, וזהו החטא, הזלזול וחוסר החשיבות.

עסק התורה נותן אמונה

ומצינו עוד במדרש (פתיחתא דאיכה רבה ב') על הפסוק 'ואותי עזבו ואת תורת לא שמרו' – הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו, מתוך שהיו מתעסקין בה המאור שבה היה מחזירן למוטב, ע"כ. ופירוש הפסוק 'אותי עזבו' היינו חסרון אמונה, 'ותורתי לא שמרו' היינו שלא עסקו בתורה, ועל זה אמרו שאף על פי שאותי עזבו, וכבר היו חסרים באמונה, מכל מקום אם היו עוסקים בתורה, אזי המאור שבה היה מחזירן למוטב, וזהו **כוח התורה, שיש בה מאור שמאיר את עיני השכל, שהשכל מבין, וגם מי שחסר באמונה, אם יעסוק בתורה יקבל אמונה**, כי עסק התורה נותן אמונה, והמאור שבה מחזירן למוטב.

בין הזמנים – טבע אהבת המנוחה

עכשו בשיבות זה סוף הזמן, עדיין לא ראש חודש, נשאר עוד כמה ימים עד ראש חודש, ואחר כך יהיה בין הזמנים, ובדרך הטבע כל אחד רוצה לנוח, הטבע הוא שרוצים לנוח, מפני שכל הזמן התאמצו ולמדו בהתמדה, ורוצים לנוח קצת, כך הטבע. ובאמת יש כאלה שצריכים את המנוחה, אבל לא כולם צריכים, ויש הרבה שבאמת לא נחים, אלא ממשיכים את סדר היום הקבוע, ואין זה קשה להם. אמנם הטבע הוא שרוצים לנוח מה שיותר, ונחים אף יותר ממה שצריך.

ומצינו בחז"ל על דור המדבר, שיצאו ממצרים וראו את הניסים, כל הניסים במצרים, וקרית ים סוף, ואת הענן, עמוד הענן ביום, ועמוד האש בלילה, ראו ברור את ההשגחה, את חסדי שמים, ואף על פי כן כתוב אצלם (במדבר י, לג) 'ויסעו מהר השם', ואמרו חז"ל (ילקוט בהעלותך, הובא ברמב"ן שם ובתוס' שבת קטז) שנעו מהר סיני בשמחה "כתינוק הבורח מבית הספר", קודם הם היו בהר סיני וישבו ולמדו ועסקו בתורה, אך כשעזבו והתחילו בנסיעה, מיד שמחו, שמחה על המנוחה, וזה נאמר אפילו על בני דור המדבר שהיו בעלי מדרגה, מפני שכך הטבע, וזהו היצר הרע שבטבע האדם.

ביטול תורה זלזול בחשיבות התורה

ברם זהו חטא חמור, וכבר אמרו חז"ל (סנהדרין צט, א) שאם אפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, על זה נאמר כי דבר השם בזה ואת מצוותו הפר הכרת תכרת וגו', וזה חטא של ביטול תורה, והחטא בכך הוא לא רק **הביטול**, אלא **הביזוי**, כי דבר השם בזה, שמבזה את התורה כשאינו עוסק בה, ואף שזהו רק בשב ואל תעשה, אף על פי כן גם שב ואל תעשה יכול להיות חטא חמור מאד.

וכמו שכתב רבינו יונה בשערי תשובה (ג, יד) 'ויש אנשים רבים בהמון העם חושבים כי אין עיקר האבדון והפסד הנפש זולתי בעבירות שיש בהם מעשה, וכי אין אבדן נפש אל האיש אשר הוא טהור מחטוא במעשה ובדרך העבירות לא הלך וחדל מעשות מצוות ומעשים טובים. על כן אנו חייבין להודיע תועי רוח בינה כי אמרו רבותינו ז"ל ויתר הקב"ה על עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים ולא ויתר על עוון ביטול תורה וכו' ואמרו כי דבר השם בזה ואת מצוותו הפר נאמר על מי שאפשר לו לעסוק בתורה ואינו עוסק'.

וכתב רבינו יונה שם (אות טז) דוגמא גם ממצוות קרבן פסח ומילה, שהן מצוות עשה, ויש עונש כרת למי שמבטלן, למרות שזה רק בשב ואל תעשה, שאינו עושה כלום, כגון פסח, שרק אינו מקריב קרבן פסח, ומילה שאינו מל את עצמו, ואינו עושה שום מעשה בזה, אף על פי כן יש כרת, על שב ואל תעשה, ומדוע? כי אלו הן מצוות חמורות מאד, ולפי גודל המצוה יגדל עונש מי שיחדל לעשותה, ומפני שהמצוה חמורה מאד גם החטא חמור מאד, וגם על שב ואל תעשה יש עונש כרת.

שלא הייתה התורה חשובה בעיניהם

ומצינו עוד בגמרא (נדרים פא, א) מאי דכתיב מי האיש החכם ויבן את זאת ואשר דיבר פי השם אליו ויגידה על מה אבדה הארץ, דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולמלאכי השרת ולא פירשוהו, כמו שכתוב בפסוק מי האיש החכם, מי החכם שיבין את זה, וחכמים אלו הם חכמי התורה, ואשר דיבר פי השם אליו, זה הנביאים ומלאכי השרת שהקב"ה מדבר איתם, שגם הם לא הבינו, על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקב"ה בעצמו דכתיב ויאמר השם על עזבם את תורתם.

ולכאורה אם עזבם את תורתם היינו כפשוטו שלא עסקו בתורה, אם כן זהו חטא גלוי שרואים אותו, ומדוע החכמים והנביאים לא ידעו לפרש זאת? ובאמת אמרו בגמרא שם כי עזבם את תורתם פירוש שלא ברכו בתורה תחילה, והיינו שהם אכן עסקו בתורה, ורק לא היו מברכים

ספרי המוסר הם חלק מהתורה

והנה עסק התורה כפשוטו זה תורה ממש, ברם יש עוד חלק בתורה שהוא גם כן הכרחי להצלחה בתורה, לימוד ספרי המוסר, שגם זה דברי תורה, דברי מוסר הם דברי תורה של ספרי המוסר, והם גם תבלין ליצר הרע, וכבר כתב כן המשנה ברורה בסימן א' בשם קדמונים, כי מה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב) בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין, התבלין הכי טוב הוא לימוד ספרי המוסר.

ויתבלין פירושו שזה נותן טעם, כמו תבלין שנותן טעם באוכל, כך לימוד המוסר נותן טעם בתורה ונותן טעם ביראת שמים, ונותן תענוג לאדם, יראת שמים אינה עצבות אלא תענוג!

השתדלות וחינוך ליראת שמים

אבל יראת שמים אינה דבר פשוט, ויכול להיות אפילו תלמיד חכם שעוסק בתורה ועושה מעשים טובים, אבל היראה שלו אינה בשלמות, היראה הפשוטה, שיש גיהינום ויש שכר ועונש, יש גיהינום בעולם הזה וגיהינום בעולם הבא, היראה הפשוטה הזו אינה בדרך הטבע, אלא צריכים חינוך לזה, וצריכים לראות את זה.

וכפי שאמר לי פעם אדם חשוב שלמד בישיבתנו, שהוא ראה את הרב מפוניבז' ואת המשגיח רבי יחזקאל זכרונם לברכה, וקיבל מזה יראת שמים, ובלי זה לא היה לו יראת שמים, והיה עלול להיכשל, כי יש לו תפקיד ציבורי עם לחצים שיכול להיכשל, ומכוח היראה שראה הוא עומד בלחצים ואינו נכשל, בדברים שבין אדם לחברו, וכל שכן בין אדם למקום צריכים יראת שמים.

וכאמור יראת שמים אינה טבע, אלא צריכים השתדלות על זה, וכמו שכתב רבינו יונה (ש"ג טו ועוד) שצריכים להוסיף ולהוסיף יראת שמים, וזו מצות עשה "את השם אלוהיך תירא", וכתוב בתורה הרבה פעמים על יראת שמים, שחייבים תמיד להוסיף יראה, ואין זה ממילא, אלא צריכים השתדלות והשתדלות עם עסק תמידי בזה.

וזהו האמונה, אנכי השם אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים, שיש השגחה, ויש שכר ועונש, בעולם הזה ובעולם הבא, על הכל יש השגחה, ויש גן עדן ויש גיהינום, וצריכים גם לחנך את הילדים לזה, **כבר מגיל צעיר מאד, כשהילד רק מבין את זה, הוא צריך לדעת שיש גן עדן ויש גיהינום**, ואין שום חשש, זה לא מוזיק לבריאות, יראת שמים אינה מוזיקה לבריאות, וגם בחינוך, כך מחנכים וצריכים לחנך גם על עקידת יצחק וכל ענייני האמונה, וזהו דבר ידוע ופשוט.

חובת החיזוק בעת הזאת

והנה בזמן האחרון רחמנא ליצן יש יהודים הרוגים, ובהם גם אברכים תלמידי חכמים, ועלינו להתבונן מה זאת, מדוע זה ארע? יש תפילה שמתפללים על כלל ישראל יראה נא בעניינינו, אבל למה זה קרה, ומה פתאום זה קרה? יתכן מפני שרבי חיים נפטר עכשיו חסרות הזכויות, הצדיק אבד, ואין איש שם על לב, מפני הרעה נאסף הצדיק, זהו פסוק בישעיה (נז, א) ויש כמה פירושים בזה.

ונתבונן מה אנו חייבים לעשות, מהו החיזוק שצריך להיות? צריכים להתחזק בשלושת הדברים שהעולם עומד עליהם, תורה עבודה וגמילות חסדים, וזה שייך לכל אחד ואחד, אין זה משנה אם הוא אדם שעוסק בפרנסה או שלא עוסק בפרנסה, כל אחד הוא יהודי ויש לו חובות! מה שהוא יכול, להוסיף תורה, ולהוסיף יראת שמים, ומידות טובות, וזה רק על ידי עסק בספרי המוסר, אין עצה אחרת.

שנינו באבות (ו, ב) בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרות ואומרת 'אוי להם לבריות מעלבונה של תורה', יש בת קול מהר חורב, אינני יודע מי שומע את הבת קול, וכיצד שומעים, אבל כך היא אומרת: אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, אוי לבריות, מעלבונה של תורה, לא שלא עוסקים בתורה, אלא 'עלבונה' של תורה, שלא מחשיבים את התורה, אוי להם לבריות, הבריות מסכנים וסובלים מזה, מעלבונה של תורה, ומי הם הבריות הסובלים, גם אלו שעוסקים בתורה.

נהרגו אברכים, תלמידי חכמים, כי כל ישראל ערבים זה לזה, ומדוע נהרגו הם? יש גמרא בכתובות (ח, ב) 'חשיב את לאתפוס אֲדָרָא', מי שהוא אדם חשוב, הוא זוכה להיות המשפיע וזכויות על עם ישראל, כי כשהקב"ה עושה דין בצדיקים על ידי זה מתיירא (זבחים קטו, ב),

והציבור מתעורר מזה להוסיף יראת שמים, על ידי ההתבוננות, וכיון שכן יש זכות לצדיק, שהדין שנעשה בו הביא להתעוררות, וזכה לזכות את הרבים, ואינו מפסיד מזה.

וכן פירש רש"י בכתובות שם, חשיב את לאתפוס אדרא – חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור דקיימא לך בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור, ע"כ, והיינו שחשיבותו של הצדיק נותנת לו זכות 'לאתפוס אדרא' כדי לזכות את הדור, ובוה שהוא נפטר הוא זוכה לזכויות של זיכוי הרבים, ומזכה את כל הדור במדרגה, שמקבלים מדרגה יותר גבוהה, שהרי זה 'מתיירא', והדור מקבל יראת שמים.

כמובן שצריכים לזה גם כן מדרגה, להתבונן ולהתעורר כראוי, אבל כך צריך להיות, שלא יהיה כמו שכתוב (ירמיה ב, ל) לשווא הכיתי את בניכם מוסר לא לקחו, יש גם מצב כזה, רח"ל.

ספרי המוסר – גם לנשים

ולמעשה החיזוק הוא על ידי קביעות יום יומית בספרי המוסר, וכבר דיברנו שיש ללמוד בספר שמעניין או פרק שמעניין, ולא מה שמשעמם, כי זה לא משפיע, אבל מה שמעניין משפיע, וזה גם תענוג ונותן הרגשה טובה מאד, וכל אחד ואחד חייב בזה! לא משנה אם הוא עסוק בפרנסה או שתורתו אומנותו, לימוד המוסר זה דבר מצוין, ואין עצה אחרת, לכל הציבור ממש, כמו שכתב רבינו יונה להוסיף יראת שמים, וזו לא מידת חסידות אלא חיוב גמור.

וגם נשים צריכות את זה, יראת שמים אינה מצות עשה שהזמן גרמא, וגם נשים חייבות בזה, להוסיף יראת שמים, ויש ספר 'צאינה וראינה' שנתחבר באידיש, ובהיום כבר יש גם מתורגם לשון הקודש, והוא ספר מצוין לנשים, שמי שחיברו זכה לזיכוי הרבים.

ויש ענין גם לומר תהלים, פרקי תהלים בכוונה, ותפילה, וכל חיזוק שעושים, כל מה שאחד מתחזק, זה מזכה את כל הציבור!

סכנת הטיוילים בבין הזמנים

ועתה בעמדנו בסוף הזמן, לפני בין הזמנים, זו עוד בעיה, שיש יצר הרע של טיוילים, רוצים לטייל, וידוע שבעבר היו אסונות ממש בטיוילים בבין הזמנים, וזכורני מעשה שהיה שבכל הבינן הזמנים לא עשו טיול, וביום האחרון של בין הזמנים עשו טיול והיה אסון רח"ל, כי בבין הזמנים חסר זכות התורה של הציבור.

וכבר סיפרתי את המעשה שהיה עם הצדיק הידוע בנתיבות, שפעם באו אליו מהצבא לפני פעולה מסוכנת שעמדו לעשות, ושאל אותם מתי ובאיזו שעה הם עושים את הפעולה, ואמרו לו: בשעות הצהריים, ואמר להם שאין זה הזמן לכך, כי זה זמן שבישיבות לא לומדים, ויעשו בזמן שלומדים בישיבות, בסדר אי עד מנחה גדולה, או בסדר שני אחרי הצהריים, אבל בזמן שלא לומדים בישיבות חסר זכות התורה, ואפילו ביום שעוסקים בתורה, אבל ברגע הזה ובשעות האלו חסר הזכות, ואין זכות התורה של ציבור שעוסקים בתורה.

וכך גם בין הזמנים, חסר זכות עסק התורה של הציבור, כי יש מורים היתר, ויש כאלה שצריכים, אבל למעשה זו הסיבה, שבבין הזמנים עם הטיוילים היו אסונות, עלבונה של תורה.

וכאמור על שלושה דברים העולם עומד, תורה ויראת שמים ומידות טובות, וחייבים בזה, ואם לא מוסיפים יורדים.

וזהו העצה היחידה שמגינה על עם ישראל, והדרך לזה היא רק על ידי לימוד המוסר, שמוסיפים יראת שמים.

ומן השמים ירחמו שנוכה כולנו להתחזק על ידי לימוד המוסר, כל אחד ואחד, וכל כלל ישראל, לאו דווקא בני תורה, כל אחד ואחד חייב בכל המצוות, חייב ביראת שמים וחייב להוסיף יראת שמים, כל אחד ואחד לא משנה מה הוא, בין אם תורתו אומנותו או שאין תורתו אומנותו, ובין אם הוא גר בארץ או שגר בחוץ לארץ, כל אחד ואחד מכלל ישראל חייב להוסיף יראת שמים, את השם אלוהיך תירא זו גזירת הכתוב, וגם נשים חייבות להוסיף יראת שמים.

בעזרת השם אנחנו נעשה את שלנו, מה שאנו חייבים לעשות, ומן השמים ירחמו עלינו שיהיה לנו כל מה שאנו צריכים.

בס"ד ניתן להשיג את ספרי רבינו שליט"א

דרכי החיזוק ב' חלקים, ספר אשריך ממעמדי הקבלת פני רבו בירושלים

וכן אסיפת שמועות על פסח, תשרי, חנוכה ופורים

בטל. 0527600485

גיליון חג הפסח שנת שמיטה תשפ"ב לפ"ק * גליון 97 * עיה"ק ירושת"ו * כתבי תלמידים

בגדר עשה דתשביתו

הנה לשון הרמב"ם בסה"מ (ע' קנ"ו) הוא 'שצוינו לבער חמץ מבתנו ביום י"ד מניסן', ויש מקום לדקדק בלשונו דלא נאמר כאן איסור עשה, אלא מצות עשה היא להשבית החמץ, ובאמת היה נראה כן מדמצינו לגבי איסור מצרי ואדומי שלא מנא הרמב"ם במצוות עשה, מאחר שאינה אלא איסור עשה, וא"כ מאחר שמנה הרמב"ם השבתת חמץ למצות עשה נראה שא"ז איסור עשה אלא מצוה.

אכן נראה לדחות, דהא גם עשה של שבייתה בשבת ויו"ט אפשר דהן רק איסור עשה ומ"מ מנא הרמב"ם כמצות עשה, והטעם, משום שהתורה אמרה להאי איסור בלשון ציווי, ומשא"כ במצרי ואדומי לא נאמר אלא 'דור שלישי יבא להם וכו' ומכלל הן אתה שומע לאו דעד כאן לא יבוא, ומאחר ולא נאמר בלשון ציווי לא מנא הרמב"ם.

וא"כ ה"נ השבתת חמץ, דמי לשבייתה דשבת ואע"ג דהוי איסור עשה מ"מ שפיר נמנה כמצות עשה מפני שנאמר בלשון ציווי.

(וע"ע בשיעורי פ"ק דפסחים, שם דן מרן שליט"א אם מצות תשביתו הוא במה שהחמץ מושבת או במעשה ההשבתה, והוכיח כהצד השני, ויל"ע אם הנדון הנ"ל תלוי בזה ודו"ק).

(ממגד גרש ירחים - פסחים)

חיוב נשים במצות תשביתו ובאמירת ההגדה

הנה קי"ל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, ויל"ע במצות עשה דתשביתו, דהזמן גרמא, האם נשים חייבות בה או לאו.

ובספר החינוך כתב דאף הנשים מוזהרות בעשה דתשביתו, ואמנם הדבר תלוי לכאורה במחלוקת הראשונים, דהנה בשביתת יו"ט איכא לאו ועשה, והעשה הוי עשה שהזמן גרמא, ושיטת התוס' בקידושין (לד.) דנשים אינן מחייבות אלא כהלאו אבל מהעשה פטורות כיון שהז"ג. אבל הרמב"ן והריטב"א סברי דחייבות גם בעשה דיו"ט, דכיון שמוזהרות בהלאו ממילא מוזהרות אף בהעשה, דמלאכת יו"ט נאסרה בלאו ועשה והמוזהר בזה מוזהר נמי בזה.

ולפ"ז י"ל דבחמץ נמי שנאסר בלאו דבל יראה ובעשה דתשביתו, באנו למחלוקת הראשונים, ולפי התוס' דהעשה נפרד מהלאו לא יהיו נים מחייבות בו, אבל לשאר הראשונים יהיה העשה תלוי בלאו וממילא נשים מוזהרות בשניהן.

איברא, דיש לתלות הדבר עוד, אי איסור בל יראה מתחיל כבר משעה שביעית של ערב הפסח או שעד הלילה אין חמץ באיסור בל יראה, דאי מתחיל האיסור משעה שביעית, שוב הדין כנ"ל, דלשיטת הראשונים העשה והלאו תלויים זה בזה, אבל אי חיוב בל יראה מתחיל רק בליל ט"ו, נמצא דאין העשה תלוי בו כלל, וי"ל דמ"מ יהיו נשים פטורות דהא הזמן גרמא.

ולכאורה מדכתב החינוך דנשים מצוות אף הן ב'תשביתו', מוכח דס"ל שאיסור בל יראה חל כבר בשעה השביעית, וכמשנ"ל.

*

אכן יש לדון בדבר עוד, דמצוינו נדון באחרונים, האם נשים חייבות במצות הגדה בליל פסח, היינו 'והגדת לבנך' וסיפור יציאת מצרים, דהוי נמי מצות עשה שהזמן גרמא.

ויש להוכיח לחיוב מדברי הרמב"ם בסה"מ, שלאחר מנין רמ"ח מצוות עשה הזכיר שיש הרבה מן המצוות שמיחדות לחלק מישראל, כגון מצוות המוטלות על המלך או כהן גדול, או על כל הכהנים, וכתב שם שהמצוות ההכרחיות המצוות על כל אחד מישראל הם ששים, ומהם נשים מצוות

רק במ"ו, ומי"ד הנוספות פטורות מפני שהזמן גרמן, והנה בכל אחת מאותן ששים המחייבות לכל, פרט הרמב"ם אם הנשים פטורות ממנה, ובמצות תשביתו וכן במצות הגדה לא כתב שנשים פטורות, הרי להדיא שאף הנשים נכללות בציוויים אלו.

אכן צ"ב, הא בשלמא במצות 'תשביתו' נתבאר דהמחוייב בכל יראה מחוייב גם בה, אבל בהגדה ליכא להאי טעמא, ומדוע לא יפטרו הנשים ממנה, וככל מ"ע שהזמן גרמא.

וביאר האחרונים דבאמת בשבת ג"כ יל"ד אם נשים מצוות בעשה דתשבות, דבגמ' מצינו לגבי קידוש היום דנשים חייבות בו, דילפינן ליה מ'זכור' דדרש' זכרהו בדברים, וכיון שזכור ושמור כדיבור אחד נאמרו, שוב כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והר"ן בשבת (מד. מדפי הרי"ף) כתב דה"ה שנשים מצוות גם בסעודות שבת, די"א שהן מה"ת, דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה לא נאמר דוקא על זכירה דקידוש היום, אלא על כל מצוות השבת, ד'זכירה' קרוי העשה דשבת, והוקש עשה דשבת לל"ת שבה לחייב נשים. ולפ"ז י"ל דה"נ הנשים מצוות בעשה ד'תשבות' שהוא ג"כ מכלל עשין דשבת.

ומעתה, י"ל דכמו לגבי שבת אמרינן שההיקש כולל כל עשין דשבת, כמו"כ לגבי מצוות הפסח, דאיתא בגמ' שנשים חייבות במצה אף דהזמן גרמא, משום דהוקש לאיסור חמץ, וכל שישנו לא תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, וי"ל על דרך מ"ש הר"ן, דלאו דוקא מצות מצה הוקשה לחמץ, אלאכל מצוות הפסח בכלל, וגם הגדה ה"ה בכלל מצות מצה, דעיקרה של מצה הוא לחם עוני, היינו לחם שעונים עליו דברים הרבה, וכלול הכל בהיקש לאיסור חמץ לחייב הנשים.

ואפשר דכמו"כ נכלל בההיקש גם עשה דתשביתו, דגם זה נכלל במצוות הפסח והכל איתקש לאיסור חמץ, וא"כ יתבאר דזהו טעמו של הרמב"ם שחייב את הנשים במצות תשביתו ובמצות הגדה, כמו במצה, וכן דעת החינוך שנשים מחייבות בתשביתו, וכמשנ"ל.

ובמק"א הוסיף מרן ראייה לומר דתשביתו נכלל בההיקש, מדאיתא בפסחים (הא) איתקש השבתת שאור לאכילת חמץ ואכילת חמץ לאכילת מצה, השבתת שאור לאכילת חמץ דכתיב שבעת ימים שאר לא ימצא בבתיכם כי כל אכל מחמצת ונכרתה וכו', אכן העירו דיעו"ש בתוס' שדוקא השבתה דשבעת הימים איתקש לאכילת חמץ, אבל לא השבתה דמשש שעות ולמעלה, ודו"ק.

[וע"ע בהערות וביאורים ע"ס הרמב"ם סוף הל' חו"מ ובאסיפת שמועות פסח סי' ל"ח מה שהעיר שם על הבי' הנ"ל].

(משיעורי פ"ק דפסחים)

הידור לאכול כזית מצה בבת אחת

כתב המ"א (סי' תע"ה סק"ד) דאף שאם אכל כזית מצה בתוך כדי אכילת פרס יצא י"ח, מ"מ לכתחילה צריך לאוכלו בבת אחת ממש, וכתב ע"ז-ו וכן משמע בחולין ספ"ז דצריך לבלוע ביד, עכ"ל.

וצ"ב מה כונתו להוכיח מחולין, דהנה שם (קדב) מספקא לן באוכל אבר מן החי לחצאין בכדי אכילת פרס, אי חייב או לא, וביאר רש"י דאע"ג שבשאר איסורין קי"ל שבכדי אכילת פרס מצטרף לאכילה אחת, מ"מ אבר מה"ח חידוש הוא דהא חייבין בו אף על גידין ועצמות, ואין לך בו אלא חידוש, ולכך כי אכיל ליה בב"א מיחייב אבל לחצאין אפשר שאינו מתחייב, דסתם אכילה בב"א משמע.

ומעתה יש להבין מה ראייה איכא מהתם לענין מצה, הא במצה ליכא לסברא זו דחידוש הוא וכו', ובודאי מהני אף בכדא"פ, וכדחז"י דדינא הכי

דאס אכל בכדא"פ יצא עכ"פ בדיעבד, וא"כ היכן חזי' התם דיש לאכול לכתחילה בב"א (וע' מחצה"ש שם מש"ב).

ונראה בהקדם משנ"ת במק"א בארוכה, דמכלל הידור מצוה הוא לעשות את מעשה המצוה באופן שיהיה הקיום בשלמות יותר, ומה"ט בעי' לאכול מצוה לתאבון דחשיב בזה 'אכילה' טפי ואכמ"ל (והובאו הדברים בארוכה באסיפת שמועות פסח סי' ל"ג, ויש עוד ראיות ליסוד זה, וכע"ז מטו בשם מרן הגר"ז זצ"ל).

ולפ"ז יש לבאר כונת המ"א, דבחולין שם מבואר דסתם אכילה בבת אחת ממש, ואף דבכדי אכילת פרס איתרבי נמי מהלל"מ דהוא בכלל אכילה אחת, מ"מ אכתי אי"ז אכילה אחת ממש, וא"כ כשאוכל המצוה בבת אחת, נמצא שמקיים את המצוה בשלמות טפי, ואית בזה הידור מצוה, ולכך כתב המ"א דיש לעשות כן לכתחילה, אף שבדיעבד בודאי אינו מעכב, וכמשנ"ת.

ויל"ע אם הידור זה של המ"א ישנו גם באכילת כזית בסוכה לילה הראשון, או באכילת קבע דשאר ימים.

והנה בסוכה כזא הביאו התוס' מהירושלמי שם שנסתפק אם צריך שיאכלנו לתאבון ככזית מצוה, ולפמשנ"ת לכאורה חד טעמא איכא לדינא דתאבון ולדינא דבבת אחת ויהיה א"כ תלוי דין בב"א בספיקו של הירושלמי.

אכן בירושלמי שם מבואר דיסוד הספק הוא האם כל זה נכלל בהילפותא דט"ו ט"ו מחג המצות, ויל"ע מה הוצרך לזה, הא בלאו ליפותא נמי סברא הוא ומשום הידור מצוה.

ונראה דבאמת חלוק מצות אכילת סוכה מאכילת מצוה, דבמצוה עצם האכילה מצוה ומשא"כ בסוכה דהאכילה היא קיום של 'תשבו' שהוא כעין תדורו, ואכילה היא ישיבת קבע המחוייבת בסוכה, וא"כ י"ל דהידור במעשה האכילה אינו שייך אלא בכגון מצוה, דהמצוה היא על גוף האכילה, דבזה כל שהאכילה תהא יותר 'אכילה' יהיה יותר קיום של המצוה, ומשא"כ היכא דהאכילה היא אופן של קיום המצוה, כגון בסוכה, שהאכילה היא רק קיום הישיבה, בזה אין מעלה לאכילה' טפי, כיון דבלא זה נמי חשיבא אכילה ושפיר יש בה מציאות של קביעות לענין שיתחייב ב'תשבו'.

וההירושלמי נסתפק בדבר רק משום היקישא דט"ו ט"ו, דשמא כלול בזה שבילה הראשון יש בסוכה מצות אכילה מסוימת, וא"כ יאמר בזה ג"כ כל דיני אכילה וכמו במצוה, ומזה הטעם לא נסתפק הירושלמי באכילת שאר ימים בסוכה, דדוקא בלילה הראשון שייך נדון זה, אם המצוה היא בעצם האכילה, וכנ"ל.

(אסיפת שמועות - פסח)

תכלית גלות מצרים ושאר הגלויות

מצינו בחז"ל (נדרים לב, א) כי חטא שגרם לגלות מצרים היה מפני שאברהם אבינו שאל (בראשית טו, ח) "במה אדע כי אירשנה", ולכך נאמר לו (שם יג) "ידוע תדע כי גר יהיה זרעך וגו' - שישתעבדו בניו בגלות מצרים".

והנה רש"י כתב עה"פ "במה אדע כי אירשנה", שבאמת אברהם אבינו לא ביקש סימן והוכחה על ירושת הארץ לחזק את האמונה להיות בטוח בזה, ולא היה כאן חיסרון באמונה, רק שאל "באיזו זכות", ובמה אדע פירושו באיזו זכות יזכו כלל ישראל לארץ ישראל, כי צריכים זכויות בשביל ארץ ישראל, שהיא הארץ הקדושה, וצריכים את קדושת הארץ בשביל שלמות כלל ישראל, ושאל אברהם אבינו באיזו זכות יזכו לירושת הארץ, והשיבו הקב"ה על זה "בזכות הקרבנות" (עיין תענית כז, ב).

ולפי פירוש זה (ע"ש ברש"י פירוש נוסף), באמת לא היה חטא מה ששאל במה אדע, כי רק שאל באיזה זכות, ולא היה בזה חסרון אמונה, והקב"ה אמר לו ידוע תדע וגו', כי בשביל לזכות לארץ ישראל צריכים תחילה לעבור את גלות מצרים, ולעמוד שם בכל הניסיונות, שבזה יקבלו את השלמות הנדרשת לזכות לארץ ישראל.

ובהמשך הפסוקים בברית בין הבתרים כתוב "והנה אימה חשכה גדולה נופלת עליו" וגו', ומבואר במדרשים (עיין בראשית רבה מ"ד) כי אברהם אבינו ראה במראה הנבואה לא רק את גלות מצרים, אלא את כל הארבע גלויות שעתידים כלל ישראל לעבור במשך הדורות עד הגאולה האחרונה.

כי גם לאחר גלות מצרים, שזכו להיכנס לארץ, הרי לא נשארו בה, ואחר כך היה חורבן ושוב היתה גלות בבל, ואימתי יזכו כלל ישראל לגאולה השלמה שכבר לא יצטרכו עוד פעם לגלות? - זהו רק לאחר ארבע גלויות, כשיעברו את כל הניסיונות של הארבע גלויות ויעמדו בהם, אז יקבלו את השלמות.

ועל זה נאמר (שם יח) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר לזרעך נתתי את הארץ וגו', והיינו בזכות הניסיונות שיעמדו כלל ישראל בכל הדורות, זה יהיה כבר בבחינת "ברית", שזה יישאר לעולם.

*

ובאמת ארץ ישראל לכלל ישראל זה לא דבר פשוט, כלל ישראל צריכים את קדושת הארץ בשביל השלמות, כמו שמצינו שנבואה הייתה רק בארץ ישראל, ולא הייתה נבואה בחוץ לארץ, ואפילו יחזקאל שהתנבא בבבל, התחיל קודם להתנבא בארץ ישראל, ואחר כך היה המשך הנבואה (עיין מו"ק כה, א, ובתנחומא פרשת בא), כי לקבל דרגה של נבואה אפשר רק בארץ ישראל, שצריכים לזה את קדושת הארץ.

אבל זכו לארץ ישראל רק אחרי שעברו את גלות מצרים, ועמדו שם בכל הניסיונות, והתחזקו באמונה מזה, כמו שמפורש כמה פעמים בפסוקים בפרשת וארא (ו, ז) ובפרשת בא (י, ב) "וידעתם כי אני ה'", היינו שזו היתה הזכות של כלל ישראל לצאת מגלות מצרים - האמונה "כי אני ה'", וזו היתה גם התכלית של עשרת המכות במצרים, כדי שכלל ישראל יראו את ההשגחה ויתחזקו באמונה, ובזכות זה זכו ליציאת מצרים, ולקבלת התורה שהייתה התכלית של יציאת מצרים. וזהו שכתוב בפסוקים שאח"ז (שמות ו') את ארבע לשונות של גאולה, שכולם תלויים בקיום תכלית זו, ולבסוף נאמר - "והבאתי אתכם אל הארץ", וביאר הספורנו שם: כאשר תתבוננו בכל זה תהיו ראויים שאביאכם אל הארץ ואתננה לכם".

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א**

לנא, והנה אם נפרש שעושה כן בתוך התנור יקשה
היאך שרי לעשות כן הלא מקרב בישולו בשבת אלא
על כרחך שעושה כן לאחר שמוציא ומוכה שמועיל
לעשות כן אחר שהוציא מהתנור.

אכילת מצה עם מרור בזמן הזה

קיימא לן דאין מצוות מבטלות זו את זו, אבל דבר
הרשות שאוכלו עם הדבר מצוה או אפילו אוכל
מצוה דרבנן עם מצוה דאורייתא, אתי דבר הרשות,
או דרבנן דנחשב רשות לגבי מצוה דאורייתא ומבטל
למצוה דאורייתא, ואינו יוצא ידי מצוה. ומטעם זה
מבואר שמרור דרבנן בזמן הזה מבטל מצה
דאורייתא, ואי אפשר לאוכלם יחד. ולכאורה
משכחת לה לשיטת הראב"ד בספר כתוב שם (חולין
פ"ט שהובא ברש"ס ריש מעשרות) הסובר שאף
שירקות אין חייבים מן התורה בתרומות ומעשרות
מכל מקום אם הפריש מהם חל על זה דין תרומה
ומעשר מן התורה, אם כן מרור שהפריש ממנו
תרומה יהי' תרומה מדאורייתא וא"כ יש באכילתו
מצוה דאורייתא ושוב הוא לא יבטל למצה
דאורייתא. וכמו כן מרור של שביעית להרמב"ן שיש
מצוה באכילת פירות שביעית [מיהו עי' בחזון איש
שביעית סי' י"ד ס"ק י'] גם כן אינו מבטל את המצה
להשיטות ששביעית בזמן הזה מן התורה. [אכן יל"ע
בכל זה מצד שזה מצוה קיומית ושמא קיומית
מבטלת חיובית עמש"כ במק"א בזה.

מלקות, היאך מצי לתירוצי מעשיו דביטל החמץ,
מיהו לכאורה דמא נידון זה לנידון דשבועת
העדות, ומעיקרא דמילתא איכא למיתלי דהוה
בהיתר, ובהאי גוונא אמרינן דקבלת ההתראה לא
היתה אלא להכעיס ואי אפשר להלקותו.

בשר פסח שפקע קדושתו אם יוצא בו

כתב המנ"ח מצוה ו' דאם אכל חצי זית והקיא, וחזר
ואכל אפילו אותו חצי זית שהקיא אם לא נמאס
מאוכל אדם, יוצא בו ידי פסח, ויל"ע מההיא
דכריתות ז' א' דכהן שסך בשמן של תרומה הוא
מחללו ועי' תוספות ישנים יומא פ"א א' מה שכתבו
בזה [ועי' מל"מ פ"א מתרומות ה"ח דהוא הדין
באכל מעשר שני והקיא מתחלל], ונראה דהוא הדין
בקדשים, ולפי זה בלע חצי זית והקיא פקע ממנו
קדושת פסח ואינו יכול לצאת בו אם בלעו שוב,
ויעוי' מש"כ הגרעק"א בשו"ת תנינא סי' קל"ב לענין
ביטול ברוב בקרבן פסח דאם אכלו יוצא בו.

בדין צלית הפסח מצד אחד

יל"ע בשר פסח שנצלה מצד אחד וחתכו באמצעו
האם נימא שיוצא בחתיכה שצלאה מצד אחד כיון
שחלק זה צלוי כל צרכו, ויתכן דבעינן דלתעביד
בבשר מעשה צליה, וכיון דבשעת צליה לא הוי צליה
גמורה לא חשוב שנעשה בו צליה [ועיין לשון
תוספות ביצה כ"ז ב' סוד"ה על שמבואר שם
שמעשה הצליה חשוב צורך גבוה, ובעל כרחך דאינו
הכשר גרידא בשביל האכילה]. אולם באור גדול סוף
פ"ק דשבת כתב שלענין פסח אף מצד אחד חשוב
צלי גמור ורק לענין שבת לא הוי מלאכת מחשבת.

ויעויין תוספתא פ"ז ה"א גבי ט"ו שחל בשבת, נצלה
החיצון ולא נצלה הפנימי קולף ואוכל עד שמגיע

מלקות בשוחט הפסח על חמץ

הקשה השאגת ארי' סי' ע"ז היאך משכחת לה
דלוקה על לאו דלא תשחט על חמץ דם זבחי, הא
אפשר לו להתנצל דבהיתרא קשחט שביטלו לחמץ
קודם זמן איסורו. יעו"ש. ואיכא למידן בה כיון
דעל כרחך התיר עצמו למלקות דבלאו הכי ליכא

בענין שבירת עצם בפסח בגוי וקטן

העצמות והגידים והנותר של קרבן פסח ישרפו. (פסחים פ"ג א') ופירש רש"י דמשום איסור דשבירת עצם א"א להוציא המה שבעצם ולכך שורפים את העצם. ויש להקשות הרי אפשר לשבור ע"י נכרי או קטן דלאו בני איסורי גינהו.

ולכא' לענין גוי יש לדון בזה משום טומאת היסט וגזרו עליהם כזבים (ויל"ד בפרטי הדין בזה [עי' רמב"ם פ"ט ממעשר] מיהו יוכל ליקח גוי פחות מכן ט' (אם אך יוכל לשבור עצמות).

ולענין קטן אי נמא דאפשר לקיים ע"י גוי וקטן, אי שרי לשרוף חמץ ע"י קטן בשבת וליתי עשה ולידחי ל"ת, ואי נמא דאית בזה ב' לאוין לא תאכילום שהוא בכל איסורי תורה ולא דבנך ובתך דשבת תלי' בההיא דנזיר מ"ח אי עשה דוחה ב' לאוין, ואי הוה בזה גם עשה, עמנ"ח מוסך השבת קרוב לסופו, לא שייך דאין עשה דוחה ל"ת ועשה. והנה בהגיע לחינוך יל"ד מדין חינוך בלאוין וכן בנידון דשבירת עצם, ובפחות מזה בדרך כלל אינו יכול לשבור עצמות.

גדר מינוי ובעלות בקרבן פסח

נודע פלוגתת החזו"א או"ח סי' קכ"ד הערות לדף פ"ח, והגרי"ז בהלכות פסח בגדר ענין מינוי לקרבן פסח, שהגרי"ז כתב שעיקר הדין של מנויים הוא שיהי' לו חלק בקרבן בקנין ממון שיהי' שלו לאכילת בשר, והחזו"א כתב שאין כאן זכיית ממון אלא שנעשה בעלים על הפסח לקיים מצות פסח. ואמנם מצינו מינוי לאכול חלק מסוים בקרבן, כדאמרו פסחים פ"ד א' נמנין על מוח שבעצם, וכ"ה בירושלמי פ"ז ה"י. ומיהו נראה דאין זה זכות ממון, ואם תרד הקדושה מהקרבן ע"י פד' בנפילת מום לא תשאר לו שום זכות בבשר, וכן אחר שיעבור זמן קרבן פסח ויהא שלמים כדין מותר הפסח, ג"כ לא ישאר לו זכות אכילה זו. ועיי' פסקי תוס' רפ"ב דקידושין שכתב דמינוי חל על ידי

מעשה קנין ולא בדיבור לחוד.

שחיטת הפסח אחר התמיד ועשה דהשלמה

הפסח נשחט לאחר הקרבת התמיד, והא דעושין את הפסח אחר התמיד אינו בגדר דחי' לעשה דהשלמה אלא דכך הוא עיקר הדין דלא נאמר עשה דהשלמה כלפי פסח, ונפק"מ במי שהיה בדרך רחוקה ושחטו עליו את הפסח דקאמר ר' נחמן פסחים צ"ב ב' דאעפ"י שהוא פטור מקרבן פסח הורצה ואי הוה גדר דחיה אם כן כיון שהוא פטור אי אפשר שידחה לעשה דהשלמה. [ויל"ע בערב פסח שחל בשבת אם אסור לשחוט על מי שהוא בדרך רחוקה כיון שאינו מצווה, [ועי' רש"י יבמות ל"ג ב']. וכיו"ב יש לדון בפסח שני להצד שזמנו אחר תמיד של בין הערביים מה הדין בנשים למאן דאמר שהם רשות בפסח שני האם יהא מותר לשחוט עליהם בפני עצמם [לשיטת הרמב"ם שאפשר לשחוט עליהם לחוד], או כיון שאין כאן מה שידחה לעשה דהשלמה לא, ועי' מנ"ח מצוה ש"פ ד"ה מה שכתבתי.

בטעם קדימת אכילת חגיגה לאכילת הפסח

הרמב"ם פ"ח מחמץ ומצה ה"ז כתב שדין על השובע הוא בכזית אחרון של פסח וקודם לכן יכול לאכול שאר הסעודה, אבל מכל מקום אף לענין מה שאוכל מהקרבן פסח בתחילת הסעודה צריך לאכול את החגיגה קודם. וביאר הצ"ח פסחים קכ"א א' שהטעם בזה משום תדיר, שהשלמים תדירים. ויל"ע אי יש בבשר הפסח גם את המצות עשה הכללית של אכילת קדשים א"כ מה איכפת לן שהשלמים תדירים הרי גם בפסח יש את המצוה של אכילת קדשים, [ועי' בסוכה נ"ו א' הילך חמץ הילך מצה. וזבחים צ"א א' וברמב"ם שם]. ויתכן שמטעם אחר יש להקדים חגיגה לפסח משום שכל מצוה שזמן חלות חיובה קודם עשייתה מוקדמת, וא"כ הלא חגיגת י"ד תחילת מצוותה ביום אבל פסח תחילת מצוותו בלילה. מיהו להר"מ שחגיגת י"ד היא קרבן מן התורה, יתכן שגדר המצוה לאוכלה בלילה ושוב הוי כמו קרבן פסח.

ניתן לקבל גליונות חזו"א דאורייתא על המועדים בכתובת d7080@013net.net

מי שיש בידו מכתבי חידו' וכתבים מרבני שליט"א ורוצה לזכות את הרבים יפנה ל- A0777164926@gmail.com

דקדוקים והידורים בהלכות חג הפסח

מלוקט מספרי כתבי מרח פוסק הדור

הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א

מפני שיש כמה חששות במכירה. ויש הנזהרים אף לאחר הפסח מחמץ שנמכר, [ובחניות התירו, שהוא שעת הדחק אצלם].

כא ראוי לשלם לרב דמי מכירת חמץ, משום שבדאורייתא אין סומכים על חזקה ששליח עושה שליחותו, ויש פוסקים דס"ל שמכירת חמץ מהני לדאורייתא, כי אינו מתכוון לבטל החמץ שמכר, וכמבואר בסידור הגר"ז, לכן משלמים לו שייחשב כפועל, ואז אפשר לסמוך עליו כמו שפסק בשו"ת אחיעזר ח"ג ס' ע"ג.

כב יש לכלול את המניות בשטר המכירה. גם אם אין להם קשר לחמץ, לעיתים יש שם מסעדת חמץ עבור הפועלים. הגם שיש מקומות שלפי תקנות הבורסה אין המכירה חלה כשאינה רשומה בספריהם, יפרש בשטר המכירה שמקבל על עצמו תוקף המכירה גם אם אינה חלה באופן רשמי. ועוד, שעצם המכירה מהווה גילוי דעת שאינו רוצה בחמץ, ודי בכך. (עי' תשו"נ ח"ד צ"ד, צ"ה).

כג יכול למנות הרב על ידי מכתב מינוי, ובשעת הדחק יכול גם למנותו שליח על ידי הטלפון.

כד רצוי שלא למכור החמץ לשני רבנים הפועלים מכת שני בתי דינים. מכיון שמוכרים בערב פסח לפני חצות לשני נכרים ואין יודעים איזה נכרי קנה ראשון, אין אחד מהם יכול ליטול החמץ, ובדינא דמלכותא לא יכירו במכירה שאינה יכולה להתממש, (ועי' בתשובות והנהגות ח"ז ס' מ"ח).

כה בני אמריקה הנמצאים בפסח בארץ ויש להם חמץ באמריקה, עוברים עליו משעת חצות בערב פסח בארץ ישראל, אף ששם לא הגיע עדיין זמן האיסור. ויודיעו לבני ביתם שבאמריקה שאין להם להחזיק חמץ משעת חצות בארץ ישראל.

כו יש מוכרים החמץ במכירת י"ג. שבזה פטור מלבדוק הארונות שנמכרו, וכ"ש מי שיש לו מניות בסין ואוסטרליה שבזמן מכירת י"ד כבר אחר חצות אצלם, שיש לו למכור במכירת י"ג ובזה יוצא מידי כל חשש.

זהירות במאכלי הפסח

כז מחובת "ושמרתם את המצות" יש להזהר בשמירה הגדולה ביותר שיכול מחשש חמץ.

כח מי שיש סתימות בשיניו, ימנע מאכילת חמץ חם כ"ד שעות לפני חצות היום בערב פסח, כן ויש מדקדקין משום כן להימנע מאכילת דברים חריפים בפסח [מלבד החריין בליל הסדר].

כט לפני זמן ביעור חמץ יצחצח שיניו במברשת. וה"בן איש חי" סיפר על צדיק אחד שדקדק הרבה בחומרות הפסח ולא רחץ שיניו, ובלייל הסדר אכל מצה מעורבת בחמץ.

ל המתארח בפסח יברר שהמארחים נזהרים בדקדוקיו כמוהו.

הדלקת נרות

לא יהדר להדליק לפני השקיעה.

לב יכין נרות ארוכים שידלקו עד לאחר גמר הסעודה.

לג אם אין הפתילה דולקת יפה, יבהבנה הבעל לפני ההדלקה. אבל אם אין הפתילה צריכה הבהוב, די בכך שהוא מכינו להדלקה.

לד אין לנשים לברך שהחיינו בזמן הדלקת נרות. אבל אלו הנוהגות לברך ברכת שהחיינו בעת ההדלקה תברכנה רק לאחר ההדלקה, שאז חלה קדושת החג.

לה ביום טוב, אף נשים מברכות ואחר כך מדליקות.

ליל הסדר

לו בלילה הזה אוצרות השמים נפתחים, והזמן מסוגל להשריש יסודות האמונה ביציאת מצרים, ולא יחמץ ההזדמנות, ויש נוהגים לברך בליל הסדר קודם תחילת הסדר את הבנים והבנות, שזהו עת רצון למעלה שמקבלים אז תפלות ובקשות וברכות, ויברכם בכל ליבו, וישתדל להקדים הסדר שהילדים לא יישנו.

לז יכין על שולחן הסדר כלים נאים גם אם לא ישתמש בהם בסעודה, לפארו כשולחן מלכים.

לח בשולחן אחד אין צריך יותר מקערה אחת, אבל אם אוכלים בכמה שולחנות יש להניח קערה בכל שולחן.

לט בעל הבית לובש הקיטל, שהוא בגד לבן, מפני שהוא ככהן גדול משרת, והוא כעין יום הכפורים, (מהר"ל בפירושו על ההגדה, דברי נגידים) ועבודת הלילה חשובה מאוד, שיסודה ועיקרה השפעת אמונה.

מ יש עניין להכריז שם הסימן מסימני הסדר. ונרמזו באלו הסימנים סודות גדולים ונפלאים מאוד.

בדיקת חמץ

א יתפלל ערבית בזמנה וימהר לבדוק לפני שכלה אור היום, דהיינו ע"ב דקות לאחר השקיעה.

ב מנהגינו לכבות האור בחדר בשעת הבדיקה, וכך נהג אבי צ"ל, ואף שכמה גדולים לא הקפידו בזה.

ג במקומות שקשה להכניס לשם נר, יכול לכתחילה לבדוק לאור פנס (אלקטרי).

ד יש לבדוק חמץ גם בחדר המדרגות ובמחסן, וכן לדאוג שלא ישאר חמץ בפח האשפה המשותף, השייך לדיירי הבניין [או שהוא בבעלות דיירי הבניין, או אפילו הוא של העירייה אם עומד בחצר הבניין].

ה הנוהגים לומר בפני שלושה לפני הבדיקה [שני עדים כשרים, והשלישי מועיל גם אם הוא קרובו - וכדין הפקר], "אני מפקיר כל זכות שיש לי בגג, ובמקלט, בחדר מדריגות, בפח האשפה ובמקומי", ובכך נפטרים מלבדוק שם.

ו הבודק בביתו ונוסע לחנות או משרד וכדו' לבדוק, לא יברך שוב, אלא יכוון בברכתו בבית להוציא גם את הבדיקה שם. [וישתדל שלא לדבר בעניינים אחרים עד שמסיים הבדיקה שם].

ז בבדיקה, מצווה בו יותר מבשלוחו, אלא אם הוא משלם לבדוק.

ח דעת הרמ"א (תל"ב ב) שלכתחילה יש להניח פתיתי חמץ שיהיה לברכה על מה לחול. וע"פ סוד יש שנהגו להניח עשרה פתיתים. וצריך שיהיה פתית אחד בשיעור כזית, כי בפחות מכך יש הסוברים שאין חיוב בדקה (עי' שו"ע ס' תרמ"ב סעי' ז' ובמ"ב ושה"צ שם), [שמאחר שכל אחד מהם כרוך בנייר, אינם ראויים להצטרף, ואין עליהם חיוב ביעור].

ט בחור שלן בשיבה בודק לאור הנר בלילה שלפני חזרתו לביתו לאחר צאת כוכבים, ולא יאכל קודם הבדיקה. אבל לא יברך, וכדין הבודק קודם ליל י"ד.

וראוי שישכור מאביו חדר בביתו לפני ליל י"ד ויצא בברכת אביו ויבדוק החדר, ויקיים מצות בדיקת חמץ בזמנה [מאחר ונתחייב בה בשיבה], וכ"ש שבאם לא בדק החדר, רק סמך על הנהלת הישיבה שמוכרת החדרים לגוי, שיש לו לשכור חדר מאביו לקיים בו מצות בדקה (כמבואר בשו"ע סוף ס' תל"ז).

ביטול חמץ

י אם אינו מבין ארמית יאמר הביטול בלשון שמבין. [יצוין ש'חמידא' הוא שאור 'חמיצא' הוא חמץ, שלא כמו שחושבים רבים].

יא שיטת רש"י והרמב"ם דמצות תשבינו היא לבטל חמץ שהוא שלו, ואם הפקיר החמץ נפטר מהמצווה אבל לא קיים המצווה. ויש להעיר דהנוסח שנדפס בסידורים בביטול חמץ הוא "ליבטל ולהוי הפקר", ומשמע שמבטל ומפקיר כאחת, ולשיטת רש"י והרמב"ם אין יוצאים בזה המצווה, ולכן ראוי לומר "ליבטל - ליהוי הפקר כעפרא דארעא" - בלא וא"ו, שבזה משמע שכוונתו לבטלו באופן שהביטול יחשיבו כהפקר וכעפרא דארעא, אבל גוף עשייתו הוא ביטול ולא הפקר. (ועי' בתשו"נ ח"ה ס' קכ"ג).

יב ראוי להוסיף שהביטול הוא לכל חמצו. ואפילו למה שמכר - אם לא חל המכירה. **יג** טוב לומר בלילה וביום כל חמירא ג' פעמים (עבודת הקודש).

שריפת חמץ

יד אין חיוב להשיג חמץ כדי לשרפו, ולכן אינו צריך להקנות לבניו מחמצו, וגם לא נהגו בכך. אמנם לחיוב המצווה יכול לזכות להם כזית מחמצו בהגבהה או בקנין סודר, ויקיימו המצווה.

טו גם בשריפה, מצוה בו יותר מבשלוחו. ואם שלח שליח צריך לשאלו לאחר מכן האם שרף כדון. אבל אם שלח את בניו והזהירים לשרפו לגמרי כדון, מסתבר שאי"צ לשוב ולשואלם אם עשו כן, רק יכול לסמוך שזהירים לקיים רצון אביהם.

טז לשיטת הרמב"ן והגר"א אין חייב להשבית אלא חמץ הנמצא ברשותו, וא"כ השורף ברשות הרבים אינו מקיים המצווה לשיטתם, ולכן המהדר לקיים המצווה לכו"ע, יניח החמץ בתוך כלי שלו וישרפנו, ומיהו לא נהגו לדקדק כן.

יז יש להזהר שלא לשפוך נפט על החמץ, שבזה כבר נפסל מאכילת כלב קודם שנשרף, ונפטר מלהשביתו ושוב אינו מקיים מצות ביעור בשריפה.

יח אין לבטל אלא לאחר ששרף החמץ, כדי שיקיים מצוות שריפה בחמץ שלו. ויש לראות שהחמץ ישרף גם מבפנים עד שנעשה כפחם, ולא להסתפק בכך שנחרך מבחוץ, שיתכן שנשתייר בתוכו כזית חמץ.

יט אחר השריפה יבטל החמץ, ויזהר לסיים לשרוף ולבטל קודם שעה שישית, שלאחר שעה שישית כבר לא מועיל הביטול.

מכירת חמץ

כ המדקדקים אינם מוכרים חמץ ואף לא תערובת חמץ שאסורה מן התורה,

מא אם חל ליל הסדר בשבת, אין אומרים "שלוש עליכם מלאכי השרת", מפני שבביל פסח אנו במדרגה גדולה ממלאכי השרת ואינו צריכים לשמירת המלאכים כי ליל שמורים הוא לה' ששומרנו בו מכל רע.

מב אם חל ליל סדר בשבת, יזהר להכין המי מלח מערב שבת. ואם שכח יכין סמוך לסעודה מעט מי מלח - כמה שצריך ולא יותר, ויזהר שלא יניח שתי שליש מלח ושליש אחד מים, שבזה אסור אפילו מעט.

קדש

מג יש לשטוף ולהדית הגביע לפני שמוזגין בה יין לקידוש אבל אם הכוס נקי וצח אין צריך.

מד יימוזג לו אחר, כדרך המלכים. וזהו מעיקר חובת הלילה.

מה לפני הקידוש יאמר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצות כוס ראשון מארבע כוסות, ולשם יחוד וכו'. ואף מי שאינו אומר כן לפני כל מצוה יאמר עתה, שבביל הסדר כולנו במדרגה עליונה.

מו יכוון לצאת ידי מצות קידוש, ומצות כוס ראשון מארבע כוסות, ומצות סיפור יציאת מצרים [שבאמירת "זכר ליציאת מצרים", מקיים מצות סיפור יציאת מצרים בברכה, (אבודרהם)]. ומדברי הרמב"ם נראה שמצוות ההגדה לזכור שהלילה יצאנו ממצרים, וזה נזכר רק בקידוש, שהוא 'זמן חירותינו' וראוי להזכיר הדברים לכל המסובין.

מז בברכת שהחיינו יכוון לפטור כל חיובי הלילה. דהיינו סיפור יציאת מצרים, ואכילת מצה ומרור.

מח נשים שבירכו שהחיינו בהדלקת נרות לא יברכו עתה, ויש אומרים שאפילו אמן לא יענו מחשש הפסק.

מט מנהגינו שכולם אומרים את הקידוש עם בעל הבית, אנשים ונשים. [דלדעת הסוברים שמעיקר דין ד' כוסות הוא שיהא קידוש על הכוס, א"כ אם השומעים ייצאו קידוש מדין שומע כעונה מהמקדש, יש לצדד שלא נעשה כוסם לכוס של קידוש], אבל מרן הגר"ז זצ"ל נהג לומר את הקידוש לבדו, וב"ב יצאו ממנו. אבל גם אלו שנהגו לצאת בקידושו של עורך הסדר, ראוי שיגביהו כוסם בשעת שמיעתם, כדי שיהיה לו דין כוס של ברכה שהקידוש נאמר עליו. ולא יענו ברוך הוא וברוך שמו.

נ יש שעוררו שבכוס של קידוש אין לשתות רביעית כדי שלא יתחייב בברכה אחרונה ועובר שיעור עיכול עד שבמרך לאחר ה"מגיד", ולכן לדעתם ראוי לשתות בכוס של קידוש רק רוב רביעית, שיוצאין בזה בדיעבד ידי חובת ד' כוסות, וגם אין בזה חשש ביטול ברכה אחרונה (לרוב הפוסקים). וכע"ז שמעתי מגדולי עולם בעיר הקודש שמקפידים שלא לשהות באמירת ההגדה ע"ב דקות (מינוט) כדי שלא יבטלו ברכה אחרונה. אבל העולם לא חששו לכל זה, כיון שעוסק בהגדה שעליה נתקנו הכוסות ומצד הדין אין כאן סילוק משתיה, ולכן ישתה רביעית ולא יזדרז באמירת ההגדה שלא להקל במצוות והגדת לבנך מדאורייתא. (ועי' בתשוה"נ ח"א ש"ה).

ארבע כוסות

נא ראוי לדקדק לשתות [ולפחות בכוס ראשון שהוא מדאורייתא לכמה פוסקים] כשיעור חזון איש מכוס המכילה מאה וחמישים גרם. [ומנהג מרן הגר"ז מאה ושבעים גרם, ולהחתם סופר מאתיים ועשר. וסיפר לי חכם אחד שלפני המלחמה ראה בהיותו בוילנא את הכוס שקידש עליו רבינו הגר"א, והיתה הכוס גדולה מאוד].

נב לכתחילה ישתה את כל הכוס ולא סגי ברוב כוס, כי בארבע כוסות השתיה היא המצוה. וגם אם יש לו כוס יותר משיעור רביעית ישתה את כולו. ובדיעבד יצא אם שתה רוב רביעית.

נג לכתחילה שותה רביעית בבת אחת, כמו שאוכל המצה לכתחילה בבת אחת.

דין היין

נד ברמב"ם (הלכות מצה פ"ה ה"ט) מפורש שהיין צריך שיהיה ערב לשותה, ולפיכך מוזגים אותו. ולכן קטן שאינו נהנה מיין לא תיקנו לגביו מצות חינוך מטעם זה (פסחים קח ע"ב). לכן יברר כל אחד מהו היין הערב עליו ביותר, ויקנהו לשתיית הכוסות.

נה לפיכך נראה, שגם לסוברים שצריך יין המשמח ואין יוצאים ידי חובה במיץ ענבים, מ"מ נשים וחולים שאינם נהנים מיין ודאי ישתו מיץ ענבים.

נו והוא הדין מי שאין היין ערב עליו, ישתה מיץ ענבים. ולפעמים בכוס ראשונה ושניה היין ערב עליו ובשלישית כבר לא, אזי החל מכוס שלישית ישתה מיץ ענבים. ואם יוכל לערב רבע יין במיץ ענבים, [כשיעור מזיגת כוס], עדיף. אמנם מי שהיין חביב עליו ישתה לכתחילה יין ולא מיץ ענבים, היות שמיץ ענבים אינו משכר, ולדעת כמה פוסקים מצווה מן המובחר לשתות לד' כוסות יין המשכר המביא לידי שמחה.

נז מיץ ענבים שמעריבים בו חומרים מונעי תסיסה, ראוי שלא לברך עליו, אלא אם כן יוסיף לו רבע יין, שזו שיעור מזיגת הכוס, ואם אח"כ מוציאים ממנו החומר והמיץ ראוי לתסיסה כשר. והמהודר ביותר זה מיץ ענבים שמיד לאחר סחיטתו סוגרים אותו ללא חומרים אלו.

נח מיץ ענבים שנעשה מתרכיז כמין דבש ענבים, ומוסיפים לו מים, אין עליו שם פרי הגפן מאחר שנשתנה, ואין לברך עליו בורא פרי הגפן ואין לצאת בו בקידוש וארבע כוסות.

נט לכתחילה עדיף יין שאינו מבושל, (שהמבושל פסול לדעת רש"י. או"ח רעב, ח). ולכן ידקדק לשתות יין שאינו מפוסטר, שהמפוסטר דינו כמבושל, [ובזמנינו בדר"כ רק יין יבש או חצי יבש אינם מפוסטרים], אבל אם המבושל בלבד הוא הערב, ישתה ממנו.

דיני הסיבה

ס יש לקיים חובת הסיבה כשחצי הגוף מוטה לאחוריו לצד שמאל, ורגליו פשוטות לפניו.

סא ההסיבה היא כשמשעין גופו וראשו על כסא או מיטה או ברכי תבירו, ואם היטה בלא להישען על דבר מה, אין זו הסיבה. (וכדאיתא בכתובות (קיא א) ששייבה בלי סמיכה עמידה נוחה הימנו).

סב נשים לא נהגו להיסב. אבל מכל מקום, מכיון שיסוד ההסיבה הוא כדרך אכילת המלכים ובזמנינו אין המלכים מסבים ועל כך סמכו הנשים, לפיכך יש להן לשבת על כסאות מהודרים ומכובדים כדרך המלכים. ונהגנו שאשת בעה"ב יושבת על כסא מכובד, וכאשת מלך.

כרפס

סג לאחר הקידוש הגברים נוטלים ידיהם ואין מברכים, והמהדרין מברכים בהרהור. ונוטל הכרפס ומברך עליו בורא פרי האדמה, ויכוון לפטור בברכה גם את המרור.

סד יש לאכול הכרפס ביד ולא בכף, כדי להתחייב בנטילה מדין דבר שטיבולו במשקה.

סה נוהגים לקחת תפוח אדמה לכפרס. אבל הב"ח והפמ"ג כתבו לקחת ירק שמעורר תיאבון, ואילו תפוח אדמה משביע ואינו מעורר תאבון. ובחתם סופר כתב לקחת סלרי. אבל היום הדרך לאוכלו רק מבושל במרק וא"כ בואכלו חי ברכתו שהכל ואין יוצאים בו לכרפס. ויש נוהגים לקחת צנון או בצל. אמנם מכיון שהצנון מר יש לחוש אולי יוצאים בו ידי חובת מרור. (שבחכמת שלמה סימן תעג מפרש בדעת הרמ"א שיוצאים ידי חובת מרור בכל ידק מר), ואין לקחת לכרפס דבר שיוצא בו ידי חובת מרור (עיין משנה ברורה תעג, כ).

ולפיכך נהגתי במלפפון, שהרגילות לאכלו בתחילה הסעודה לעורר התיאבון. לדעת השולחן ערוך אוכלים פחות מכזית, בלא הסיבה. ולדעת הגר"א אוכלים כזית בהסבה, וכל אחד נוהג כמנהגו. [ומנהגינו לאכול כזית ובהסיבה].

ויש אומרים שאם אכל כזית יברך בלחש בורא נפשות, אבל יש אומרים שהאוכלים כזית לא יברכו בורא נפשות, דשמא הוא פוטר בברכת "האדמה" את המרור, וכן נהגנו.

ואם בירך בורא נפשות, ראוי לאכול אחר כך לפני הסעודה פחות מכזית מפרי אדמה כגון בננה ולכוון לפטור בו את המרור שבתוך הסעודה.

יחץ

סו מחלק המצה האמצעית לשני חלקים. החלק הגדול מטמין לאפיקומן, והחלק הקטן לברכת "על אכילת מצה". ונראה, שהחלק הנשאר שאומר עליו ההגדה צריך להיות בו כזית שיהא ראוי לקיום מצוות אכילת מצה, והעולם לא נזהרים בזה.

ובשעה שאומר ההגדה יהיה חלק זה גלוי לפניו, כי "לא אמרתי [לומר ההגדה אלא] בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".

סז בשם הגאון רבי חיים מבריסק זצ"ל אמרו, שכיון שאפיקומן הוא זכר לפסח לדעת הרא"ש, צריך בו שמירה כקדשים, ולכן לא ראוי להניחו ביד הקטן, שאצלו אינו נחשב משומר. ומיהו אין נוהגים כין [משום שאין האפיקומן אלא זכר בעלמא ובלאו הכי כולנו בחזקת טמאים].

ונהגנו שהילד מוסר האפיקומן לאמו שתשמור, והיא מבטיחה לדאוג לכך שכל מי שישאר ער עד לאכילת האפיקומן יקבל פרס.

מגיד

סח לפני אמירת ההגדה יאמר "הריני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה לספר ביציאת מצרים בלילה הזה. ויאמר לשם יחוד וכו', ואף מי שאינו אומר כן לפני כל מצות עשה יאמר עתה, שבביל הסדר כולנו במדרגה עליונה.

סט ראוי לחוש שההלל וההודאה הוא ג"כ בכלל מצוות סיפור יציאת מצרים, ולכן מהראוי לכוון שבכל מה שיאמר הלילה הוא מכוון לקיים מצות עשה של סיפור יציאת מצרים.

ע בשעת ההגדה תהא המצה הפרוסה גלויה, [מלבד כשמגביה הכוס], ויאמר עליה ההגדה, כי "לא אמרתי" [לומר ההגדה אלא] בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך. ולדעת מרן הגר"ז זצ"ל כל אחד מבני המסובים צריך לצאת לכתחילה במצה דווקא שענו עליו דברים הרבה, ולדעתו צריך להניח על השולחן בשעת ההגדה הרבה מצות באופן שיספיק לכל אחד מהמסובים ליקח כזית.

עא יש לומר ההגדה בקול, לפירסום הנס. ובהתלהבות, שהיא שירה והלל לקדוש ברוך הוא. והאומרה בלחש ולא השמיע לאזניו לא קיים מצותה. וראוי להזהיר על כך את הנשים שחייבות בסיפור יציאת מצרים ואומרות בלחש.

עב נראה, שהקורא את ההגדה ואינו מרחיב ומפרש ביטל חלק ממצות

סיפור יציאת מצרים. שאין עניינו לקרוא בלבד, אלא לספר ולהרחיב הדברים שייקלטו בלבבות. ומצווה מן המובחר שכל אחד מהמסובין יאמר איהו הוספה בסיפור יציאת מצרים - כדי שיקיים המצווה בעצמו והגדת.

עג] מנהגנו לומר לפני אמירת ההגדה כהרמב"ם, "בבהילו יצאנו ממצרים". ויש בזה טעם גדול, שעיקר אכילת מצה משום שבחיפזון יצאנו ממצרים.

עד] גירסת הרמב"ם (הלכות מצה פ"ה ה"ו) "בכל דור ודור חייב אדם **להראות** את עצמו כאילו הוא בעצמו יצא עתה משיעבוד מצרים". וכתב החיד"א "להראות", פירוש: לא סגי במחשבה ובליבו, שיקבע בלבו כאילו הוא יצא ממצרים ושמח בליבו, אלא צריך להראות בהתלהבות הגוף, שיכירו וידעו כל היושבים בביתו מתנועת שמחתו וגופו שהוא עושה לשם שמים. וילף לה מפסוק: "והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי". ומוכרת, שבאמירתו לבנו **"עשה ה' לי" הכר יכירנו בתנועה כאילו הוא יצא**. עד כאן לשונו.

שאלת מה נשתנה

עה] מדינא דגמרא, לחלק קליות ואגוזים [או עוגיות וכדומה] לפני אמירת מה נשתנה.

עו] בן נשוי הנמצא אצל אביו או חמיו, והם עורכים את הסדר, אינו צריך למנותם לשלוחו לקיום מצות "והגדת לבנך", אלא עצם הבאת בניו עמו לשמיעת סיפור יציאת מצרים מפי זקנים הוא קיום מצותו. [דהמצווה איננה במעשה הסיפור אלא במה שדואג שבנו יידע סיפור יציאת מצרים].

ומכל מקום ראוי שישתתף האב גם בעיקר קיום המצווה, וילדיו ישאלוהו "מה נשתנה", ויסביר להם את עיקר התשובה "עבדים היינו", [ולכל הפחות בן אחד שמסוגל להבין את התשובה ישאל את אביו].

עז] שאלת "מה נשתנה" היא חיוב מן הדין ומעיקר חובת ההגדה בליל פסח. ועניינה רק אם הבן מבין תשובת "עבדים היינו". אבל אם לימדוהו לשאול ואינו מבין התשובה, אין מקיימים בו מצות ההגדה. ומבואר במשנה שאם אין לו בן [או שבנו אינו מבין] אשתו שואלת.

עה] אם שני מבוגרים יושבים בסדר, אין אחד יוצא בשאלת תבירו, אלא שניהם שואלים זה לזה.

עט] יש נוהגים שלאחר שכל הבנים שאלו "מה נשתנה" חוזרים כולם ושואלים יחדיו. ויש לזה יסוד ברמב"ם. ומפרשים, שעכשיו שואלים זאת לאבינו שבשמים, שיתן לנו שכל להבין תוכן הלילה הזה.

פ] בתשובת "עבדים היינו" ראוי להרחיב ביסודות האמונה ולהסביר לכל אחד מבניו כפי הבנתו, שמגאולת מצרים נלמד שהקדוש ברוך הוא מנהיג העולם ונוהג בחסדו כל דור.

פא] שומעים מהילד שאלות "מה נשתנה", וממשיכים באמירת "עבדים היינו" כ"קורא בתורה" בלא להסביר לילד את מהות התשובה במעשה יציאת מצרים, מבטלים בזה עיקר מצות "והגדת לבנך".

פב] וממשיכים לומר ההגדה בשמחה ובהתלהבות כאילו זה עתה יצאנו ממצרים. ובאמירת "פסח מצה ומרור" יבאר היטב לבניו ולבני ביתו את תוכן מצוות אלו, ואם לא הסביר לא יצא להרמב"ם ידי חובת ההגדה. ואח"כ אומר את ההלל בשמחה. ונראה, שאין לשוח מתחילת ההלל ועד אחר הברכה שבסופו. ויושבים בשעת אמירתו, ולכתחילה יחזיק הכוס בידו מ"לפיקך" עד סוף הברכה. ושותה כוס שני כולו, ולפחות רובו, בהסיבה.

אכילת המצות

פג] ידקדק שהמצות תהיינה בשיא ההידור והכשרות, ויפריש מהן קודם הפסח חלה כדין.

פד] בלילה הראשון [ובחור'ל בשני הלילות] יראה לצאת ידי חובה במצת יד דווקא. כי הרבה פוסקים סוברים שמצת מכונה אינה נאפית לשמה ופסולה למצווה.

פה] לדעת כמה מגדולי האחרונים (ה"שפת אמת" וה"אמרי בינה", ה"אור שמח" וה"צפנת פענח" זצ"ל) צריך להקנות המצה לבני ביתו ולאורחיו. לכן ראוי שבעל הבית יאמר להם: "הריני מקנה לכם כל מצה שאתם לוקחים, כולל הכורך והאפיקומן, ויכולים אתם לעשות בה כרצונכם" [כלומר, אפילו לאבדה או להקנותה לאחר]. והאורחים יגביהו המצה ויתכוונו לזכות בה. ורצוי לומר כן גם במרור [לדעת הפר"ח (הובא בביה"ל ס' תנ"ד) בעיני 'לכם' במרור].

פו] שיעור כזית לחומרא הוא שיעור חמישים סמ"ק, ובמשקל שלושים גרם יוצא לכל הדעות.

פז] לכתחילה יש לאכול הכזית [ולכל הפחות ללועסו] בבת אחת. שאמרו שאכלן לחצאין יצא, משמע שלכתחילה יאכל בבת אחת. והחזון איש והגרי"ז לא נהגו לבלוע בבת אחת, אלא שאכלו הכזית בלי הפסק. וסוברים שנחשב שאוכל בבת אחת. [ובחתם סופר (חולץ קג) כתב שהעיקר להכניס לפה בבת אחת, כיון שהלעיסה היא מעשה האכילה. אבל בתשובה (אורח חיים סימן קכז) כחב לבלוע בבת אחת].

אמנם בדיעבד יצא גם אם אכל בתוך כדי אכילת פרס [לכתחילה בשיעור שתי דקות, ולכל היותר שלוש דקות]. ומכל מקום כל אחד יזהיר את בני ביתו לאכול המצה במהירות כפי מה שאפשר להם, ולא ישעה.

פח] יכוון לקיים מצוות עשה מדאורייתא של אכילת מצה, דמצוות צריכות כוונה. וראוי לכוון גם טעם המצווה כמפורש בתורה "כי בחפזון יצאת מארץ מצרים", וכשיטת הב"ח שבמצוות שטעמן מפורש בתורה יש לכוון כוונתו

בעת קיום המצווה.

פט] הטור והשולחן ערוך כתבו להטביל במלת, וכן דעת האריז"ל, אבל לדעת הרמ"א אינו מטביל במלת, וכתב הכף החיים עצה לצאת ידי כולם, לטבול במלת ולנערר.

צ] השמחה בשעת קיום המצוות היא עבודה גדולה, וכתב השל"ה "ראיתי מבני עלייה שהיו מנשקים את המצה והמרור" והכל לחיבוּב מצוה, ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה.

והמצה קרויה "מיכלא דאסוותא" [מאכל רפואה] שמציל מיום הדין בראש השנה כמבואר בזוהר הקדוש (פרשת תצוה).

צא] יש מחמירים שלאחר שאכלו כזית מצה, אוכלים עוד כזית מצה בחרוסת, שלהרמב"ם הוא מצוה מדרבנן.

צב] נכון להרבות בליל הסדר באכילת מצה, שלדעת כמה ראשונים כל מה שאוכל הוא בכלל המצווה.

צג] שיטת רבי נתן אדלר זצ"ל והבן איש חי ועוד, שחשבוּן י"ב שעות היום, הוא מעלות השחר עד צאת הכוכבים לשיטת הגאונים [ולא כמקובל שמחשבים עד צאת הכוכבים לשיטת ר"ת], ולפי"ז נמצא שאם מחשבים עלות השחר תשעים דקות קודם הנץ, זמן חצות הוא שלושים ושש דקות קודם הזמן המקובל, ונהגנו לאכול הכזית מצה הראשון וכן כזית מרור קודם זמן זה.

מרור

צד] למרור נהגו בחסה, ונהגתי ב"חסה ערבית" שיש בה מרירות. ויזהר לקנות מזו שאין בה חשש תולעים. ויש מקומות שאוכלים עולשין למרור, אבל נשים וכל שכן קטנים לא נהגו אלא בחסה.

צה] מטביל בחרוסת כדי להמית הארס שבתוכו. ויש מקומות שאין נוהגין לשקע כולו, אלא בטיבול בעלמא, וכן נוהגין. ולא ישנהו בתוכו, שלא יבטל טעם מרירותו.

צו] מצווה מן המובחר לבלוע כזית בבית אחת, ועל כל פנים בכדי אכילת פרס. (ועי' לעיל גבי אכילת מצה). ובמרור שהוא דרבנן יש להקל דכדי אכילת פרס הוא חמש דקות (מינוט).

צז] יש חוששים שהחסה שלנו אינה מרה, ואין מקיימים בה המצווה. לכן מדקדקים שמלבד אכילת כזית חסה אוכלים גם כזית חריין (תמכא, הנקרא בחנויות חזרת), ובחור"ל נהגו בחריין בלבד. ויפתח את החריין המפורר לכמה שעות שיפיג מעט חריפותו.

והנוהגים כן לא יאכלו חסה וחריין יחד, כי על הצד שהחסה אינה מרור מבטל טעמה את החריין (יעיין בתוספות פסחים קטו ע"א). ונכון להקדים החסה, שהיא מצוה מן המובחר. שאם יקדים החריין (תמכא, ונקרא בחנויות חזרת) יוצא בדיעבד, ויש אומרים שלא שייך עוד לקיים מצווה מן המובחר בחסה לאחר שיצא המצווה בדיעבד בחריין.

וכל שכן קטנים לא נהגו אלא בחסה בלבד.

צח] המרסקים החריין במיקסר, ועדיין ניכר צורתו יוצאים ידי"ח, אבל אם ריסקוהו עד שנמתח ואין ניכר כלל צורתו אין יוצאים בו.

צט] הרוצה להדר לצאת מש"כ בהגדת "מעשה ניסים" שאין יוצאים ידי חובה בחריין טחון, די במה שלוקח מעט חריין שאינו טחון וישלים לשיעור כזית בחריין טחון. (עי' מוע"ז ח"ו ס' קפ"ב שביארנו הדברים).

כורך

ק] אין לשוח בין אכילת המצה והמרור לאכילת הכורך, ואם שח לא יחזור ויברך.

קא] בוצע מן המצה השלישית כזית וכורכו עם כזית מרור ומטביל בחרוסת ומנערה ואוכל בהסיבה. ויכניס לפיו ביחד, וישתדל לבלוע כאחד. ומכל מקום יראה שבכל בליעה יבלע משניהם.

קב] קודם האכילה אומר זכר למקדש כהלל [ויש אומרים כן לאחר האכילה, מחשש הפסק בדיבור].

קג] לכורך נוטל כזית מצה עם כזית מרור, ויטבלם בחרוסת, ויזהר מאוד שבכל בליעה יהא מעורב מצה ומרור. ומצוה מן המובחר לבלוע שתי הכזיתים בבת אחת.

שולחן עזר

קד] נוהגין בקצת מקומות לאכול ביצים זכר לאבילות (שבאותו יום בשבוע שחל פסח יחול לעולם תשעה באב), וזכר לחורבן שהיו מקריבים קרבן פסח (רמ"א). והגר"א כתב לאכול הביצה שבקערה דהוא זכר לקרבן תגיגה.

אבל הזרוע שהוא זכר לפסח אין אוכלין, דבשר צלי אין אוכלים בליל הסדר ויוצאים בזה באפיקומן.

קה] לא ימלא כרסו באכילת הסעודה, שלא תהיה אכילת האפיקומן אכילה גסה.

קו] אף שמצות היום בשמחה, וברמב"ן מבואר שאין שמחה בלא שירה, מקוצר הזמן יש למעט בשירה, וישלים למחר בסעודת היום.

קז] יש להזהר שלא להירדם מתחילת הסעודה עד לאחר אכילת האפיקומן,

דבמק"א ביארנו שלשיטת הרמב"ם (פ"ח ממצה ה"ד) אם ישן ביטל מצות אפיקומן. **קח** לכתחילה יסב כל הסעודה באכילתו ובשתייתו.

קט ימחר בסעודה כדי לאכול האפיקומן לפני חצות (ולא יסמוך על תנאי האבני נזר).

קי ראוי להשתדל שגם ההלל ושתיית ארבע כוסות יהיו לפני חצות.

קיא לברכת המזון בעל הבית עצמו מברך שזהו כבודו, וישתו בהסיבה כוס ג' בברכת המזון.

צפון

קיב יקח המצה הטמונה שצפן לאפיקומן, ואם נאבדה יטול כזית מצה אחרת.

קיג יאכל כזית מרוות, והיינו כשלושים גרם. [ובכך גם יוצא ההידור לאכול שני כזיתים, אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה הנאכלת עימו, שלהידור זה סגי בשיעור כזית של חמש עשרה גרם]. ובהסיבה.

קיד לדעת רש"י ורשב"ם מדרבנן מקיימים המ"ע דמצה רק באפיקומן. [לרמב"ם עכ"פ גם באפיקומן, דזהו עניין אפיקומן שישאר טעם מצות מצה בפיו]. ולכן יאכל ממצה פרוסה דווקא, כדי לקיים מצות מצה כהלכתה, שקרויה "לחם עוני" ודרכו של עני בפרוסה, וכמו כן לכתחילה ראוי לכוון לקיים בזה המ"ע דאורייתא דמצה, אבל מדינא מספיק שמכוון לקיים תקנה דרבנן דאפיקומן, [שממילא זהו כוונה לקיים די חובת מצה כפי תקנת חז"ל]. ויכוון גם טעם המצווה, "כי בחפזון יצאתם מארץ מצרים", ולא הספיק בצקם להחמיץ עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם.

קטו לכתחילה יאכל בבת אחת. ובדיעבד בכדי אכילת פרס.

ברך

קטז ראוי שבעל הבית יזמן, שזהו כבודו. ואם מזמן אחר, אין קפידא.

קיז אם הכוס אינו נקי, צריך שטיפה והדחה. ואף מי שאינו נזהר בכל השנה, בלילה זה יש לו ליהרר משום הידור מצוה.

דברים שנאמרו בסוד שיח עם מרן הגרמ"ד הלוי סאלוויצ'יק בחול המועד פסח תשע"ח אודות מצבינו בעת הזאת - ועובדות והנהגות על גדולי ישראל

רבינו: הכרתם את ר' מרדכי פגרמנסקי?

הגרמ"ד: בוודאי, הכרתיו היטב. הוא היה אצלינו בוויילנא משבועות עד חודש שבט. הוא היה שם בית מדרש של חייטים מול הבית של ר' חיים עוזר, ושם הוא היה יושב ולומד. דיברתי איתו הרבה בלימוד. הוא היה מפלפל גדול ובעומק גדול.

רבינו: הוא היה מדבר בלימוד עם אביכם?

הגרמ"ד: כן. זכורני שביו"ט שבועות שנת ת"ש, היה 'עולם' אצל האבא, ודיברו בלימוד, ופתאום הוא התערב בשיחה, ולאחר מכן כשהאבא יצא הוא שאל מי זה אותו אחד שדיבר? הוא התפעל כל כך מדבריו, הוא דיבר כ"כ בעמקות.

הגרמ"ד: אתם הכרתם אותו?

רבינו: הכרתיו היטב.

הגרמ"ד: לפני או אחרי [המלחמה]?

רבינו: לאחר המלחמה, בצרפת.

הגרמ"ד: היו לו שיטות (חומרות) משונות

רבינו: כן.

הגרמ"ד: בתקופת המלחמה כאשר כולם היו מפוחדים, הוא היה אומר שהצרפתים עוד ינצחו בסוף במלחמה, ולכן הלך לצרפת מפני שסבר שהם ינצחו את הגרמנים.

רבינו: הוא היה מסובל בייסורים, חולה כל ימיו.

הגרמ"ד: הוא היה בחור מבוגר, הוא התחתן בסוף?

רבינו: בסוף ימיו נשא אשה.

הגרמ"ד: הוא למד בטעלז. בחוץ לארץ היו מבטלים את טעלז, והיו אומרים שבטעלז חקרו חקירה מה ממתיק את התה, העיריבוב עם הכפית' או הסוכר, ואם תקשה אם העיריבוב ממתיק א"כ למה צריך סוכר, ועל זה ענו כדי לדעת כמה צריך לערבב (עד שנמס הסוכר).

רבינו: הם היו פילוסופים, גם המוסר של טעלז הוא פילוסופי'שע מוסר. פולין וליטא היו מנותקים לגמרי זה מזה, לא היה שייכות ביניהם/

הגרמ"ד: אפי' מכתבים לא יכלו לשלוח זה לזה, שום דבר.

רבינו: לאחר המלחמה היה ר' מרדכי פגרמנסקי סבור שלא כדאי לעלות לארץ ישראל, אבל החזון איש אמר לעלות, וכאשר אמרו לו שהחזון איש סבור שיש לעלות, הוא אמר שאינו מכיר את החזון איש, ולאחר מכן כשהגיע הרב מפוניבז' בירר אצלו מי הוא החזון איש, וכששמע שזה גדול הדור אמר מיד "בטלה דעת"

שיעור לחג הפסח

מאת מרן ראש הישיבה

הגאון האדיר רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקא וחבר מועצת גדולי התורה

בגדר איסור בל יראה

כתב הטור (סימן תמ"ו) "המוצא חמץ בביתו אם הוא בחול המועד יוציאנו מיד, ואם הוא יום טוב יש אומרים שיכפה עליו כלי עד הלילה שיוציאנו וכו', ואפילו לא ביטלו שיש בו איסור דאורייתא אפילו הכי לא יוציאנו, כיון שאינו יכול לבערו כדינו דהיינו בשריפה לרבי יהודה וכו', ואחי הר"ר יחיאל ז"ל כתב שיכול לשורפו ביום טוב, כיון שיש קצת מצוה בשריפתו אמרינן מתוך שהותרה הבערה לצורך הותרה נמי שלא לצורך, הלכך אם לא ביטלו יוציאנו וישרפנו כדי שלא יעבור עליו במזיד, שעד עתה לא עבר עליו אלא בשוגג" עכ"ל. ומקור הדין בגמ' פסחים (ו). "אמר רב יהודה אמר רב המוצא חמץ בביתו ביום טוב כופה עליו את הכלי", ומבואר שאסור לשרוף את החמץ ביום טוב, והיינו משום שלא הותר להבעיר אש ביום טוב אא"כ יש לאדם קצת צורך בהבערה, והא דצריך לבער את החמץ בשריפה לא חשיב צורך. ודעת רבינו יחיאל דרב איירי רק בחמץ שביטלו שאינו עובר עליו בבל יראה, ולכן לא נחשב שיש צורך בשריפתו, אבל אם לא ביטלו שיש קצת מצוה בשריפתו מותר לשורפו ביום טוב.

ובמה שכתב רבינו יחיאל שההיתר לשרוף הוא כדי שלא יעבור עליו במזיד, ביאר הבית יוסף שכוונתו שלא נאמר שכיון שכבר עבר עליו בבל יראה ובל ימצא אין תועלת בשריפתו, שאע"פ שישרפנו אינו מתקן בכך את מה שכבר עבר, ואם יניחנו אינו מוסיף איסור על איסורו, הא ליתא, שהרי אם יניחנו הוא מוסיף איסור על איסורו, שעד עתה לא עבר אלא בשוגג ומעכשיו יעבור במזיד, שכיון שהוא יודע שישנו ברשותו ומניחו חשיב כמזיד, עכ"ד. ומשמע מדבריו שמי שעבר בבל יראה במזיד, אפילו אם משאיר את החמץ ברשותו אין בזה תוספת איסור ואסור לשורפו ביום טוב, ורק אם עבר בשוגג שיש תוספת איסור בזה שמשאיר את החמץ ברשותו במזיד, ולכן בכה"ג מותר לשורפו ביום טוב. ולכאורה דבריו תמוהים, דהא בגמ' ובפוסקים מבואר שבכל רגע שהחמץ ברשותו ואינו מבערו עובר בבל יראה, וא"כ אף אם עבר במזיד יש תועלת בשריפתו שלא ימשיך לעבור עוד בבל יראה.

והנה הרמב"ם כתב (פ"ג מהל' חמץ ומצה ה"י) "מי שהניח עיסה מגולגלת בתוך ביתו ויצא, ונזכר אחר שיצא והוא יושב לפני רבו והיה ירא שמא תחמיץ קודם שיבוא, הרי זה מבטלה בלבו קודם שתחמיץ. אבל אם החמיצה אין הביטול מועיל כלום, אלא כבר עבר על לא יראה ולא ימצא, וחייב לבער מיד כשיחזור לביתו", עכ"ל. וכתב בשער הציון (סימן תמ"ד ס"ק ל"ב) שמשמע מדברי הרמב"ם שאינו חייב לחזור מיד לביתו כדי לבער את החמץ, ורק לאחר שיחזור לביתו חייב מיד לבער את החמץ. אכן תמה על כך, שלכאורה כיון שבכל רגע עובר בבל יראה אמאי אינו חייב לחזור מיד לביתו כדי לבער את החמץ.

ונראה ליישב בהקדם ביאור שיטת הר"י שהובאה בתוספות (פסחים כט: ד"ה רב אשי) שהמשהה חמץ בפסח ודעתו לבערו אינו עובר באותה שהייה, שכיון שאיסור בל יראה ניתק לעשה, אם מבערו לבסוף אינו עובר. והקשה על כך השאגת אריה (סימן פ"א) דהא דהלאו ניתק לעשה מהני רק לגבי חיוב מלקות, דאם קיים את העשה אינו לוקה, אבל על הלאו עובר אפילו אם דעתו לקיים את העשה. ותמה על עצמך, דאטו בלאוי דגזל ומשכון ופיאה ואונס שגירש שהם לאוין הניתקין לעשה, וכי איכא למ"ד שמותר לכתחילה לעבור על לאוין הללו כשכוונתו בשעה שעובר לקיים אח"כ את העשה שבו.

ובביאור שיטת ר"י כתב האחיעזר (ח"ג סימן ג' אות ט"ז) על פי דברי המקור חיים, שהקשה אהא דאמרינן דחמץ בפסח אינו ברשותו של אדם ועשאו הכתוב כאילו ברשותו, דלכאורה קשה אמאי חשיב אינו ברשותו של אדם, נהי דבתוך הפסח החמץ אסור בהנאה אבל לאחר הפסח הוא מותר בהנאה מדאורייתא, וא"כ עדיין יש בו דין ממון. ותירץ המקור חיים דכיון דהכל מצווים עליו לבערו והוא עומד לשריפה, אין בו דין ממון כלל. ולפי דבריו יש לומר דגדר

הדין דעשאו הכתוב כאילו ברשותו הוא, שאע"פ שמעיקר הדין אפילו אם אינו מבערו כיון שהכל מצווים לבערו אין בו דין ממון, התחדש שאם האדם מתעלם מציווי התורה של תשביתו, ובפועל יהיה לו מהחמץ הנאת ממון לאחר הפסח, חשיב כאילו יש לו בזה דין ממון. לפיכך רק באופן שאינו מבער את החמץ כל ימי הפסח עובר בבל יראה, שאז התברר שלא היה עומד לשריפה ויש לו בפועל הנאת ממון מהחמץ. אבל אם ביער את החמץ בתוך הפסח, והוברר שהיה עומד שלא תהיה לו בזה אפשרות הנאה לאחר הפסח, לא נאמר בזה שעשאו הכתוב כאילו ברשותו, וכיון שאין לו בזה דין ממון לא עבר כלל בבל יראה, וזו כוונת ר"י שהמשהה חמץ בפסח על מנת לבערו אינו עובר באותה שהיה על בל יראה, [ועדיין צ"ב מה שנקטו התוס' הטעם משום לאו הניתק לעשה, ואכמ"ל].

[ודע, שמדברי האחיעזר יש ללמוד חידוש גדול, שאע"פ שעל ידי שמקיים את מצות תשביתו ומבער את החמץ נמצא שהחמץ לא נחשב שלו ואינו עובר עליו, שייך לחייבו לבער ולהשבית את החמץ כיון שאם לא יקיים את מצות תשביתו החמץ יהיה נחשב שלו. והיינו שכיון שאם לא יקיים את המצוה יש סיבה לחייבו במצוה, אע"פ שלמעשה קיום המצוה יגרום שתתבטל למפרע סיבת החיוב, הכלל הוא דאזלינן בתר המצב שלפני קיום המצוה שאז הוא מחויב במצוה.

וכמדומה שיש מהאחרונים דפליגי על האחיעזר בזה, דהנה בשאגת אריה (סימן ע"ז) חידש דבחמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות דנתרבה דעובר עליו בבל יראה, לא מהני ביטול. והביא ראיה לזה מהא דתנן (פסחים סג.) השוחט את הפסח על החמץ עובר בלא תעשה, ובגמ' שם אמר ריש לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא עמו בעזרה, ורבי יוחנן אמר אף על פי שאין עמו בעזרה. וסלק"ד דבהתראת ספק קמיפלגי, דלר"ל התראת ספק לאו שמיה התראה, ולכן אם אין החמץ עמו בעזרה אין יכולים להתרות בו, שיוכל להכחיש ולומר שאין לו חמץ בבית. ולכאורה קשה דהא אפילו כשהחמץ עמו בעזרה עדיין לא הוי התראת ודאי, שיתכן שהוא ביטל את החמץ בלבו, וע"כ דבחמץ שקיבל עליו אחריות לא מהני ביטול, וממילא משכח"ל התראת ודאי כשיש עמו בעזרה חמץ של נכרי שקיבל עליו אחריות, עכ"ד השאג"א.

והקשה על כך העונג יום טוב (סימן כ"ד ד"ה ומיהו הערה א') דהא בחמץ שקיבל עליו אחריות אע"פ שעובר עליו בבל יראה אינו לוקה, שהרי אם יתחייב מלקות לא יהיה חייב באחריות החמץ בשעת שחיטה, שהרי אינו לוקה ומשלם [והיינו שאם יאבד החמץ בשעת שחיטה יהיה פטור מלשלם מדין קלב"מ], וממילא תתבטל הסיבה לחיוב מלקות, וכיון שלא יתכן שגם יתחייב מלקות וגם יהיה חיוב אחריות אינו לוקה, ובזה מיושב שאי אפשר להעמיד את דברי הגמ' שלוקה על לאו דלא תשחט בחמץ שקיבל עליו אחריות, עכ"ד. ומדבריו מבואר דבכה"ג דאי נימא שעובר על האיסור תתבטל הסיבה לאיסור, לא שייך לחייבו באיסור זה, אע"פ שאם נאמר שאינו עובר על האיסור חוזרת הסיבה שיעבור על האיסור, דהא אם אינו עובר בלא תשחט יוצא שגם בשעת שחיטה הוא חייב באחריות על החמץ ויש סיבה שיעבור בבל יראה].

ולפי האמור יש לבאר את שיטת הרמב"ם לענין מי שנזכר שהשאיר בביתו עיסה שהחמיצה שאינו מחויב לחזור מיד לביתו לבער את החמץ, דאי נימא כסברת האחיעזר שחמץ לאחר זמן איסורו לא נחשב ברשותו אלא אם לא יבערנו לבסוף, ממילא כיון שכשיבוא לביתו יבער את החמץ, אינו עובר בבל יראה גם על הזמן שלא ביער.

אכן בשאגת אריה (סימן פ') דייק מסתימת לשון הרמב"ם בריש הלכות חמץ ומצה דלא ס"ל כסברת הר"י דהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר בבל יראה, שכתב (פ"א ה"ג) "אינו לוקה משום לא יראה ולא ימצא אלא א"כ קנה חמץ בפסח או חימצו כדי שיעשה בו מעשה", ומהא דלא הזכיר בדבריו דאם ביערו לבסוף אינו לוקה משמע דלא ס"ל כסברת הר"י, וא"כ עדיין יקשה לדבריו אמאי אינו צריך לחזור מיד לביתו לבער את החמץ.

ונראה לבאר לפי המבואר בגמ' פסחים (כז:): בדעת רבי יהודה דביעור חמץ הוא דווקא בשריפה ולא בכל דבר, ומבואר שם דטעמא דר"י דילפינן ביעור חמץ בשריפה משריפת נותר, ומה נותר שאינו בבל יראה ובל ימצא טעון שריפה, חמץ שישנו בבל יראה ובל ימצא לא כל שכן שטעון שריפה. ולימוד זה נדחה שם וחזר רבי יהודה לדון דין אחר, נותר ישנו בבל תותירו וחמץ ישנו בבל תותירו, מה נותר בשריפה אף חמץ בשריפה. ופירש רש"י שמה שאמר רבי יהודה דחמץ ישנו בבל תותירו היינו איסור בל יראה ובל ימצא, והקשו על כך התוס' דהא לעיל אמרינן דנותר אינו בבל יראה ובל ימצא, ואיך השוו כאן דין בל תותירו לדין בל יראה ובל ימצא, ותירץ ר"י דנותר אינו בבל יראה דמיד שהותיר עובר ושוב אינו עובר, אבל חמץ אפילו לאחר שהותיר עובר בכל שעה בבל יראה.

מבואר בסוגיית הגמ' כאן דבדין בל יראה איכא ב' איסורים, איסור ליצור את המצב שיש אצלו חמץ, דומיא דאיסור בל תותירו שהאיסור הוא ליצור את המצב שבשר הקדשים נעשה נותר, [וכמו שלענין נותר הא דאינו אוכל את הבשר ועי"ז נעשה נותר נחשב עשיית נותר מצד האדם ועובר בבל תותירו, כמו כן לענין חמץ אם אינו מבער את החמץ קודם יום י"ד או שאינו אופה את העיסה קודם שתחמיץ, חשיבא עשיית חמץ ועובר באיסור בל יראה], ואיסור נוסף על כל רגע ורגע שהאדם משהה את החמץ ברשותו ואינו מבערו, ואיסור זה ליכא בנותר.

על פי זה אפשר לומר דהא דאינו עובר בבל יראה אלא מחמת חידוש התורה דעשאו הכתוב כאילו ברשותו, זהו רק לענין האיסור 'להשהות את החמץ ברשותו', שכיון שהאיסור הוא להשהות חמץ שלו ברשותו, אי לאו דאוקמיה רחמנא ברשותו לא היה עובר על האיסור. אבל לענין האיסור 'לעשות שיהיה אצלו חמץ', סגי בזה שהחפץ היה שלו לפני שנעשה חמץ לעבור בבל יראה, שהאיסור הוא שהממון שלו לא ייהפך להיות חמץ.

ולכאורה כן מוכח מלאו דלא תותירו, שהאיסור הוא רק אם מותר מבשר הקדשים שלו, ועובר בבל תותירו אע"פ שלאחר שהבשר נעשה נותר נאסר בהנאה ואין לו בו דין ממון, ועל כרחך שהאיסור הוא לא לגרום לבשר קדשים שלו להיעשות נותר. וכמו כן בחמץ, באיסור בל יראה שהוא דומיא דבל תותירו דהיינו לא לגרום שיהיה חמץ, האיסור הוא לא לגרום שממון שלו ייהפך להיות חמץ, ועובר בזה אף בכה"ג שלאחר שהממון שלו הפך להיות חמץ פקע ממנו דין ממון.

על פי זה יש ליישב את דברי הרמב"ם, דס"ל כסברת האחיעזר שלא נאמר דין עשאו הכתוב ברשותו אלא אם לא ביער את החמץ מרשותו עד לאחר הפסח, ולכן מי שנזכר שיש לו בביתו עיסה שהחמיצה אינו מחויב לחזור מיד לביתו לבערה, שהרי הוא עתיד לשרוף אותה מיד כשיחזור לביתו, ואז יוברר שלא עבר בבל יראה על כל רגע ורגע שהחמץ היה ברשותו. ומה שכתב הרמב"ם (פ"א מהל' חמץ ה"ג) שהקונה חמץ או מתמיץ עיסה בפסח לוקה משום בל יראה אפילו אם ביערו לבסוף, זהו משום דהתם עבר על איסור בל יראה של 'עשיית חמץ', ולגבי זה לא מהני הא דיבערנו לבסוף ויוברר שבחמץ זה לא נאמר דין עשאו הכתוב כאילו ברשותו, שהרי עובר על איסור זה אפילו באופן שלאחר שהחמיצה עיסתו פקע ממנה דין ממון. [אכן התוס' פליגי על הרמב"ם בזה, וסברי שכשמבער את החמץ לבסוף אינו לוקה בכל גווני, או דפליגי שאין חילוק בין ב' הדינים לענין הדין שעשאו הכתוב כאילו ברשותו, או דלשיטת התוס' סיבת הפטור היא משום דין לאו הנתק לעשה, וכמבואר באחרונים שכתבו יישובים אחרים על קושיית השאגת אריה].

לפי זה יש מקום ליישב את דברי רבינו יחיאל שהביא הטור, דס"ל נמי כיסוד הר"י דהמשהה חמץ על מנת לבערו אינו עובר בבל יראה, וכביאור האחיעזר דכשמבער את החמץ לבסוף הוברר למפרע דלא נאמר בחמץ זה דין עשאו הכתוב כאילו ברשותו, ולכן מצד האיסור בל יראה שיש בכל רגע ורגע שהחמץ ברשותו אין היתר לשרוף חמץ ביום טוב, שהרי יכול לבערנו לאחר החג וממילא לא יעבור בבל יראה למפרע והא דהתיר רבינו יחיאל לשרוף את החמץ ביום טוב, היינו משום דלענין האיסור 'לעשות שממון שלו יהיה חמץ בפסח', יתכן שיש תוספת איסור בכל רגע שהחמץ נמצא בעולם בפסח, והיינו שכיון שהאיסור הוא לגרום 'שהיה חמץ בפסח בעולם', ס"ל שכשם שיש תוספת איסור על על כזית וכזית, כך יש תוספת איסור בכל רגע ורגע שנגרם על ידו שיש חמץ בפסח בעולם, וכיון שבזה שאינו מבער את החמץ בפסח הוא גורם שהאיסור הראשון יהיה יותר גדול, לפיכך גם לאחר שעבר והשהה או עשה חמץ בפסח הוא מחויב לבערו בכל רגע ורגע, שבזה שהחמץ מושהה הוא מגדיל את חומר האיסור, [זכר לדבר, מה שמבואר בדברי הגרי"ס שהתוצאות של המצוות והעבירות מחשיבות את המעשה למפרע], ולכן אפילו אם השהה את החמץ בשוגג, אם אח"כ יעכב את ביעור החמץ בפסח במזיד, תוספת חומר האיסור שנגרמה מחמת ריבוי הזמן שהחמץ היה בעולם בפסח מחמתו נחשבת איסור במזיד, [והיינו שמוסיף חומר איסור מזיד במעשה הראשון].

וזוהו הביאור בדברי רבינו יחיאל, שאם השריפה תועיל רק לצמצם את האיסור בכך שהחמץ יהיה קיים פחות זמן בפסח, לא הותר לעשות הבערה ביום טוב לצורך זה. אבל אם השריפה תועיל שאיסור 'עשיית חמץ ברשותו בפסח' לא יהיה בו חומר איסור דמזיד, חשיב צורך קצת והותר לשרוף ביום טוב לצורך זה.

(י"ל ע"י צוף הוצאה לאור, הרב נתן פלדמן)

דברי אגדה לחג הפסח

מיוחד עבור מערכת "קובץ גליונות"

מאת מרן ראש הישיבה

הגאון האדיר רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקא וחבר מועצת גדולי התורה

ספירת העומר - הכנה לקבלת התורה

החינוך במצוה ש"ו מבאר שענין ספירת העומר הוא לספור את הימים שבין פסח לעצרת, בגלל שמטרת יציאת מצרים היתה להגיע לקבלת התורה. ואמנם מטעם זה היה ראוי להתחיל למנות מהיום הראשון, אך כיון שיום זה נתייחד להזכרת יציאת מצרים לא ראוי לערב בזה ענין אחר, וכיון שלא ראוי למנות כלפי היום השני של פסח ולומר היום כך וכך ימים ליום השני של פסח, לכן תקנו שהמנין יהיה ביחס לקרבן העומר שהוא קרבן נכבד שהובא ביום זה. וצריך לבאר האם יש שייכות בעצם בין קרבן העומר למנין הימים מיציאת מצרים לקבלת התורה.

עוד צריך לבאר מה שאמרו חז"ל שהיה לרבי עקיבא שנים עשר אלף זוגים תלמידים שכולן מתו מפסח ועד עצרת מפני שלא נהגו כבוד זה בזה, והיה העולם שמם עד שבא ר"ע אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם והם העמידו תורה אותה שעה, דנראה שיש שייכות בין החטא של תלמידי ר"ע שמחמתו הפסידו את הזכות להיות מעתיקי השמועה לימי ספירת העומר שבגלל זה נענשו דווקא בימים אלו.

וכמו כן יש ליישב דברי הילקוט שמעוני בפרשת לך לך שאומר "לעולם אל תהי מצות העומר קלה בעיניך שעל ידי מצות העומר זכה אברהם אבינו לירש את ארץ כנען, וה"ד ונתתי לך ולזרעך אחריו את ארץ מגוריו, על מנת ואתה את בריתי תשמור ואיזו זו מצות העומר", דלכא' הדרש כאן סותר את הפשוטו של מקרא שהרי בהמשך הפסוק כתוב מפורש שהברית שבעבורה הקב"ה הבטיח לאברהם את ארץ ישראל היא ברית מילה.

ונראה ליישב עפ"י מש"כ בחובת הלבבות שהמכשול הגדול המצוי אצל עובד ד' הוא הגאווה מכח הצלתו בעבודתו שזה יכול להכשיל אותו ולהוריד אותו ממדריגתו. ויסוד זה מבואר ברש"י פרשת בהעלותך שהחטא של קברות התאווה היה תוצאה מהגאווה שהגיעו אליה מחמת שהקב"ה נטע שכינתו ביניהם.

וא"כ אפשר לומר שאמנם עיקר הסיבה שמחמתה הקב"ה הבטיח את ארץ ישראל לאברהם אבינו היא ברית המילה, אלא שעדיין אין זה מספיק כיון שמצוות המילה מביא לקירבה גדולה לקב"ה וזה יכול לגרום לגאווה שעל ידה יפסידו את מדריגתם ולא יוכלו לקבל את ארץ ישראל. וזה המכוון בדברי חז"ל שדרשו מהפסוק שאברהם אבינו זכה בארץ ישראל גם מחמת מצות העומר, ש"ל שכוונתם שע"י מצוות העומר הגיעו לענוה וזה מה שהחזיק וקיים את הדרגה הגבוהה שהגיעו אליה ע"י הברית מילה וע"י זכו לקבל בפועל את ארץ ישראל.

והביאור בזה הוא, שכיון שענין מצוות הקרבת העומר הוא שבזמן שהאדם נמצא במצב שיש לו הרבה שדות מלאות תבואה ויכול להגיע מזה לגאווה, נצטווה שלא לאכול מהתבואה עד שיקריב לקב"ה מנחת העומר להראות שהוא לא בעה"ב על הדברים שלו אלא הכל שייך להקב"ה. ולכן נצטרך מצות העומר להשלים למצות המילה, שע"י המילה היה חשש שיפלו בחטא הגאווה, אמנם לאחר שנתנה מצות העומר המלמדת את אדם ענוה, ממילא ירשו את הארץ ע"י שניהם גם יחד.

ועפ"ז אפשר לבאר את הסיבה שצורת הספירה בין יציאת מצרים לקבלת התורה היא ע"י מנין הימים להקרבת העומר, שהרי מבואר בחינוך שהענין בספירת העומר הוא להראות בזה את החפץ הגדול אל היום הנכבד הנספך ללבנו, כיון שהספירה גורם להחשיב בעיני האדם את הדבר שהוא מחכה אליו, וע"י שהספירה גורם להחשיב את התורה מגיע תשוקה ורצון לקבל את התורה, וא"כ מצב זה שהאדם מגיע לדרגה גבוהה של השתוקקות לקבלת התורה וקירבת ה', יכול לגרום לו להגיע לידי גאווה שע"י יפסיד את מדריגתו, ולכן תקנו שהמנין יהיה לקרבן העומר, מה שיזכיר את היסוד שנלמד מקרבן העומר, שכל מה שיש לאדם שייך לקב"ה ואין מקום לגאווה, וע"י הספירה תועיל שיצליחו להשיג באמת את הדרגה הגבוהה של השתוקקות ורצון לקבלת התורה.

וכן שבזה אפשר להבין מדוע תלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד זה בזה לא היו יכולים להיות מעתיקי השמועה של התורה, ולמה העונש ע"ז היה דווקא בימי ספירת העומר. שהרי מבואר בחובת הלבבות שאחד מהדברים שהענינו ניכר בהם הוא בזה שהוא מכבד את חבריו ודן אותם לכף זכות, ורבינו יונה בשערי תשובה סימן קמ"ז מסביר שאחד מהסיבות שצריך לכבד ת"ח הוא בגלל שע"י גורם שהתורה תהיה חשובה בעיני הבני אדם.

וא"כ תלמידי ר"ע שלא נהגו כבוד בחבריהם שהיו תלמידי חכמים ע"כ שהיה חסר להם בדרגה מסויימת במידת הענוה ובכבוד התורה לפי דרגתם, וכיון שהענין של ספירת העומר הוא שההכנה לקבלת התורה היא ע"י שמחשיב את התורה ומתרחק מהגאווה כדי שלא יפסיד את המדרגה בגלל זה, תלמידי ר"ע שלפי מדריגתם הגבוהה היה חסר להם בזה, לא היו יכולים להיות מעתיקי השמועה, ונענשו על כך בימי ספירת העומר, שהימים האלו הם שראוי להתחזק בשני דברים אלו ביתר שאת.

וצריך לדעת שבסגולת ימים אלו של ספירת העומר לקנות את חשיבות התורה ולעורר בנו את התשוקה לקבלת התורה, וכן לעבוד על ענוה שמבטל את עצמו ומכבד את חבריו, וע"י שמתחזקים בשני דברים אלו אפשר לזכות להגיע לקבלת התורה.

"ממעין החיים"

מאמרי מוסר מהמשגיח הגה"צ רבי חיים וואלקין שליט"א

יציאת מצרים לדורות – "להוציא את מצרים מבני ישראל"

מצרים מבני ישראל. והחלק השני של הצאולה הפרטית היה הקשה יותר, כי היו הרבה מעם ישראל שלא רצו לצאת ממצרים, וכפי שכתוב בפסוק: "וחמושים עלו בני ישראל מארץ מצרים" – שרק אחד מחמישה עלה ממצרים, וזאת מכיוון שעם ישראל ממש נטמע בתוך מצרים ודבק בדרכיו עד שהגיע למ"ט שערי טומאה, אז ממילא נכנס בתוככי אישיות ה'ישראלי' חלק 'מצרי', והיה צורך להוציאו עד כדי שלא ישאר זכר מהשפעת מצרים, [וזאת כדי שירצו לצאת ממצרים, כי רק מי שרצה לצאת ממצרים באמת נגאל]. והדרך היחידה לעשות זאת היתה על ידי ה"התעללותי" – ה"שחוק", כי הליצנות מנטרלת ומבטלת כל השפעה שהאדם הושפע לפני כן. והוא מה שכתוב: "לקחת גוי מקרב גוי" – שהם כל כך היו אדוקים ב'מצרים', עד שהקב"ה היה צריך לקחת וליטול את החלק ה'גויי' וההשפעה השלילית של מצרים מתוך עם ישראל, וזה היה על ידי כח הליצנות שמבטל כל השפעה קודמת. כי זהו באמת הקיום דין שצריך להיות בכל אחד ואחד מאיתנו, וכפי שנהג החפץ חיים לחיות ולזכור את מהות עשרת המכות – כך גם עלינו לחיות ולראות בכל דור את עשרת המכות ויציאת מצרים בצורה חיה ממש, ולהשתמש בכח הליצנות כדי לוודאות שאנו מבטלים כל השפעה שלילית וחיצונית, וזאת כדי שנהיה ראויים להגאל שוב גם בדורנו אנו.

במסילת ישרים (פרק ה) כתב להמשיל, את כח הלצון ל"מגן המשוש בשמן אשר ישמית ויפיל מעליו החצים", שכן גם "בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות". ופעם שאל בחור מפוניבז את המשגיח רבי יחזקאל לוונשטיין זצ"ל, דלכאורה כל מילה במסילת ישרים הרי היא מדויקת, ומדוע השתמש המסילת ישרים דוקא בדימוי 'מגן המשוש בשמן', ולא דימה את כח הלצון רק ל'מגן'!! ודייק מזה הארה נפלאה, כי מגן לבד אמנם מספיק ו'מגן', אך בכל זאת החץ עושה עליו רושם – נשאר חריץ, אך 'מגן המשוש בשמן' החץ לא משאיר אפילו רושם או שריטה. וזהו בדיוק כח הלצון שלא רק שהוא מונע מהאדם לשנות את דרכיו ולהתייחס ברצינות לתוכחות והמוסר, אלא הוא מוחה אף את הרושם וההתעוררות הכי קטנה שבלב האדם, עד שלא נשאר ממנה זכר. ואמנם אפשר להשתמש ב'כח הלצון' גם לצד הטוב, וכפי שראינו בגמרא במגילה (כה): "אמר רב נחמן כל ליצנותא אסירא בר מליצנותא דעבודת כוכבים דשריא", וכפי שאלהו התלוצץ בנביאי הבעל, כמאמר הפסוק: "ויהתל בהם אליהו ויאמר, קראו בקול גדול כי אלוקים הוא, כי שיש וכי שיג לו וכי דרך לו, אולי ישן הוא". וכך אליהו ביטל את אמונת העם בנביאי הבעל, כי בכח הליצנות לבטל כל

"ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת אותותי אשר שמתי בם וידעתם כי אני ה'" [י' ב'].

רש"י כתב בביאור מילת "אשר התעללתי", שהוא: "שחקתי", כמו כי התעללת ב"י. ומבואר בדברי רש"י, כי החלק העיקרי של יציאת מצרים ועשרת המכות היה: כדי לפעול באומה המצרית פעולת "שחקתי" – לעשות צחוק וליצנות מהמצרים. ועלינו להבין מהי המטרה וההכרח ל"שחוק" זה ביציאת מצרים!!

ב"כתבי החפץ חיים" מובא בשם בנו, שסיפר: "בליל שבת קודש אחד כמו בשעה 12 בלילה, כשהלכתי דרך ביתו שמעתי נעימת קולו, וניגשתי לחלונו וראיתי שיושב על מטנו ולומד חומש בפרשת וארא ועל כל מכה ומכה היה מתפעל ואומר בהתפעלות גדולה: אי אי, ובבואו למכת שחין 'ולא יכלו החרטומין לעמוד בפני השחין' – צחק בקול שלא שמעתי ממנו אף פעם אחת שיצחק בקול כל כך, וההתפעלות היתה גדולה כל כך כאדם שרואה בעצמו את המכות, כך היתה אמונתו חזקה בתורה הקדושה, ועמדתו כך יותר מחצי שעה". רואים אנו ממעשה זה אידך שיש ממש 'קיום דין' של 'שחוק', וכפי שהעיד עליו בנו: שהחפץ חיים 'צחק בקול' – 'שלא שמעתי ממנו אף פעם שיצחק בקול כל כך', ואם כן מוכרחים אנו להבין מהו הדין והעניין הכל כך גדול ב'שחוק' והליצנות שהיה ביציאת מצרים!!

ולהבין זאת נוכל רק לאחר שנתוודע לידיעה בסיסית ועיקרית במהות 'יציאת מצרים'. כי הנה ידוע מה שכתב ה"אורחות חיים להרא"ש" (יום א' אות כ"ו) וז"ל: "לבטוח בה' בכל לבבך ולהאמין בהשגחתו הפרטית וכו' כי מי שאינו מאמין באשר הוצאתיך מארץ מצרים אף באנכי ה' אלקיך אינו מאמין, ואין זה יחוד שלם כי זה הוא סגולת ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה". עכ"ד. ומזה שהרא"ש לומד ומקשר בין האמונה בהשגחת ה' הפרטית ליציאת מצרים למדים אנו מדבריו: כי חוץ ממה שהיה את השגחת ה' ביציאת מצרים על 'כלל בני ישראל', באותה מידה בדיוק היתה גם 'השגחה פרטית' על כל אחד ואחד מבני ישראל. ועד כדי כך שהספורנו מביא בביאור שאלת ה'בן הרשע': "מה העבודה הזאת לכם?", שהכוונה בשאלתו היא – מדוע בקרבן פסח לא יספיק קרבן אחד לכל ישראל כפי שבשאר קרבנות ציבור מספיק קרבן אחד לכולם, ומדוע נצרך ה'עבודה הזאת' – שכל אחד ואחד מישראל יהיה מחויב באופן פרטי להקריב קרבן פסח!! וביאר הספורנו בזה: "והוצרך כל אחד להקריב כי הנס נעשה לכל יחיד בפני עצמו, לא לציבור בכלל". ורואים אנו מכל זה, כי ביציאת מצרים היו ב' גאולות נפרדות ושונות: א. גאולה כללית – להוציא את ישראל ממצרים. ב. גאולה פרטית – להוציא את

רושם או השפעה שהיתה לפני כן, וכפי שביארנו. ולכך גם ביציאת מצרים כתוב שהקב"ה אומר 'אשר התעללתי במצרים' – ה' השתמש בכח הלצון כדי להוציא ולבטל כל השפעה של מצרים שחדרה לבני ישראל, ועלינו לזכור גם להמשיך ולהישמר לאורך הגלות כולה מכל השפעות חיצוניות ושליטות.

החזון איש כותב בספרו "אמונה ובטחון" (ה ב), על תרבות מצרים:
"לפנינו חכמת מצרים שהחנוטים שלהם קימים עד היום ונלאו חכמי דור האחרון למצוא סודם וכו'". ורואים אנו מהחזו"א, כי מצרים של אז ממש היתה אמפריה מרכזית של חכמה מדע ותרבות, שעד היום העולם מתפעל מהחכמה של החניטה והפרמידות שהיו בה, וזה היה מקום שמשך אנשים להשאר. ולכך באמת היה לעם ישראל נסיון גדול שלא לשקוע או להיטמע בתוך האומה המצרית, והם הושפעו כל כך עד שחלק גדול מעם ישראל לא רצה לצאת משם, ולכך היה צורך להוציא את השפעה רעה זאת מליבם, להוציא את 'מצרים' מבני ישראל. וכפי שאז הושפעו עם ישראל בגלות מצרים, כך חס וחלילה יכול עם ישראל להיות שוב מושפע משיבתו בין האומות, ולהתרשם מחכמת האומה שבה הוא יושב. ולכך, על עם ישראל היושב בגלות מוטל קיום דין של להוציא את 'מצרים' והדומה לזה מתוך ליבו, ולשמור על אישיות ומיוחדות 'עם ישראל' הפנימית.

וזהו מה שכתוב בהגדה של פסח: "ואילו לא הוציא הקב"ה את אבותינו ממצרים – הרי אנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים". והרי ידועה התמיהה: איך אפשר לומר שהיינו עד היום משועבדים לפרעה במצרים, והרי אנו יודעים כמה אמפריות קמו ונפלו מתקופת מצרים ועד היום, כמה הפיכות היו עוד מאז אותה תקופה, ואיך יתכן לומר בכזאת ודאות שהיינו משועבדים לפרעה ו-במצרים!! אלא היסוד והפירוש הוא כפי שאמרנו: שביציאת מצרים היה ב' חלקים, **ולכך גם אם בפועל עם ישראל אכן היה יוצא ממצרים ונגאל ב'גאולה כללית', עדיין אין זה בטוח שההשפעה של מצרים היתה יוצאת מעם ישראל, "כי יותר משהיה צריך להוציא את בני ישראל ממצרים היה צורך להוציא את מצרים מבני ישראל"**. ולכך "אילו לא הוציאנו" פירושו: שהקב"ה ביטל כל השפעה או זכר מהשפעות מצרים על מבנה אישיות בני ישראל, הקב"ה דאג לפעול שיהיה גם את ה'גאולה הפרטית'. ועלינו להחדיר זאת לנו ולבנינו, לדאוג לדחות כל השפעה חיצונית של 'גוישקייט' שתבוא עלינו בגלות, ולבטלה בכל דרך.

אבי ז"ל היה מבאר את טעם המנהג לפתוח את הדלת בעת אמירת 'שפוך חמתך'? וביאר, שכשאלהו הנביא מגיע אנו רוצים להראות לו שהננו מוכנים כבר לגאולה, והדרך שמבטאת זאת יותר מכל היא – שנתנו למהות המושג של 'גוי', וזאת על ידי שאנו אומרים "שפוך חמתך על הגויים" – שבכל מצב שלא יהיה אנו מודעים להבנה הפשוטה שיגוי זה 'גוי', ושאנו רוצים עוד להתעסק או ללמוד מהגוי, ורק אז כשאנו מראים את סלידתנו והתרחקותנו מן האומות ומכל התבוללות שהיא, אז הננו ראוים להגאל ולצאת מן הגלות.

שמעתי פעם מאבי מורי זצ"ל שאמר בבדיחות הדעת, אך הדברים נכונים מאוד ומתאימים לדברים שאמרנו, כי הרי היהדות מורכבת היא ממגוון עדות וחוגים, והפלגים ביהדות שבאים כל אחד מרקע אחר לא מסתדרים כל כך ביניהם, ומהי הסיבה לכך!! ואמר אבי ז"ל, כי

מכיון שלאורך הגלות נאלצנו ללכת ולגלות לבין הגויים, אז גם נכנסו והתערבו בנו השפעות וטבעים מהאומות והגויים שהתישבנו בתוכם, וממילא נכנס בכל יהודי ויהודי במבנה אישיותו אחוזים מסוימים של "גוי", והיה מסיים אבי ואומר – "היהודים מסתדרים מצוין אחד עם השני, אך מי שלא מסתדר זהו החלק הגויי שבתוך כל אחד ואחד", הרוסי, ההונגרי, או הליטאי, הם אלה שלא מסתדרים, אך העם היהודי "הן עם לבדד ישכון", והדברים נפלאים, וכפי שאמרנו: שביציאת מצרים הושפע עם ישראל מהמצריים עד שנכנס במבנה אישיות עם ישראל חלק של 'גוישקייט', וזהו תפקידנו לאורך הגלות להשמר ולהזהר מכל שמץ של השפעת 'הגוי' על אישיותנו.

רבי אהרן לוי זצ"ל - הרב מ'רישא' פעם ביאר את משמעות הפסוק:
"כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים", שאם יכנס אדם מבחוץ לתוך ביתו של הגוי אז הוא יראה מקום של בידור וכו', אך להבדיל, אם יכנס לתוך ביתו של היהודי – הוא יראה בית מלא תמונות של גדולים וצדיקים, ספרים, ותשמישי קדושה, הבית יראה לו כבית הכנסת. ואכן זוהי הכוונה במה שאמר הנביא: "כי ביתי" – הבית של היהודי, "בית תפלה יקרא לכל העמים" – זה יראה כמו בית כנסת לאדם מן החוץ. כי זוהי המהות והמטרה הפנימית של היהודי, לדאוג שביתו יקרא ויהיה ממש 'בית תפילה' לה', ואף 'לכל העמים'. שידעו כולם כי היהודי יהיה סגור תמיד כל כולו בקדושה ופנימיות, ועליו לא לתת לאף רוח מרוחות הרחוב והעולם הזה לחדור אל תוך ביתו ומבנה אישיותו.

מכל התהליך של יציאת מצרים בולט במיוחד העניין של "התעללתי במצרים" – כי עשרת המכות ויציאת מצרים לבד לא הספיקו להוציא את עם ישראל, והחלק המרכזי בעשרת המכות וביציאת מצרים היה:
לא רק להוציא את בני ישראל ממצרים אלא ביותר מזה היה "להוציא את מצרים מבני ישראל" – להוציא כל השפעה או זכר מהחלק ה'מצרי' שחדר לתוך האישיות הפנימית של עם ישראל. והיה צורך בכך חזק שיצליח להוציא כל זכר וההשפעה של מצרים, וזהו: 'כח הליצנות' שנמשל ל"מגן המשוש בשמן" – שמבטל כל רושם או השפעה קודמת. והלא יש לנו מכאן הוראה לדורות – למאוס בחלק ה'גויי' אשר בתוכנו, ולדחות כל השפעה חיצונית אשר תבוא עלינו בגלות, בדיוק כפי שהחפץ חיים למד וראה בצורה חיה את יציאת מצרים. וכאשר ננהג כך לא נריב בינינו, כי לא יהיה בתוכנו החלק ה'גויי' שגורם לנו לריב. ואז ע"י שנכריז ונאמר 'שפוך חמתך על הגויים' – שאנו מנתקים עצמנו מכל חלק של 'גוישקייט', נזכה להגאל במהרה.

[נכתב ע"פ הבנת השומע ובאחריותו]

העלון להודש אייר
יצא בעז"ה בשבוע פרשת אמור

ניתן להוריד עלונים ולקבל תוכן נוסף באתר 'ממעייין החיים':
www.memayan.com

מזקדש לרגל נישואי החתן המזפילג בתורה מידות וחסד ר' בנימין אהרן הכהן פרטר הי"ו

יחד ע"ג מלכה פראדעל לבית האנאלעס בשעט"ו"מ – יז"ה לפרשת מצורע, ו' ניסן תשפ"ב.

לקבלת העלון במייל – בעברית, אנגלית, ובספרדית, ולהפצה באזורים ניתן לכתוב ל: memayan7@gmail.com

מערכי תורה

חג המצות

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א ראש ישיבת עטרת שלמה

קרבן פסח - למשפחותיכם

במצות קרבן פסח כתוב 'ויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית', וכתב רש"י 'שה לבית אבות, למשפחה אחת, הרי שהיו מרובין יכול שה אחד לכולן, ת"ל שה לבית'. ומבואר בזה דהפסח הוא בגדר קרבן של משפחה, קרבן של בית אבות. הנה גדר זה של קרבן משפחה הוא ענין מיוחד, דבכל הקרבנות מצינו ג' אופנים, א', קרבן יחיד. ב', קרבן שותפות. ג', קרבנות ציבור, שהם חובת ציבור, אבל בפסח מצינו ענין מחודש של חלות דין קרבן של משפחה. ואף דבודאי דגם פסח הוא חובת יחיד, וכל יחיד מחויב בהבאת קרבן פסח, ולאכול ממנו כזית, מ"מ נאמר בו ענין של 'משפחה', עד כדי כך דסלקא דעתן בהו"א ד'שה אחד לכולן', דסגי בשה אחד לכולם, גם אם אין כזית לכל אחד, וצריך קרא מיוחד למעוטי דצריך שיהיה כזית לכל אחד. ומבואר דצורת קרבן פסח הוא קרבן הבא בשביל שם 'משפחה', ואף דאינו לעיכובא, וכדכתיב 'ולקח הוא ושכנו' וגו', ושכנו אינו חלק ממשפחתו, מ"מ אכתי לכתחילה מצות הפסח הוא 'שה לבית אבות' - ל'משפחה אחת'.

וכן מבואר בכתוב להלן שמה אמר לישראל כתוב 'משכו וקחו לכם צאן למשפחותיכם', ומבואר חלות דין של משפחה על עשיית הפסח. ולהלן כתוב 'כל עדת ישראל יעשו אותו', וכתב רש"י 'למה נאמר, לפי שהוא אומר בפסח מצרים שה לבית אבות, שנמנו עליו למשפחות, יכול אף פסח דורות כן, ת"ל כל עדת ישראל יעשו אותו', ומבואר דבפסח מצרים היה דין משפחה. עוד מצינו גדר של 'משפחה' הנלמד מ'שה לבית אבות' גם בפסח דורות, כמבואר בחידושי רבנו חיים הלוי (הלכות ק"פ) דאדם יכול לשחוט הפסח על בניו ובנותיו הקטנים ומינויים חל מדאורייתא מדין שה לבית אבות.

לא תוציא מן הבית

עד הנה שמענו שנתחדש בקרבן פסח ענין של 'משפחה', אכן עוד מצינו בקרבן פסח ענין מיוחד ומחודש של 'בית', דהנה נצטוו ליתן מן הדם על המשקוף ועל שתי המזוזות, ובגמרא בפסחים איתא ג' מזבחות היו שם, על המשקוף ועל שתי המזוזות. ומבואר דנתינת הדם הייתה בגדר דין זריקה, ונתינת הדם על המשקוף והמזוזות הייתה כזריקת הדם על גבי המזבח. וענין זה של נתינת הדם על המשקוף והמזוזות הוא גדר של נתינת הדם על הבית, וכמפורש בכתוב 'ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף על הבתים אשר יאכלו אותו בהם', הרי שהוא גדר של נתינה על הבית, ונמצא דהבית היה כמו מזבח שעליו זורקים את הדם, והוא ענין מיוחד ומחודש שנתחדש בקרבן פסח, שלא מצינו דוגמתו בשאר קרבנות, וצריך לבאר הענין שנתחדש לקרבן פסח מין 'מזבח' מסוים לעצמו.

והנה הטעם שנצטוו על נתינת הדם הוא בשביל להפקיע ולהציל בכורי ישראל ממכת בכורי מצרים, וכמפורש על הבתים אשר אתם שם וראיתי את הדם ופסחתי עליכם ולא יהיה בכם נגף למשחית בהכותי בארץ מצרים'. אכן מבואר בזה עוד דהאופן של ההפקעה וההצלה הייתה באופן שהקב"ה פסח ודילג מעל הבתים, וצריך להבין הענין למה צריך שהפסיחה והדילוג יהיו מעל הבתים, והרי לא הבית הוא הניצול אלא הבכורים וא"כ היה צריך להיות דילוג ופסיחה מעל הבכורות, ומה השייכות של הבית לענין הצלת הבכורים הדרים בו, ואפילו שהוצרכו לאות מיוחד בשביל להנצל למה לא היה האות על הבתים ולא על הבכורות עצמם וכגון שיזו על גופם. והרי גם במכת דבר כתוב 'והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים ולא ימות מכל לבני ישראל דבר' וגו', ולא היה הצלה באופן שהיו בתוך הבתים. עוד מצינו בפסח ענין מחודש של 'בית' באכילת הפסח, שנצטוו לאכלם בבית דוקא, וכמש"כ 'על הבתים אשר יאכלו אותו בהם'. ועוד דאם יוצא מחוץ לבית הרי הוא נפסל ביוצא כמו קדשים שיצאו חוץ למחיצתן שנפסלו ביוצא.

גן נעול - ע"י שגדרו עצמן מן העריות

והנה בגמרא בסוטה (י"א ע"ב) איתא בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב מים, הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן ושואבות מים ומחצה דגים, ובאות ושופות שתי קדירות, אחת של חמין ואחת של דגים, ומוליכות אצל בעליהן לשדה, ומרחיצות אותן וסכות אותן, ומאכילות אותן ומשקות אותן, ונזקקות להם בין שפתים, וביאר במהרש"א דבזכות שלא זינו תחת בעליהם נגאלו ממצרים. וכן איתא במדרש (פ' אמור) 'אמר רבי פנחס בשם רחב"א גן נעול, על ידי שגדרו ישראל במצרים עצמן מן הערוה נגאלו ממצרים וכו', ארחב"א כדי היה גדר ערוה בעצמו שנגאלו ישראל על ידו, רב הונא אמר בשם בר קפרא בשביל ד' דברים נגאלו ישראל ממצרים, ולא נמצא ביניהן אחד מהן פרוץ בערוה, ויש להבין מהו היחוד של ענין זה שהיו גדורים בעריות שבזכותו ובעבורו נגאלו.

לשכני בתוכם

ונראה לבאר הדברים, דהנה מצינו בתורה בכמה דוכתי דתכלית יציאת מצרים הוא 'להיות לכם לאלוקים', אכן בפרשת ויקהל כתוב 'ושכנתי בתוך בני ישראל והייתי להם לאלוקים, וידעו כי אני ה' אלוהיהם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לשכני בתוכם', וזה דרגה נוספת, דתכלית יציאת מצרים אינה רק שה' הוא אלוהיהם ואנו עמו, אלא שהקב"ה ישרה שכינתו בישראל, ולתכלית זו של השראת השכינה בתוכם הוא דנגאלו ישראל ממצרים. והנה בגמרא בקידושין (ע"ב ע"ב) אמר רבי חמא ברבי חנינא כשהקב"ה משרה שכינתו אין משרה אלא על משפחות מיוחסות שבישראל. ומבואר דהשראת השכינה היא רק על משפחות מיוחסות. מעתה יבואר היטב למה ענין זה שהיו גדורים בעריות הוא היסוד לגאולתן, ורק בשכר זה נגאלו, כי בשביל לצאת ממצרים לתכלית של השראת השכינה היה מוכרח ומחוייב שיהיו מיוחסים, כי אין הקב"ה משרה שכינתו אלא על משפחות מיוחסות.

שבישראל, ועל כן רק אם הם גדורים ושמורים בעריות הוא דיכולין להגאל, אבל אם לא היו גדורים לא היו מיוחסים, ושוב לא היו ראויים ליגאל כי אינם ראויים להשרות שכינה עליהם, ולא היה לשכינה מקום לחול.

והנה בפרשת פנחס כתוב 'חנוך משפחת החנכי', וכתב רש"י 'לפי שהיו האומות מבזין אותן ואומרים מה אלו מתייחסים על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים באימותיהם וכו', לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם, ה"א מצד זה וי' מצד זה, לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם'. וצריך ביאור מאי נפקא מינא לאומות אם ישראל מיוחסים אחר שבטיהם או לא. ועוד דלמה הוצרך הקב"ה להעיד כנגד דבריהם. אכן לפי המבואר דכל מהות כלל ישראל ויחודם הוא במה שהם שומרים על יחוסם, ובעבור זה נגאלו ונהיו עם ה', על כן כשהאומות רוצים לערער ולהלעז על כל מהותם של ישראל ועל כל תכלית ומטרת גאולתם, טוענים הם שאינם מיוחסים על שבטיהם, ולכן הוצרך הקב"ה לחתום שמו לומר שהם מיוחדים לו.

קרבן פסח - שורש גאולת מצרים

מעתה נבוא לבאר העניינים המיוחדים שמצינו בקרבן פסח, דיש בו חלות דין משפחה, ונתינת הדם על הבתים שהם ה'מזבח' של הקרבן, וכן הבית הוא מקומו ליפסל ביוצא, דהנה קרבן פסח הוא ה'מפתח' לגאולת מצרים, דעל ידו ובזכותו נגאלו, ולכן נצטוו בו ב"ד ניסן קודם שיצאו, כי היה צריך הפסח להיות בזמן עובר לעשייתו של היציאה. וביאור הדבר הוא כי כל דבר וכל מציאות ומאורע בעולם הזה יונק הוא ממקורו הפנימי והרוחני, והמקור הרוחני והיסוד של יציאת מצרים היה הקרבן פסח, וכיון דעניינו של קרבן פסח הוא להביא את הגאולה, על כן בהכרח המטבע והצורה שלו הוא באופן הנצרך לגאולה עצמה, וכיון דהגאולה הייתה רק על 'בית' ו'משפחה' שהיו מיוחסים וכשרים, כי רק עליהם הקב"ה משרה שכינתו, על כן גם הקרבן משוייך הוא לחלות שם משפחה, דנאכל למשפחה, כי המשפחה הם הנגאלים, והפסח הוא מביא את הגאולה, וזהו הביאור בנתינת הדם על המשקוף ושתי המזוזות שבבית, וכן בהצלת הבכורות במה שפסח ה' על הפתח, דהבית החיצוני היא סימן לבית הפנימי, דבמקום שיש קדושת וטהרת יחוס המשפחה יש לו גם בית, דשם מקומו והוייתו ואינו מעורב עם זרים, ולכן הדם ניתן על הבית, דה'בית' הוא ניצל ונגאל ממצרים, וכן מקום אכילת הפסח הוא ב'בית', דענין ה'בית' היה שורש הגאולה, וזה מהות הקרבן פסח.

זרוע וביצה בקערה

כתב בטור סימן תע"ג שנוהגים ליתן בקערה ביצה. ובבית יוסף הביא דברי הכל בו שהמנהג לקחת זרוע וביצה, כלומר בעא רחמנא למיפרק יתנה בדרעא מרממא. והיינו דהביצה הוא מלשון בעא, ולומר שהגאולה בזרוע נטויה הייתה ברצון הקב"ה. וצריך להבין שהרי כל דבר הנעשה הוא מרצונו של הקב"ה, ומה מיוחד ביציאת מצרים שמדגישים הענין שהיה זה ברצונו של הקב"ה.

ויש לבאר דהנה ביציאת מצרים יצאו ישראל קודם הזמן שהיו צריכים לצאת, ובמדרש בפרשת בא דרשו הכתוב בשיר השירים 'מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות' על יציאת מצרים שיציאתם הייתה על ידי דילוג וקפיצה להוציאם קודם זמנם. ובמדרש בשיר השירים איתא בשעה שבא משה לישראל ואמר להם בחודש זה אתם נגאלין אמרו לו היאך אנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לאברהם ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה, ועדיין אין בידנו אלא מאתים ועשר שנה, אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם, אלא מדלג על ההרים. הנה מבואר דמן הדין לא היו ראויים להגאל ולא היו זכאים לצאת ממצרים, וכל מה שנעשה כן להוציאם קודם זמנם הוא משום חפץ ה' בגאולתו. ונמצא דהגאולה הייתה מכח שהיה רצון מיוחד של הקב"ה לגאולם. מעתה יש לבאר דלכן נתייחד יציאת מצרים להיות בגדר דבר הנעשה ברצון הקב"ה, כי נעשה רק מכח רצון מיוחד מאת הקב"ה.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא בארעא דמצרים

יש לבאר תוכן פתיחה זו, דהנה המצה היא זכר לשני דברים, זכר לעבדות, כמש"כ הרמב"ן בפרשת ראה, דהמצה היא זכר לעבדות שהיו במצרים, שאכלו לחם צר ומים לחץ. וכן איתא בספרי פר' ראה, אמר רבי שמעון למה נקרא מצה לחם עוני, ע"ש עינו שנתענו במצרים. וכעין זה מבואר בגמ' בפסחים, לחם עוני, עני כתיב, מה עני שדרכו בפרוסה אף כאן בפרוסה. אכן עוד קיום של זכרון יש בהמצה, דהיא זכר לחרות וגאולה, וכמו שאומרים בהגדה, מצה זו שאנו אוכלים על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ, עד שנגלה עליהם מלך מלכי המלכים וגאלם. הרי מבואר דהמצה היא זכר לשעבוד, וזכר לחרות וגאולה. והנה מה דהמצה היא זכר לחרות, זהו מה שאומרים בסיום ההגדה, מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, על שום שלא הספיק בצקם וכו', ואם כן יש לומר, דכאן בתחילת ההגדה אנו מבארים שהמצה היא זכר לשעבוד ולעוני, וזהו שאומרים הא לחמא עניא. ויש להוסיף עוד דלכן אומרים זאת כאן בתחילה ולא בסוף, כשאומר מצה זו שאנו אוכלים על שום מה, דהנה בתחילת סדר ההגדה מתחיל בגנות ובסיפור השעבוד, ואז המצות משמשות זכרון לעוני שהיה במצרים, וכמבואר בדברי הגמ' (דף ק"ח ע"א) לגבי ד' כוסות, דתרי כסי קמאי לא בעי הסיבה, דאכתי עבדים היינו קאמר, הרי דבתחילה הוא זכרון השעבוד, ועל כן כאן בתחילת סדר ההגדה, שייך הענין שהמצה היא זכר לשעבוד, ולכן מזכירים דוקא כאן, דזהו המצה שאכלו אבותינו בארעא דמצרים, ובהמשך הסיפור, כשמגיעים לשבח ולסיפור הגאולה, בזה מזכירים שהמצה היא זכר לחרות, שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ וכו'.

לשנה הבאה בארעא דישאל - לשנה הבאה בני חורין

מה שכפל ואמר, לשנה הבאה בארעא דישאל, לשנה הבאה בני חורין, יש לבאר דהנה כתב אא"ז מרן הגר"ז זצ"ל דבברית בין הבתרים נאמרו שתי עניינים, האחד גרות וגלות, ושנית, עבדות ועינוי, וכמבואר בפסוק שכתוב 'דוע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם וגו', הרי נאמרו בזה שני דברים, גם גרות וגלות, וגם עבדות ועינוי. ולפי זה יש לפרש דכפילות הדברים של בעל ההגדה, הוא כנגד שתי העניינים הנ"ל, דלשנה הבאה בארעא דישאל, זהו כלפי חלק הגלות והגירות, ואומר דלשנה הבאה נהיה בארץ ישראל שהגלות תפסק, ועוד אמר לשנה הבאה בני חורין, זהו כלפי חלק העבדות והעינוי, דלשנה הבאה נהיה בני חורין דהשיעבוד והגלות יפסקו ונהיה בני חורין.

הספד על רבן של ישראל רבינו הגדול מרן שר התורה זצוק"ל - הכנה לבין הזמנים - פסח

פוגרמנסקי זצ"ל. רבי מרדכי היה עילוי אדיר! הוא היה גאון בתורה, וגאון במחשבה, גאון במוסר וגאון במידות - כרכא דכולא ביה! הוא נפטר בגיל צעיר מאד, והחזון אי"ש ליווה אותו עד הקבר! כאשר הוא שכב בבית חולים, נכנס לבקרו רבי משה שטרנבוך שליט"א. (שהיה בערך בגיל שבע עשרה) בקש ר' מרדכי, משה, תתפלל עלי! אמר לו ר' משה, אני מתפלל שהרב יהיה בריא. אי"ל ר' מרדכי, לא. לא את זה... אז מה הרב רוצה שאני אתפלל!... אי"ל ר' מרדכי, שאני אקבל את כל הייסורים שמגיעים לי - פה, ושאני אבוא לשם נקי. עברו כמה דקות - מספר ר' משה - ורבי מרדכי שואל אותי, נו... התפללת כבר? השבתי לו בנחרצות: לא! פאר וואס נישט! (למה לא?!...) שאל ר' מרדכי. אמרתי לו, כי אני רוצה שיהיה לרביה טוב, ולא יהיו לי יסורים. התפלל רבי מרדכי, וכי אני לא רוצה שיהיה לי טוב?!... אבל מה זה טוב... טוב זה לבא לעולם העליון וז' ונקי!!! וכי יותר טוב להיענש בבי"ד של מעלה, שפה בעולם הכל משחק לעומת זה?!...!

יהודי שחי עם אמונה יודע שאנחנו לא מבינים ולא יודעים כלום מחשבונות שמים.

סיפר המגיד רבי ראובן קרלינשטיין זצ"ל, שהוא נכנס פעם לבקר את רבו, הגי"ר חיים עזרא ברזל, שבסוף ימיו הוא היה בעל יסורים נורא! והוא שומע בדרך א"י שר' חיים עזרא צועק, א מחייה! א-מחייה! הוא לא הבין מה זה... רבי חיים עזרא מתפתל ביסורים קשים, ושמו! ברוך ה' אני מקבל יסורים...

והוא מספר, שהיה מישחו שברך את רבי חיים עזרא, יה"ר שתהיה לך רפואה שלמה, ולא יהיו לך עוד יסורים. אמר לו רבי חיים עזרא, מי ביקש ממך כזו ברכה?! זה לא ברכה... תברך אותי שיהיה לי כח לקבל את היסורים באהבה! אך עצם היסורים - - - זה א גוטע זאך! כמובן... צריכים דרגות באמונה וצריכים לעבוד בשביל להגיע לזה. זה לא חכמה סתם להגיד.

כאשר באנו לנחם אצל משפחת בריינס, על פטירת אמם ע"ה, שהיא סבלה שנים מהמחלה הנוראה, בכבד, אמרו לנו בני המשפחה, שאמא שלהם אמרה שהיא צריכה להודות לקב"ה שלש פעמים! שלש פעמים לומר יישר כח, קודם כל - ארבעים שנה היא היתה בריאה לגמרי, לא מגיע ע"ז תודה רבה לקב"ה?!... דבר שני - זה רק בכבד, אך שאר האיברים בריאים, לא מגיע ע"ז תודה?!... דבר שלישי - עצם זה שיש יסורים בכבד, גם על זה מגיע תודה רבה, הלא חביבים יסורים. שלש פעמים היא צריכה להודות לקב"ה.

יהודים שחיו עם אמונה, נכון... צריך הרבה לעבוד, בשביל זה בא פסח. המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין היה קורא לפסח "חג האמונה"! **מדברים** אמונה - הגדה של פסח, **חיים** אמונה, **נושמים** אמונה, **אוכלים** אמונה, מצה זו על שום מה?...

כל הזמן אתה עם אמונה, אתה חי שבעה ימים עם בורא עולם! וכשיהודי חי עם בורא עולם - הכל נראה אחרת.

מיתת צדיקים מביאה קצף

בפרשת שמני, מדובר על מיתת בני אהרן נדב ואביהוא. "ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו ולא תמותו". ומדייק רש"י, הא אם תעשו כן - תמותו. ואז מה יהיה?!... "ועל כל העדה יקצוף!" "ואחיהם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף ה'". ומביא רש"י, "מכאן שצרתן של תלמידי חכמים מוטלת על הכל להתאבל בה".

באור החיים יש פה איזה נושא חשוב שכדאי להרחיב בו ולדעת אותו: עוד ירצה באמרו ולא תמותו ועל כל העדה יקצף, פירוש: **כי באמצעות מיתת הצדיקים מגיע קצף לכללות ישראל, כי חזקת ישראל וחיותם הם גדולתם הצדיקים, ובפרט כהני ה' המכפרים בעד העם. ומסבירים (בליקוטי הערות על האוה"ח) שאין הכונה שבעוון אלעזר ואיתמר שיתאבלו יהיה קצף על כל העדה, אלא זה יגרום שהם ימותו, ואם צדיקים כמותם ימותו - זה הקצף על כל העדה!**

איך ממשכים הלאה?

אחת מהשאלות שמנסרות בחלל עולמנו:

הולכים כעת לקראת חג הפסח. יש מצוה של "ושמחת בחגך", איך אפשר לשמוח?... איבדנו את המאור הגדול, איבדנו את האבא, איבדנו את הרב, איבדנו את הכל... אדם מסוגל כעת לשמוח?...! לקחו לנו לצערנו התקיים בנו הפסוק "והשבתי חגה, מועדה, ושבתי". לקחו לנו את שושן פורים, את השבת שאחריו, וכעת יקחו לנו גם את המועד?... יש מצוה של ושמחת בחגך, איך אפשר לשמוח?...! שאלה רצינית.

אמונה חזקה בקדוש ברוך הוא!

התירוץ הוא מיניה וביה. פסח זה חג של אמונה. **בלי אמונה** - לא שייך להתגבר על הצער הגדול. אך יהודי שחי עם **אמונה** - הוא יודע שהכל בידי שמים, והכל טוב, וכל דבר שהקב"ה עושה מגיע רק ממידת האהבה! אם זוכים או לא זוכים - זה חשבונות שמים, אבל כאשר יהודי חי עם אמונה - לא אפסה תקוה, והיהודי ממשיך להאמין ולקוות.

הקב"ה - תמיד אחרי שהוא נותן את הסטירת לחי, הוא נותן גם נשיקה. תמיד זה כך. כעת קיבלנו את ה"סטירת לחי". אבל מה, זה תלוי. אם באמת נעשה חשבון הנפש ונראה לתקן את מה שצריך לתקן - אז נהיה **ראויים** לנשיקה, ונקבל אותה. אם לא - אנחנו באמת בבעיה. אנחנו צריכים לדעת שלזכור את יציאת מצרים - זו אמונה חזקה שנותנת לנו לקבל גם את הדברים הכי קשים!

ידוע, כשישיבת מיר גלתה לשנחאי, החום שמה היה כבד מנשוא, והבחורים לא יכלו להישאר אפילו עם חולצה (!) הם עטפו את הגוף במגבות לחות, והיו בחדרים. החום שם היה איום ונורא. זה דבר ידוע. היה אחד, שעניין אותו לראות את היכל הישיבה הגדולה של מיר, כשהוא ריק מאדם ואין בבית מדרש אף אחד. הוא נכנס לבית מדרש, וראה שם דבר מופלא: המשגיח הגה"צ רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל ישב שם עם הפראק עם הכובע - כמימים ימימה - ולמד בהתמדה רבה. הוא לא הבין איך זה ייתכן... זה יכול להיות רק מלאך!... הוא ניגש לר' יחזקאל ושאל אותו: איך המשגיח מסוגל?... אמר לו המשגיח "יציאת מצרים", "יציאת מצרים"!!! (כידוע, שאצל המשגיח כל דבר היה סביב יציאת מצרים). ומשתמה לפשר העניין, הסביר המשגיח: תשמע, אם היית במצרים עבד לפרעה, היית אומר לו 'חס לך'!... היית מקבל כזו מכה מן השוט, עד שהיית מרגיש את החום פי כמה... אז היינו במצרים, וברוך ה' הקב"ה פדה אותנו בחסדיו המרובים, אנחנו היום בני חורין... אז חס לנו. מה קרה?... אתה משווה את זה מול מצרים?...! נהיינו "עבדי ה'!" עד עכשיו היינו עבדי פרעה, כעת זכינו להיות עבדי ה'!... עבדי ה' - לומדים גם כשקשה. הוסיף המשגיח: אבל זה נס! נראה לך שאני מרגיש כעת את החום של שנחאי?...! אני מרגיש כעת שנצלתי מהחום של מצרים, ומהשוט של מצרים, מהשנאה הכבושה של מצרים, ומהמידות רעות של מצרים - - - הרבה יותר קל ל...!

תארו לעצמכם, אדם שחולה ל"ע, קשה לו...! אבל תארו לכם בן אדם שהיה חשש כבד שהוא חולה במחלה שאין לה תרופה, ולבסוף התברר שלא... הוא חולה אמנם, אבל בעז"ה הוא יתרפא - - - הוא כל כולו מאושר עם המחלה הזו... העיקר שזה לא מה שהפחידו אותו. רבי יחזקאל לוינשטיין שחי עם יציאת מצרים, אז מה זה בשבילו החום של שנחאי?...!

אמונה בקב"ה נותנת לנו את הכח לעבור את כל נחשולי החיים. בלי אמונה - באמת לא היינו יכולים, והשמחה בפסח - זה אחד משלים את השני, כי פסח זה חג האמונה.

הייסורים עם אמונה - מקרבים לה'!

סיפר לנו כבר לפני כחמישים שנה הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א (אשר כל ר' לא אניס ליה), הוא היה תלמיד של הגי"ר מרדכי

באור החיים כתוב לנו שמיתת צדיקים מביאה קצף! וכמו שראינו שפעם ראשונה מזמן החזו"א היה פיגוע בבני ברק.

אז כעת השאלה גדלה שבעתיים: עם מה אנחנו נחזיק מעמד?... כאשר מרן רבי חיים קניבסקי נפטר זהו קצף גדול. ללא ספק. מה יהיה הלאה???

כבוד ה' - זה להמשיך הלאה לעבוד!!!

יש את הרשב"ם (ע"ה"ת) בפסוק ג', כאשר משה מדבר אל אהרן, "הוא אשר דבר ה' לאמר בקרובי אקדש ועל פני כל העם אכבד, וידם אהרן". אומר הרשב"ם, וימותו לפני ה'. ומיד כששמע אהרן - היה רוצה להניח העבודה ולהתאבל על בניו. "ויאמר משה אל אהרן", אל תתאבל ואל תבכה ואל תחדל מן העבודה!!! לא רק שתמשיך לעבוד... אלא אל תתאבל ואל תבכה!!! למה?...

כי הדבר הזה אשר אני אומר לך "הוא אשר דבר ה' בקרובי אקדש". בכהנים גדולים הקרובים אלי לשרתני אני רוצה להתקדש, ולא שיתחלל שמי ועבודתי. שכן אמר לי הקדוש ברוך הוא: "והכהן הגדול מאחיו וכו' את ראשו לא יפרע ואת בגדיו לא יפרוס וגו' ומן המקדש לא יצא, ולא יחלל את מקדש אלקיו" - הא אם לא יצא - קידש! ולכן - אומר משה לאהרן - אל תניח העבודה וכו', אלא יתקדש הקב"ה ועבודתו על ידך!!!

"ועל פני כל העם אכבד" אומר הרשב"ם, זהו כבוד שכינה שרואה בניו מתים ומניח אבל בעבודת בוראו!

איך הוא מתכבד? בזה גופא! קרה לו כזה אסון... מתו לו שני בנים, ולא סתם שני בנים... הם יותר גדולים ממשה ואהרן, והוא מניח אבל בעבודת בוראו!!!

"וידום אהרן" - מאבלותו, ולא בכה ולא התאבל!!!! מה כתוב פה?... שהכבוד שמים הכי גדול זה, שבן אדם מקבל מכה, והוא ממשיך את עבודת ה'. הוא לא מרפה מעבודת ה'!

בספר "מאמר מרדכי", של הגאון ר' מרדכי שוואב (משגיח במונסי, ומגדולי אמריקה) הוא מספר שהם למדו בקמניץ אצל ר' ברוך בער. והוא מספר, שלרבי ברוך בער היה אחיו שנפטר בגיל תשע עשרה והוא היה בחור מצויין ומופלג בתורה ויראת שמים. וכשהוא נפטר - היתה זו מכה גדולה לכל המשפחה שם, וזה כאב מאוד. והגאון ר' ברוך בער - בתוך כל הכאב - הלך למסור שיעור כללי. ואז שמעו אותו חוזר כל הזמן על הפסוק הנ"ל שכתוב על בני אהרן, "ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרמו" - ואמר, די עבודה מו' ויותר גייט - - - את העבודה חייבים להמשיך הלאה!!! הם לא יכלו להתנהג כמו באבילות. ראשיכם אל תפרעו וכו' ממשיכים לעבוד את ה'.

הג"ר אליה לאפיאן סיפר, שכאשר נפטרה אשת הגאון ר' אליהו אלעזר דסלר זצ"ל אז היתה זו מכה גדולה מאוד, לרב דסלר. ור' אליה בא לבקר אותו אח"כ, אז הוא הראה לו את הרשב"ם הזה וחזר עליו, ואמר לו, אל תניח העבודה, אל תניח העבודה!!! נורא. צריכים להמשיך הלאה!

סיפר לי הרה"ג ר' יצחק שרייבר, שבשעה שנפטרה אשתו של מרן שה"ת, הרבנית קניבסקי ע"ה (שהיתה אשה גדולה עד למאד) היתה זו מכה קשה למרן הגר"ח, שהיה מאד קשור אליה.

היתה אשה אחת שהיה לה סיפור מאד יפה על הרבנית, והיא אמרה לבתה, הרבנית צביון תחי' שהיא לא מוכנה לספר אותו, רק אם רבי חיים יתן רשות לספרו. אמרה לה הרבנית צביון, אני לא יכולה לדבר על זה עם אבא. למה?... שאלה. הסבירה הרבנית, אצלנו במשפחה כולם יודעים שלא מדברים עם אבא על אמא, כי מיד כשמזכירים את אמא - אבא מתחיל לבכות... זה אומר שהקשר שלו לרבנית היה קשר נורא חזק! וזה לא פלא... גם לרבי חיים הגדול, היה קשה.

סיפרו זאת למרן רה"י הרב שטיינמן זע"א, הרה"י לקח את קולמוסו וכתב לו כמה שורות: **"למחותי מרן שר התורה שליט"א, יקויים בו לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. א. י. ל."**

רבי חיים קיבל את זה, ובמשך חמש דקות הוא התבונן על זה! התבונן, והתבונן, והתבונן. אחרי חמש דקות ופניו לא היו עוד, ובקש תביאו לי את הרמב"ם הלכות בית הבחירה, וישב והמשיך לכתוב את ספרו "דרך חכמה".

אגב, סיפר הג"ר צבי שטיינברג, לפני שהגר"ח כתב את ה"דרך חכמה", אז הוא עבר על כל חזון אי"ש - קדשים, ופעם אחת בלבד (!) הוא פתח גמרא שהוא רצה לראות בפנים.

פיקודי ה' ישרים - משמחי לב!

זה היה רבי חיים... הוא קרא את המכתב של הרה"י חמש דקות, והמשיך את העבודה.

בספר לתתך עליו, מביא שהרב דסלר אמר ששאלו אותו פעם, מה הקידוש ה' הגדול שיהודים מתו בשואה?... כל קידוש שם שמים, זה כאשר מאיימים עליך או שאתה כופר בקב"ה או שאני הורג אותך, ואני מקדש שם שמים, ומוסר את נפשי להרגה. אבל הנאצים ימח שם, לא שאלו אף אחד, הם הרגו על ימין ועל שמאל, סתם... כי אתה יהודי! אז איזה קידוש ה' יש בזה?...

אמר על זה הרב דסלר: זה הקידוש שם שמים הכי גדול שהיה! שרצחו יהודים על ימין ועל שמאל, וכל היהודים המשיכו באמונה התמימה שלהם, המשיכו בתפילה שלהם, והמשיכו לקיים את המצוות במסירות נפש כמה שהם יכלו. וכי יש קידוש שם שמים יותר גדול?... הרב שך - סיפר בהתרגשות: שבשואה הנאצים הארורים היו שולחים את היהודים קודם לתאי הגזים, שהיו נושמים שם חומרים קשים, ומשם - הם היו שולחים אותם למשרפות.

פעם יהודי אמר שם לחבריו תוך כדי היסורים הנוראים, היום שמחת תורה, בואו ונשמח!!! אבל אין לנו ספרי תורה, אז נשמח בקדוש ברוך הוא בעצמו, הקב"ה קיים!!! והם רקדו שמה...

אתם יודעים לאיזה דרגות גבוהות של אמונה הגיעו היהודים בשואה?... זה הקידוש שם שמים הכי גדול!

מרן הרב שך זצ"ל היתה לו בת מופלגת, ובגיל ארבע עשרה היא נהרגה. (לא נאריך כעת בסיפור) היא היתה מאד קרובה עם הרב שך עד כדי כך שהתמונה שלה היתה ליד המיטה שלו.

ביום היארצייט שלה (בדמדומי חמה), אמר גיסי הרה"ג ר' אברהם צבי טובי שליט"א לגרמ"צ ברלין (ר"י רבינו חיים עוזר) בא נרד ביחד לרב שך, יהיה מעניין... הם ירדו למטה והם ראו אותו מהורהר: ואז אמר להם הרב שך, אני רוצה לספר לכם: כשאני ישבתי שבעה על בתי ע"ה אז הגיע רבי חיים עוזר. ורבי חיים עוזר אמר לי קצב סאך! (כך הוא היה קורא לי... ר' סאך!) אתה יודע שאצלי קרה את אותו אסון. ואצלו זה היה יותר גרוע... היתה לו בת יחידה בגיל תשע עשרה שהיתה בשידוכים וכולם רצו אותה, ואז היא נפטרה. אובער - אבל, לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי. וסיים, המקום ינחם אתכם וכו', והלך.

מה הוא אמר לי?... שאל הרב שך. אני אסביר לכם: בבית הסוהר של פעם היו מענים את האסירים בייסורים קשים, ומבזים אותם בצורה נוראה ומשפילה. אתה יכול להיכנס לשם ולראות שני אנשים, אדם אחד - תראה שהוא מחכה למוות, ועל השני - אתה רואה אותו מחייך לפעמים, ואומר גם דברי מליצה... מה ההבדל ביניהם? אני לא צריך לשאול אני גיד לכם לבד, הראשון הוא אסיר עולם, יש לו עבודת פרך, ואין לו לְמָה לחכות. אף פעם הוא לא הולך להשתחרר, והוא צריך לחיות חיים כאלו עלובים וקשים, אז הוא מעדיף כבר למות. אבל השני - הוא אסיר רק לכמה שנים... הוא יודע שעוד מעט הוא יצא לחפשי. אז סובלים חמש שנים, אבל עתידים לו בעו"ה עוד הרבה שנים ארוכות שהוא יחיה, אז על חשבון זה, הוא כבר יכול היום לתת חיך.

אמר הרב שך, זה מה שאמר לי הגאון ר' חיים עוזר. הוא אמר לי שיהודי - הוא לא אסיר עולם! הוא נכנס לדף גמרא ושוכח מהכל! פיקודי ה' ישרים משמחי לב, הוא יוצא לחירות עולם! וזה מה שכתב הרה"י לרבי חיים, יקויים בו לולי תורתך שעשועי, אז אבדתי בעניי.

וראינו...! רבי חיים התגבר על הכל, הוא קיבל את כולם בסבר פנים יפות, מי לא בא אליו... הוא חיך לכולם ונתן לכולם וחבר אח"כ עוד ספרים הרבה. זה כח של תורה!

תלות מוחלטת בקב"ה

הגמרא מספרת שהיו אנשים בריונים שהיו מצערים את רבי מאיר. ורבי מאיר רצה להתפלל עליהם שהם ימותו. אז אמרה לו ברוריה אשתו, וכי כתוב יתמו חוטאים! יתמו חטאים! כתוב, הוא התפלל עליהם, והם חזרו בתשובה. וכן היה סיפור עם רבי זירא, שהתפלל על הבריונים, והיה מקרב אותם, ולאחר שהוא נפטר, הם אמרו עד עכשיו הוא הגן עלינו. מה יהיה הלאה?... וחזרו בתשובה. זה המהלך. לחזור בתשובה.

מי יגן עלינו היום?... רק בורא עולם! אנחנו חייבים את פסח. חייבים את האמונה!

סיפר הגי"ר בצלאל זילטי זצ"ל (רבה של ירושלים) שחותנו היה גביר גדול ובעל חסד עצום. היה לו בן שנהרג במאורעות תרפ"ט בחברון, והוא קיבל את זה באמונה ובאהבה. יהודי נכבד. כפי שידוע, אשתו של החזן אייזש, בסוף ימיה לא היתה כל כך בריאה בנפשה, והיתה שולחת אנשים מהבית, ושופכת עליהם מים... היא היתה חולה.

פעם הגיע חמיו של ר' בצלאל זילטי יחד עם ר' בצלאל (שהיה אז אברך צעיר) אל ביתו של החזן אייזש. הרבנית פותחת להם את הדלת עם הדלי של המים... ואומרת להם כך: אני, כל השנים לא היו לי חיים, עבדתי כל הזמן בשביל בעלי, אמנם עולם הזה לא היה לי, אבל הייתי בטוחה, שכאשר אני אבוא לשמים יגידו לי בהערכה, "מסרת נפש על תורה, מגיע לך גן עדן גדול..." ונרגעתי. אבל מה קרה...? עשו מבעלי עבודה זרה. במקום להתפלל לה' באים אל בעלי, שהוא יתפלל ושהוא יגיד ברכה, מאמינים במופתים שלו, וכבר הפסיקו להאמין בקב"ה. כעת, אני אבוא לשמים, יגידו לי עבודה זרה גדלת...! ישר לגיהנום...!!! תצאו מפה מיד, ולא - - - אני אשפוך עליכם את המים...!!! החזו"א הגיע לשם בחיך ואמר: "היא קצת צודקת"...

בדור האחרון, כולם הלכו לרבי חיים. כל מחלה, הלכו לרבי חיים. אם הוא אמר רפואה שלמה - נרגעו. האמנו במופתים שלו. מופתים משונים שאף אחד לא יכול להבין, אבל זו המציאות.

כעת מי יגן עלינו?... אין לנו רבי חיים ללכת אליו. יש לנו רק כתובת אחת! את הכתובת שרבי חיים פנה אליה, הקדוש ברוך הוא!!!

ה' נתן לנו מתנה לקבל את הפסח, זו מתנה מיוחדת של הקדוש ברוך הוא להתחיל לחיות אמונה. להתחיל להבין. קיבלנו מכה. אך המכה עצמה באה לתקן רטיה. להתחיל לחיות אמונה **לבד!** והבוטח בה' חסד יסובבנו.

סוד ההצלחה - ניצול הזמן!

יש כל כך הרבה דברים ללמוד מרבי חיים, לא שייך להקיף את הכל... אבל אחד מסודות ההצלחה הוא, שלא מבטלים זמן! חבל...!

סיפר לי יהודי חשוב, (שהגי"ר דב יפה קרא לו רבי חיים קניבסקי של הצפון...) שהוא למד בחברון, אצל המשגיח שלנו רבי מאיר חדש, ופעם המשגיח קרא לבחורים **המתמידים** של הישיבה, **למתמידים!** ואמר להם, אתם בטוחים שאתם לומדים כל כך הרבה שעות בהתמדה, ממש - - - לא פסיק פומא מגירסא. תעשו טובה, תכתבו בדיוק את הזמנים שאתם מתבטלים... אפילו על דברים קטנים! פה מדברים... שם מפטפטים... פה שותים כוס קפה... וכדו'. הוא אומר, הם באו בבושת פנים...! נכון, בגדול הם לא התבטלו, אך הם פשוט התביישו מעצמם!!!

רבי חיים - לא היה לו זמן לבטלה! מי שידוע, הספר שלו "טעמא דקרא", ממה הוא התחבר... מה"בין גברא לגברא" של ר' חיים! בקריאת התורה, היה זמן בין גברא לגברא, ואז - ר' חיים היה מעביר בראשו את כל המדרשים, (כי כתוב בהלכה שאסור **לדבר**) וכל מה שהיה מתחדש לו, הוא היה אומר את זה בשולחן שבת, וכותב את זה במוצאי שבת. זה כל ה"טעמא דקרא"!

ידוע, שעל מגילת אסתר - יש אצלו הכי הרבה חידושים, היא תופסת את המקום הכי גדול. פעם, שאל אותו אחד מבני המשפחה, למה זה כך...! אמר לו רבי חיים, בלדרמן - דופקים הרבה זמן ב"המך", אז יש לי הרבה זמן לחשוב...! זה אדם גדול, שידוע לנצל כל רגע! כמו שהז"ל אומרים על דגים שבים שמשותקים לכל טיפה וטיפה, כך הוא חטף עוד משנה, ועוד גמרא, ועוד ידיעה...

נכון. הוא גם היה בעל כישרון, בעל כישרון גדול! אבל היו עוד הרבה בעלי כישרון. אך הוא ידע לנצל כל רגע!

תדעו לכם: הגי"ר אביעזר פילץ שליט"א אומר פעם בשנה, (בסביבות ראש השנה) שהרבה אנשים מגיעים באיזה שלב לידי רוויה ושבועה.

כל בחור רוצה להיות בחור טוב, ולאו דוקא בשביל שידוכים, אלא באמת רוצים להיות בחורים טובים. אך ברגע והוא הגיע למצב שהוא נקרא מהבחורים **הכי טובים** בישיבה, הוא נרגע. ואז הוא מרשה לעצמו להתבטל קצת... לא לגמרי, חס ושלום. אך הוא כבר מרפה ממה שהיה קודם. הוא אומר, שהדבר הזה שייך אצל בחורים, ואברכים, רבנים, וראשי ישיבות (!) מגיעים לאיזה רווייה, אני כבר במעמד טוב... מותר לי.

רבי חיים לא ידע שבועה! הוא היה גדול הדור, וכל זמנו היה מנוצל. אין רגע פנוי! אין רגע פנוי. וכמו שכתוב על אברהם אבינו, ואברהם זקן בא בימים, שהוא בא עם כל הימים, רבי חיים בא עם כל הימים. הכל היה מנוצל אצלו.

מספרים בני הבית, שגם בימים האחרונים, שהוא שכב בביתו באפיסת כחות - הפה שלו דיבר בדברי תורה. ראו אותו מדבר מתוך שינה!

קובץ על יד ירבה

הז"ל אומרים: השוטה הזה אומר, איך אני אדע את כל התורה כולה...! אומרים לו הז"ל, משל למה הדבר דומה, לאדם שהיה רעב, וראה ככר תלויה למעלה, והיה תמה איך תרד הככר אלי. היה שם פיקח אחד שאמר לו, ואיך הככר הגיעה למעלה?...! אלא מה... יש סולם. כמו שהעלו ע"י סולם, תקח סולם ותוריד אותה.

כך הז"ל מדמים! תלמד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר, עד שתלמד את כל התורה כולה.

אם בן אדם לא מתבטל, אז עם שתי הלכות היום ושתי הלכות מחר - הוא בסוף יודע את כל התורה כולה!!!

שוב... אולי לא תהיה רבי חיים קניבסקי, אבל תדע את כל הש"ס! תדע את כל התורה כולה.

הז"ל קוראים לו "שוטה" הזה. הוא זכה לסמיכה מחז"ל. למה?...! בא תבין: הרי איך רבי חיים הגיע? ע"י שהוא למד שתי הלכות היום ושתי הלכות למחר. כך הז"ל אומרים לנו, (והם יודעים טוב טוב מה שהם אומרים) עד שלבסוף הוא יודע את כל התורה כולה. לא יודעים את זה ביום אחד.

אבל קיבלנו מרבתינו, שאם בן אדם לומד שתיים, אז קודם כל הא יודע את השתיים, וזה נותן לו קפיצה לשתיים הבאות. וכאשר הוא יודע ארבע אז הוא זוכה לעוד יותר ועוד יותר סייעתא דשמיא, עד שהוא יודע את כל התורה כולה!

וכך היה רבי חיים... הוא לא נולד רבי חיים, לכולי עלמא...! לא לבזבז זמן וללמוד בעקבות דבר יום ביומו.

פעם, הוא בא אצל הנכד שלו, וראה שם ויטרינה בתוך ארון הספרים. אז הוא אמר לו, תוציא את השמאטע הזאת מהבית, ותעשה ארון ספרים יותר גדול...! אצל רבי חיים לא תפס שום דבר בעולם - חוץ מתורה.

בשביל לזכות צריך להקריב!

אנשים היו באים להתברך מפי קדשו של רבי חיים.

רבי חיים היה מבקש מהם להוציא פיאות, לגדל זקן, להוריד שעון, כובע למעלה... שרוולים ארוכים, (הוא אחז שזה מעיקר הדין. גם מפאת צניעות, וגם שלא יגעו במקומות המכוסים). אבל מה העניין בכל זה?...!

הוא אמר פעם למישהו בבית, אנשים באים אלי לבקש רחמים על חולה מסוכן, ועל כל מיני קשיים שיש להם. כאשר רוצים לבקש מהקב"ה דבר קצת יותר מהנהגת הטבע, תשלם גם אתה **מעצמך** משהו יותר.

מה כבר מבקשים ממך... לגדל זקן, זה מהדברים הכי קלים שיש! מה קרה אם תגדל זקן? אז מה...

מעשה שהיה ביהודי גביר אמריקאי שגילו אצלו את המחלה הממארת ואמרו לו, אין לך הרבה סיכויים. הוא בא לרבי חיים, הרב אמר לו, תגדל זקן והכל יסתדר! הוא היה נבוך... הוא אמר "אני לא יכול... אני גבאי בבית הכנסת, אם יהיה לי זקן כולם יצחקו עלי..." היה שם אמריקאי נוסף שתמה עליו, מה, אתה חסר דעה?...! הרב אומר לך, תעשה בלי שום שאלות! תגדל זקן! לא, הוא לא יכול...

אנשים לא מוכנים לוותר למען הקב"ה כלום, אבל הם רוצים מהקב"ה את הכל. זה לא הולך...! תן משהו משלך, תוותר על משהו. בחורים רוצים להיות גדולי הדור, אבל הם לא יכולים לוותר על פטפוט בלילה עם החברים עד שעות מאוחרות, וזה פתח בכד וסיים בחבית. ולא סתם חבית... חבית גדולה, ועוד יותר גדולה...! אתה יכול לדבר כמה דקות וללכת מהר לישון. הרי אתה עוד לא ה"מתמיד הגדול" שצריך להירגע מכל ה- - "עמל התורה" של היום... כי המתמיד הגדול הולך מיד לישון, ולא צריך את הרוגע הזה...

רבי חיים ניצל כל דקה, וכל דבר. כל הלכה היתה אצלו קודש קדשים, לא היו אצלו משחקים... כל דבר שהוא ראה בחז"ל - זה קדוש! הוא האמין בכל דבר. (אם אנשים רצו זרע של קיימא, חז"ל אומרים הבדלה לחורים על יין, אז הוא אמר לכולם לעשות הבדלה על יין).

מעשים קטנים על אדם גדול

סיפר הרה"ג ר' יצחק שרייבר, שסיפר לו הג"ר אהרן ולדמן (יהודי מיוחד במינו) שבהלווייה של הסטייפלר הוא הגיע ממש עד הקבר. רבי חיים, מזמן שהודיעו לו על הפטירה עד ההלווייה הוא לא אכל ולא שתה כלום! למה, כי אונן אסור לברך והוא לא רצה לאכול בלא ברכה. וכן בלילה שלפני ההלווייה - הוא לא יכל לישון. וזה גם היה בחודש אב, שהשמש יוקדת. בסוף ההלווייה הביאו את רבי חיים לומר קדיש סמוך לקבר. והיה קהל ענק - אז הרימו אותו מלמעלה... כאשר הוא הגיע ליד הקבר - הוא התעלף... נהייתה מהומה גדולה, ואחד ממשפי גריינמן שפך עליו מים, להעיר אותו. פתאום ר' חיים פותח את עיניו ואומר, "אבל אסור ברחיצה!"... זהו.

כאשר הרופא הודיע לו שאבא שלו נפטר, מה הוא עשה דבר ראשון?... סובב את הראש. אסור להסתכל על מת...! כל הלכה זו הלכה. הוא לא ויתר על שום דבר, אפילו על קוצו של יו"ד. ותראו לכן הוא הגיע...

תשמעו סיפור יפה; וזה כלל לחיים! עם זה הוא חי, וחיוב בזה גם אנשים אחרים. הוא נסע פעם לברית בזכרון יעקב. וכשנגמר הברית, הוא רצה לחזור לתפילת מנחה, הוא נהג להתפלל קבוע בשתיים עשרה וחצי. פתאום הוא שם לב שהרכב עומד ובקושי נוסע... הוא שואל אותו, למה אתה לא נוסע? עוד מעט מנחה! הוא אומר לו, יש פקק. אני לא יכול לנסוע. אמר ר' חיים, מה... לא נספיק להגיע עד שתיים עשרה וחצי!... לא יכול להיות! וכמובן, בשתיים עשרה וחצי הוא כבר היה במקומו והתפלל מנחה.

אח"כ הוא הסביר, יהודי שבאמת רוצה לקיים מצוות לכתחילה ומקפיד על זה, הקב"ה עוזר לו. זו סייעתא דשמיא! ואצל רבי חיים ראו את זה בלי סוף!!!

גם אנו נדע, כאשר מתחילים לבא לפנינו כל מיני עסקים של ביטול תורה וחוסר יישוב הדעת, כל מיני תירוצים... נדע שאנחנו גם קצת אשמים. אם באמת רוצים ובאמת מבקשים, אז גם באמת זוכים! אך אמר פעם הג"ר רפאל שמואלביץ... יש הרבה שרוצים לרצות... אבל מי שבאמת רוצה - זוכה.

שמעתי מהג"ר חיים פרץ ברמן שמסבירים את הכתוב שאלהו הנביא אמר לאלישע תבקש ממני דבר שאתה רוצה (אם תזכה לראות את רבי חיים עולה) ובקש אלישע תן לי פי שנים ברוח! לכאורה זה חוצפה... אני אבוא כעת לרבי חיים ואגיד לו אני רוצה להיות פעמיים רבי חיים קנייבסקי!... אך אתה תהיה מה שהרב שלך לא היה!...

אמר ר' חיים פרץ דבר כל כך נכון... תארו לעצמכם שהיראת שמים של המשגיח ר' יחזקאל לוינשטיין, תיכנס כעת באדם רגיל... הוא לא יעמוד בזה... אין לו את הכלים לקבל את זה. ר' יחזקאל היו לו את הכלים שהוא בנה במשך כל החיים, ובה - הוא יכל להכיל את כל הירא"ש שלו.

אומר לו אלישע לאליהו: אני רוצה להיות כמותך! אך אם אני אקבל כעת את הרוח של אליהו - אני לא אחזיק מעמד... אין לי את הכלים לזה. אני חייב קודם לקבל פעם אחת - אותך, שזה יתן לי את הכלים שלך, ואז כשאני אקבל פעם שניה, יש לי כבר בית קיבול להכניס את זה שם.

על רבי חיים - מדברים הרבה, היו לו כלים גדולים של מידות טובות ושל יראת שמים. ונספר סיפור קטן על המידות טובות שלו - - - הולכים כעת לבין הזמנים, זה טוב לקבל קצת מושגים במידות טובות ובכיבוד אב ואם...! טוב לשמוע שיעור בהלכות כיבוד אב ואם, וצריך לראות איך **שהוא** כיבד אבא ואמא! ואת הכל הוא קיבל מהחזו"א. הכיבוד אב ואם היה שם ברום המעלה!

אך סיפור אחד: בהתחלה, לפני שהתחילו ישיבות וועדות צדקות בביתו, רבי חיים לא הרשה שיצלמו אותו בבית. ברחוב, הוא אמר, אני לא יכול להגיד לאנשים מה לעשות. אבל אצלי בבית - אני לא מרשה שיצלמו. אז לא הרשו, ולא צלמו.

יום אחד מגיע אברך, (אני יודע את שמו) שרבי חיים כלל לא הכירו. הוא מבקש שם מאחד המשב"קים תצלם אותי ליד רבי חיים... הוא אומר לו הרב לא מסכים. אומר לו האברך, תמתין רגע... הוא נכנס שוב לחדר וסוגר אחריו את הדלת. כעבור דקה הוא יוצא, הרב אמר שתבא אליו! הוא נכנס, ורבי חיים אומר לו תצלם אותנו...

לאחר שיצא, שאל אותו, הרב, תורה היא וללמוד אני צריך. הרי כל העולם, **כולם** החשובים, והפחות חשובים, כולם מבקשים תמונה, ואתה לא מסכים בשום אופן. מה שונה אברך זה שהרב כלל לא מכיר אותו, והרב מרשה לצלם אותו!...

אמר לו הגר"ח, הוא אמר לי, יש לו ילד חולה, וצריך הרבה הוצאות רפואיות ואין לו כסף... זה פיקו"נ לילד החולה. כעת הוא נוסע לאמריקה לאסוף כסף. אם יראו שהוא מקורב של הרב קנייבסקי והוא יושב לידו - אז יתנו לו כסף. אני יכול להגיד לו לא!... זה שבר את הכל!...

המידות טובות של רבי חיים, הבין אדם לחבירו, המחשבה על השני!!!

מה שאנחנו צריכים זה להתחזק. להתחזק בשני דברים, אמונה, ותורה. ואחד מחזק את השני, לולא תורתך שעשועי, אז אבדתי בעוניי. תורה מחזקת אמונה, ואמונה מחזקת תורה.

שמעתי, שגם בחורים שעוד לא גמרו את המסכת - הולכים לגמור אותה בבין הזמנים. זה באמת חיזוק עצום! אדם צריך להיות עשיר. עשיר בדעת, עשיר בתורה. עשירות אמיתות - זה בקניינים אמיתיים. אם יש לך כסף - כסף בא וכסף הולך, מעלה רוחנית לא הולכת. מעלה רוחנית נשארת!!!

לגמור מסכת בבין הזמנים?... מצויין! לדעתי, בין הזמנים נברא בשביל שני דברים, קודם כל - בשביל לקיים כיבוד אב ואם, **מפורש** בשביל זה!

דבר שני - להספיק את כל מה שלא הספקו במשך ה"זמן". ובין הזמנים ניסן הוא הכי ארוך... חודש שלם! אין מה לעשות בכל החודש הזה אם לא לגמור מסכת...

נזכור את שני הדברים הללו, נתחזק באמונה, ונתחזק בתורה, ואז נזכה "כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות", ונזכה לגאולה השלמה במהרה בימינו - אמן!

ברכת מזל טוב למשפחת ויסבקר

שבזכותם ובמסירותם זכינו שהגליון יו"ל בעתו ובזמנו מדי שבוע

לרגל שמחת נישואי הבן בשעטו"מ עב"ג בת הרה"ג ר' יצחק הילדסהיימר שליט"א

יה"ר שיזכו לבנות בית נאמן בישראל על אדני התורה והיראה

דורות ישרים ומבורכים

מערכת ארחות חיים

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן הספדים על מרן זצוק"ל בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגליון במייל: 4166058@gmail.com

הספד על רבן של ישראל רבינו הגדול מרן שר התורה זצוק"ל - הכנה לבין הזמנים

סיים ש"ס, [והשנה זה ספק האם הוא כבר סיים או לא, כי הרי תמיד הוא עושה את הסיום בערב פסח, ואם יש שנה מעוברת הוא מוציא ספר על ענין מסוים בחודש העיבור, והוא נפטר חודש לפני פסח בדיוק].

ויש כאלה שאומרים שר' חיים היה לו זכרון טוב ולכן הוא הצליח להגיע כ"כ רחוק, אבל אני לא יכול להגיע לזה, זה לא קשור אלי, וזה לא נכון גם אם זכרון טוב אי"א להגיע כ"כ רחוק, ההשגות של ר' חיים לא הגיעו ע"י הזכרון שלו, הוא התאמץ והתייגע להגיע לזה, בצעירותו הוא היה מתאמץ מאוד, והוא לא ויתר לעצמו, הוא המשיך לעמול, תשאלו את מי שהיה אז בתקופה הזאת, אף אחד לא חלם שהוא יהיה בין הגדולים, וכ"ש מנהיג הדור בכזה עוצמה. הרב שך הוא זה שהחשיב אותו ברום המעלה, ואמר עליו להג"ר יצחק זלניק זצ"ל כבר אז "ער איז א אמתער תלמיד חכם" - הוא תלמיד חכם אמיתי, וכשהסטייפלר נפטר התבטא הרב שך שר' חיים הוא ממלא מקום אבותיו.

ובני המשפחה סיפרו שפ"א אמר לאחד הנכדים שבצעירותו הוא ראה את דברי הח"ח שכותב שכל אחד צריך שיהיה לו איזה מסכת שיהיה בקי בה בע"פ והיא שגורה על לשונו שיוכל ללמוד כל הזמן והיא תבוא אתו לעולם האמת, ואמר ר' חיים שהוא התחיל לשון מסכת קידושין עד שהוא ראה שזה מפריע לו לסדרים והוא הפסיק, שאל אותו הנכד האם עשה ע"ז התרת נדרים, אמר לו ר' חיים זה היה עוד לפני שהגעתי לעונת נדרים...

מנוחת הנפש

והנה כולם מדברים על ההתמדה שלו, על הניצול הזמן שלו, ועל ידיעת התורה שלו, אבל יש עוד נקודה שהיתה אצל ר' חיים שצריך ללמוד ממנו, הוא היה תמיד רגוע, היתה לו מנוחת הנפש - שלוה, עם כל ה"חובות" שלו הוא היה תמיד רגוע, אף פעם לא ראו אותו לחוץ, הוציאו ספר על ר' חיים בשם "המלאך" אבל זה לא נכון, ר' חיים היה לו תמיד מה לומר לאנשים, תמיד הוא היה מפרגן ומחייך לכל אחד, עד שהתחילו להגיע הרבה אנשים שאז הוא התחיל לברך בקיצור - בו"ה... ומ"מ כשאמרו לו על ילד שהוא יתום וכיוצא ב, היה מביט עליו ומברך בפה מלא ברכה והצלחה.

אחד מבני המשפחה אמר שהרבה חושבים שר' חיים היה מסכן, הוא רצה ללמוד בלי סוף ואנשים הפריעו לו, אבל זה לא נכון, ר' חיים רצה לעשות רצון ה' יתברך, ולכן הוא למד כל הזמן, כי זה רצון ה', אבל בזמנים שרצון ה' הוא שיקבל קהל הוא עושה את זה בגלל שזה רצון ה', ולא בגלל שמכריחים אותו נגד רצונו, ובאמת מצאנו כך הרמב"ן בפרשת יתרו שכתוב שם שמשאמר אמר ליתרו כי יבוא אלי העם לדרוש אלוקים (שמות יח, טו), והרמב"ן שהכוונה להתפלל על חוליהם - זה רצון ה'.

בהפטרות פרשת שמיני (שהשנה לא קראו מפני הפטרת פרה), מובא המעשה של "פרץ עוזיה", שדוד המלך העלה את ארון הקודש לעיר דוד, והסיעו את זה עם עגלה ובדרך שמטו הבקר ועוזיה ניגש לתמוך בארון ומת, ונקרא שם המקום "פרץ עוזיה", ובסוטה (דף לה, א) מובא שדוד נענש בזה על מה שאמר בתהלים (קט, נד) זמירות היו לי חוקיך בבית מגורי - שקרא את התורה "זמירות", אמר לו הקב"ה דברי תורה שכתוב בהן התעייף עיניך בו ואינו אתה קורא אותן זמירות, הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן

לימוד התורה

אנחנו נמצאים כעת בימים שכולם מדברים על מרן שה"ת הגר"ח קניבסקי זצוק"ל. רוצים להתחזק, ללמוד מדרכיו, מההתמדה שלו, מהניצול הזמן שלו, ודבר בעתו מה טוב להתחזק עכשיו שעושים סדרי חזרות בישיה"ק.

כתוב בפרשה (י, יא) וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר ואל איתמר בניו הנותרים וגו', ושואלים מה בא ללמדנו הרי פשוט שאם היו ד' בנים ושנים מתו נשארו שנים, ומה כוונת הפסוק באומרו הנותרים. ופירש הרב מפונבז' זצ"ל שכוונת הפסוק להדגיש שצריכים להתבונן בזה שהם נותרים, להבין שאם הם נשארו יש לזה משמעות, יש להם תפקיד.

והוא אמר את זה כששאלו אותו איך הוא מסוגל אחרי שאיבד את כל המשפחה שלו ואת כל המוסדות שלו לפתוח עוד ישיבה, והוא אמר ע"פ הני"ל, שהקב"ה לא השאיר אותי סתם, היו רבים וטובים ממני שלא נשארו, ואם השאירו אותי זה בגלל שיש לי תפקיד, ידעו שיש לי את היכולת והכוחות לפתוח ישיבות.

ואנחנו כעת נמצאים במצב כזה, ר' חיים נפטר ואנחנו נשארו ואם נשארו זה בגלל שיש לנו תפקיד, ויש לנו את היכולת ואת הכוחות למלאות את התפקיד, אנחנו צריכים לנסות להשלים את החסר כפי יכולתינו, כ"כ הרבה תורה חסר עכשיו בעולם, כ"כ הרבה כבוד שמים חסר בעולם, ר' חיים הרבה כבוד שמים בעולם וכעת זה חסר, כשאדם נפטר אומרים קדיש והטעם לזה הוא מפני שכל יהודי מרבה כבוד שמים בחייו וכשהוא נפטר חסר כבוד שמים ולכן מבקשים "יתגדל ויתקדש שמיא רבא", ועל אחת כמה וכמה ר' חיים שהרבה כ"כ הרבה כבוד שמים.

סיפר לי הג"ר משה ברמן שליט"א שאחיו הג"ר חנוך אירס בן ונכנסו לרבי חיים. הגיעו החתן והדודים וביניהם הג"ר חיים פרץ שליט"א ור' חיים היה באמצע ללמוד ירושלמי, אמרו לו יש כאן חתן, הרים את עיניו ואמר מזל טוב מזל טוב ומיד הוריד בחזרה את עיניו והמשיך ללמוד. הנכד הביא יין ואמר לו שוב יש כאן חתן והביאו לחיים, ר' חיים הרים את עיניו ואמר יש כאן חתן? מזל טוב מזל טוב, ומיד הוריד בחזרה את עיניו והמשיך ללמוד, וכשסיים ללמוד הוא ראה אותם יושבים, שאל אותם מה עושים פה האחיינים שלו משי ברמן, אמרו לו שהגיעו עם החתן, אמר ר' חיים: אָ יֵשׁ חֲתָן? מזל טוב מזל טוב, והוא קיבל אותם ושתו לחיים...

כשהוא למד לא שמע ולא ראה הוא היה כל כולו בסוגיא.

[סיפר הגר"ש קלופט שליט"א שפעם הוא נכנס לר' חיים ושאל אותו על איזה דבר שהתפרסם בשמו אם זה נכון שכך הוא אמר, אמר לו ר' חיים היכן שמעת שאמרתי כך, אמר לו קראתי בעתון, אמר לו ר' חיים אתה מאמין לעיתונים. פעם אחרת הוא שוב נכנס לר' חיים ושאל אותו על סגולה שהתפרסמה על שמו מה טיבה של סגולה זו, אמר לו ר' חיים היכן שמעת על הסגולה הזאת, אמר לו קראתי במודעות, אמר לו ר' חיים מה? יש לך זמן לקרוא מודעות? [...]

אחותו הרבנית ברזם (חמותו של מרה"י הגרצ"י אדלשטיין שליט"א) שאלה אותו כמה פעמים הוא סיים ש"ס והוא אמר לה שבגיל חמש עשרה הוא ניסה לסיים את הש"ס בשנה ולא הצליח, ובגיל שש עשרה הוא ניסה שוב ולא הצליח, ובגיל שבע עשרה הוא ניסה שוב ואז זה היה פעם ראשונה שהוא הצליח ומאז כל שנה הוא

יודעין אותו, דכתיב ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו' בכתף ישאן, ואיהו אתייה בעגלתא.

והמהרש"א בעירובין (דף יח, ב) שואל מהגמ' שם שכל בית שאין דברי תורה נשמעין בו בלילה אש אוכלתו שנאמר ולא אמר איה אלו' עושי, הנותן זמירות בלילה. ורואים שדברי תורה נקראו זמירות, ומפני מה נענש דוד על כך, ועל עצם העונש שנענש דוד גם צריך להבין מה המידה נגד מידה בזה.

וביאר הרב אלישיב זצוק"ל (בהערות במסכת סוטה) שבאמת דברי תורה נקראו זמירות, הם מביאים תענוג וסיפוק ושמחה לאדם, אבל כשניגשים ללמוד אסור שזה יהיה כגישה לזמירות, הגישה לתורה צריכה להיות באימה ביראה וכו', וכשלומים בזה צורה זה נהיה זמירות - נהנים מזה מתענגים בזה, התורה זה זמירות אבל זה צריך להיות אחרי שלומדים בצורה הראויה, א"א לקרוא את זה מראש זמירות, וזה היה התביעה על דוד.

ונענש בפרץ עוזיה במידה נגד מידה, שהרי אמרו חז"ל הארון נושא את נושאיו, ולכאורה מה משנה אם נושאים את הארון בכתף או בעגלה הרי בפועל הארון הוא זה שנושא את עצמו, אלא הביאור הוא שאה"נ שכשאחד נושא את הארון למעשה הוא נושא על ידו, אבל אסור שכך יגשו לארון, כשבאים לישא את הארון צריך לבוא עם הרגשה של "עבודת הקודש" - ביראה, וכשעושים כך הארון נושא את נושאיו, אבל כשאחד מגיע בלי יראה, הוא בא לתפוס 'טרעמפ' על הארון הוא מת במקום.

ר' חיים זכה ללמוד כמו שצריך, ברצינות, בשקיעות, הוא היה שקוע רק בתורה ולא עניין אותו שום דבר חוץ מתורה, וכך הוא זכה שהתורה תהיה אצלו בבחינה של זמירות, נהנה מהתורה ומתענג עליה, וכך היתה לו כזאת שמחת חיים ומנוחת הנפש, ולא סתם נקרא שמו "חיים"...

והנה יש אנשים שחושבים שדקדוק ההלכה מביא את האדם ללחץ, צריך כל הזמן לדאוג שהכל יהיה ע"פ ההלכה בדקדוק, זה מלחיץ, אבל ראינו אצל ר' חיים בדיוק הפוך, הוא היה מלא שמחה, רגוע ושלו, ובהלכה הוא היה המדקדק הכי גדול, יש הרבה שעושים סיומים, אצל ר' חיים זה היה דבר שבשגרה, כל שבוע - שבועיים הוא היה מסיים משהו וכל פעם הוא שתה יין, כי צריך לשמוח עם הסיום.

ליד לדרמן גר הג"ר אהרן גודמן שליט"א הוא סיפר שר' חיים היה מגיע לפני ותיקין וקורא תהלים מתוך הקלף, כל יום כמה פרקים לפי הספק, ופעם אחת היו פרקים קצרים והוא סיים קצת יותר מוקדם ולקח גמרא והתחיל ללמוד עד ששמע שהתחילו 'מזמור שיר', ואז הוא קם וניגש עם הגמרא לארון הושיט את היד כדי להכניס את הגמרא לארון, ואז התחילו 'קדיש', ר' חיים נשאר בתנוחה זו - עם יד מושטת לארון כל הקדיש, כי אסור לעשות שום דבר באמצע קדיש.

אחד מהנכדים סיפר שפעם הוא ביקש מר' חיים ללמוד אתו ש"ס, ר' חיים שאל אותו אם הוא כבר למד פעם ש"ס, אמר לו שלא, אמר לו ר' חיים וש"ס משניות סיימת כבר, אמר לו שלא, אמר לו ר' חיים ומשנה ברורה סיימת כבר פעם, אמר לו שלא, אמר לו ר' חיים נתחיל מהתחלה, נלמד משנ"ב, כי דבר ראשון צריך ללמוד משנ"ב - לדעת את המעשה אשר יעשון.

[הגיע פעם בחור למרן רה"י זיע"א ואמר שהוא יכול לסיים את המסכת שלומדים בישיבה אבל זה יהיה על חשבון שני דברים - א. חצי שעה משנ"ב שהוא לומד כל יום, ב. שנים מקרא ואחד תרגום שזה לוקח לו הרבה זמן, אמר לו הרה"י לסיים את המסכת צריך, אבל לפני זה צריך להיות יהודי, ללמוד חצי שעה משנ"ב כל יום, ולקיים מה שכתוב בו - לקרוא שנים מקרא ואחד תרגום].

[היה פעם אחד בן שבעים שלא סיים ש"ס וכדי שיהיה לו ש"ס לפני

מותו הוא רצה לקחת שישים אברכים שכל אחד ילמד בשבילו מסכת והוא ישלם להם, וכך יהיה לו יששכר - זבולון בש"ס שלם, סיפרו את זה לר' חיים, שאל ר' חיים מה אתו בעצמו, הוא בעצמו סיים כבר ש"ס, אמרו לו שהוא לא סיים ולכן הוא רוצה לשכור אברכים, אמר ר' חיים נעבעך נעבעך, מסכן, אם הוא עוד לא סיים ש"ס הוא מסכן, הוא מסכן].

ניצול הזמן ועונה

והנה הרבה בחורים שואלים מה כולם מדברים על ההתמדה של ר' חיים, מה רוצים ממני, זה לא לדרגות של.

והתשובה היא שבודאי לא דורשים מאף אחד להיות כמו ר' חיים, אבל ללמוד ממנו להעריך את הזמן, לראות כמה כל רגע של ביטול תורה היתה חשובה בעיניו, ולא שאנחנו צריכים להזהר על כל רגע של ביטול תורה, זה לא לדרגות שלנו, ר' חיים מביא בארחות יושר בשם הגר"א שאדם צריך גם מיעוט שיחה, והוא כותב שם שיותר מעשר דקות זה כבר ביטול תורה, אבל יכול להיות שגם זה לא לדרגות שלנו ויותר לפטפט קצת יותר, אבל יש בחורים שיוצאים בלילה מביהמ"ד אחרי סדר שלישי ומפטטים - חצי שעה, שעה, ולפעמים גם יותר, פשוט מאבדים את הזמן על שטויות, וזה כבר ודאי מגיע מזלזול בערך של הזמן, לא מייקרים את הזמן, מבזבזים אותו על שטויות והבלים ללא שום תכלית, וכמובן שאחר כך גם אין לו כח לקום לתפילה...

סיפר לי הגר"א דיקמן שליט"א שיש אברך בוגר הישיבה שיושב ולומד כל היום, פעם אחת הוא שאל את האברך איך אתה עומד בזה, מתי אתה ישן, הרי יש לך כבר ילדים ומסתמא לא תמיד הם לא מפריעים לישון, אמר לו האברך הילדים שלי ישנים בלילה - וזה בזכות ישיבת ארחות תורה ששם למדו שמי שמקפיד בימי בחרותו בישיבה לישון בזמן, לא לבזבז את הלילות, יש לו סייעתא דשמיא וגם אחרי החתונה הוא יוכל לישון כדי שיוכל ללמוד ביום.

וכולנו יודעים שבדרך כלל זה לא ככה, בדרך כלל אי אפשר לישון תמיד כשיש כבר ילדים, ולפעמים יש ילדים שהם מאוד מסודרים, הם לא בוכים ביחד, רק כשאחד מסיים לבכות השני מתחיל... אבל מי שמקפיד על שעות השינה בישיבה יש לו סייעתא דשמיא לשמור עליהם גם אחרי החתונה.

היה יהודי בשם הרה"ג ר' מרדכי אריאל זצ"ל הוא נהיה בן עליה גדול ולמד בחברון, הוא היה לומד בהתמדה גדולה, כשנפטר שאלו את הסטייפלר מה לומר בהספדים על אדם כזה כי הוא היה קרוב אליו, והסטייפלר ענה שיאמרו שהוא למד כ"כ בהתמדה בגלל שהוא מאוד פיחד מעוון ביטול תורה, הנקודה שהסטייפלר רצה שיזכירו בהספד היה שהוא פחד מביטול תורה.

ר' חיים היה אדם אבל התנהג כמלאך, כל רגע היה מנוצל, אבל כל אחד צריך להשקיע בזה לפי הכוחות שלו. ר' חיים קיים את המיעוט שינה בדרגה גבוהה מאוד, הג"ר ראובן פיין שהיה גר לידו סיפר שכמעט לא היה האור כבוי בלילה, כל הזמן היה שמה אור. ואמר אז שלא יתכן שמהתמדה כזו, לא יצא אחד מגדולי ישראל.

בכולל חזון איש היה ר' חיים יושב ליד הכניסה ואני ישבתי בצד השני, וכשר' חיים היה הולך לקחת ספר מארונות הספרים שהתפרס על כל הקירות הוא עבר לידי, והייתי קם מלוא קומתי לפניו, עד שפעם אחת הוא אמר לי אם אתה רוצה שאני אפסיק לעבור כאן תמשיך לקום, והוסיף שאמנם על הידור אני לא יכול לומר לך מה לעשות כי יש אומרים שלא מועיל מחילה, אבל על מלוא קומתו ודאי מועיל מחילה, [ושאלתי אותו למה באמת לא קמים בפני כל התלמידי חכמים שהיו בכולל חזון"א, הרי היו שם גאוני עולם - הגר"נ קרליץ, הגר"י שפירא, הגר"ג נדל, ועוד זצ"ל, והוא ענה לי אני באמת לא יודע על מה סומכים, ואולי חושבים שהם מוחלים אבל מי אומר שזה נכון].

ומאידך הגי'ר שבח רוזנבלט שליט"א רבה של ב"ב, סיפר בהספד בביהכ"נ של בוגרי הישיבה על הענוה של ר' חיים, שפעם הגיע אחד ושאל את ר' חיים מה לעשות כשהחזן מסיים ה' אלוהים אמת כשהוא עדיין באמצע ק"ש, אמר לו ר' חיים גם אני חשבתי על זה ואני משתדל לא להאריך מדי ויש לי סייעתא דשמיא שתמיד אני מסיים לפני החזן.

אותו ר' חיים עם הענוה שלו - שלא מבין שפשוט מחכים לו בסוף קריאתו יודע לומר שעל הידור י"א שלא מועיל מחילה גם כשהו נוגע לעצמו.

לקראת ימי בין הזמנים - כיבוד או"א ותפילה

עומדים כעת לקראת ימי בין הזמנים ויש כמה דברים שצריך לזכור - תורה - צריך לזכור שגם בביה"ז "מותר" ללמוד, מי שחושב שאסור שידע שמותר לך מותר לך מותר לך, וכבר כתבו גדולי הדור שלפנינו שצריך ללמוד לכה"פ ארבע שעות ביום, ואמר מרן הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל שהחכם עיניו בראשו וראוי לקבוע אותם בבוקר, שזה יהיה הדבר הראשון שעושים ביום, כי כשדוחים את זה לצהריים אח"כ יש אונס ודוחים ללילה ואז מאוד עייפים ודוחים למחר וכו', עד שזה נדחה לתחילת הזמן...

אבל גם צריך לזכור שזה לא יהיה על חשבון העזרה בבית כשצריך, לא לתת לאמא להתמוטט, היא עובדת מספיק קשה, לעזור כמה שצריך לפי הענין, לא לחשוב שזה לא מתאים לי וזה לא בשבילי, אדרבה זה הכבוד שלך לעזור בבית, בחור לא מגיע הביתה בשביל לזכות את ההורים והמשפחה בכיבוד תלמידי חכמים... ומי שחושב כך גם לא יכול לצמוח לתלמיד חכם.

וזה גם דבר שצריך ללמוד מ' חיים - שידוע כמה שהוא היה נזהר בכיבוד אב ואם, וזה כבר התחיל אצל החזו"א שמסופר עליו שפעם הוא הלך ברחוב והלכו אותו עוד אנשים הוא הרי היה גדול הדור, ואמרו לו שאמו דואגת עליו למה שעייה עדיין לא הגיע היום, מיד הוא התחיל לרוץ באמצע הרחוב - גדול הדור רץ - כדי שאמא שלו לא תדאג, ויש לנו ללמוד מזה בקי"ו בן בנו של ק"ו לא להדאיג את ההורים בידיים, לא לנסוע לכל מיני מקומות בלי לעדכן אותם או שידאגו ח"ו עד שיחזרו וכיו"ב.

ובספר של הגי'ר יוסף רפפורט על הלי' כאו"א מביא שפי"א החזו"א בחן בחיידר ואח"כ שאל אם אחד הילדים רוצה לשאול משהו, ואחד הצביע ושאל איך נעשים "חזון איש" וכאשר המלמד היסה את התלמיד שזה חוסר דרך ארץ, בקשו החזו"א להניח לו כי לא שמע בבירור את השאלה וכשחזר ושאלו **אמר החזו"א להקפיד מאד על כבוד אב ואם.**

היה פעם אברך שאשתו היתה מעוברת ולא סיפרו את זה להורים, ואח"כ המצב הסתבך והיו צריכים את אמא שלה והסתפקו אם לספר לה, גם מצד אי נעימות למה לא סיפרו לה קודם לכן, למה רק כשצר לכם באתם אלי, וגם מצד שהאמא לא היתה בריאה לחלוטין וחששו שזה יכול להזיק לה, שלחו אותי ל' חיים, והוא אמר לי בכה כאב, זה ממש כאב לו, למה לא סיפרו להורים, עד שיש כבר כזה בשורה טובה, זה הזדמנות להחזיר טיפה של הכרת הטוב להורים למה לא גילו לה, והוא אמר אפי"ה לספר לאמא כי תפילות של הורים על הילדים שלהם פועלות יותר מתפילות רגילות, יש השפעה מיוחדת לתפילה של אמא, וכך כתב הספורנו (בראשית לב, א) שכתוב שם שלבן בירך את בנותיו - האמהות הקדושות, וצריך להבין בשביל מה זה כתוב, את מי מענין מה עשה לבן הרשע, וכתוב הספורנו שזה בא להורות שברכת האב אשר היא על בניו בכל נפשו בלי ספק ראוי שתחול יותר - תפילה של הורים על הילדים שלהם פועלת יותר, ואפי"ה שהוא היה רשע גמור.

וגם צריך לזכור להתפלל בזמן, במנין ישיבתי, ידוע הסיפור ששאלו את ר' חיים איך לבדוק בחור שרוצים לקחת אותו לחתן, הרי על

כולם אומרים דברים טובים ומי יודע מה האמת, אמר ר' חיים תבדקו מתי מתחיל שחרית ותראו רבע שעה לפני שהתפילה מתחילה, מי שמגיע רבע שעה לפני התפילה הוא לכתחילה, ואם הוא מגיע עשר דקות לפני התפילה זה כבר דיעבד, וחמש דקות זה כבר דיעבד שבדיעבד, ואם הוא מגיע רק כשהתפילה מתחילה, אל תקחו אותו. (ממורינו הגר"א דיקמן בשם הגר"א נשרי בעהמ"ס 'מאיר עיני חכמים' - ששמע מפי בעל המעשה).

וב"ה עושים עכשיו סדרי חזרות בישיה"ק תדעו לכם שמרה"י הגר"א גרבוז שליט"א אמר לי בהתרגשות והתפעלות עצומה שרואים את החיזוק בישיה"ק. הבחורים לקחו את זה ברצינות ולומדים בשקידה.

ויה"ר שנוכה להרבות כבוד שמים ומהישיבה הזאת יתגדל ויתקדש שמה רבא.

מתוך השיחה בישיבה"ק בסעוד"ג פרשת שמיי - פרה תשפ"ב.

הנהגת הטבע תלויה בכח הקדושה

בהפטרה של פרשת תזריע, (השבוע לא קוראים אותה, כי זה פרשת החודש), כתוב על גחזי עם נעמן, בואו ונלמד את הפרשה הזו: עומד לו נעמן, והוא מצורע. אתם צריכים להבין, בזמנים ההם, שר צבא, מצביא מהולל, זה היה ברום המעלה!!! ובבת אחת, הוא צנח מאיגרא רמא לבירא עמיקתא. מחלה, חשוכת מרפא, מדבקת. הוא נשאר בודד...

אומרת שם הנערה (שנשבתה ע"י ארם) יש לנו נביא. המלך שולח בשם הנביא, בא אלי, אני מרפא אותך!!! הבטחה!!! בא אלי ואני מרפא אותך!!! [אגב מישוהו ביקש פעם מהגר"ח - הבטחה. אמר לו רבי חיים, מי שיכול - לא מבטיח. ומי שמבטיח - לא יכול...]

עכ"פ, הנביא מבטיח לו, והנערה אומרת - שיש לו כח!!! הוא בא בסוסיו וברכבו. אומר לו אלישע הנביא ע"י מלאך, לך ותטבול בנהר הירדן שבע פעמים, ותהיה בריא.

ויקצוף נעמן... ויקצוף... הוא עוד כועס... שכחת שאתה מצורע?!!... הוא כועס ואומר הנה אמרתי אלי יצא יצוא ועמד וקרא בשם ה', והניף ידיו לאלוקיו... ויפן וילך בחמה. עד שאמרו לו עבדיו, דבר גדול דבר הנביא אליך?!! מה אכפת לך?!!... תנסה! ניסה, וזה הצליח. הרי, השאלה נשאלת: מה היה איכפת לו לנסות?... איך הוא אמר?!!... הלא טוב אמנה ופרפר נהרות דמשק מכל מימי ישראל, הלא ארחץ בהם?!!... מה איכפת לו לנסות... איפה הוא נשבר?!!... אלא שנעמן הבין, שלנביא יש כח רוחני. הוא יכול להתפלל... יש לו כח מיסטי!!! (כך קוראים לזה ברחוב) משהו עליון ונשגב... רוחני. זה הנביא.

אבל לדבר כמו דוקטור - - - אצלנו יש גם יותר גדולים מזה... אם הוא היה עושה כמו שחשבתי... וכמבואר שם בפסוקים אמרתי יצוא יצא אלי, והניף ידיו לאלוקים... עוד צריך לעשות שמה עם הידיים באויר... הוא היה מתפלל להקב"ה - זה אני מבין. אך הוא בא לספר לי במה לרחוץ?!! איך להתנהג בדרך הטבע?!!... בטבע אנחנו יותר גדולים! קצף נעמן.

ועל זה הנביא לא ויתר... להראות, שעם ישראל שולט בטבע! להראות שכח של קדושה הוא המנהיג של הטבע. ואם אני אגיד למים האלו להיקרע - הם יקרעו!!!

ועד שנעמן לא ראה את זה, בדווקא הוא לא אמר לו... אנחנו לא פועלים רק בתפילות - - - אנחנו **שולטים** על הטבע! ומה שנגיד - הטבע יתכופף אלינו, ואם אנחנו נגיד לטבול **פה** - - - אז אמנה פרפר נהרות דמשק... שום דבר לא יעזור, וזה כן יעזור! ואז נעמן נשבר. אז הוא ראה וקלט שהם אפס. הם כלום! והכל רק בידי הנביא. המהלך הזה, ראינו מאיש האלוקים מרן שר התורה רבי חיים קניבסקי, **ראינו** איך שהוא שולט בטבע.

אומרים שפעם אחד מגדולי הרפואה אמר, "גם אם היה לי יצר הרע להיות אפיקורס, רבי חיים לא נותן לי..." רואים שיש בורא עולם, רואים שרבי חיים שולט בטבע! מה שהוא היה אומר - כך היה!!! כל זמן שהוא היה ראינו איך שהשכינה בקרבם של צדיקים, ראו הרי מראות אלוהים! ראו איך שהטבע מתחשב בו, ומה שהוא אומר - הטבע מיד מתכופף.

וזו הגמ' הידועה בחולין (דף ז, א) על רבי פינחס בן יאיר, בא וראה כמה הוא יותר גדול ממש רבינו ושישים רבוא בני". להם נקרא חיים רק פעם אחת, ולרבי פינחס בן יאיר - שלש פעמים!

וידוע שהאלישיך הקדוש מסביר בזה, אצל משה רבינו - זה היה עוד קודם מתן תורה, אך אחרי מתן תורה, עם הכח של תורה - אפשר לעשות את הכל! ואם מצליחים להגיע לזה, זה דבר מצויין.

וכ"כ באור החיים, - עה"פ וישב חיים לאיתנו, לתנאו הראשון - תנאי התנה הקב"ה עם מעשה בראשית. דברים מפורסמים, זהו כוחה של תורה. ועיי"ש שפי" עפ"י דברי חז"ל בויכוח שבין מרע"ה והים. וכשמעמידים את העוצמה הזו של כל התורה כולה, עוצמת קדושת התורה, עוצמה שראינו - כל זמן שהוא היה חי - ...

סיפר לי הרב רביבו, שהוא בא להספיד בנתניה, יחד עם הגאון ר' אליעזר שטיינמן (שנמצא בישיבתו). לאחמ"כ נגש אליהם יהודי חילוני לחלוטין (!) ואמר להם, לאחר שרבי חיים נפטר, זו לי משהו בראש... והחלטתי שאני מתחיל לשמור שבת.

הוא אומר הקדושה והטהרה שהוא הביא לעולם בעצם המציאות שלו! וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא אליך ויראו ממך. ראו איך שחילונים הנוהגים כגויים גמורים באים אליו בהכנעה ובכפיפת ראש, רואים שהתורה מושלת בבריא. יודעים שמה שהוא אומר - מתקיים.

את הכבוד שמים הזה - הפסדנו. את הכבוד שמים של ויראו רחוקים ויבואו, כל הבריא כולה ראתה כי לה' המלוכה ומושל בגויים, הוא הכל! וכבוד התורה היום, איבד חלק גדול מהכח שלו. זכורני, בתקופה שהיו ילדים אוטיסטים שדיברו, הרה"י לא אחז מזה ואמר שרוב הדברים זה שטויות. אך היה אחד שהרה"י אחז שניכרין עליו דברי אמת. והוא אמר לו שהקב"ה תמיד השאיר משהו שיכלו לראות דרכו אמונה בחוש. בתחילה היתה נבואה, ובדורות המאוחרים יותר היו גלגולים שנכנסו באנשים, עד שגם זה נפסק. והביאו אותנו גם כן להראות עוד קצת אמונה בחוש. אך תכף גם אנחנו כבר לא נדבר, ויהיה חושך ועלטה, יצטרכו להחזיק באמונה ושום דבר לא יעזור.

כאשר רבי חיים היה חי - עוד ראו אמונה בחוש! היום - צריכים להתחזק לבד ולא יעזור שום דבר!

פסח בא, אמונה, אמונה, אמונה!!! זה חג האמונה! כל מה שהיה, כ"כ הרבה סיפורים יש, ובכל תחום ותחום, אין לנו שיוור רק התורה הזאת. לחיות אמונה, לחיות בורא עולם, הדברים האלו חייבים להיות היום בעבודה שלנו!!! כבר אין לנו מסייעים, כל המסייעים נגמרו, החושך והעלטה תכסה ארץ, כי הנה החשך יכסה

ארץ, וערפל לאמים (ישעיה ס, ב), והזכות של רבי חיים תעזור לנו שבאמת נוכל לזכות!

אין שום ספק שזה גופא שכ"כ הרבה בני תורה מתעוררים וגומרים ש"ס לזכרו, ובפרט הישיבה שזכתה באמת ליהנות מאורו, הדברים האלו מרבים כבוד שמים, ובודאי שהוא ימליץ טוב על הישיבה, שהיא תמשיך הלאה לגדול ולפרוח, ויתרבה כבוד שמים על ידה!

וכעת יש בשורה טובה לבחורים שרוצים להתחתן: היו פה כמה בחורים (קצת מבוגרים) שהיה קשה להם בשידוכים. הם באו לרבי חיים, ור' חיים אמר להם, תלמדו קידושין! הם היו שלשה, ושנים התארוסו מיד! אז כדאי לחתנים ללמוד קידושין טוב ובעיון, יהיו לנו בעז"ה הרבה אירוסין בקיץ הזה! זו סגולה גדולה.

(וקידושין זו גם א' המסכתות שמתחברים אליהם מאד גם בלי הרבה מאמץ. שם החכמה היא **באמת** לעבוד **ובאמת** לעמול! יש דברים שבלי עבודה אתה בכלל לא מגיע לזה...)

ונסיים: הקפידא על גיחזי היתה, נעמן יוצא מן הנביא, הוא רואה שאין עוד מלבדו, הוא רואה שכל הטבע נמס... אין לו שום דבר... מה הוא מול הנביא... אפס! פתאום בא אליו גיחזי ואומר לו תשמע, יש לך דבר שאין אותו לנביא. זה דבר חשוב מאד... קוראים לזה "כסף"... תביא לי. בבת אחת... הוא הוריד את כל כל הרושם הכביר... פתאום הוא שווה משהו... יש לו כסף ולנביא אין... אצל רבי חיים ראינו שהוא היה בז לגבירים. לא היה מעניין אותו כסף. כמה שאנשים דברו איתו - - - זה לא עניין אותו.

היה פעם גביר שאמר לו שאם יבוא להיות סנדק אצלו בחו"ל יתן לו שני מליון דולר, א"ל ר' חיים למה אתה צריך לבזבז כסף, תביא אותו לארץ ואני יהיה סנדק אצלך בחינם.

כמה כסף שיש לגביר, אצל ר' חיים זה לא משחק אצלו... לא מדבר אליו, מי צריך את הכסף שלך... הוא בז לזה. יש רק דף גמרא!

את זה גיחזי רצה להוריד... הוא רצה לתת ערך וכבוד לכסף. כשאנחנו היינו רבני הישיבה אצל הגר"ח, בקשנו ברכה לגבירים שיתרמו למוסדות. אמר הגר"ח "שהם יזכו ללמוד!" אז אמרו לו הגבירים רוצים גם ברכה לפרנסה, שיהיה להם גם הרבה לתת... אמר רבי חיים - זה מיותר. הברכה אחת היא, שהם יוכלו ללמוד! כסף לא מעניין, רק דבר אחד מעניין - - - דף גמרא!

ועם זה אנחנו יוצאים כעת, ל"בין הזמנים" של אמונה, של דף גמרא וסייעתא דשמיא של לגמור את המסכת, ולחזור עליה, ולשנן אותה... כעת כבר אוחזים ב"ושננתם". לחזור שוב ושוב, שיהיו מחודדין בפיך, והזכות של רבי חיים תסייע. אין שום ספק שרבי חיים יכיר טובה!!!

אנחנו יודעים תמיד, שהנסיך הסלבודקאי רבי אייזיק שר, היה קורא לבין הזמנים "כי גרשוני מהסתפח בנחלת ה'..."! אז הננו להודיע כי "צו הגירוש" מסתיים ביום ראשון ל' ניסן, בשעה חמש תפילת מנחה, ואחרי זה תמידין כסדרן בעמל התורה ובהתמדה. ונתקדש בקידושין! אמן.

מתוך השיחה בסיום הזמן בישיבה"ק וסיום ש"ס לע"נ מרן שר התורה זצוק"ל וסיום מסכת כתובות וספר ח"ח יום ו' פרשת תזריע תשפ"ב.

לע"נ
האשה הצדקנית
מרת **מרים לאה** ב"ר **יצחק יוסף** ע"ה
נלב"ע י"ג ניסן תשס"ד
תנצב"ה

לזכות ולהצלחת
החתן המופלג הרב **אשר עוזרי** שיחי
תלמיד המשגיח שליט"א
לרגל נישואיו בשעתו"מ
יה"ר שיזכה לבנות בית נאמן בישראל
על אדני התורה והיראה

ניתן לשמוע את השיחה ביום שלישי בערב ולאחמ"כ בשידור חוזר וכן הספדים על מרן זצוק"ל בקו השיחות שמספרו 074-740-3629

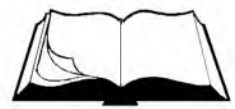
ע"מ שנוכל להמשיך בהפצת תורתו של מורינו המשגיח שליט"א, אנו זקוקים לעזרת הציבור

לתרומות והנצחות: 054-843-6282

לקבלת הגיליון במ"ל: 4166058@gmail.com

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 466

פסח שחל בשבת, ביעור מעשרות

ניסן תשפ"ב

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

צליית זרוע וביצה

◀ צריך לצלות הזרוע והביצה לפני שבת, ואם שכח אין שום אפשרות לצלותם בשבת, וישים זרוע או חתיכת בשר אחרת מבושלת.

הכנת חרוסת

◀ חרוסת, אם טחן מבעוד יום ולא נתן את היין, יעשה בשינוי שיתן את היין בכלי ואח"כ ישים את החרוסת, ויערבב את החרוסת באצבעו ולא בכף, או יאחז הכלי וינענע. וכל זה מותר רק אם עושה בלילה רכה (ע"י שו"ע סי' שכ"א, רמ"א סעיף ט"ז).

הכנת מי מלח

◀ יכין את מי המלח קודם שבת ולא יעשה בשבת כמבואר בשו"ע (סי' שכ"א ס"ב), ואם לא עשה קודם שבת ואין לו חומץ לטבול בהן יש לעשות מי מלח מעט (משנ"ב סי' תע"ג ס"ק כ"א).

אורח עכו"ם בליל הסדר

◀ בכל יום טוב אסור להזמין עכו"ם או חילוני לאכול אצלו ביו"ט, שמא יבוא לבשל בשבילו, אבל כשחל בשבת מותר, שאין כאן חשש.

◀ בעל הבית יזהר לכתחילה שאורחו הגוי לא יגע בשום בקבוק יין שעל השולחן, כדי שלא יאסר משום יין נסך, כל שכן שיזהר שלא ימזוג מהבקבוק. וכן המארח לא ימזוג יין לתוך הכוס שלו מהבקבוק שמזוג יין לאורח, כי אם יש שיירי יין בתוך כוסו של האורח, הוא מתחבר ומצטרף ליין שבבקבוק על ידי קטפרס כמבואר בשו"ע (הל' יין נסך, קנ"ב א'), והיין שבבקבוק נאסר.

◀ בנוגע למצות – יזהר המארח שלא יתן לאורחו הגוי שיריים מצמת המצוה, מאחר שיש בזה משום ביזוי מצווה, וכן בכל שיורי מצווה אחרים שיש על השולחן (ע"י משנ"ב סי' קס"ז ס"ק צ"ז וב"שולחן שלמה" שם).

◀ וע"י בי"כ החיים" (שם ס"ק ק"מ) שהביא מעשה נורא מזקנו, בעל שו"ת "רב פעלים" שאמר לאחר שהאכיל מצה לשכנו עכו"ם שאפשר שיזקנו השנה נזק גדול, ורק בנס הצליח לברוח מפניו, ע"י שם.

הזמנת שכן שיבוא במעלית

◀ **שאלה:** יהודי הגר בקומה שישית, ורוצה להזמין לליל הסדר שחל בשבת שכן חילוני הגר בקומה ה-13, ובוודאי ירד לביתו עם המעלית, האם מותר להזמין לליל הסדר?

תשובה: אם ידוע שיבוא במעלית אין להזמין (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

שלום זכר בליל הסדר

◀ **שאלה:** האם נוהגים לעשות שלום זכר בליל הסדר שחל בשבת?

תשובה: כמדומה שאין עושים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

קריאת מגילה

◀ קוראים מגילת "שיר השירים" ביום ראשון של פסח מכיון שהוא שבת, ובחול קוראים ביו"ט אחרון.

הבדלה

◀ במוצאי יו"ט ראשון, כיון שהוא גם מוצאי שבת אומרים "ויתן לך..." ומבדילין כרגיל בנר ובשמים וזמירות של מוצש"ק.

עירוב תבשילין בערב שביעי של פסח

◀ מכיון דשביעי של פסח חל ביום ששי, צריך לעשות עירוב תבשילין לפני החג, בכדי להתיר להכין ביו"ט את צרכי השבת.

סעודת יו"ט בערב שבת

◀ יש להיזהר להתחיל סעודת יו"ט קודם שעה עשירית מכיון שהוא ערב שבת. וכמו כן אלו שאוכלים סעודה שלישית מפני חביבות מצות אכילת מצה שזמנה הולך לו, וכמנהג הגר"א, יזהרו להתחיל קודם שעה עשירית.

תוספת שבת על יו"ט

◀ ביו"ט שחל בערב שבת יש להקדים כמו בכל שבת ולעשות תוספת שבת על קדושת יו"ט, ונשאר בזה ב' קדושות, גם של יו"ט וגם שבת ("חזון איש" צ"ל ודלא כט"ז סי' תרס"ה שסבר שע"י קבלת שבת נפקעת קדושת יו"ט, ע"י "ארחות רבנו" ח"ב עמ' ק"י).

בגדי יו"ט בשבת

◀ הרבה נוהגים ללבוש בגדי יו"ט עד לאחר שבת, כדי שלא יהא זלוזל בכבוד שבת.

פסח שחל בשבת

שבת הגדול

◀ במוצש"ק במעריב אומרים "ויהי נועם..." (משנ"ב סי' רצ"ה ס"ק ג'), פמ"ג, וכן נהגו אצל "חזון איש", "ארחות רבינו" ח"א עמ' קכ"ח, קונטרס "אגירתא חזא" מהגר"ש דבליצקי (צ"ל). וי"א שאין לאמרו ("לוח א"י", כיון שערב פסח אסור במלאכה משום קרבן פסח, אין כאן ששת ימי מעשה).

הדלקת נרות

◀ כשחל יום ראשון של פסח בשבת מדליקין נרות לפני שקיעת החמה (ולא ככל יו"ט שיש נוהגים להדליק לאחר שחזורים מביהכ"נ), ומברכים "להדליק נר של שבת ושל יו"ט" (משנ"ב סי' רס"ג ס"ק כ"ד).

קבלת שבת

◀ בקבלת שבת נוהגים שלא לומר "לכו נרננה" ומתחילים מ"מזמור שיר ליום השבת", וכן אין אומרים פרק "במה מדליקין" (רמ"א סי' ר"ע סעיף ב').

"ויכולו" ומעין שבע

◀ בערבית לאחר תפילת שמו"ע אומרים "ויכולו" בקול רם ואח"כ הלל, אבל אין אומרים ברכה מעין שבע (שו"ע סי' תפ"ז ס"א) מכיון שלא נתקן אלא משום מזיקין, ובפסח הוא ליל שימורים (משנ"ב שם). ש"י שטעה והתחיל ברכה מעין ז', אם רק אמר "ברוך אתה", אם כבר המשיך ואמר השם יאמר "למדני חוקיך", ואם אמר אלו קינוי ימשיך ויאמר "מלך העולם וכו'", לקרוא את ההלל, ואם כבר התחיל הברכה ואמר "אלוקינו ואלוקי אבותינו", ימשיך כל ברכה מעין ז' ויחתום בסוף כרגיל, ויסמוך על הפוסקים שסברו שכן יברך ("דעת תורה" סי' תפ"ז, וע"י שו"ת "רב פעלים" או"ח ח"ב סי' ל"ב ו"הל' שבת בשבת" ח"א עמ' שכ"ג).

"שלום עליכם" וברכת הבנים

◀ יש נוהגים לומר "שלום עליכם" ו"אשת חיל" כמו בכל ליל שבת (ע"י "מטה אפרים" סי' תקפ"ג), וכן מברכים את ברכת הבנים כמו בכל ליל שבת ("דרכי יוסף צבי" עמ' קל"ז).

קידוש

◀ בקידוש אומר "ויכולו" ומזכיר בתוך הברכה גם של שבת.

◀ גם הנוהגים בכל ליל שבת לעמוד בשעת אמירת "ויכולו", בליל הסדר יושבים ("אליהו רבה", וכע"ז מבואר במשנ"ב סי' תע"ג סק"ד לענין ברכת קידוש והבדלה, ובס"י ת"פ סק"א לענין אמירת הלל).

◀ אם שכח לומר "ויכולו" בכל שבת צריך לאמרו על הכוס באמצע הסעודה (משנ"ב סי' רע"א ס"ק מ"ה) אבל בזה שאסור להוסיף על הכוסות יאמר "ויכולו" בכוס השניה, או על הכוס באמצע הסעודה, שמותר להוסיף על הכוסות. אבל לא יאמרו על הכוס באמצע ההגדה.

◀ בעת אמירת הקידוש, אם הזכיר של שבת בלבד או של יו"ט בלבד צריך לחזור ולקדש (שו"ע סי' תפ"ז סעיף ב'). אם הזכיר את שבת ויו"ט באמצע הברכה וסיים בשבת בלבד ("מקדש השבת"), אין לחזור על הברכה (משנ"ב ס"ק ז'). הזכיר שבת ויו"ט באמצע הברכה וסיים ביו"ט בלבד, י"א שלא יחזור ("שו"ע הרב" סעיף ג'), וי"א שצריך לחזור על הברכה ("מטה אפרים" סי' תקפ"ב סעיף כ'), וי"באור הלכה" סי' תפ"ז סוד"ה מקדש נשאר בצ"ע, וספק ברכות להקל (הגר"שז"י אויערבך צ"ל).

הגדה לאור הנר

◀ מותר לקרוא את ההגדה מספר לאור הנר אף שהוא ביחיד ולא חיישינו שמא יטה שאין עם הארץ שלא תהא שגורה בפיו קצת (שו"ע סי' ער"ה סעיף ט'), ואפילו הוא עם הארץ שלא למד כלל יש להקל שלא יבטל מצות הגדה שהוא דאורייתא (משנ"ב ס"ק י"ז), וכן לגבי הפיוטים שלאחר ההגדה אף הם שגורים בפיו הכל ומותר לקרוא לאור הנר ("חוט שני" סי' פ"ד ס"ק ז'). והיינו "אחד מי יודע" ו"חד גדיא" השגורים בפיו כל, אבל "ויהי בחצי הלילה" ו"ואמרם זבח פסח" אינם שגורים בפיו כל, ולכן אלו שיש להם שעון שבת לחשמל יש לכוון שלא יכבה לפני סוף ההגדה. ולפי משי"כ במשנ"ב (סי' ער"ה ס"ק ד') בנרות שלנו מותר לקרוא משום דלא שייך בהם שמא יטה, ע"י שם.

בישול קטניות בשביעי של פסח

אלו שמקפידים לא לאכול קטניות או שרויה בפסח, יש נדון אם מותר לבשל בשביעי של פסח לצורך שבת, דשמה עירוב התבשילין מתיר רק דברים שמותר לאכול ביו"ט, ורוב הפוסקים מתירים לבשל קטניות או שרויה גם ביו"ט זה, כיון שהרבה אוכלים, נמצא שראויה לאחרים ("חזון איש" סי' מ"ט ס"ק ט"ז) ומה"ט מותר לבשל קטניות לצורך "שלום זכר" וכד'. ויש להזהר שלא לטעום ממאכלים אלו קודם צאת החג.

חמץ וקטניות בשבת אסרו חג

לפי רוב הפוסקים מותר לבני ארץ ישראל לאכול חמץ בשבת רק אין לנו אפשרות לכך, ולכן נוהגים להמשיך לאכול מצות ומאכלי פסח עד מוצאי שבת, ואם גוי יביא מאכלי חמץ משלו באמצע השבת מותר ליהודי לאכול.

אלו שמקפידים כל הפסח לא לאכול קטניות או מצה שרויה יכולים לאכלם בשבת זו, מכיון שאין זה חג הפסח אלא שבת רגילה. ובכל זאת אלו שמקפידים על כך לא יבשלו מאכלים אלו בכלי פסח שלהם, כיון שיש מקפידים גם על הבלעיות, ולא יוכלו לבשל באותם כלים אוכל לצורך שביעי של פסח, לכן יש ליחד להם כלים מיוחדים.

קידוש ליל שבת (אסרו חג)

בן חו"ל שעושה קידוש ביו"ט שני שחל בשבת ויכל להוציא בן א"י בקידוש, ויכוון לצאת רק בחלק של שבת ("ברכי יוסף" או"ח סי' תע"ג סוף אות א' בשם ספר "לקט הקמח", "שבט הלוי" ח"ג סי' ס"ג, ספר "יו"ט שני כהלכתו" פ"ח ס"ק כ"ט בשם ה"אגרות משה" והגר"ש אלישיב זצ"ל, ובספר "שלמי תודה" ה"ל יו"ט סי' י"ח בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל). (וכע"ז מי שמברך "על המחיה" ויעל הגפן" יכול להוציא מי שמחויב רק ב"על המחיה").

ואין לומר שכן חו"ל יקדש בשקט על הכוס שביד בעה"ב, שהרי שתיית בעה"ב לא תעזור לו, וא"כ זה מהני רק אם יש מספיק לשתות רוב רביעית לכל אחד מהם (ע"י שו"ת "רב פעלים" ח"ב תשי"א, וב"שו"ת רע"א" מה"ת תשי"ז, וב"שערי תשובה" סי' רצ"ו ס"ק ג').

בן חו"ל בקריאה של א"י

בשחרית בשבת בן חו"ל יכול לעלות לתורה לקריאת פרשת שמייני אף דלדידה יו"ט אחרון של פסח הוא ("לוח א"י").

"אב הרממים" באסרו חג

בשבת שהוא אסרו חג אין אומרים "אב הרממים" ("לוח א"י" אע"פ שבשאר ימי ספירת העומר אומרים אפילו בשבת מברכין ובימים שאחרי ר"ח סיון), אבל בחו"ל שהוא יו"ט אומרים "אב הרממים" מפני שמזכירים בו נשמות.

הבדלה במוצאי שבת (מוצאי יו"ט שני)

במוצש"ק יכול בן חו"ל לצאת יד"ח הבדלה על ידי בן א"י, ואפילו אם לא כיוון הבן א"י להוציא יד"ח הבדלה המוטלת עליו מחמת יו"ט שני (הגר"ש איועריב זצ"ל, ובעל "קהילות יעקב" זצ"ל).

קריאת שמייני שמונה פעמים

כשחל שמייני של פסח בשבת, קוראים פרשת שמייני שמונה פעמים בחו"ל:

א. מנחה שבת הגדול. ב. יום שני. ג. יום חמישי. ד. מנחה בשבת יו"ט ראשון. ה. מנחה בשבת שמייני של פסח. ו. יום שני. ז. יום חמישי. ח. שבת פ' שמייני. (בשנה מעוברת פ' אחרי מות שמונה פעמים).

יום טוב שני

בן חו"ל להזמין בן א"י ביו"ט שני

שאלה: האם מותר לבן חו"ל להזמין בן א"י לבשל עבור בן א"י, וכן האם מותר לבן חו"ל להזמין אורח בן א"י ביו"ט שני, או שאסור משום גזירה שמא ירבה בעבילו?

תשובה: נחלקו הפוסקים האם מותר לבן חו"ל לבשל עבור בן א"י (ע"י "שערי תשובה" סי' תרצ"ו) ויותר מסתבר שמותר דהעיקר שהמבשל לצורך היום ולא דווקא לצורך קדושת היום, וראיה מזה שיש גזירת הכתוב "לכס" ולא לעכו"ם משמע שבלי גזירת הכתוב היה מותר לבשל לעכו"ם אע"פ שאסור אין קדושת היום.

ומ"מ גם לפוסקים שאסור לבשל לבן א"י בודאי מותר להזמין אורח בן א"י, כי רק דבר ששייך ביו"ט ראשון שהוא דאורייתא אמרו חז"ל שלא להזמין גוי שמא ירבה בעבילו, ומשום לא פלוג אסור גם ביו"ט שני, אבל להזמין יהודי בן א"י ביו"ט ראשון אין מה לגזור שמא ירבה בעבילו, ולכן לא גזרו על יו"ט שני שהוא דרבנן (הגרא"ל שטינמן זצ"ל).

חיוב ביעור מעשרות

בשנה הרביעית והשביעית יש מצות ביעור מעשרות.

זמן הביעור י"א שהוא בערב יו"ט ראשון של פסח, וי"א שזמנו בערב יו"ט אחרון של פסח, ולכן מי שלא ביער בערב פסח או הגיע לידו פירות באמצע חוה"מ, יבער בערב שביעי של פסח (תלוי בגרסאות במשנה מעשר שני פ"ה מ"ו, ובגרסא דידן ורש"י סנהדרין י"א; ותוספות ר"ה ד' שהביעור יו"ט ראשון ולדעת הרמב"ם ושו"ע יו"ט סי' של"א סעיף קמ"ד שביעור בערב יו"ט אחרון, וע"ע "חזון איש" דמאי סי' ב' ס"ק ב' וס"ק ז').

מהו הביעור? שלא ישאר ברשותו ממה שהפריש תרומה, תרומת מעשר, מעשר ראשון, מעשר שני, או מעשר עני, וכן להפריש המתנות מכל הטבל שנמצא ברשותו.

התרומה ותרומת מעשר שבידו חייב לשרוף, בין מה שכבר הופרש מקודם ובין מה שמפריש עכשיו.

וכל זה בודאי טבל, וכמש"כ הרמב"ם (מעשר שני פ"א ה"ל ח' י"א) אבל בדמאי או כל דבר שיש לו הכשר טוב רק הוא מחמיר לחזור ולהפריש תרומה א"צ לבער.

במעשר ראשון ומעשר שני ינהג בנתינת המתנות כהלכתו, והמעשר שני ונטע רבעי שבידו יחלל על המטבעות שבידו כמו שנוהג בכל השנה.

כל המטבעות שיש עליהם קדושה שנמצאים בידו יש לאבד ע"י זריקה לים או בדרך אחרת כגון שבירה או שחיקת צורת המטבע. אף שרגיל להשאיר אצלו פרוטה חמורה ודאית כדי לאפשר אח"כ לחלל עליה גם מעשר שני שאינה שווה פרוטה, אסור בזמן הביעור להשאיר כל פרוטה, בשום מטבע. חייב לבער הכל.

מי שאין לו תרומות ומעשרות בבית, א"צ להשתדל שיהיו לו פירות טבל כדי שיוכל לקיים מצות ביעור ("חזון איש" דמאי סי' ב' ס"ק ז').

גם נשים חייבות בביעור מעשרות ("חזון איש" שם, וע"י "מנחת חינוך" מצ' תר"ז ס"ק י" שהניח בצ"ע אם נשים חייבות).

ביעור מעשרות נוהג בזמן הזה (רמב"ם ושו"ע סי' של"א סעיף קל"ט).

וידוי מעשר אין נוהגים בזה"ז (ע"י רמב"ם שם שגם בזה"ז יש וידוי מעשרות, והראב"ד שם משיג שזה דוקא לפני הבית, וכ"כ ה"חינוך" מצ' תר"ז, וע"י שו"ע סי' של"א סעיף ק"מ שהביא דיני וידוי, וע"ע "שערי צדק" לבעל "החכמת אדם" פ' י"א ה"ל כ"ג שבזה"ז מפרשין בטומאה אינו יכול להתוודות "לא ביערתי ממנו בטמא", וע"י "חזון איש" סי' ב' ס"ק ו' דיש לסמוך על דעת הראב"ד ו"חינוך" שאין וידוי בזה"ז).

כדי לזכור מצות וידוי וחביב הדבר יש קוראים פרשת וידוי מעשרות ביו"ט שביעי של פסח בתורה שבכתב (פרשת כי תבוא) מן החומש דרך לימוד או במשניות (מעשר שני פ"ה מ"ו). ובירושלים יש נוהגים עפ"י ה"אדרת" זצ"ל לקרוא הפרשה ביום שביעי של פסח בשעת מנחה בספר התורה בלא ברכה.

עבר ולא ביער אין הפירות נאסרים, ועובר בכל יום שאינו מבערם ("חזון איש" סי' ב' ס"ק ז'), אבל חייב לבערם כשזכר.

יש לעורר שגם בחוץ לארץ מי שיש לו מטבעות שעליהם הוא מחלל מעשר שני מפירות הבאים מארץ ישראל, צריך לבער עכשיו את אותם המטבעות.

מותר לקנות לאחר הפסח מצרכים שהיו חייבים בביעור ולא קוים בהם ביעור שהרי לא נאסרו באכילה, וכנ"ל אלא שיש לעשרם מיד, ולאבד מיד את דמי מעשר שני ("חזון איש" שם, וע"י "מנחת חינוך" שם שהסתפקו שאולי כשעבר זמן הביעור אין כבר מצוה לבער). זה מצוי בכל מיני שימורים, וכן שמן סויה שמופק כאן מגרעיני סויה, שמנהג בד"ץ ירושלים שלא מעשרים דלפי המנהג שמחמירים בזה (מהרש"ם יו"ד סי' קצ"ב, וכן מובא מה"חזון איש") וזה מקורב בכל מיני חלות ועוגיות וכדומה, ועוד הרבה מוצרים, א"כ מיד כשקונים יש לחלל ולאבד מיד.

אמנם כל זה אם יודעים שהוא משנה שחייבים בה במעשר שני, אבל מוצרים שיתכן שהם משנה שלישית או שישית הוי ספק ספיקא ואין חייבים לבער.

חיוב ביעור מעשרות על יין המעורבב עם שמרים

שאלה: יין שעדיין מעורבב עם שמרים, האם חייב להפרידם כדי לעשות גמר מלאכה ולהפריש תרומה לפני זמן ביעור שהוא ערב פסח של שנה רביעית או שביעית?

תשובה: איתא ברמב"ם (הל' מעשר שני פרק י"א ה"ל י"א) פירות שלא הגיעו לעונת המעשרות בשעת הביעור אין מעכבים אותו להתוודות ואינו חייב לבערם. והטעם שעדיין לא מקרי קודש, והפסוק כתב (דברים כ"ו, י"ג): "בַּעֲרִיתְךָ תִּקְדָּשׁ מִן הַבֵּית" ("ידרך אמונה" שם ס"ק נ"א), ואפילו אח"כ כשיגמור מלאכתו אין חייב לבערם כיון שבשעת הביעור לא היה חייב דא"כ ה"ל לסיים אין חייב לבערם עד שיגמור מלאכתם ("ידרך אמונה" שם ס"ק נ"ב).

והנה גמר מלאכה של יין הוא משיניחו בחביות וישלה הזגין והחרצנין מעל פי החביות, אבל כשהוא בתוך החבית כל זמן שלא שלה החרצנים והזגים מעליהם, שותה עראי (רמב"ם הל' מעשר שני פרק ג' ה"ל י"ד, "ידרך אמונה" שם ס"ק ק"ל).

ולפ"ז כיון שהוא עדיין מעורבב עם החרצנים ועדיין לא נעשה גמר מלאכה, ואין עליו חיוב תרומה, אין שום חיוב ביעור עליו כלל, ואפילו לאחר פסח כשיגמור עשיית היין לא חייב לבער.

פרוטה חמורה חדשה

לאחר פסח קשה מאוד למצוא מיד פרוטה חמורה, כיון שכבר ביערו הכל, ולכן מי שעשה יין ביתו ויש לו עדיין ענבים מעורבבים עם היין, ולא הגיע גמר מלאכה רק לאחר הפסח כשמפריד היין מן הענבים, אם הענבים הם משנה רביעית או חמישית, חיובם הוא מעשר שני, ויכול לעשות מזה פרוטה חמורה שהוא ודאי חיוב.

שו"ת הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה
במשנת מורן רבינו הגרי"ש אלישיב זצוק"ל

סיפור יציאת מצרים

חיוב הנשים

האם אם מצווה לספר לבנה מדין "והגדת לבנך".

תשובה "והגדת לבנך" זהו חלק ממצוות הסיפור, שכל אחד ואחד חייב בעצמו. ולמרות שהוא מצווה עשה שהזמן גרמא, חייבת במצווה זו בחיוב שאר מצוות הלילה (שור"ע תעב, יד), משום שאף הן היו באותו הנס.

חיוב האב גדול מחיוב האם

בן להורים גרושים. האב טוען שעליו מוטל חיוב "והגדת לבנך" יותר מהאם.

בוודאי יש צדק בטענת האב, שזו מצוותו. ומה שאשה מצווה לספר לבנה, מכל מקום בוודאי עיקר החיוב הוא על האב. ולכן כשהאפשרות היא שהאב יספר או האם, האב עדיף, אך בתנאי שלא יגרם בכך ח"ו לצער ופגיעה.

בית בנו או בית בתו

אב שיש לו אפשרות לנסוע לליל הסדר לבית בנו או לבית בתו.

תשובה יעדיף את בית בנו ויספר לבנו, כפשטות לשון הפסוק "למען תספר באזני בנך ובן בנתך" (שמות י, ב). ואומנם אינו פטור מלספר לבת, אך עיקר חיובו כלפי הבן. וכשאנו יכול לקיים שניהם, יעדיף את הבן, אם הדבר מסתדר בקלות ולא יגרם ח"ו לצער או קנאה בין הבנים והבנות.

כשבנו אינו מחויב ביו"ט שני

שאלה אב השומר יו"ט שני מתארח אצל בנו המתגורר בארץ. האם עדיף שיחגוג את ליל הסדר השני בקרב חבריו השומרים אף הם יו"ט שני, או בבית הבן.

תשובה ישתדל לעשות הסדר בבית הבן ולספר לו כיציאת מצרים. ולמרות שאצל הבן אינו יום טוב, בכל זאת חיוב האב לספר לבן, וככל כן קטן שאינו חייב בעצמו בדיני הסדר, אך אביו חייב לספר לו בניסים.

סיפור לבן חכם וגדול

האם יש גבול לגיל הבן, כגון בן בגיל ארבעים. האם חייב במצוות "והגדת" כלפיו.

אין הבדל בגיל. "ואפילו כולנו חכמים, כולנו נבונים, כולנו יודעים את התורה כולה, מצווה עלינו לספר" (מתוך ההגדה של פסח).

מי קודם – בן או נכד

שאלה כשיש שני פלגים בן ונכד, מי מהם קודם לשאול "מה נשתנה".

תשובה חיוב הבן – קודם. "למען תספר באזני בנך ובן בנתך" (שמות י, ב). כאשר בנו גדול וחכם, ואילו נכדו קטן, האם יהא הדין שונה.

יש קדימה לספר לנכד שאינו בקי כל כך בפרטי סיפורי הנסים.

סגולת ליל הסדר: לדלג על ההרים ולקפץ על הגבעות בעבודת ה'

קופץ. תלמוד לומר מה יקר חסדך אלוקים, שמבואר בו כי עשיית צדקה בשלמות היא יקר המציאות, ולא באה בקפיצה ובקלות. אכן, בדרך כלל לא ראויות הן 'קפיצות' בעבודת ה', והדרך הראויה היא העבודה העקבית: כל יום להתקדם מעט, מעלה מעלה. אך הלילה הזה שונה. ניתן ממש לקפץ בו למעלות רמות.

הקב"ה מקבץ

פמליה של מעלה

בווהר הקדוש (כא מ, ב) מובא דברים עצומים ונשגבים על סיפור ההגדה בלילה זה. בהגדות רבות הוא מצוטט בתחילת מגיד ומומלץ מאד לקוראו בפני בני הבית, ואפילו רק שורות בודדות ממנו, קודם תחילת ההגדה. וזה לשונו: "בשעה שאדם מספר כיציאת מצרים ושמה בסיפור ההוא, מקבץ הקב"ה את כל פמליה של מעלה, ואומר להם: לכו שמעו, סיפור השבח שמספרים בני, ושמוחים בגאולתי... ואז באים כולם ומתחברים עם ישראל ומודים לקב"ה על כל הנסים והגבורות. ומודים על העם שיש לו, השמחים בשמחת הגאולה של אדונם... ונותנים בסיפור ההוא, כח וגבורה למעלה כמלך שמתווסף לו כח וגבורה בעת שמשבחים גבורתו ומודים לו".

יש לעורר את בני הבית ולשאול מי מאתנו לא חפץ לתת 'כח' לשכינה הקדושה, ומי מאתנו יכול בכלל לתת כח למי שלו הכח והממשלה. בדברי הוזהר הללו מבואר כי בסיפור והמחשת הגאולה אנו "נותנים כח וגבורה למעלה, כמלך שמתווסף לו כח וגבורה".

ודאי כי קריאת הדברים הללו נותנת מבט שונה לגמרי על כל עבודת הלילה הקדוש, ויש אף בכוחה לגבור על העייפות ושאר המשטמים העומדים לקלקל את אוירת הלילה המרומם.

"בחיפזון יצאת מארץ מצרים"

(דברים יז, ג)

הוציאנו הקב"ה ממצרים בדילוג על כל התננות, בבחינת מודלג על ההרים, מקפץ על הגבעות (שיר השירים ב, ח) בלא שהמתין לראות אם אנו מוכנים וראויים מספיק לשלמות הגאולה.

ואכן היינו בדיטא תחתונה עד כי תמחו המלאכים לפני הקב"ה מדוע לאחר שהוציאנו הוא קורע לנו את הים, והרי הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה (שמות רבה כא, ז).

ובכל זאת בבאה העת הוציאנו ה' בחיפזון בלא עצירות בדרך להעלותנו עוד ועוד בדרך לאותה רוממות נשגבה, הישר ממ"ט שערי טומאה, אל גילוי שכינה וזכייה לנסים רמים ונשגבים.

לעתים אדם בא לליל הסדר ומרגיש שאינו מחובר מספיק לדברי השל"ה הקדוש (פסחים א, כט) "שונה הוא הלילה הזה מכל הלילות, בקדושה מיוחדת השורה עליו. קדושת לילה זה, וכל הדינים הנוהגים בו, היא קדושה רבה עד מאד" - אולי אף יותר מקדושת שבת - "כי אז בחר בנו ה' יתברך, מכל העמים, וקדשנו במצוותיו".

השל"ה אכן הצליח לחוש בכך, אך שמא אתה בעוונותיך לא הכנת עצמך כיאות לקדושה נעלית זו, ואפילו כעסת כבר כמה פעמים, ואתה עייף ויגע מכל הטרדות הרבות של ערב החג. מה יהיה איתך בלילה הזה, ואיזו דרגה תשיג בלילה קדוש ונישא שבו. דע לך כי בלילה הזה כל מי שרק רוצה, הקב"ה מרומם אותו ומעלה אותו לגבהי מרומים, גם אם לא באת בהכנה ראויה מספיק. הקב"ה ידלג אתך על ההרים, יקפץ איתך על הגבעות, וירומם אותך למעלה למעלה עד שתחוש בקדושת הלילה. רק נדרש ממך לרצות להתרומם, ולא להיות כאותם ארבע חמישיות מעם ישראל, שלא רצו לצאת ואכן נשארו לכסוף במצרים (רש"י שמות יג, יד).

חז"ל (סוכה מט, ב) "יכול כל הבא לקפון,

”ויעשה כל דבר בשמחה עצומה”

היסוד ושורש העבודה (י.ט) מתאר את גודל מעלת לילה זה ומסיים ”והעיקר שבכל דבר יכוון שעושה זאת לנחת רוח ליוצרו ובוראו. ויעשה כל דבר בשמחה עצומה, ורחמנא ליבא בעי”.

בקריאת מילים אלה עולה תחושה כי אמנם בעל היסוד ושורש העבודה אכן התרגש והוריד דמעות רבות בכל מהלך עבודתו, וכפי שנראה בספרו, שאף בימי החול הרגילים כותב לשונות רבים מעין אלו ”ויעשה עד שיוריד דמעות מעיניו. ויודה ויחלל ליוצרו ובוראו על שזיכהו לזה” וכן על זה הדרך.

אך אם ננסה תחושה קטנה בלב פנימה שאנו בקטנותנו לצערנו לא שייכים למעלות רמות אלה, נבאר בס”ד מהי הדרך בה ניתן לזכות לזה.

ראשית כל, כיהודים מאמינים, בטוחים אנו, כי הדרך לזכות בכל דבר ועניין, אף בכל מעלה רוחנית ותחושה עילאית, בא מכח התפילה. ודאי שבקשה על כך, שנוכח לחוש ברוממות לילה קדוש זה ולשמוח בו, תועיל עד מאוד.

את חומרותיו הגדולות והנהגותיו הקפדניות בחג הפסח של הגאון רבי מאיר סולובייצ'יק זצ”ל – בן מרן הגר”י מבריסק – הכירו רבים, אך לא רבים ידעו את שסיפורה אלמנתו כי בכל שנה כשבוע קודם הפסח היה מסתגר בחדרו ובוכה ממש בדמעות לפני הקב”ה שיזכהו לקיים את כל מצוות החג, בהידור ובדקדוק, בחשק ובשמחה. הוא ידע שלמרות כל הכנותיו ודקדוקיו, לא יצליח להשיג מאומה ללא תפילה.

הזהר, כאמור, גילה לנו כמה הקב”ה שמח ומשתבח בנו בשעה שאנו מספרים את ההגדה בליל הסדר. השל”ה הקדוש אמר שבליילה זה ישנה קדושה רבה עד מאוד. היסוד ושורש העבודה מוסיף ואומר שכל דבר ועניין בלילה זה פועל תיקונים עצומים בעולמות העליונים.

אם רק היו נפקחות עינינו והיינו זוכים לחזות במראות אלוקים כיצד יושב הקב”ה בשיבה של מעלה כאשר כל הפמליה של מעלה סביבו והוא שמח ומתפאר ואומר להם: בואו תראו את בני חביבי ראובן, זלמן, שלוימי ואת יוסף המוספרים כעת בגאולת מצרים, הרי מיד היו פורחים העיפות והכעס לטובת שמחה של מצוה ורוממות הלילה.

עלינו לסמוך על הזהר הקדוש, האומר לנו שהקב”ה יושב ומשתבח בנו ואומר: בואו ותראו איך בני שמוחים ומספרים בגאולתי ובוה מתווסף כח וגבורה למעלה, להשפיע עלינו טובה וברכה. והרי לנו עצה נוספת היאך להגיע לתחושות ומעלות גבוהות בלילה זה. להאמין באמונה פשוטה לדברי רבותינו.

”מצה זו” – שלך

היצר הרע משתדל תמיד להקטין את מעשינו, שלא נעריכם כיאות ולא נתפעל מהם כמו שצריך. מי אתה ומה חייך, אם פמליה

של מעלה יסתכלו עליך, יראו שעשית עבירה כזו, ונכשלת גם שם, ובתוך כל ההכנות לליל הסדר והטרחת סביב המצות הרי נכשלת בכעס וכיו”ב, ודאי שלא עליך נאמרו הדברים.

אך כבכל דבר, עלינו להילחם עמו ולדעת שבזוודאי עליך ובמיוחד עליך מדבר הזהר הקדוש, ובך הקב”ה משתבח, ושמח בסיפור ההגדה שלך. וכפי שאומרים בתשובה לבן החכם ”בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים” ומפרש רש”י בעבור זה – המצוה ומרור הללו, שמונחים כעת על שולחני עשה ה' לי בעצמי והוציאני ממצרים. הוא לא גאלנו ממצרים בשביל המצוה והמרור של השל”ה הקדוש, אלא בשביל המצוה והמרור הללו, המונחים כעת על השולחן שלי.

הרשע הוציא עצמו מן הכלל, באמרו ”מה העבודה הזאת לכם – לכם ולא לי”. אם עולה חלילה תחושה שלא עליך נאמרו דברי הרוממות על הלילה הקדוש הזה, הרי הוא מוציא עצמו בזה מן הכלל, וחלילה אם היה במצרים, לא היה נגאל.

בשולחן ערוך (תע.ג.) נפסק שבאמרו ”מצה זו שאנו אוכלים” יגביה את המצוה ויציג בפני המסובים, כדי לחבב את המצוה, משום שכאשר יידעו שעל המצוה הזו המונחת כעת כאן על שלחן הסדר נאמרו הדברים ובשבילה – בכדי שנאכל את המצוה הזו – נגאלו ישראל, חיבה יתירה תהיה כלפי המצוה וכלפי כל מצוות הלילה הקדוש.

ומוסיף שיש להגביה דווקא את פרוסת המצוה שנשארה בשולחן, שהיא כלחם עוני, ללמדנו שאף מי שהוא עני בדעת, יש להגביה ולרוממו מעלה בעבודת לילה זה.

וכן את המרור, לא אוכלים רק בכדי לזכור שמיררו המצרים את חיי אבותינו אלא כסמל על המרורים הרבים, שאנו סובלים מהם בחי היום יום. רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו: פסח, מצה ומרור. ומבאר על שום מה הם באים (פסחים קטו. א.) ופירש הרשב”ם שלא יצא ידי חובה, כשלא פירש טעמן.

תמה הגר”י סלנטר (אור ישראל ח) שבכל התורה כולה לא דורשים טעמא דקרא בעצם קיום המצווה ואנו עושים משום שכן ציונו הבורא יתברך. ומדוע בליל הסדר, לא יוצאים ידי חובה בלא שמבארים את טעמו של רבן גמליאל, והמצוה איננה בשלמות. ועוד מקשה,

הכרונולוגי של הדברים, לא היינו צריכים להביא בסוף את המרור, סמל השעבוד, שהרי היה עוד קודם הפסח שמוסמל את היציאה, ולזכר שפסח הקדוש ברוך הוא על בתי אבותינו במצרים ואף קודם המצוה שבאה לזכר שלא הספיק בצקם להחמין ביציאתם.

ומייד כי מדברי רבן גמליאל אנו למדים לא רק על הגאולה שהיתה בעבר במצרים אלא על הגאולה של כל אחד ואחד מאיתנו מהצרות והשעבודים הטורדים אותו מדי יום, ועל הגאולה השלימה העתידית.

התפילה כשעת צרה

כי אמנם מי ששרוי בסבל וייסורים, קשה עליו התפילה. וכפי שמתארת הרבנית וולבה ע”ה בספרה ’ואמונתך בלילות’ כי בימי עבודתה במחנות הכפייה בשואה האיומה, שכחה את מילות התפילה. מרוב צער ויגון אפשר ל”ע לשכוח איך להתפלל, ואין דעה מיושבת בכלל לתפילה.

אך עם ישראל, למרות קושי השעבוד הנורא במצרים, התחזקו והתפללו. ולכן דווקא התפילה הזו, שבאה מתוך הצער, התקבלה במרומים. וממילא נגאלו דווקא מחמת המרור, כיון שבשמים מעדיפים ”אחת בצער, ממואה שלא בצער” (אבות דרבי נתן ג.ו.). וכוונת הפסוק ”ותעל שוועתם אל האלוקים, מן העבודה” (שמות כ.ב.) שעלתה והתקבלה שוועתם, דווקא מחמת שבאה מתוך העבודה. ולמרות שהיו שקועים ב”ט שיערי טומאה, בכל זאת התפילות הללו הן שהכריעו את הכף, והביאו לגאולה השלימה.

רבן גמליאל בא ללמדנו בזה על מצבנו, שאף אם אדם חש, שיש לו קושי בשמירת התורה והמצוות, עליו לדעת שחביבה עד מאוד לפני הקב”ה, התגברותו במצבו השפל. וכוונת המשנה ”אחת בצער” כמובן הן לצער רוחני והן לצער גשמי.

אף אם סביבך אף אחד לא מקיים מצוות, כגון שנקלעת למקום שמזלזלים בנטילת ידיים ואתה מקפיד קודם הסעודה ליטול ידיים כראוי, וייתכן אף שמזלזלים בך מחמת כן, עליך לדעת כי המעשה הזה חביב לפני הקב”ה יותר מאלף נטילות ידיים במקום שמקפידים על כך. צריך לשמוח על זה כמוצא שלל רב ולדעת שכל מעשה שכזה, ודאי שכל תפילה במצב שכזה, מוערכת ונחשבת עד מאוד בעיני הקב”ה.

ואנו מדברים על המצוה שהיא המסובב – הגאולה, ואומרים שהיא באה דווקא מחמת המרירות והקושי, כלומר שהמרור הוא הסיבה, ”והגם שבמעשה הסיבה קודמת למסובב. אכן בסיפור הדבר, הוא להיפך. בתחילה מספרים המסובב, ואח”כ סיבתה”.

מיושב בזה שהמרור בא בסוף, מאחר ואין מטרתו לבכות על המרירות שסבלו אבותינו אלא הוא בא ללמדנו על המרירות שלנו בתלאות העוברות עלינו, שדווקא מכוחו תבוא גאולתנו במהרה בימינו אמן.

מוקד ההלכה שע”י בית ההוראה 0722-133-466

Beithorah.co.il

**ניתן למכור חמץ אצל הרב שליט”א
בירושלים ובפ”ת בשעות הקבועות
לפרטים – שולחו 4**

לתרומה להנצחה בגיליון ולקמחא דפסחא באמצעות ”בית הוראה הכללי וירושלים שע”י מכון ציוני להלכה

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא”ל:
Beithorah@gmail.com

הלכות ומנהגים לערב פסח שחל בערב שבת

ממורינו הגאון רבי ישראל זיכרמן שליט"א רב אחוזת ברכפלד

ניתן לקבל החוברת במילואה במייל halacha15@gmail.com

ערב פסח - שחרית

א. משכימים לתפילת שחרית בערב פסח, כדי שיגמור סעודתו קודם ד' שעות¹.

ב. בתפילת שחרית אין אומרים 'מזמור לתודה', ולא תחנון, ולא 'א-ל ארך אפים' (בהוצאת ס"ת - כשחל ער"פ ביום שני), ולא 'למנצח'².

תענית בכורות

ג. הבכורים וכן מי שכנו הקטן בכור, מתענים בערב פסח³. וגם כשחל ערב פסח בערב שבת, מתענים ביום שישי י"ד בניסן אע"פ שהוא ערב שבת, אף שבשאר ימות השנה אין להתענות ביום שישי כדי שלא יכנס לשבת כשהוא מעונה⁴.

ד. ותענית זו שאינה אלא ממנהגא⁵, נהגו הבכורים להקל ולאכול בסעודת מצוה או בסעודת סיום מסכת, ואף אם הם עצמם לא סיימו את המסכת, מצטרפים למסיים ואח"כ עושים סעודה⁶.

הגעלת כלים

ה. יש להזהר להגעיל את כלי החמץ, קודם שעה חמישית (סוף זמן שריפת חמץ) בערב פסח⁷.

ו. ואם לא הגעיל קודם זמן איסורו, יכול להגעיל עד כניסת החג, אבל בתנאי שיש במי ההגעלה כמות של פי שישים מנפח הכלי (שאו החמץ בטל במי ההגעלה), או בתנאי שהכלי אינו 'בן יומיו' (שלא היה בו חמץ חם או חריף ביממה האחרונה). אך בפסח עצמו, לא תועיל הגעלה גם בתנאים הנ"ל, שחמץ בפסח אוסר במשהו, ואינו בטל⁸.

¹ מהרי"ל, הו"ד במשנ"ב סי' תכט ס"ק יג.

² רמ"א סי' תכט סעי' ב. והטעם שאין אומרים מזמור לתודה, כתב המשנ"ב ס"ק יב: "שלחמי תודה היו חמץ, ואפי' בער"פ אסור להקריבה, שיבא לידי נותר". ובערה"ש שם סעי' ד, כתב שמטעם זה אין לומר גם "יהי רצון כאילו הקרבתי תודה" שאומרים אחרי משנת התודה, וכ"ה בלוח לארץ ישראל.

³ שו"ע סי' תע סעי' א. וכתב הטור, הו"ד במשנ"ב ס"ק א, שהוא זכר לנס שניצלו ממכת בכורות.

⁴ כמבואר במג"א סי' רמט ס"ק ז ומשנ"ב שם ס"ק יח, מ"מ כתב המשנ"ב סי' תע ס"ק ה, שתענית בכורות מתענים אף בער"ש. ובא"ר ס"ק ה, הביא ראיה לזה, שהירושלמי פסחים פ"ה ה"א, מסתפק על רבי שהתענה בער"פ, אי בכור הוי או איסתניס הוי, ואילו אין מתענים בער"פ שחל בע"ש, היה אפשר לפשוט לפי איך שנהג רבי בער"פ שחל בע"ש, שאילו מחמת בכורותו התענה בכל השנים בשנה זו לא היה מתענה. אלא על כרחך שגם בער"פ שחל בע"ש מתענים.

⁵ משנ"ב שם ס"ק ז.

⁶ משנ"ב שם ס"ק י. וכשאינן מזדמן לו סיום מסכת או סעודת מצווה והתענית קשה לו מחמת שחש בראשו או בעיניו, או שמחמת התענית לא יוכל לקיים מצוות הלילה: אכילת מצה, מרור וד' כוסות כתיקונן, מוטב שלא יתענה ויאכל מיני תרגימא – משנ"ב ס"ק ב. בספר מעדני שלמה הביא בשם מרן הגרש"ז אויערבאך שבשעת הדחק אפשר לסמוך על שמיעת הסיום דרך הטלפון.

⁷ שו"ע סי' תנב סעי' א, שאו החמץ הנפלט מהכלים בשעת ההגעלה, בטל במי ההגעלה, ואף אם יחזור הכלי ויבלע ממי ההגעלה, מה שפלט הרי זה נ"ט בר נ"ט של היתר, כיון שהוא עדיין זמן היתר חמץ, והוא בטל. משא"כ מתחילת השעה החמישית, כיון שנאסר עכ"פ מדרבנן תו לא מקירי נ"ט בר נ"ט דהיתירא.

⁸ רמ"א סי' תנב סעי' א.

סוף זמן אכילת חמץ - ביעור חמץ

ז. יש לסיים את אכילת החמץ לפני תחילת השעה החמישית של היום. ובני אשכנז נהגו שאין אוכלין קטניות מזמן איסור חמץ.⁹

ח. לאחר שסיים את אכילת החמץ, ידיח את פיו וישטוף את ידיו, ינקה היטב את שיניו. שיניים תותבות יש להכשיר (וראה במקורות וההערות איך דרך הכשרתם, וכיצד יש לנהוג בהתקני-פה השונים, כגשרים ופלטות וכדו')¹⁰.

ט. החל מהשעה החמישית ועד תחילת השעה השישית, באותה שעה מותר להנות מהחמץ, וכגון למוכרו לנכרי, או לתת לבעלי חיים לאכול מהם (ובלבד שישגיח שלא יצניעו ממנו)¹¹.

י. עד תחילת השעה השישית, חובה לבער את כל החמץ שברשותו, ולכתחילה ראוי לבער את החמץ בשריפה דוקא¹², וישרפנו עד שייעשה פחמים¹³.

יא. לאחר השעה השישית, אסור להנות מהחמץ, ואינו יכול למוכרו לנכרי, ואם לא ביערו קודם לכן, חייב לבערו מיד¹⁴.

יב. לאחר שריפת החמץ - וקודם שעה שישיית - יבטל כל החמץ שברשותו, ויאמר נוסח 'כל חמירא' הנדפס בסידורים, ואם אינו מבין את הנוסח, יאמרו בכל לשון שמבין. ולא יאמרו לפני שהחמץ נשרף, כי אז החמץ אינו

⁹ חק יעקב סי' תע"א ס"ק ב. ויש להזהר לפי"ז שלא לאכול פריכיות אורז ושאר מיני קטניות בער"פ מזמן איסור חמץ. ולדעת הפרמ"ג סי' תמד א"א ס"ק ב, מותר גם לדין אכילת קטניות בער"פ. ועי' חזו"א באגרותיו ח"א אגרת קפח שהזהיר מקטניות בשבת ער"פ.

¹⁰ כף החיים סי' תמד ס"ק לב. אלו שיש להם שיניים תותבות, פלטות כתרים וגשרים, ראוי שלא לאכול בהם מאכלי חמץ חם בתוך מעל"ע לסוף זמן אכילת חמץ, ולאילו שיש להם טבעות המורכבות ע"ג השיניים מצוי מאד שיש חמץ בעין שקשה מאד להסירו, וצריך בזה זהירות מיוחדת להרחיק ולנקר כל החמץ.

ועיין מעשה נורא שהביא הבן איש חי פ' צו אות ח, באחד שהיה נזהר הרבה בשמירת המצה בלישה ואפיה ובכל הלכות הפסח, והנה בליל פסח אחר שישן חלם שאמר לו אדם אחד אוי לו שאכל חמץ משהו וכו' ונתברר שהיה זה פירור קטן חמץ מאכילה שאכל בער"פ בבוקר, ובעת שהיה אוכל ולועס המצה בלילה נפרד אותו פירור מבין השיניים ונדבק במצה ואכלו עם המצה, וסיים שם: "על כן כמה וכמה צריך האדם לשום לבו בדבר זה להזהר בנקי שיניו היטב", יעו"ש בדבריו.

אופן הכשרת שיניים תותבות: לאחר נקיון יסודי, יערה עליהם מים רותחים מכלי ראשון, ואם יש חשש שיתקלקלו יכשירים בכלי שני, כ"ה בשבט הלוי ח"א סי' קמח וח"ד סי' עד. שהרי בדרך כלל אין במה שאוכל ושותה חום שהיסיב, ובזה מקילינן לעינן גוש שהוא במקום צורך. ועוד דרוב תשמישו ודאי אינו כן, ובהא סמכינן גם לרמ"א על רוב תשמישו, עי"ש.

ועיין בדרכי תשובה סי' פט ס"ק יא, שאין להחמיר בשיניים תותבות לענין אכילת בשר ומאכלי חלב. וכתב שם שכשהיה בוועין שאל לרופא מומחה גדול ואומן בעשיית השיניים מהו תוכן השיניים הללו, והשיב במסל"ת שנעשה ממין א' המובא מאמריקה שבטבעו אינו בולע שום בלוע, וכן יסדו הרופאים, עי"ש בדבריו. והוסיף, דהנני מזהיר לכל יר"ש וכו' ומכ"ש לפסח שראוי לעשות לו חדשים, וכן ידעתי מכמה אנשים יראי ה' שנוהרים בזה, ומ"מ למי שיש שיניים שיש בהם נקבים והרופא מדביק הנקבים במין דבק "סתומות", בזה לא ראיתי ולא שמעתי שיהיה שום אדם למנוע עצמו מאכילת בשר ואח"כ חלב, ובע"כ שסומכים על היתר זה שהדבק הוא דבר שאינן מקבל שום בלוע לתוכו, ע"כ עיקר דברי הדרכי תשובה שם.

¹¹ שו"ע סי' תמג סעי' א.

¹² רמ"א סי' תמה סעי' א. וטעם הדבר, כתב המשנ"ב ס"ק ג, משום שחוששין לדעת הפוסקים שפסקו כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה, עי"ש. ולכן אין לשפוך על החמץ חומרים פגומים כנפט וכד', קודם שישרפנו. והגר"ח ברלין בנשמת חיים כתב דישאיר לעצמו כוית כדי לקיים מצוות שריפה בכזית. וכ"ה במשנ"ב סי' תמה ס"ק י. וכמו"כ לא יתן לנכרי או לקטן שישורף החמץ דאין להם שליחות ולא קיים עשה דתשבתו, כמ"ש הגרע"א בהגהותיו סי' תמו.

¹³ משנ"ב סי' תמה ס"ק א.

¹⁴ שו"ע סי' תמג סעי' א. ומשנ"ב ס"ק ו.

שלו ואז לא יקיים מצות שריפת חמץ בחמץ שלו¹⁵. ויקפיד שלא לאחר אמירת 'כל חמירא' לאחר שעה חמישית¹⁶. ראי לומר לבניו ובנותיו הגדולים, שיאמרו גם הם 'כל חמירא' ויבטלו החמץ, כי מצוי שיש להם חמץ באיזה מקום שהוא.

אכילת מצה בערב פסח

יג. אסור לאכול מצה בערב פסח¹⁷.

יד. ממתני זמן האיסור: לדעת רוב הפוסקים אין איסור אכילת מצה בערב פסח אלא ביום, מעלות השחר ואילך¹⁸. ויש נוהגים שלא לאכול מצה מראש חודש ניסן¹⁹.

טו. דין קטנים: קטן או קטנה, שאינם מבינים מה שמספרים להם ביציאת מצרים, מותר להאכילם מצה בערב פסח כל היום, ואפילו בלילה קודם הקידוש, אבל אם יש בהם דעת להבין סיפור יציאת מצרים, אסור להאכילם מצה בערב פסח²⁰, אבל קודם לכן שרי להאכילם²¹.

¹⁵ שו"ע סי' תלד סעי' ב.

¹⁶ משנ"ב שם ס"ק יב.

¹⁷ ירושלמי ריש ערבי פסחים: "א"ר לוי האוכל מצה בער"פ כבא על ארוסתו בבית חמיו, והבא על ארוסתו לוקה". וכתב הרמב"ם (פ"ו מחז"מ ה"ב): "ומי שאכל מצה בער"פ מכים אותו מכת מרדות עד שתצא נפשו", וכתב במ"מ שם דמקורו של הרמב"ם מהירושלמי הנ"ל, ועי"ש בהג' הרמ"ך ובהר" מנחם בביאור דברי הרמב"ם. וכ"ה ברמ"א סי' תעא סעי' ב.

טעם האיסור: עיין ברמב"ם שם שכתב כדי שיהא היכר לאכילתו בלילה. ובבה"ג הל' פסח סי' רפב למד מהכתוב "בערב תאכלו מצות", בערב ולא ביום. ולדעת הפר"ח סי' תעא, דרשה זו אינה אלא אסמכתא בעלמא. אמנם החת"ס בתורת משה פ' בא למד מזה, שמצה אסורה באכילה בער"פ מהתורה, כלאו הבא מכלל עשה.

¹⁸ נחלקו הראשונים בזמן האיסור, דעת הר"ז והרא"ש והריטב"א בפסחים דף נ ע"א, שהאיסור אינו נוהג אלא משש שעות ואילך שהוא זמן איסור חמץ, ואילו הרמב"ן שם, ס"ל דמעלות השחר אסור באכילה. וכ"ה דעת הרמב"ם שם עפ"י ביאורו של המ"מ. והנה בטור סי' תעא, נקט כרש"י הרא"ש והר"ז, לאסור מזמן איסור חמץ ואילך. והמחבר בשו"ע לא הזכיר כלל איסור זה, אמנם הרמ"א סי' תעא סעי' ב, סתם לאיסור כל היום וכשי' הרמב"ם ומ"מ.

ודעת רוב הפוסקים, דבליל י"ד מותר לאכול מצה - שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רס; א"ר סי' תעא ס"ק ו; חיי אדם קכט יג; ועוד אחרונים. אמנם במג"א שם ס"ק ו התיר ביום י"ג, משמע דבליל י"ד אסור, יעו"ש דהאחרונים השיגו על דבריו, דמשמעות הראשונים דבלילה מותר, ורק ביום י"ד אסור.

ובמשנ"ב שם ס"ק יב, כתב דיש להחמיר שלא לאכול מצה ביום י"ד מעלות השחר, משמע שקודם לכן בליל י"ד שרי לאכול מצה. ובאגרות משה אור"ח ח"א סי' קנה, דחש למג"א הנ"ל, עיי"ש.

¹⁹ חק יעקב סי' תעא ס"ק ז, שהביא משכנה"ג שכ"ה מנהג קושטא, ומשנ"ב שם ס"ק יב. ויש שהחמירו ע"ע שלא לאכול מצה שלשים יום קודם הפסח. והגר"ש וואזנר הורה דמצות חמץ של כל השנה מותר לאכול. ואי שרי לאכול מצת חמץ בער"פ קודם שעה חמישית, עיין להלן סעי' טו. ועיין באג"מ אור"ח ח"א סי' קנה, שביאר טעמי המנהגים בזה.

²⁰ רמ"א סי' תעא סעי' ב. ומג"א שם ס"ק ז בשם התרומת הדשן סי' קכה, הו"ד במשנ"ב ס"ק יג. וטעם האיסור, לפי שנאמר "בעבור זה" בשעה שמצה ומרור מונחים לפניך, ואם הקטן מילא כריסו במצה אינו יכול לומר בעבור זה, שאינו חידוש לקטן. ואף שאסור להאכיל הקטנים במצה ער"פ, מ"מ אין אכילת מצה בער"פ חשובה כמאכלות אסורות מדרבנן, אלא שמבטל מצות עשה, ולכן קטנים שאינם מבינים בסיפור יציאת מצרים שרי להאכילם במצה ער"פ. ועי' בשו"ע הרב שם סעי' י, שכתב טעם נוסף, דכיון דאין האיסור מחמת עצמו, אלא הזמן קגרים, שרי להאכילו, וכמו שמותר להאכיל קטנים ביו"כ. נעי' תוס' גיטין ז ע"א: "אין דבר מגונה כל כך אכילה של היתרא בשעת האיסור".

²¹ ואף דיש נוהגים שלא לאכול מצה מר"ח (משנ"ב סי' תעא ס"ק יב), או אפילו שלשים יום קודם לפסח, מ"מ לקטנים אף שמבינים בסיפור יציאת מצרים לא אסור בער"פ - הל' חג בחג פרק יד סעי' ד.

טז. איזו מצה בכלל האיסור: לדעת רוב הראשונים אסרו לאכול בערב פסח רק מצה שיוצאים בה בלילה ידי חובה, ואילו מצה שאין יוצאים בה יד"ח בלילה מותר לאוכלה בערב פסח²². ולכן מצה עשירה - שנילושה במי פירות, מותר לאוכלה בערב פסח עד שעה עשירית²³. אבל אם המצה נילושה במי פירות לאחר שכבר נאפית כתקנה, אינה נקראת מצה עשירה ואסור לאוכלה בערב פסח²⁴. ומנהג דידן שאין אוכלים מצה עשירה בערב פסח מזמן איסור חמץ²⁵.

יז. מצה כפולה או נפוחה, אף שאסורה באכילה בפסח שמא החמיצה, מ"מ אסור לאוכלה בערב פסח דשמא לא החמיצה ומצה כשרה היא²⁶.

יח. מצת חמץ: מעיקר הדין מותר לאכול מצת חמץ בערב פסח קודם שעה חמישית, אך בזמנינו כיון שמצת חמץ שוה בטעם ובמראה למצת מכונה לפסח, לכן יש לאסור אכילת מצת חמץ בערב פסח כדי שתהא המצה חביבה ויאכלנה לתיאבון²⁷.

יט. כפתאות, מצה מטוגנת ועוגה מקמח מצה: כופתאות - 'קניידלאך', העשויות מקמח מצה ונתבשלו בכלי ראשון, מותר לאוכלם בערב פסח עד שעה עשירית²⁸. ומצה מטוגנת, עיין במקורות והערות²⁹. אין לאכול עוגות

²² מאירי פסחים צט ע"ב; רבינו מנוח על הרמב"ם פ"ו מחז"מ הי"ב; ריב"ש סי' תב, ועוד. ואמנם הטעם שכתב המאירי בדף יג, דאין לאכול מצה בער"פ כדי שיאכל לתיאבון, שייכא גם במצה שאין יוצאים בה יד"ח.

²³ שו"ע סי' תעא סעי' ב ומשנ"ב שם ס"ק י. ועיי"ש במג"א ס"ק ה, שהביא בשם ה"ב"ח והמהרי"ל שאם עירב בה מעט מים יוצאים בדיעבד בליל פסח, ולכן אסור לאוכלה בער"פ, וכ"כ כף החיים שם ס"ק טז, דמי פירות עם מים יש להחמיר דלא לאכול בערב פסח. ואלם המג"א ועוד אחרונים חולקים על ה"ב"ח, דאפי' לש במים ועירב קצת מי פירות אין יוצאים משום מצה כל שטעם מי פירות נרגש בה, וא"כ מותר באכילה בער"פ. וכתב הרמ"א סי' תסב סעי' ד, דבמדינותינו אין נוהגים ללוש במי פירות - משנ"ב סי' תעא ס"ק י, ועי' משנ"ב סי' תסב ס"ק טו.

²⁴ דרכי משה בשם המהרי"ו, וכ"ה ברמ"א סי' תעא סעי' ב. ועכ"פ אין לצאת במצה זו יד"ח בלילה, דדלמא אינו לחם עוני, עיי"ש במשנ"ב ס"ק כ.

²⁵ רמ"א סי' תמד סעי' א, וסי' תסב סעי' ד. וכ"ה במשנ"ב סי' תעא ס"ק י וס"ק כא, ובשעה"צ סי' תמד אות ט, שכן נוטה דעת הגר"א עיי"ש. ורבותינו האחרונים עמדו על הסתירה בדברי הרמ"א, שבסי' תמד ותסב הג"ל, מבואר דאסור לאכול מצה עשירה, ואילו בסי' תעא סעי' ב, משמע שמתיר לאכול מצה עשירה בער"פ. יעוין בשו"ת שו"מ קמא סי' קעה, ובחלקת יואב או"ח סי' טז, שכתב לחלק בין בפסח דאסור ובער"פ שרי דלא החמירו כ"כ. ועיין בערוך השולחן סי' תמד סעי' ה, שהתיר. ותימה על דבריו בסי' תעא סעי' ב, שכתב דאסור לנו מצה עשירה. ובנודע ביהודה מהדו"ק סי' כא, הקשה סתירת דברי הרמ"א, וכתב שהמורה להתיר מצה עשירה בער"פ כל היום לא הפסיד, אם הוא לצורך קצת, ועד חצות היום גם לרמ"א מצה עשירה מותרת, ובפסח אסור. הו"ד בשע"ת סי' תמד ס"ק ב.

מנהג בני ספרד: דמותר לאכול מצה עשירה בער"פ עד שעה עשירית, כיון שאין יוצאים בה יד"ח עיין ברכי יוסף סי' תסה ס"ק ג, ובשלחן גבוה שם ס"ק ח, שכן המנהג. ואמנם בכה"ח סי' תסה ס"ק מא, כתב שעתה יש מקומות בבני ספרד שאין נוהגים ללוש במי פירות כלל.

²⁶ מג"א סי' תעא ס"ק ו, וכן המשנ"ב שם ס"ק יב. ועיין בשו"ת האלף לך שלמה סי' ת, דמתיר לאוכלו עד שעת איסור חמץ מטעם ס"ס, ספק שמא אינו מצה וספק דפלוגתא רבוותא אי אסרינן כל היום או רק מזמן איסור חמץ, והוי ספק באיסור דרבנן ולקולא. ואמנם לטעם דאסרינן אכילת מצה בער"פ כדי שיאכל לתיאבון, יש לאסור בזה כל היום, דאף אם החמיצה המצה טעמה שוה למצה כשרה, וכ"ה הסכמת הפוסקים להחמיר ולאסור כל היום.

²⁷ ע"פ המאירי פסחים יג ע"א, שכתב הטעם שאסור אכילת מצה בער"פ כדי שיאכל בלילה לתיאבון, ה"ה במצת חמץ יש לאסור וכנ"ל, וכ"ה במקראי קודש ח"ב סי' כה. ועוד שאין זה ודאי חמץ כידוע. ונראה דלענין המנהג שנהגו שלא לאכול מצה שלושים יום קודם הפסח או מר"ח ניסן, בזה יש להקל במצות חמץ ודי לאוסרם בער"פ, וכן הורה הגר"ש וואזנר. וכתב בנטעי גבריאל שכ"כ האדמו"ר מסאטמר וצוק"ל אכל מצה של חמץ אחר ר"ח.

²⁸ משנ"ב סי' תעא ס"ק כ, ועיין בשעה"צ סי' תמד אות א.

תבשיל שעירבו בו רק מעט קמח מצה באופן שאין מברכים עליו בורא מיני מזונות (כגון קציצות בשר, דגים וכו'), דעת הגרש"ז אויערבאך וצ"ל (הליכות שלמה - פסח, דבר הלכה אות ה), שמותר לאוכלו אף לאחר שעה עשירית.

הנאפות מקמח מצה בערב פסח³⁰. ואלו המחמירים שלא לאכול מצה שרויה בפסח, אי שרי להו בערב פסח עיין במקורות³¹.

אכילה בערב פסח

ב. בערב פסח לאחר שעה עשירית מותר לאכול מעט פירות וירקות, בין חיים בין מבושלים, וכן בשר דגים וביצים, ויזהר שלא ימלא כריסו מהם כדי שיאכל המצה בלילה לתיאבון³².

כא. קטניות: לבני אשכנז, אין לאכול קטניות משעת איסור אכילת חמץ³³.

כב. משעה עשירית ולמעלה אסור לשתות מעט יין, משום שהוא משביע, אבל הרבה יין מותר, משום שהוא גורר את תאות האכילה³⁴. ולמעשה נהגו להמנע מלשתות יין בכלל³⁵. ומיץ ענבים דינו כיוין³⁶. יין שרף מותר לשתות רק מעט³⁷.

²⁹ כתב השער הציון סי' תעא אות כ: "ולענין טיגון, הגר"ז וחי' אדם מקילים כמו בבישול, ובפמ"ג מסתפק בזה" והאריך המשנ"ב בסי' קסח ס"ק נו ובשעה"צ שם אות נב, אם טיגון הוא בבישול. ובשו"ת אור לציון (ח"ג פרק יג תשו"ג), כתב שבער"פ ראוי להמנע מלאכול מצה מטוגנת כל היום, וכן קציצות מפירורי מצה שלש אותם וטיגן במעט שמן, ראוי שלא לאוכלן. כיון שלא התבשלו במים.

³⁰ משנ"ב סי' תעא ס"ק יט ושעה"צ אות טז, ושו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קיז החמיר בכל העוגות מקמח מצה שאין לאוכלם, כיון דאם קובעים הסעודה עליהם מברכים בהמ"ז, משא"כ "קניידלאך" דהוי מעשה קדרה. וכן הורה מרן הגר"ש אלישיב. **שניצל מצופה בקמח מצה וביצה**, שטוגן רק במעט שמן שנועד רק למנוע שלא ישרף, דעת הגר"ש אלישיב, שאין לאוכלו בערב פסח (הגדה של פסח ע"פ פסקיו).

³¹ נראה דאף למחמירים שלא לאכול מצה שרויה בפסח, אין להחמיר בזה בער"פ, וכ"כ בשערים מצוינים בהלכה סי' קיג אות ז, וטעמו עמו דאם התירו באחרון של פסח כ"ש דיש להתיר בער"פ שהוא קיל מאחרון של פסח, יעו"ש. ודבריו תמוהים, דאחרון של פסח הקילו משום דאנן בקיאים בקביעת דירחא אלא מנהג אבותינו בידינו ואינו אסור אז אלא מדרבנן, משא"כ בער"פ לאחר חצות שאיסור אכילת חמץ דאורייתא, מנא לן להקל אז בחשש איסור דאורייתא. ואפשר דכוונתו להקל בער"פ עד חצות שהוא דרבנן מכ"ש מאחרון של פסח דאין להחמיר במצה שרויה.

ולמעשה המחמירים בשרויה בפסח, נהגו להחמיר גם בער"פ, וכנראה שחששם נובע מבליעת הכלים תוך מעל"ע לפסח, ועי' בסידור פסח כהלכתו פרק טו, ובנטעי גבריאל ח"ב פרק מד.

³² שו"ע סי' תעא סעי' א, ואף אמנם דהמג"א שם ס"ק ג, כתב ע"פ תוס' בעירובין דירק מבושל משביע בדבר קל, וא"כ אין לאכול בער"פ, אך בחק יעקב חילק, דהתוס' מיירי כשמלפתו בפת אבל ירק לבד אפילו מבושל אינו משביע וכ"כ במשנ"ב ס"ק ד, דירק שרי לאכלו בין חי בין מבושל. ובשעה"צ אות ה, הוסיף שכן הוא מנהג העולם לאכול תפוא מבושלים בער"פ. ונדפס בגליון צאנו שאמר האדמו"ר מקלויזנבורג וצוק"ל שהדברי חיים לא אכל תפוא בכל השנה רק בער"פ. ועיין בקיצור שו"ע סי' קיג סעי' ה, דמשמע שהתיר רק בעת הצורך לאכול מעט.

³³ חק יעקב סי' תעא ס"ק ב.

³⁴ שו"ע שם סעי' א, ועי"ש במשנ"ב ס"ק ו-ז ובביאור הלכה שם. והכמות שאסור לשתות היא מרוב רביעית ועד רוב שתי רביעיות ולא עד בכלל. אף פחות מרוב רביעית שרי, דודאי אינו סועד את הלב, ויותר משתי רביעיות שרי שהוא גורר תאות המאכל, אך שלא ישבע ולא ישתכר דאז לא יוכל לקיים הסדר כהלכתו.

זמן האיסור: משמע בשו"ע דהוא משעה עשירית ואילך, אך במהרי"ל בהל' שבת הגדול כתב שאיסורו מוזמן מנחה גדולה ולמעלה.

³⁵ כ"ה בקונטרס ער"פ שחל בשבת להגר"ח זוננפלד וצוק"ל, ואין כל אדם יודע מה נקרא מועט ומה הרבה, וגם עלול להיות שדעתו לא תהיה מיושבת עליו בלילה ויבטל ממצות הלילה ולכן יש להמנע משתייתו. ועיין גם בהגדת מעיינה של תורה שבזמנינו שיש חילוקי דעות בקשר למדת השיעורים יש לחוש טפי ולהמנע מלשתות יין כלל.

³⁶ כן שמעתי מהגר"נ קרליץ. ולפי"ז יזהר מלשתות מעט מיץ ענבים בשיעור האסור כנ"ל.

³⁷ כ"ה בשעה"צ שם ס"ק ט, ועיין גם בערוה"ש סעי' ד.

כג. יש שנהגו שלא לאכול חזרת בערב פסח כדי לאכול בלילה את המרור לתיאבון³⁸. וכן יש שנהגו שלא לאכול פירות, כדי לאכול החרוסת (שהיא עשויה מפירות) בלילה לתיאבון, ואין לחוש לזה³⁹. וכן יש מחמירים שלא לפורר או לשבור המצות ערב פסח שלא יבוא לאכול מהם, ואין לחוש גם לזה⁴⁰.

מלאכה בערב פסח

כד. **מלאכה קודם חצות:** לפני חצות היום של ערב פסח מותר לעשות מלאכה, אא"כ הוא במקום שנהגו איסור⁴¹. וירושלים היא מקום שאין עושים בו מלאכה לפני חצות⁴².

כה. **מלאכה לאחר חצות היום:** אסור לעשות מלאכה גמורה מחצות היום ואילך, שהוא זמן הקרבת קרבן פסח. והעושה מלאכה משמתיים אותו ואינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה⁴³.

כו. **תיקון בגדים:** כל המלאכות המותרות בחול המועד, מותרות אף בערב פסח⁴⁴; לפיכך כל שאינו מלאכה גמורה, כגון תיקון בגדים ישנים שנקרעו וכן השלמת כפתורים ולולאות וכד', מותר לתופרם לצורך יו"ט,

³⁸ עיין רמ"א סי' תע"א סעי' ב. ובמשנ"ב שם ס"ק טו כתב דאין למנהג הזה טעם. ועיין בכף החיים ס"ק כז שכתב ליישב משום חיוב מצוה, כיון דעיקר מצותו מדאורייתא אע"פ שבזמן הזה הוא דרבנן. ועיין בערוה"ש סעי' ה, שביאר דאין למנהג זה טעם, שהרי אין המרור נאכל לתיאבון ואדרבה הוא זכר לעינוי, ולכן אין לאסור לאוכלו בער"פ.

³⁹ רמ"א שם, וביאר השו"ע הרב שם סעי' יב, שהרי המצוה היא רק לטבול בחרוסת כדי לבטל את האיסור שבמרור שלא יזיקנו, ואדרבה אסור לאכול הרבה ממנה עם המרור ורצין לנער אותה מעליו כדי שלא תבטל את טעמו.

⁴⁰ רמ"א שם, וביאר במשנ"ב שם ס"ק יז, כיון שאינו רגיל צאכילת מצה כל השנה. והוסיף בערוה"ש שם סעי' ה, דאין לחוש לשבור המצה שמא יאכל מהם, דאין זה רק באיסור דאורייתא.

⁴¹ דין עשיית מלאכה קודם חצות היום, תלוי במנהג המקומות. ובמקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה, אין עושים מלאכה מהנץ החמה ואפי' בצנעה. ובמקומות שנהגו לעשות מלאכה, עושים עד חצות היום, כמבואר בשו"ע סי' תסח סעי' ג ובנר"כ. ואף שכתב הרמ"א "ולדידן מקום שנהגו שלא לעשות", כבר כתבו האחרונים דאין זה מוסכם, כי יש הרבה מקומות שנהגים לעשות עד חצות, וע"כ תלוי כ"א לפי מנהג מקומו, יעו"ש במשנ"ב ס"ק יב. וכתב בערוה"ש סעי' ה: "וכן הוא עתה שעושים מלאכה בכל מקום, והלואי שיפסקו מלעשות מלאכה בחצות".

⁴² פר"ח סי' תסח ס"ק ג, ע"פ דברי התוס' בפסחים דף יד ע"א שהביאו מהירושלמי לנהוג בירושלים איסור. וכ"כ בלוח א"י וכן הורה מן הגר"ש אלישיב. הנה לפי"ז על תושבי ירושלים להסתפר לכתחילה לפני ערב פסח, לחוש לדעת השו"ע לקמן סי' תסח סעי' ה, דהתירו בג' אומניות אף להתחיל רק במקום שנהגו לעשות מלאכה, והרמ"א שם פליג דאף במקום שנהגו שלא לעשות מלאכה, מי"מ ג' אלו שרי להתחיל. ולמקילים להסתפר בירושלים ער"פ קודם חצות יש להם על מה לסמוך, דבכה"ח תסח ס"ק לב כתב בשם האידת אליהו שהמנהג בירושלים היה להקל בזה. וכ"כ בבית דוד סי' רמג, דאף שמנהג עירו סלונקי היה שלא לעשות מלאכה הקילו בתפורת קודם חצות. ויעויין בנחפה בכסף שכתב דנהגו הספרדים להקל בזה כרמ"א, ומסיק שנכון להזהר בזה. ודאה בילקוט מעם לועז דיש להסתפר וכן לגוז צפרנים לפני ערב יו"ט. וכל זה כאמור במקומות שנהגו שלא לעשות מלאכה קודם חצות, אך במקומות שהמנהג לעשות מלאכה קודם חצות ליכא למיחש למידי.

תחום ירושלים: כתב בהליכות שלמה - פסח פ"ח דה"ל אות ה, שלדעת הגרשו"א אף לפי הפר"ח, המנהג הוא רק בתחום העיר ירושלים שהיתה בזמן ביהמ"ק, ולא בכל מה שנקרא היום ירושלים.

⁴³ שו"ע סי' תסח סעי' א ומשנ"ב ס"ק ב. וכתב הרמב"ם פ"ח מיו"ט הי"ז, שאם לא נידוהו מכין אותו מכת מרדות, ועי"ש במ"מ שהשמטא חמורה ממכת מרדות. ויום זה חמור מע"ש ועי"ט כמבואר שם ברמב"ם הי"ח.

⁴⁴ כתב המשנ"ב סי' תסח ס"ק ז, דכל מה שמותר לעשות בחוה"מ כגון דבר האבד או שעושה מעשה הדיוט ולא מעשה אומן ויש בו צורך המועד וכיו"ב משאר דברים המותרים בחוה"מ, כ"ש שמותרים בער"פ אחר חצות היום.

מלאכה בשכר: כתב בביתא"ל סי' קמב סעי' א ד"ה אפילו, דמלאכות שהותר לעשותן בער"פ, מותר לעשותן אפי' בשכר, שדוקא בחוה"מ אסר הרא"ש מו"ק פ"ב סי' ט, ליטול שכר בעבורן משום שהוא כעובדא דחול, אבל בער"פ שהוא חול אין לאסור מטעם זה.

ואפילו אם יש בו מעשה אומן⁴⁵. אך מלאכה גמורה, כתפירת בגדים חדשים, אסור בין לצורך עצמו ובין לצורך אחרים אפילו בחינם, ואף שהוא לצורך יו"ט⁴⁶.

כז. קשירת חוטי ציצית: מותר לקשור חוטי הציצית בטלית גדול וקטן לצורך יו"ט והמועד⁴⁷.

כח. ע"י נכרי: המנהג להקל בעשיית מלאכה ע"י נכרי בערב פסח אפילו בביתו של ישראל⁴⁸.

כט. כיבוס וגיהוץ: אין לכבס בגדיו אחר חצות⁴⁹. ומותר להוליך כליו לכובס נכרי לכבסם⁵⁰. מותר לגהץ בגדי חג⁵¹, וכן מותר לצחצח נעלין⁵², וי"א שראוי שלא לצחצח נעלים אחר חצות⁵³.

ל. תספורת: לא יסתפר אחר חצות היום⁵⁴. ובדיעבד יכול להסתפר ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל אפילו בחינם⁵⁵.

⁴⁵ שו"ע סי' תסח סעי' ב, ומשנ"ב ס"ק ח ושעה"צ אות י.

⁴⁶ שם. ויש לעורר על כך שישלימו תפירת הבגדים החדשים לכבוד יו"ט מבעוד מועד, ולא להכשל בתפירת הבגדים החדשים בער"פ אחר חצות. ונראה דתיקון כל דהו, כגון לקצר להאריך או לתפור מכפלת בבגד חדש, לא חשיב עשיית בגדים חדשים שאסור, אלא תיקון בגדים שמותר לצורך יו"ט, אף דלכתחילה עדיף טפי שיעשה זאת קודם לכן. כך שמעתי מהגר"נ קרליץ.

⁴⁷ היעב"ץ במור וקציעה סי' קמה, כתב להתיר בחול המועד. וכתב המשנ"ב סי' תסח ס"ק ז, דכל שהתירו בחוה"מ לצורך המועד כ"ש שמותרים בער"פ אחר חצות היום.

⁴⁸ שו"ע סי' תסח סעי' א, וברמ"א. וביאר במשנ"ב ס"ק ה, הטעם לפי שלא אמרו אמירה לנכרי שבות אלא בשבת ויו"ט וחוה"מ, אבל ער"פ שאין בו קדושת יו"ט מותר לנכרי לעשות מלאכה. וגם בני ספרד נהגו להקל בעשיית מלאכות ע"י נכרי וכמש"כ בשלחן גבוה ס"ק ב ובכה"ח כאן, וכן הוא כללל דפסק, דכאשר מרן בשו"ע מביא ב' דעות י"ש וי"ש, הלכה כסברא אחרונה, ובפרט שהוא מידי דרבנן.

⁴⁹ משנ"ב סי' תסח ס"ק ז, שהוא בכלל מלאכה גמורה ואסור. ועיין בשמירת שבת כהלכתה פרק מב הע' קלט, שנסתפק אי שרי להכניס את הכביסה לתוך המכונה אחר חצות ואינו צריך לעשות דבר אלא רק להפעיל את כפתורי ההפעלה, ול"ד לאיסור כביסה בחוה"מ, דהתם אסרינן כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול וזה לא שייך כאן, או דלמא אזלינן בתר מחשבתו והכביסה מתכבסת ע"י מלאכה גמורה ע"כ. ומרן הגרי"ש אלישיב הורה לאסור הפעלת המכונת כביסה לאחר חצות ע"כ. ונראה דמותר להפעיל מכונת כביסה לפני חצות אף שמתכבס והולך אחר חצות היום, וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ. ועי' בספר נחמת ישראל פט"ו סעי' ב-ג ובהע' שם.

⁵⁰ משנ"ב סי' תסח ס"ק ז. וכ"ה בא"ר שם, דאפילו מלאכה גמורה מותר ע"י נכרי וכנ"ל בסעי' הקודם. ובכל האופנים שהתירו כיבוס בחוה"מ המבוארים בסי' תקלד כבגדי קטנים, או מי שאין לו אלא חלוק א', היוצא מבית האסורים וכד', שבזה ודאי מותרים בער"פ.

⁵¹ שו"ת בית דוד סי' רצט. וכן בארחות רבינו ח"ב עמ' נו, שאחותו של מרן החזו"א זצוק"ל שאלה אותו אם מותר לגהץ, והשיב לה להיתר אם נצרך הבגד ליו"ט.

⁵² דכיון שרבו המתירים לצחצח נעלים בחוה"מ - שו"ת מלמד להועיל או"ח סי' קיג; שו"ת יגל יעקב סי' כה; שו"ת חלק לוי סי' קפב. ואף שבספר זה השלחן ח"ב סי' תקלד, שאל את מרן החזו"א זצוק"ל והשיב לו דנהוגים שלא לצחצח בחוה"מ, וכ"ה בשו"ת לבושי מרדכי תליתאי או"ח סי' ו, ושבילי דוד או"ח סי' תקלד, שהחמירו שלא לצחצח נעלים בחוה"מ, מ"מ בער"פ דקיל טפי מחוה"מ, י"ל דשרי לכו"ע. וכ"כ בשערים מצוינים בהלכה סי' קיג ס"ק ו. ועי' מג"א סי' תסח ס"ק ג.

⁵³ כן הורה מרן הגרי"ש אלישיב, וכן שמעתי מהגר"נ קרליץ.

⁵⁴ מג"א סי' תסח ס"ק יג, ומשנ"ב ס"ק ה.

⁵⁵ משנ"ב שם. ויעוי' בשערים מצוינים בהלכה סי' קיג ס"ק ו בשם הש"ך ונקה"כ סי' שצט ס"ק יב, שאם אין אחר, מותר גם ע"י עצמו, כדי שלא יכנס לרגל כשהוא מנוול. ואמנם המג"א שם אוסר אפי' ע"י נכרי, הואיל ומטה ראשו ומסייע. אמנם הב"ח בשם המהרש"ל כתב להתיר ע"י נכרי אבל לא ע"י ישראל ואפי' בחינם, וכ"ה דעת הרבה פוסקים. ולאשה לצורך ל"ט או צניעות, מותר להסתפר אפי' אחר חצות.

לכתחילה יגזזו צפרניו לפני חצות היום, ואם שכח מותר לגזוזן אף אחר חצות.⁵⁶

א. כתיבה: מותר לכתוב ספרים או חידו"ת לעצמו, אבל לאחרים אסור אפילו בחינם.⁵⁷

ב. מפתח: מכירה או קניה בחנות לצורך המועד, כיון שהיא מותרת בחוה"מ, מותרת גם בער"פ אחר חצות.⁵⁸

ג. להקיז דם: אסור להקיז דם בערב פסח.⁵⁹ לפיכך אין לקבוע ניתוח מתוכנן ליום זה, וכן ראוי להמנע מתרומת ובריקת דם ביום זה במקום שאין צורך כל כך.⁶⁰

הכנת צרכי הסדר

ד. הכנה מבעוד יום: מצוה להכין כל צרכי הסדר מבעוד יום, ובכלל זה הכרים שמיסב עליהם, והמקומות לכל המסובים, וכן את אם נהוג ללבוש קיטל בשעת הסדר, כינוי שיהא מזומן לו, וכן כוסות כשיעור לכל המסובים ושלא יהיו פגומים, וכן הכדיתים מצה ומרור וכל כהאי גוונא,⁶¹ הכל כדי שיוכל לערוך את הסדר מיד בבוא מבית הכנסת בעוד התינוקות ערים.⁶² ויתפלל מעריב תיכף בזמן וימהר לילך לביתו.⁶³

ה. עריכת השולחן: יערוך ויסדר את שולחנו בצורה נאה וירבה בכלים נאים כפי יכולתו.⁶⁴

⁵⁶ משנ"ב סי' תסח ס"ק ה ושעה"צ אות ז.

⁵⁷ שו"ע סי' תסח סעי' ב, ומשנ"ב שם ס"ק ט, דביאר טעם ההיתר דכל שכותב לעצמו, אינו מכוין לכתיבה גמורה והגונה, ואינו אלא כתקון בעלמא שהתירו לצורך המועד. וכל שעושה לצורך אחרים שיוכלו לקרוא, ע"כ עושה כתיבה הגונה וגמורה והוי מלאכה גמורה.

⁵⁸ כך מסתבר, וכ"כ בקובץ מבית לוי שהיא מותרת.

⁵⁹ כתב הרמ"א סוף סי' תסח, נהגו שלא להקיז דם בשום עיר"ט ואין לשנות. ועיי"ש במשנ"ב ס"ק לח הטעם.

⁶⁰ יעוין במשנ"ב שם בדמקום סכנה כבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'. וכתב בתורת היולדת פרק מו סעי' ה, דיש להמנע מלעשות נתוח קיסרי בערב יו"ט פרט למקרים של פקו"נ. ויעוין בצ"ץ אליעזר ח"ב סי' מו, שאם נקבע תורו לנתוח בעיר"ט, ויש חשש שאם לא יבצע הניתוח שנקבע לו באותו יום יתבטל תורו ויצטרך להמתין זמן רב עד שיגיע תורו שנית, ויש בזה סבל ויסורים לחולה, יש להתיר. והכל לפי החולי ולפי האדם.

ולכאורה היה נראה להתיר הוצאת מעט דם לבדיקה שאינו בכלל זה וכ"ה ברבבות אפרים ח"א סי' שמ. אמנם בתורת היולדת שם כתב להמנע גם מזה. וכתב המשנ"ב שם ס"ק לח, דבעיר"ט אחרון של פסח הכל מותר דאינו רגל בפני עצמו. ואם צריך להקיז במקום סכנה, שרי, דכבר דשו בו רבים ושומר פתאים ה'.

⁶¹ קיצור שו"ע סי' קיח סעי' ו (לגבי הכרים שמיסב עליהם) ושם בסעי' י (לגבי הקיטל), וכל שאר הדברים בכלל זה.

⁶² שו"ע סי' תעב סעי' א. ונראה דאף מי שאין לו תינוקות וקטנים בביתו, חייב בהכנה מבעוד יום, דנאמרו בזה טעמים נוספים, יעוין בערוה"ש סי' תעב סעי' ב. ועוד דגם בשבת יש לערוך השולחן קודם שבא מבית הכנסת כמ"ש בשו"ע סי' רסה סעי' א ובמשנ"ב שם ס"ק ג. ועיין סי' תעב בשעה"צ אות ב, שכתב דיתכן ועיקר מצות השאלה והתשובה היא בשעת אכילת המצה והמרור שאז ישאלו התינוקות מדוע אוכלים וישיב להם, ולכן יש להשתדל שיהיו ערים בשעת אכילת המצה והמרור, דעיקר התמיה של התינוק הוא בשעה שרואה המעשים בעיניו, והניח בצ"ע.

⁶³ משנ"ב סי' תעב ס"ק ב, ובערוה"ש סעי' ב. ואם מתפלל ערבית קודם צאה"כ צריך לחזור ולקרא קריאת שמע לפני הסדר, עיי' משנ"ב סי' רסז ס"ק ו, ולא יסמוך על קריאת שמע שעל המטה, דכיון שעוסק בסיפור יציאת מצרים עד שתתטפנו שינה, שמא ישכח ולא יקרא ק"ש. אין לקדש קודם צאת הכוכבים - שו"ע סי' תעב סעי' א.

⁶⁴ שו"ע סי' תעב סעי' ב. ועיי"ש במשנ"ב ס"ק ו שאמרו על המהרי"ל שהיו לו משכונות של נכרים כלים נאים ולא היה משתמש בהם כל השנה רק בליל הסדר היה מניחם על שולחן מיוחד לשמוח בראיתם. ומובא בסידור חת"ס שהחת"ס היה עורך בעצמו את השולחן הסדר בכל מיני הידור וזרירות נפלאה ובשמחה עצומה. וכתב הבן איש חי שנה שניה פ' וירא אות יז, דבשעה שעורכים את השולחן יש נוהגים לומר הפסוק יחזקאל מא, כב: "וידבר אלי זה השולחן אשר לפני ה'".

עיי' עכ"ם או קטנים: כתב המשנ"ב סוס"י תסז ס"ק פח בשם ספר התניא והפמ"ג, שכל עניני הפסח לא יעשה עיי' עכ"ם, וכן ראוי שלא יעשה עיי' קטנים. ועיי' במקור חיים שם שכתב דאפי' הנהגים בכל השנה להשתמש בגוים בעניני מאכלים, לשלוח על ידם ומסיעים בתיקון בישולם, צריך למנוע בפסח כי המה אוכלים לחם וגם

לז. **הכנת צרכי הקערה:** יכין את קערת ליל הסדר מבעוד יום⁶⁵, הקערה כוללת ג' מצות, מרור, חרוסת, כרפס, מי מלח, זרוע, ביצה. ואין צריך להכין קערה לכל אחד מהמסובים, אפילו אם הם אוכלים על שולחנות נפרדים, אלא רק לפני בעל-הבית, ושאר המסובים יטלו ממנו⁶⁶.

לז. יכין החרוסת מבעוד יום, ואם לא הכין החרוסת מבעוד יום, עיין במקורות והערות כיצד יעשה⁶⁷.

לח. לכתחילה יש להכין מי מלח מבעוד יום, ואם לא הכין מבעוד יום, יטבול בחומץ⁶⁸, ואם אין לו חומץ ראה במקורות כיצד יעשה⁶⁹.

לט. זרוע וביצה שנהגו להניח בקערה צולים מבעוד יום⁷⁰, וכן הלוקחים ירק מבושל לכרפס (כגון תפוז"א), יבשולם מבעוד-יום. לא צלה הזרוע מבעוד יום, אסור לצלותה בשבת, ואם היא מבושלת, יניחנה מבושלת כמות שהיא⁷¹.

מלבושם מלוכלך בחמץ.

⁶⁵ חיי אדם כלל קל דיני הסדר סי' א. ויש הנוהגים להביא הקערה לשולחן קודם הקידוש - פמ"ג משב"ז תפז. ומובא בסידור החת"ס בשם בעל מכתב סופר שראוי לכל ירא ה' לסדר שולחנו בער"פ אחר חצות.

⁶⁶ שו"ע תע"ג סעי' ד ומשנ"ב שם ס"ק יז. יש המניחים בקערה גם חומץ ומי מלח, כמבואר ברמ"א שם ומנהג העולם להניחם מחוץ לקערה - כה"ח סי' תעג ס"ק נח.

⁶⁷ הלכה פסוקה היא (שו"ע סי' שכא סעי' יב) "המחתך ירק דק דק עובר משום טוחן", והתירו לחתכם חתיכות גדולות קצת (ויש להזהר בזה מאוד, כמ"ש הביאנו"ל שם ד"ה המחתך, בשם היראים דלא נודע לנו שיעור דקותן). סמוך לאכילה ובסכין ולא בכלי המיוחד לכך (עי' משנ"ב שם ס"ק מה). אמנם אם דך את הפירות מלפני שבת, וכה"ג כיום שמצוי חרוסת מוכנה שהיא עסת פירות מרוסקת ורק צריך להשרותה ביין, אם לא עירב ביין לפני שבת יכול לערב בשבת ויוסיף הרבה יין עד שתהיה בלילה רכה, וגם יערב באצבעו ולא בכף. ובמג"א סי' תעג ס"ק טז, הוסיף ע"פ השו"ע סי' שכא סעי' טז, שיתן המשקה תחילה (שהוא בנידוד היין) לתוך הכלי ואח"כ יניח לתוכו החרוסת, ויערבנה באצבעו או בכת הסכין. ועיי"ש במחצה"ש דשינוי זה מהני ברכה אבל לא בעבה, וכ"ה בפרמ"ג סי' תעג א"א ס"ק טז, ובמשנ"ב סי' שכא ס"ק סח, ועיי"ש בשעה"צ אות פו, שהעיר על דברי הפרמ"ג שכי' שצריך לעשותה רכה, דהא חרוסת מצותה בעבה כמבואר ברמ"א סי' תעג סעי' ה. וכתב דאפשר דכיון דבעת העשיה היתה עבה שוב אין להקפיד על זה. ולדעת החזו"א או"ח סי' נח ס"ק ה, היכא דבלילתו רכה א"צ לערב באצבעו דסגי בשינוי שמקדים האוכל למשקה.

אמנם אם עירב בחרוסת קצת יין מערב שבת, ונספג בחרוסת ונהיה יבש, מותר להוסיף בשבת עוד יין, כמ"ש המשנ"ב סי' שכא ס"ק סח, ועיי"ש בביאנו"ל ד"ה דוקא, שביאר דכ"ה לכו"ע ובבאה"ט ס"ק כ, כתב דבזה נחלקו המג"א והט"ז.

⁶⁸ הרמ"א סי' תעג סעי' ד, כתב שיטבול את הכרפס בחומץ או במי מלח, וע"כ כתב המשנ"ב שם ס"ק כא, שאם לא הכין מי מלח מער"ש, יעשה כדעת הרמ"א ויטביל בחומץ.

⁶⁹ אם לא הכין מי מלח קודם השבת ואין לו חומץ לטבול בו הכרפס, יעשה מי מלח מעט כ"ה במשנ"ב שם, וכוונתו דבסי' שכא סעי' ב ובמשנ"ב שם, מבואר דיש כמה חששות בעשיית מי מלח בשבת דאסרו לעשות מי מלח רבים שייסברו שמכין לצורך חול ואפי' מעט מי מלח אסור לעשות אם כמות המלח היא שני שליש והמים הם רק שליש, משום שנראה כמכין מורייס לכבוש בו דגים שאסור מטעם מעבד או מבשל. ע"כ יקפיד שהמלח יהיה מעט רק הנצרך לליל הסדר וכמות המלח תהיה פחות משני שליש. נויש לצייין שהמשנ"ב סי' תעג ס"ק נד, כתב שיכול להטביל ג"כ ביין. והוא מהב"י. ולכא"ל לפי"ז אם אין לו חומץ יטביל ביין, ורק אם יש לו יין בצמצום, יעשה מי מלח כנ"ל.

⁷⁰ נהגו לקחת שני תבשילים זרוע וזכר לקרבן פסח, וביצה זכר לקרבן חגיגה ונהגו שיהיו צלויים, עיין שו"ע ורמ"א תעג סעי' ד. וכתב שם הרמ"א שנהגים לצלות הביצה דחוששים לדעת הפוסקים שחגיגה צריכה צליה ע"ש שעה"צ אות לו.

⁷¹ ראה שו"ע הרב סי' תעג סעי' כ, שכתב "ויכול לעשותן בין צלויין בין מבושלין מעיקר הדין". ואף שמנהגנו לצלותן דוקא, בדיעבד ודאי אפשר לסמוך על כך.

ואם אינה מבושלת, ראה הערה⁷². וביצה יכול להניחה חיה⁷³. וראוי לאכול את הזרוע ביום ולא לזרוקה, שהוא ביזוי מצוה⁷⁴.

מ. בדיקת חסה: הלוקח למרור חסה, יבדוק העלים מתולעים מבעוד יום⁷⁵. ואם לא בדק מבעוד יום עיין במקורות והערות⁷⁶. הלוקח תמכא - 'חריין' למרור, יפוררנו מבעוד יום⁷⁷.

⁷² דעת השו"ע סי' שח סעי' לא, דבשר חי מותר לטלטלו משום דחזי לאומצא, אמנם בערוה"ש שם סעי' נח, כתב שבזמנינו שאון אוכלין בשר חי כלל אפי' בשר עוף, הוא מוקצה. וכ"כ בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ה סי' כב אות ט, ויש מרבותינו הפוסקים שהקילו בזה במקום צורך.

⁷³ שהרי מותר לגמוע ביצה חיה בשבת, ואינה מוקצה (עי' שו"ע או"ח סי' שכח סעי' לח).

⁷⁴ חיי אדם כלל קל סעי' ו, הו"ד במשנ"ב שם ס"ק לב.

⁷⁵ אור היום יפה לבדיקה ולכן יבדקנו ביום, ועוד דבליל הסדר חיישינן שלא יבדוק יפה מפני המהירות - עיין בילקוט מעם לעז פרשת בא עמ' שכב, וביו"ט איכא למיחש שיכשל באיסור בורר, מוקצה ועוד. וכתב החת"ס בתשובה או"ח סי' קלב: "רגיל אני לדרוש בשבת הגדול ומי שאון לו אנשים מיוחדים מסוימים בעלי יראת ה' הבודקים ומנקים אותו מרחש תולעים קטנים הנמצאים מאוד מאוד בימי הפסח ואונם נכרים לחולי הראות וכו', חלילה מלהכשל בלאוין הרבה אפי' בספק משום קיום עשה דרבנן, דמרור בזה"ו דרבנן". ואמנם כיום מצוי חסה מגידול מיוחד שנקיה בדר"כ מתולעים, ומ"מ יש להשרותה במי סבון לשוטפה היטב ובבדיקת העין, לודא שאין כלל תולעים.

⁷⁶ עיין חזו"א או"ח סי' מז ס"ק טו, שהתיר להסיר זבוב או שאר מוקצה מהכוס והקערה בשבת באופן שאון בו משום בורר, ואין בזה משום טלטול מוקצה, וכשי"כ כשמאוס דשרי דהוי כגרף של רעי, ולכן כשבודק בלילה אם מצא תולעת לא יסירנה לבדה, אלא יחתוך קצת מן העלה שהתולעת מונחת עליו. ונראה דבכה"ג שלא בדק עלי החסה מבעו"י, עדיף טפי לצאת יד"ח בקלחים, שבהם אין מצוי כ"כ תולעים, ויוצאים בו יד"ח מרור, עי' כה"ח סי' תעג אות עה ועי' שו"ת מנח"י ח"ז סי' לא ועיין משנ"ב סי' תעג ס"ק לו.

להשרות במי סבון: אסור בליל פסח (אף אם לא חל בשבת) לשטוף או להשרות את עלי החסה במי סבון וכיו"ב כדי להסיר את החרקים, כי החרקים החיים ימותו במים אלה, ויש בו אוסור משום נטילת נשמה.

החסה ללא תולעים מגידול החממות, ברכתה בורא פרי האדמה ויוצאים בה יד"ח מרור, ואין זה נידון כגידולי עצמי שאונו נקוב.

⁷⁷ יש הנוהגים לקחת תמכא - חריין למצוות מרור, ואף שהיא נמנית שלישית במשנה בפסחים פ"ב מ"ו, כמבואר במג"א סי' תעה ס"ק י' וחי' תעג ס"ק יח, וכ"כ בהגהת החת"ס שכן נהג רבו רבי נתן אדלר זצ"ל, וכן נהגו רבים. וכתב החו"ד בהגדת מעשה נסים, שאין יוצאים יד"ח בחריין מפורר, לפי שאון זה דרך אכילתו, ועיין במשנ"ב סי' תעג ס"ק לו ובשעה"צ שם אות מז, שפסק כרוב האחרונים שאוכלים אותו מפורר, ושכן דעת הגר"א, וכ"כ בשו"ת מהרש"ם ח"ג סי' ט, בשם גדול א', ונראה שנתכוון לרבינו החת"ס. וכתב במעשה רב סי' קצא, דהגר"א נהג שלא לפורר החריין קודם ביאתו מביהכ"נ כדי שלא יפוג הטעם דאו אינו יוצא בו, אלא יפורר אותו אחר שחזור מביהכ"נ ומכסים אותו בכלי, וכשמתחילים הסדר משאירים אותו גלוי כדי שתפוג קצת חריפותו. הו"ד במשנ"ב סי' תעג ס"ק לו.

ויש להעיר, דהעושים כן (ביו"ט שחל בחול) צריכים לשנות בטחינה, וכגון שיטחן אותו במגרדת 'פומפיה' על השולחן או על המפה ולא בתוך כלי, כמבואר ברמ"א סי' תקד סעי' א, ובמשנ"ב שם ס"ק יט ושעה"צ שם. ואמנם מנהג רבים לפורר החריין מערב יו"ט וסוגרים בכלים אטומים עד הסדר כדי שלא תפוג חריפותו, וכ"ה בארחות רבינו בשם הקה"י ח"ב עמ' עה אות סג וסד. **אמנם כשחל פסח בשבת,** כתב שם במשנ"ב דכשחל פסח בשבת יפורר אותו מבעוד יום ויניח בכלי ויכסנו עד התחלת הסדר ע"כ. ואם לא עשה כן מבעוד יום יחתכנו בשבת לחתיכות גדולות קצת ויעשה כן סמוך לסעודה. סי' שכא משנ"ב ס"ק מה.

טחינת חזרת דק דק: ושמעתי להעיר ממרן הגאון רבי נסים קרליץ זצ"ל, דאון לרסק את החריין במיקסר דק דק, דאם נעשה כעין דייסא אפשר דאון זה דרך אכילתו, וחיישינן דלא יוצאום בו יד"ח.

חזרת הקדושה בקדושת שביעית: דן בשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' קיח, דבזמננו שאין רגילים לאכלה מפורר לכאורה נחשב הדבר כאכילה שאונה ראויה וכהורדת הירק מקדושתו, ומסיק שם להיתר והביא בתשובה שם הכרעת מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל להתיר, דהרבה אנשים אוכלים אותו כך שחוק בכל השנה כלפתן לסעודה ואין זה הפסד.

מא. הפרשת חלה: יש להפריש חלה מן המצות מבעו"י, לפי שאסור להפריש חלה ביו"ט⁷⁸. שכן להפריש חלה מבעו"י ואין לו מצה אחרת, יכול להפריש בביה"ש קודם צאה"כ⁷⁹. ואשה שקבלה שבת ויו"ט בהדלקת נרות ושכחה ליטול חלה, מותרת להפריש חלה קודם צאה"כ⁸⁰. וכן יזכור להפריש תרו"מ מכל הפירות והירקות ושאר המצרכים הטעונים הפרשה.

מב. ביעור מעשרות וחלה: ולפי שהשנה, שנת תשפ"ב, היא שנת השביעית, יש חיוב ביעור מעשרות, וחלה גם היא חייבת בביעור⁸¹. וזמן חיוב הביעור הוא עד ערב יו"ט האחרון של פסח וי"א בערב יו"ט הראשון של פסח⁸², ונהגו להחמיר ולבער בערב יו"ט הראשון של פסח⁸³. (וראה להלן עמ' ל, עניני מצות ביעור מעשרות בהרחבה).

מג. תשלום עבור המצות: יש לשלם עבור המצות קודם הפסח, ובפרט אם המוכר התנה עם הקונה שישלם עבור המצות לפני החג והלה דוחהו בלך ושוב, ואינו יוצא בהם יד"ח⁸⁴. אמנם המתארח אצל אחרים אינו צריך לעשות מעשה קנין במצות, ויכול לסמוך על כך שדעת המארח להקנות לו המצות שאוכל⁸⁵, ומ"מ לכתחילה רצוי לשלם

לעשר על הבלוע בסכין: כשמעשרים את החזרת יש לעשר גם על הבלוע בסכין שבו חתך את החזרת, דאגב חורפיה דחזרת ודוחקא דסכינא בלע וכמבואר ביו"ד סי' צו, ובדיעבד אם לא כיוון בהדיא כשעשר, חל המעשר גם על הבלוע בסכין, דלב ב"ד מתנה על כל כיו"ב וכדפסק בשו"ע יו"ד סי' שלא סעי' ג, כן שמעתי מהגר"צ פלמן.

⁷⁸ כתב השו"ע סי' רס סעי' ב, דבע"ש סמוך לחשיבה ישאל לב"ב עשרתם הפרשתם חלה וכו', ובמשנ"ב שם ס"ק יג, כתב דכעת אין נוהגים לשאול בחו"ל על חלה, וצ"ע לתשובת כנסת יחזקאל סי' כג, שכתב הטעם לפי שבחלת חו"ל הקילו רבנן שמותר לאכול טבל, וישאיר מעט, ואחר אכילתו יעשה אותו חלה על מה שאכל כבר כמבואר בשו"ע יו"ד סי' שלא סעי' ע. אך בער"פ בודאי צריך לשאול, דבער"פ אין שייך עצה זו לגבי המצות שכיון שאין בעיסה אחת שיעור חלה כמבואר בסי' תנו סעי' א, וא"כ חיוב חלה על המצה אינו א"כ נצטרפו כמה מצות מכמה עיסות לסל א' כמבואר בסי' תנו, ובאופן זה י"א שלא הקילו חכמים להפריש מעיסה א' בשביל שאר העיסות אחר אכילתו כמבואר שם במשנ"ב ס"ק ו, ויצטרך לשייר מעט מכל מצה ומצה וזה דבר שקשה להזהר בו, וכמבואר במשנ"ב סי' רסא ס"ק ד. ועיין שו"ע סי' תקו סעי' ג-ד ובמשנ"ב שם. במצות אפיית יד נוהגים לעשות עיסות קטנות פחות משיעור חלה מחשש חימוץ כמבואר היטב בשו"ע סי' תנו סעי' א ובמשנ"ב שם, ואחר האפיה צריך לצרפם כדי לחיבם בחלה, ובדיני צירוף סל, עיין בשו"ע סי' תנו ונו"כ.

⁷⁹ דלא גזרו שבות במקום מצוה, משנ"ב סי' רסא ס"ק ד. ובחלת חו"ל אסור, דיכול לאכול בלא הפרשת חלה ולשייר מעט עד אחר שבת ולהפריש מן המשוייר. ועיין פרמ"ג או"ח סי' תקו א"א ס"ק ח, שהתיר להפריש אפי' בשבת או ביו"ט כשאין לו מצה אחרת, כדי שלא יבטל מצוות הלילה, והניח בצ"ע. ועי' בשש"כ פ"א הע' נח, שהביא ממרן הגר"ש אויערבאך דאפשר דמוטב להפריש במחשבה ולא בדבור, וגם ללא ברכה, כיון שהפרמ"ג נשאר בצ"ע. ומטין משמיה דהמהרי"ל דיסקין שהתיר להפריש ע"י קטן מופלא הסמוך לאיש דהיינו בין בן י"ב שנה לי"ג שנה, לצרכו של הקטן (עי' צ"ח הקדש ח"א סי' יט ובקו"א שם). ובהרבה מקומות נהגו דהמרא דאתרא מפרש בער"פ סמוך כניסת החג חלה ממצותיו ומכוון שהפרשתו תחול על כל המצות של הבע"ב ששכחו להפריש חלה דקיי"ל דזכין לאדם שלא בפניו. כן הוא בשו"ת מנח"י ח"ד סי' נט, ע"פ שו"ת ארץ צבי סי' מז, ואין לסמוך לכתחילה על הפרשת הרב דמתא אלא רק באופן של אונס ושכחה.

⁸⁰ כתב בשו"ת שואל ומשיב (תנינא ח"ב סי' כד) דמותרת להפריש חלה, דקבלת שבת ויו"ט שקבלה היתה בטעות, שאם היתה זוכרת שעוד לא הפרישה חלה, לא היתה מקבלת שבת ויו"ט עליה, וכע"ז בט"ז סי' תר ס"ק ב.

⁸¹ מתני' מעשר שני פ"ה מ"י.

⁸² תלוי בגירסה במתניתין מע"ש פ"ה מ"ו.

⁸³ אמרי יושר וזרעים, מע"ש דיני ביעור ענף יט, ע"פ החזו"א. ובהל' ז על הרמב"ם שם, דנוהגין להחמיר ביו"ט הראשון. וכן סתם בספר מצוות הארץ פרק יח סעי' א. ולכן יש להפריש חלה בער"פ מכל המצות החייבות בחלה, גם מאלה שיאכל בחוה"מ, ולשרוף את החלה ולבערה מיד. ועיין משפטי ארץ תרו"מ פרק כ סעי' ח.

⁸⁴ עיין משנ"ב סי' תנד ס"ק טו. ועוד, דבדבר מצוה מבואר בדרכי משה חו"מ סי' קצט ס"ק ב, בשם המהרי"ל, דהעמידו חכמים על דין תורה דמעות קונות, וא"כ קונה המצות במעות דוקא.

⁸⁵ אמרי בינה או"ח פסח סי' כז.

למארה אפי' מעט לצאת יד"ח כל הדעות.⁸⁶

מד. חולה או זקן האוכל מצה מפוררת בליל הסדר, ידוק ויפורר את המצות מבעו"י. אם לא עשה כן מבעו"י, רשאי לפורר בשבת ביד או בכלי שאינו מיוחד לכך, וע"י הערה.⁸⁷

מה. **עירוב חצרות**: יש הנוהגים לעשות עירוב חצרות לכל השנה בערב פסח במצה המתקיימים ימים רבים ואינה מתעפשת.⁸⁸ ואם יכול לזכות ולערב במצת מכונה גם לאלו המקפידים שלא לאוכלה בפסח, ראה הערה.⁸⁹ אין לצאת יד"ח מצות אכילת מצה במצה של עירובי חצרות.⁹⁰

מו. **טבילת כלים**: כלים חדשים הטעונים טבילה, יטבילם מבעו"י. לא הטבילין מבעו"י, ראה מקורות והערות.⁹¹

מז. **נרות**: יש להכין נרות גדולים להדלקת נרות שידלקו עד לאחר הסעודה,⁹² וידביק הנרות לפמוטות מבעו"י.⁹³ והנוהגים להדליק בפתיל צף - לכתחילה יכין הפתילה מבעו"י.⁹⁴

⁸⁶ שפת אמת סוכה לה ע"א.

⁸⁷ שו"ע סי' שכא משנ"ב ס"ק לו וס"ק מה וביאה"ל ד"ה לפרר. ומשמע שמותר לפורר את המצה ואפי' עד שתהיה לקמח, כל עוד לא נעשה הדבר בכלי המיוחד לכך. וכ"כ במשנ"ב סי' תמו ס"ק ו, לענין המוצא ביו"ט דפסח חמץ שלא ביטלוהו שיפורר אותו וזרחה לרות. אמנם דעת המל"מ ה"ל חמץ ומצה פ"א ה"ג, שאפי' לדעת הרמב"ם שאין טוחן אחר טוחן, מ"מ אסור לפורר את החמץ עד אשר דק.

⁸⁸ רמ"א סי' שסח סעי' ה.

⁸⁹ אי מהני לערב במצות מכונה במקום שדרים המקפידים שלא לאכול מצות אלו בפסח, כתב הקצות השולחן סי' קה בדה"ש ס"ק כ, שאי אפשר לזכות להם מצות אלו משום שעבורם זה חוב. אך אם קפידתם היא היא רק מצד חומרא מהני העירוב, וכן מצינו בדברי המשנ"ב סי' שפו ס"ק מז, לגבי הנוהג שלא לאכול חדש בחו"ל שאם נוהג כן מצד חומרא מותר לו לערב ולהשתתף בו, אך אם הוא חושש לאיסור מן הדין אין לערב ולהשתתף בו. ומרן הגר"צ קרליץ זצ"ל היה עושה עירוב חצירות במצת מכונה שילדים אוכלים אותה, ואף אם השכנים אינם אוכלים אותה מ"מ הוי עירוב כמו שמערבין בתרומה לישראל או לנוזר בין הואיל וחזי לאחרני או ביוה"כ שחזי לקטנים.

עירוב חצרות בער"פ שחל בשבת, שא"א לערב בחמץ כתב בשו"ת דובב מישרים ח"א סי' קלט ס"ק ב, שיכול לערב במצה אע"פ שאסור לאכול מצה בער"פ כיון שהיא ראויה לקטנים שאינם מבינים סיפור יציאת מצרים. וכמו שפסק הרמ"א סי' תעא סעי' ב.

⁹⁰ משום שהיא מצה של שותפים וספק אי מיקרי לכם

⁹¹ כתב השו"ע סי' רסא סעי' א, דאין מטבילין כלים בבין השמשות, וכי' שם המשנ"ב ס"ק ה, שדין זה הוא לדעת האוסרים להטבילם בשבת בסי' שכג סעי' ז, משום דנראה כמתקן את הכלי, דע"י הטבילה מותר להשתמש בהם. והוסיף המשנ"ב, דאם הוא צריך את הכלי לצורך שבת ואין לו כלי אחר להשתמש בו בשבת יכול להטבילו בביה"ש, כי טבילה זו היא לצורך השבת ובמקום מצוה התירו שבות בביה"ש. ואפילו שמצינו בסי' שכז סעי' ז, שיש היתר בשבת גופא להשתמש בכלי ללא טבילה ע"י שיתנו לעכו"ם במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ומותר אף להטביל את הכלי בהערמה כמבואר שם ברמ"א, שאם הוא כלי שראוי למלאות בו מים ימלא בו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה. ובפרמ"ג שם משב"ז ס"ק א, כתב עצה נוספת להטביל בשבת ע"י עכו"ם משום דהוי שבות דשבות: א. דאסור להטביל כלים, ב. אמירה לעכו"ם שהוא גם שבות ולצורך מצוה התירו - מ"מ עדיף שיטביל בביה"ש, כי באופן זה יוכל גם לברך כדין משא"כ כשטביל ע"י הערמה או עכו"ם שאינו מברך, ולכן בדיעבד אם לא הטביל כלים חדשים הנקנים מגוי וטעונים טבילה מבעו"י יטבילם בברכה בביה"ש, ואם לא הטביל בביה"ש יכול להטבילם בשבת עפ"י העצות הנ"ל.

⁹² כ"כ בהגדת מועדים וזמנים עפ"י המשנ"ב סי' רעג ס"ק לב, דעיקר חובת ההדלקה הוא במקום שאוכלים. ויזכור לכוון את השעון שבת שהאור יכבה מאוחר יותר בליל הסדר. וע"י שו"ת מהר"י אסאד יו"ד סי' קע.

⁹³ משנ"ב סי' תקיד ס"ק יח עפ"י מג"א שם ס"ק ו.

⁹⁴ פתיל צף הוא פתיל שמכניס בתוך פקק שעם העשוי לכך. וכתב בקובץ מבית לוי ח"ב עמ' יא דדעת הגר"ש וואזנר דמעיקר הדין מותר להכניסו ביו"ט, דנתנית הפתילה לתוך העיגול אינה להשלים צורת הכלי, אלא הפקק הוא בית קיבול המחזיק את הפתילה המיועדת להדלקה לבדה. ולא דמי להכנסת האבנט במכנסיים ולא להכנסת

מח. פתיחת אריות: יפתח את חבילות המצות ופקקי הברגה של הבקבוקים וכן שאר האריות החתומות וסגורות מבעוד יום, כדי שלא יצטרך לפותחן ביו"ט⁹⁵. וכן יש להסיר את התוויות מהבגדים החדשים שקנו לכבוד החג.

מט. בדיקת כפולות ונפוחות: יש לבדוק את המצות מבעודי אם אין בהם כפולות ונפוחות⁹⁶.

נ. במקום שאין עירוב, יש להעביר את המצות וכל צרכי הסדר למקום שיהיה בו בסדר, מבעוד יום, שכן בליל הסדר שהוא שבת אסור לטלטל. עבר והוציא את המצה בלילה מרה"י לרה"ר או העבירה ד' אמות ברה"ר, מברכים עליה ויוצאים בה יד"ח מצה⁹⁷.

נא. יש שכתבו שבלייל הסדר (וכן הוא בליל א' דסוכות) שחל בשבת, יש להוסיף ולאכול כזית מצה עבור סעודת שבת, משום שאין עושין מצות חבילות חבילות⁹⁸. ולמעשה לא חששו לזה⁹⁹. (אמנם אם אוכל ממילא עוד כזית, מהיות טוב, שיכוון גם לסעודת שבת).

רצועה במנעל ע"י שו"ע סי' שיו. והגרש"ז אויערבאך מתיר, עיין הוספות לספר שש"כ פל"ג הע' מג, ומ"מ לכתחילה ראוי להכניסם מערב יו"ט, כי לפעמים צריך לקרעם ולנקבם, ויש בזה חששות לעשית כלי ומחתך. ובספר הלכות המועדים סי' יח, כתב שחוששים בזה לתיקון מנא, וע"י בזה בשו"ת מנחת יצחק ח"י סי' עט אות ב.

הנהגים להכין פתילות מצמר גפן וכד', ראוי לכתחילה להכין בער"פ הפתילות גם לשבת חוה"מ ולשביעי של פסח, ואף שהרמ"א בסי' תקמא סעי' א התיר לכתחילה לתקן פתילות בחוה"מ, מ"מ המשנ"ב שם ס"ק ג הביא מחיי אדם שלכתחילה נכון להכניס מערב יו"ט, ובדיעבד מותר.

⁹⁵ דחיישינן בכל זה משום תיקון מנא דעשית כלי ומחיקת האותיות וקריעתם, ואם שכח לפתוח החבילות מבעודי יפתחם באופן שלא יהיו האריות ראויות לשמוש, ובוהירות שלא יקרע האותיות או הציורים שע"ג האריות - חו"א או"ח סי' סא ס"ק ב, ושו"ת אג"מ או"ח ח"א סי' קכב. ואם שכח לפתוח הפקקים בעי"ט, יש המקילים לנקוב חור רחב בפקק במקום שאין כתב, ואח"כ לפותחם, ובפקקים של פלסטיק אף שנראה דאין בזה חשש משום עושה כלי שכבר צורת פקק עליו, ע"י תקונים לשש"כ עמ' יד, מ"מ יש בפתיחתם משום חשש מחתך בהפרדת הטבעת מהפקק, שמענו ממרן הגר"ש אלישיב.

⁹⁶ ובפירי דין כפולה ונפוחה עיין שו"ע ומשנ"ב סי' תסא סעי' ה. וכתב בשו"ע הרב סעי' כא: "כשמסיר מקום הכפל עם מקום מגעו ממצה כפולה תוך הפסח או בער"פ משש שעות ולמעלה, טוב להחמיר ולשורפם אם אפשר לו, אע"פ שאינו חמץ ברור אלא חשש בעלמא". וכ"ה בביאור הלכה סי' תסא סעי' ה ד"ה אין לאסור.

כתב הגר"ח פלאגי בספרו מועד לכל חי: "הנה מה טוב ומה נעים שיקרא לת"ח שיעבור על המצות בשביל כפולה ונפוחה, וצר לי מאד דעל הכל שואלים, אך בענין מצה כפולה ונפוחה אין דורש ואין מבקש לשאול, ואיך יתכן שע"ה יודע להבחין ולבקר בין טוב לרע איזה יכשר, ואי איישר חילי הייתי מתקן דלא יוכל איש ליקח המצות עד שילך אצל חכם ויבדקם היטב".

⁹⁷ ביאור"ל סי' תנד סעי' ד ד"ה ולענין. והמקור מדברי הירושלמי שבת פ"ג ה"ג, בענין קורע על מתו בשבת שיוצא בקריעה זו יד"ח ומבואר שם שבמצה גזולה אינו יוצא יד"ח בפסח משום ש"תמן גופה עבירה ברם הכא הוא עבר עבירה, כך אני אומר הוציא מצה לרה"ר אינו יוצא בה יד"ח בפסח". ופירש שם קרבן העדה "כך אני אומר" בלשון תמיהה, דבאמת סובר הירושלמי שיוצא בה יד"ח שאין מצוה הבאה בעבירה אלא כשהמצוה באה ע"י העבירה כגון מצה גזולה שאלמלא גזל לא הי' יכול לקיים המצוה, וכ"כ בבית יוסף בבדק הבית יו"ד סי' שמ, שהירושלמי כתב כן בלי תמיהה והוסיף דדוקא כשהעבירה חלה ונתפסת בגוף הדבר הרי זו מצוה הבאה בעבירה אבל לא כשהעבירה היא על האדם בלבד.

⁹⁸ כן הובא מכת"י הבן איש חי (נד' לראשונה בספר מלאך הברית, ירושלים תשל"ג, עמ' רז, ובשו"ת הוד יוסף, ירושלים תשמ"ג סי' סא).

⁹⁹ שמלבד הנ"ל לא מצינו אחד מהפוסקים שהעיר בזה. וע"י שו"ת התעוררות תשובה ח"ג סי' כד וח"ד סי' רכא, שכתב "בשלמא יו"ט שחל בשבת, על כרחך מה שאוכל באותו יום, הוא מחמת שבת ויו"ט אין יכולין להפריד זה מזה, ואם אי אפשר אז שאני" וכו' ע"ש. והשדי חמד, ח"א מערכת האל"ף כלל לט, כתב "דהא דאין עושין מצות חבילות חבילות, שייך דוקא כשעושה שתי המצות ממש אלא שעושה אותם בבת אחת, לא כן כשעושה מעשה אחת ורק מכויץ לשתי המצות שיעלה לכאן ולכאן, אין כאן עשיית מצות חבילות". ותו, שבגמ' בפסחים קב, דנו

הכנה לליל הסדר

גב. ראוי לטבול בערב יו"ט כדי לטהר עצמו ברגל, ומצוה לרחוץ את גופו ולחוף ראשו במים חמים אחר חצות, וכן לגלח שערו וליטול צפרניו (וראה לעיל סעי' כו).¹⁰⁰

גג. ראוי ללבוש בגדי יו"ט בערב פסח מחצות היום, שהוא זמן הקרבת הפסח ונחשב כיו"ט¹⁰¹, בגדי יו"ט יהיו נאים וחשובים משל שבת¹⁰². ראוי להתפלל מנחה גדולה שהרי תמיד דבין הערביים קודם להקרבת הפסח. ובפרט בשנה זו שחל בערב שבת, שהיו מקריבין את התמיד בשעה שש ומחצה¹⁰³.

גד. נהגו לומר בערב פסח לאחר מנחה 'סדר הקרבת קרבן פסח'¹⁰⁴. וכן נהגו ללמוד 'אגרת הקודש' של המקובל הקדוש רבי שמשון מאוסטרופליא הי"ד, אשר כתב בענין סוד עשר המכות, והיא סגולה גדולה ודוחה מעליו כל גזירות קשות ורעות¹⁰⁵.

גה. ראוי לעיין בערב פסח בהגדה של פסח ובמפרשים¹⁰⁶.

שם מצד מצות חבילות ביו"ט שחל במוצ"ש לגבי יקנה"ז, שזה הבדלה וקידוש, ולא הקשו על קידוש ביו"ט שחל בשבת ואין אחד שהעיר ע"ז, משמע שאין זו כלל שאלה ובית הספק, וה"ה אכילת כזית בליל יו"ט של פסח (וסוכות) שחל בשבת. ובעיקר הדין של אין עושין מצות חבילות, מקור ההלכה היא במס' סוטה ח ע"א: "דתנן, אין משקין שתי סוטות כאחת, ואין מטהרין שני מצורעין כאחת, ואין רוצעין שני עבדים כאחת, ואין עורפין שתי עגלות כאחת, לפי שאין עושין מצות חבילות חבילות", ופי' שם רש"י הטעם "שנראה כמו שהיו עליו למשאוי וממחר לפרק משאו". וכל זה דוקא אם מחבר בעצמו שתי מצות כאחת, אבל כאשר זה ממילא כמו כאן, אין כאן "נראה כמו שהיו עליו למשאוי" וכו'. ואף מצינו בפסחים לה ע"א, שהכהנים יוצאים יד"ח אכילת מצה בחלה ובתרומה, אף שמקיימים מצוה באכילת החלה והתרומה, ולא אמרינן בזה מצות חבילות חבילות.

¹⁰⁰ חיי אדם כלל עט סי' א. וכה"ח תסח ס"ק קא. ובמשנ"ב סי' רס ס"ק ה, שדין ערב יו"ט כדין ערב שבת וכו' במשנ"ב סי' תעא ס"ק כב. ופשוט שכו"ה בער"פ שחל בער"ש.

¹⁰¹ עיין רמב"ם פ"ח מיו"ט הי"ח דומן זה נחשב ליו"ט, ולכן יש איסור מלאכה בער"פ אחר חצות, וכו"כ בתשובות והנהגות ח"ב א"ח סי' ריג.

¹⁰² שו"ע סי' תקכט סעי' א ומשנ"ב ס"ק יב.

¹⁰³ הערת הגר"ח ברלין בלוח לא"י. ועיין כה"ח סי' תנח ס"ק ד, שכתב עוד טעם להקדים תפילת מנחה, דכיון שנהגו לאפות מצות בער"פ אחר חצות, ובאפיית מצות יש משום זכר לקרבן פסח שהי' קרב אחר התמיד ותפילת מנחה היא במקום התמיד. ובשעת שם ס"ק א, כתב דגם יש לחוש שמא מחמת התעסקותו באפיית המצות ישכח להתפלל מנחה. אף דבכל השנה חיישינן לדעת הרמב"ם שלא להתפלל לכתחילה מנחה גדולה, בער"פ היו מתפללים קודם עשיית המצות.

¹⁰⁴ כתב המשנ"ב סי' תעא ס"ק כב, שאחר תפילת המנחה נכון שיתעסק בדיני קרבן פסח ויחשוב לו הקב"ה כאילו קיים בפועל, וציון לשל"ה מס' פסחים פ' נר מצוה אות כז, שכתב "ונשלמה פרים שפתינו, ע"כ תקנו אנשי כנה"ג התפלה כנגד התמיד, ותפלת המנחה היא נגד תמיד של בין הערבים, ובזמן ביהמ"ק היה הפסח נשחט אחר התמיד של בין הערבים וכדי שישלמו פרים שפתינו ראוי לעסוק בסדר קרבן פסח אחר תפילת המנחה", והביא שם סדר הקרבת קרבן מספר סדר היום, והוסיף ש"צריך האדם הירא וחרד לדבר ה' לקרא אותו בזמנו שתעלה קריאתו במקום הקרבתו, וידאג דאגה על חורבן הבית, ויתחנן לפני בורא עולם, יה"ר שיבנה אותו במהרה בימינו, עכ"ל (סדר היום)".

והנה כל השנים בערב פסח היה קרבן התמיד נשחט בשעה שבע ומחצה וקרב בשמונה ומחצה והפסח אחריו, וכשחל ערב פסח בערב שבת, היה התמיד נשחט שעה קודם לכן בשעה שש ומחצה וקרב בשבע ומחצה, והפסח הקריבו אחריו בגלל צליית קרבן הפסח שאונו דוחה שבת כמבואר במתני' פסחים ריש תמיד נשחט. ובסידור יעב"ץ בענין קרבן פסח, תמה על נוסח סדר קרבן פסח שהוא בספר סדר היום שלא הוזכר שזמן ההקרבה בשנה זו שחל ער"פ בער"ש מקדימים את זמן ההקרבה. ובאמת שהוסיף שם היעב"ץ בנוסח האמירה בהתאם לכך.

¹⁰⁵ כמובא שם בסוף תאגרת: "כל המעיין בסוד נפלא ונורא הזה... בערבי פסחים מובטח לו שהוא ניצול כל השנה מכל מכשול ומיתה משונה ושום אונס, ואל ימשלו בו אויביו, וכל שונאיו יפלו תחתיו, ובכל אשר יפנה יצליח וישכיל, אמן סלה".

¹⁰⁶ וכתב היעב"ץ בסידורו בהגדה של פסח בפסקה "יכול מראש חודש", שבאמת הקפידו שלא להקדים אמירת ההגדה בשבת הגדול, והוסיף דקעבר משום 'בל תוסיף' (וצ"ע בכוונתו בזה ואכמ"ל), ומ"מ הוסיף דאף שאין לומר

גו. הגדות ומחזורים חדשים יש לבדוק קודם החג שלא יהיו הדפים דבוקים, ואם היו הדפים נפרדים ונדבקו אח"כ בעת הכריכה מותר להפרידם ביו"ט, אך יש להזהר משום מחיקת אותיות¹⁰⁷.

גז. בערב יו"ט קודם לסדר, יפשפש במעשיו ויהרהר בתשובה על מעשיו אשר לא טובים, ויקבל על עצמו שמהיום והלאה לא ישוב עוד אליהם¹⁰⁸.

נח. משכיבים את התינוקות לישון בערב הפסח כדי שיהיו נעורים לערב לשאול בשעת ההגדה¹⁰⁹.

נז. להזמין נכרי ומומר בליל פסח: אסור להזמין נכרי או מומר לחלל שבת בפרהסיא לסעודת יו"ט שמא ירבה בשבילו¹¹⁰. וביו"ט שחל בשבת יש להקל¹¹¹. יש ליהזר מליתן לנכרי ממצות מצוה¹¹². יש ליהזר שאורח גוי או מומר לחלל שבת בפרהסיא שלא יגע ביין שאינו מבושל על השולחן, וכן המארח לא ימזוג יין מבקבוק לכוסו כי אם יש שירי יין בכוסו של אורח הגוי המומר, הוא מתחבר בניצוק ליין שבבקבוק והיין שבבקבוק נאסר¹¹³.

ההגדה בער"פ וכדרך שהקפידו על אכילת מצה בער"פ, מ"מ מצוה רבה לטרוח מקודם לירד לעומקה, וכן נאה וראוי לכל יר"ש באמת לעיין בה תחילה, אך לא יוציאנה בשפתיו בקריאה ממש, עי"ש בדבריו.

ועוד טעם, כתב הפעולת שכיר על ספר מעשה רב אות קעז, טעם למנהג לומר ההגדה בשבת הגדול כמובא ברמ"א סי' תל, משום דאי אקלע יו"ט ראשון של פסח בשבת ה"אסור מן הדין לקרות ההגדה אא"כ שנים בספר א', ולא התירו לקרות אחד כמובא בשו"ע סי' ערה סעי' ט, וכשעובר עליו יב"ח שאינו קורא אותה מקרי שכוחה ועזובה, ע"כ. ונראה דמי שלא קראה בשבת הגדול ועתיד לקרא את ההגדה בלילה לאור נר, יקרא ועיין בה בער"פ. וכתב שם בפעולת שכיר ומה שרבינו הגר"א לא חש לזה, שדרכו של הגר"א שלא לחדש בצבור דברים שלא שערם חכמי התלמוד, ואי אקלע יקרא כ"א לעצמו קודם הפסח כדי שיהא שגור בפיו. ובמעשה רב אות קעז, כתב דאין אומרים ההגדה בשבת הגדול מטעם המבואר במכילתא יכול מר"ח ת"ל בשעה שמצה ומרור, ופליג על הרמ"א בסי' תל. אמנם המשנ"ב סי' ערה ס"ק יז ובסי' תעג ס"ק ב, כתב דאפי' אם הוא ע"ה שלא למד כלל מ"מ יש להקל שלא לבטל מצות הגדה שהיא מה"ת אפי' אם אין לו רק נר של שמן, כ"ה בפרמ"ג שם משב"ז ס"ק ח. ובחוט שני שבת ח"ד פרק פד ס"ק ז, התיר לראות לאור הנר גם את הפיוטים שאומרים לאחר ההגדה, כיון שהם שגורים בפי כל, ומסתבר דזה רק הפיוטים השגורים בפי כל.

וק"ק דהא קי"ל בסי' תקפו סעי' כא, דאין עולים באילן להוריד שופר לתקוע בו ברה"ה ולא התירו שבות כדי לקיים מ"ע מה"ת. ויש לחלק, דהתם הוא עובר על השבות לפני קיום המצוה דאור, וכאן באותה שעה שהוא קורא לאור הנר מקיים מצוה דאור של סיפור יצי"מ.

¹⁰⁷ שו"ע סי' שמ סעי' יד, ומשנ"ב ס"ק מה.

¹⁰⁸ ויגד משה עמי' ע, ע"פ דברי תלמידי הבעש"ט זי"ע.

¹⁰⁹ מהרי"ל מנהגים סדר הגדה אות ג, והל' שבת הגדול אות יז.

¹¹⁰ שו"ע תקיב סעי' א ומשנ"ב שם ס"ק ב.

¹¹¹ נסתפק בזה הזית רענן ח"ב או"ח סי' ז אות ד, וכתב שהוא ספק עצום מאוד, עיי"ש. ובשו"ת רב פעלים ח"א או"ח סי' ל, כתב להקל בזה, וכן הקל בשש"כ פרק כא הע' כב, והביא ראיה שביו"ט שחל בשבת שרי להזמין, ולפי"ז מותר להזמין נכרי או מומר לליל הסדר ויו"ט שחל בשבת.

¹¹² כמובא בט"ז או"ח סוף סי' קסז, וז"ל: "ואני ראיתי בספר טעמי המצות לרקנאטי במצה דמצוה שמוזהיר בה שלא להאכילה למי שאינו בן ברית, ונותן טעם הגון לזה. וכן ראיתי רבים נוהגים נוהגים בפסח" וכו', עיי"ש שהביא ראיה לזה מרש"י פ' בא.

והכף החיים סי' קסז אות קמ, הביא מעשה נורא מהגאון ר' משה חיים זקנו של הבא"ח, שישאל אחד זימן בפסח את שכנו העכו"ם והאכילו מצה על שולחנו ואח"כ סיפר זאת להרב משה חיים, ואמר לו שיזהר ממנו בזאת השנה כי אפשר שזיקקנו נוק גדול, ויהי היום וישראל יושב ובא העכו"ם ההוא וחרבו שלופה בידו ונעשה לו נס וברח מפניו עכ"ל. ובדעת תורה סי' תמד סעי' א ד"ה ומשירין מזון, הביא מדברי הפרמ"ג ריש סי' תמד א"א ס"ק א, דמצות מצוה אסור לטלטל בער"פ שחל בשבת, דאסור באכילה מדרבנן והוי מוקצה אבל שאר מצות הרי יכול ליתן לעופות או לעכו"ם משא"כ זו אין רוצה, עכ"ל הפרמ"ג. והק' על הפרמ"ג מהט"ז הנ"ל, אמאי כתב הפרמ"ג הטעם שאינו רוצה, הרי מ"מ אין ליתן לו ממצת מצוה. ואולי י"ל דבהזמנה לבד למצת מצוה ליכא איסור ליתן לעכו"ם, ולכן הוצרך לטעמא שאינו רוצה, משא"כ הט"ז איירי בנשתייר מהמצה שאכל למצוה בליל פסח, יעו"ש. ומסתבר שהסכנה בליתן מצת מצוה לעכו"ם שכי' הכה"ח הנ"ל זה הוא דוקא במצת מצוה שנשתייר מאכילתה ולא בהזמנה בלבד.

¹¹³ שו"ע יו"ד הל' יין נסך סי' קנב סעי' א.

אבלות בערב פסח

א. ח' ער"פ בתוך השבעה: אינו נוהג מנהגי אבלות אחר חצות היום, ומותר אז גם בנעילת נעליים וכישיבה על כסא, כיון שהוא יו"ט לכל דבר¹¹⁴. וכן מותר ברחיצה מיד אחר חצות וללבוש בגדים מכובסים¹¹⁵. ולגלח שערו ומותר אפילו קודם חצות¹¹⁶, וראה הערה¹¹⁷, ואם יכול לגלח אחר חצות - ראה הערה¹¹⁸. וכן יש להתיר לו מחצות ואילך תלמוד תורה ולומר סדר הקרבת קרבן פסח¹¹⁹. ויש חולקים בכל זה, ראה הערה¹²⁰.

ב. נטילת צפרנים לאב"ב בער"פ: אבל אסור בנטילת צפרנים בכלי כל שלושים יום, בין של ידיו בין של רגליו, אבל לחתוך הצפרנים בידו או בשיניו מותר אפילו תוך שבעה, דבשינוי התירו נטילת צפרנים¹²¹. ואם יש חשש חמץ בצפרניו, מותר ע"י אחר אף בכלי¹²². וכן אבל בתוך ל' שהושכר ללישת מצה, יקוץ צפרניו¹²³. ואחר חצות מותר הכל, ע"י בסעי' הקודם.

¹¹⁴ כתב החכמ"א כלל קסט סעי' ג, שאינו נוהג מנהגי אבלות לאחר חצות, ומותר אז בנעילת נעליים וכישיבה על כסא כיון שהוא כיו"ט לכל דבר, וע"י משנ"ב סי' תקסח ס"ק לא, בחל ער"פ ביום השביעי או בתוך השלושים, דמותר בכל אחר חצות דהיינו מזמן שחיתת הפסח ואילך דאז הוא יו"ט דאסור במלאכה. והנה דין זה שערב פסח אחר חצות אין נוהג אבלות איתא ברמ"א יו"ד סי' שצט סעי' ג, ומקורו באור זרוע הל' אבלות סי' תלב. והביא הרש"ש (פסחים יג ע"ב) מקור לדברי האו"ז, דאיתא בגמ' שם "אין מביאים תודה בחג המצות מפני חמץ שבה", ומיירי בער"פ וקרי ל' חג המצות, חזו"ן דחשיב כמועד.

¹¹⁵ משנ"ב שם. וביאר הגרש"א בשש"כ פרק סה הע' רמה, שהכוונה ללבוש בגד מכובס שלענין זה פקע דין אבלות שלוששים בער"פ אחר חצות, אבל פעולת הכיבוס עצמה לצורך החג מותרת אפי' קודם חצות, כי המנהג שלא לכבס בתוך שלוששים הוא דוקא ע"מ ללבושו בתוך שלוששים.

¹¹⁶ רמ"א יו"ד סי' שצט סעי' ג, וביאר הש"ך שם ס"ק יב, שמעיקר הדין מותר לאב"ב זה להתגלח בער"פ אחר חצות, אך כיון שלא ימצא מי שיגלחו דאסור לכל אדם לעשות מלאכה בער"פ אחר חצות ויצטרך לגלח את עצמו, ע"כ עדיף שיתגלח קודם חצות בזמן שמותר לאחר לגלחו.

¹¹⁷ בגשר החיים ח"א פרק כג סעי' ג אות ד, העיר, שכל ההיתר להתגלח בער"פ היינו דוקא באב"ב על שאר קרובים, שאחר שלוששים אין לו עוד דין אבל, אבל באב"ב על אביו ואמו שגם אחר ל' יש עליו אבילות, אסור לו לגלח כל זמן שאין לו שער בשיעור גערה - ע"י שו"ע יו"ד סי' שצ סעי' ד הפרטים בזה.

¹¹⁸ הלבוש יו"ד שם סעי' ג, כתב דכיון שאסור לאחרים להתגלח אחר חצות מדין איסור מלאכה, אף לאב"ב זה אסור תגלחת אחר חצות והיתירו דוקא קודם חצות.

¹¹⁹ כן נראה לפי החכמ"א שהתיר בער"פ מזמן שחיתת הפסח כל דיני האבלות דהוי כיו"ט לכל דבר, מותר לאב"ב לומר סדר הקרבת קרבן פסח ות"ת וכו'.

¹²⁰ הלחם הפנים לבעל הקיצור שו"ע סי' רכ סעי' ד, חולק על החכמ"א וביאר בדברי הרמ"א הנ"ל שאין להקל בזה אלא בדיני אבלות של השלושים, דהיינו כשחל ער"פ ביום השביעי ואילך שאז הרגל מבטל שלוששים, בזה סמך הרמ"א על סברת האור זרוע הנ"ל דער"פ הוי כיו"ט אבל לא כשחל בתוך שבעה. אמנם בגשר החיים פרק כג סעי' ג אות ד, הביא שהאחרונים הכריעו כדעת הרמ"א והחכמ"א, וכן הכריע בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' קעג.

¹²¹ שו"ע יו"ד סי' שצ סעי' ז. והטעם שהתירו בשינוי, כתב הלבוש דדרך ליטול צפרנים בכלי ויש בו משום יפוי אבל ע"י שינוי כגון בידיו או בשיניו מותר אפי' תוך שבעה שאין כאן לא תענוג ולא שמחה. ומסתבר דאף מי שדרכו ליטול צפרניו בשינוי מותר דאף אם נאמר דלא חשיב שינוי לדידה גם יפוי אין כאן ולא אסור בכה"ג.

¹²² כתב השדי חמד מערכת אבלות אות סד, בער"פ התרתי לאב"ב נטילת צפרנים ע"י אחר משום חשש חמץ בלוע ובפרט למי שאוכל בידיו ולא במזלג, ואפילו האוכל במזלג לא יבצר מלאכול איזה דבר בידו שמנחם בפיו. ונלמד כן מתשובת יד אליהו סי' צו, שהתיר וסבר שזהו גופא שינוי שנוטל ע"י אחר. וצ"ל שההיתר הוא באב"ב על אביו ואמו שיש סוברים שצריך גערה ורגל אינו מבטל, ובשאר קרובים מותר בלא"ה משום שהרגל מבטל אבלות שלוששים. ויש לעיין אמאי התיר השדי חמד ע"י אחר והלא שרי בשינוי בשינוי או בידו, וצ"ל שאכתי חיישינן שישאר מעט צפורן שחמץ יבלע בו ואתי לידי תקלה.

¹²³ כתב שם בשדי חמד בשם ספר חיים ביד, שיקוץ צפרניו פן יפגע בחשש חמץ, ורצה לדמות זה לדין אשה הטובלת בתוך ל' וצריכה ליטול צפרניה ודן שם אם ע"י עצמה או ע"י אחר והרמ"א סי' שז סעי' ז, התיר ע"י ישראלית אחרת, ועכ"פ ע"י אחר ודאי שרי ליטול צפרניו ללישת קמח למצה.

ג. **מת בער"פ בוקר:** אם יש שהות לקברו ועדיין ישאר זמן לאכילת חמץ יש לקברו קודם אכילה¹²⁴, ואם הזמן דחוק ואפשר שלא ישאר זמן לאכילה מוטב לאכול מקודם ולקיים אח"כ ביעור חמץ בזמנו ואח"כ יתעסקו בצרכי קבורת המת¹²⁵. ואם יש חברה קדישא המתעסקים עם המת, דין זה שאין לאכול קודם הקבורה לא נאמר אלא עליהם¹²⁶. ומ"מ אם התחילו להוציא את המת ער"פ בבוקר אין מפסיקים לאכילה, ואם לא יוכלו לאכול אח"כ חמץ יאכלו מצה עשירה או בשר ודגים¹²⁷.

ד. **מת בער"פ אחר חצות:** אין האבל חולץ מנעליו ואינו נוהג שום דבר אבלות בפרהסיא, רק בצנעא. ואף שלא נהג אבלות בפרהסיא, מ"מ הרגל מבטל ממנו דין שבעה¹²⁸.

ה. **סעודת הבראה:** אין מברין את האבל בער"פ מזמן איסור חמץ ואילך, למנהגינו שאין אוכלים מצה עשירה כלל בער"פ, ובבוקר עד זמן איסור חמץ מברין¹²⁹. וכשאין מברין את האבל הוא יכול לאכול משלו¹³⁰.

ו. **תפילין בערב פסח ביום ראשון לאבילות:** יש שהתירו לאבל להניח תפילין אחר חצות, וראה הערה¹³¹.

ז. **בדיקת חמץ ע"י האב"ל בתוך שבעה:** אף שאבל אסור במלאכה כל שבעה, אבל מותר הוא לכבד ולשטוף את הבית ולכדוק את החמץ¹³².

¹²⁴ דאין נכון לבני החבורה העוסקים בקבורתו לאכול קודם קבורת המת כמבואר בט"ז סו"ס"י תקכו, והביא שם דאיתא במדרש שסמכו על קרא דלא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודה קבועה קודם שנקבר המת - כ"ה במשנ"ב ס"י תמג ס"ק ו, וע"י משנ"ב סו"ס"י תקכו, שכתב דסמכו במדרש על קרא דלא תאכלו על הדם שאסור לאכול סעודה קבועה קודם שנקבר המת, ובס"י תמג ס"ק ו, כתב בלשון "דאין נכון" לאכול קודם הקבורה ולא כתב שאסור. וכשהזמן דחוק ואם יקברוהו בבוקר יתכן שלא ישאר זמן לאחר מכן לאכול חמץ, התיר לאכול תחילה ולבער את החמץ ואח"כ לקבור את המת, והטעם ע"פ השעה"צ הנ"ל, דבער"פ הקילו בזה מהטעמים שכ' שם ולכן לא כתב בלשון איסור.

¹²⁵ משנ"ב שם. ובשעה"צ שם אות ט, ביאר הטעם כדי שלא לבא אח"כ לידי מכשול לאכול חמץ אחר זמן האיסור, דבודאי לאו כו"ע ירצו להתענות כל היום ולסמוך על אכילת פירות ומצה עשירה בצהרים. ועוד הוסיף שם בשעה"צ דאין בזה בזיון למת דיכולים אח"כ להתעסק בקבורתו במתינות כראוי, משא"כ קודם אכילה יהיו בהולים ודחופים, עיי"ש.

¹²⁶ שעה"צ שם אות ח, בשם המור וקציעה.

¹²⁷ מג"א ס"י תמג ס"ק ב, שחלק על המהרי"ל הל' ער"פ שנתן עצה להוליך המת לבית הקברות ולחזור ולאכול ולקברו אח"כ. והשעה"צ שם אות ט, נקט לדינא כהמג"א, שהרי הדין הוא שאם התחילו בהוצאת המת אין מפסיקים אף לק"ש ותפילה - שו"ע ס"י עב סעי' ב, וא"כ האיך יפסיקו כאן לצורך אכילה.

¹²⁸ כתב שם בחכמ"א שאע"פ שאינו חולץ מנעליו ואינו נוהג שום דבר אבלות, מ"מ כיון שנוהג בדברים שבצנעא הוי כמו שמע שמועה בשבת ערב הרגל, שהרגל מבטל ממנו גזירת שבעה כמבואר בשו"ע שצט סעי' א. ולדעת הקצור שו"ע שם, גם בכה"ג נוהג כל דיני אבלות דודאי הרגל מבטל גזירת שבעה. ועיין שו"ת שבט הלוי ח"ו ס"י קעג, שפסק כהחכמ"א גם בזה, שאף שער"פ אחר חצות הוא כיו"ט, מ"מ הרגל מבטל ממנו גזירת שבעה.

¹²⁹ כ"ה בב"י יו"ד ס"י שעה, וכ"כ באה"ט ובמשנ"ב סו"ס"י תנא. וע"ש בשעה"צ אות כו, דלפני זמן איסור חמץ מברין, והא דאין מברין בער"פ אחר זמן איסור חמץ בבשר ויין מוכח לראו' דפת או לפחות פת הבאה בכיסנין מעכבת בסעודת הבראה. ונראה דלאחר חצות שהוא יו"ט אין מברין כלל אף לנהוגים לאכול מצה עשירה.

¹³⁰ כן נראה פשוט, ואפי' אם יכול להתענות א"צ להתענות עד הלילה.

¹³¹ אבל ביום הראשון לאבילותו אינו מניח תפילין (שו"ע א"י"ח ס"י לח סעי' ה, שו"ע יו"ד ס"י שפח סעי' א, ועיי"ש הפרטים ובנו"כ), וכאן כיון שפקעה אבלותו אחר חצות, אין עליו איסור להניח תפילין, אבל השאלה היא אם ער"פ אחר חצות הוא זמן תפילין, עיין בארץ צבי ח"א ס"י לו, שהוכיח מירושלמי שער"פ אחר חצות הוי זמן תפילין, והביא שם חולקים, יעו"ש ובדברי סופרים פרק נא סעי' נב.

¹³² גמ' מו"ק כא ע"א, שו"ע יו"ד ס"י שפ. אמנם כל מלאכות הבית וביניהם כבוד הבית אין בהם איסור מלאכה ומותר האבל עצמו לעשותו - שם בשו"ע סעי' כב. ויש מי שנסתפק אם התירו גם להדיח הרצפה ע"י האבל בתוך בשעה שכן בשו"ע יו"ד ס"י שעה סעי' ז, לענין בית האבל כתב שמרכיבים ומכבדים בבית האבל, ובס"י שפ סעי' כב, לענין מלאכת האבל עצמו כתב כבוד הבית ולא שם ריבוץ הבית דמותר, ואילי דמ"מ לכיבוס, בגדים או רחיצה,

ח. **אבל בכור לשמוע סיום בבית הכנסת ערב פסח:** אסור לאבל שהוא בכור ללכת לבית הכנסת בער"פ לשמוע הסיום, כי הוא אסור בד"ת¹³³. ונראה דאין להקל בזה שיביאו משיירי סעודת המצוה לבית האבל לפטור מהתענית¹³⁴. אמנם אם מסיימים מסכת שסוף המסכת דברי אגדה ויראה, יש להתיר לו לשמוע הסיום כדי שלא יצטרך להתענות¹³⁵. ולפי מש"כ לעיל, שאחר חצות האבל מותר בד"ת, יכול לסיים ולאכול אחר חצות היום.

ט. **תפילה לפני העמוד:** אין האבל מתפלל לפני העמוד בערב פסח. ובפרט אחר חצות היום, וראה הערה¹³⁶.

י. **הספד בערב פסח:** אין מספידים בכל חודש ניסן, וערב פסח בכלל זה¹³⁷. אמנם תלמיד חכם בפניו מותר להספיד בחודש ניסן ובערב פסח. וראה הערה לגבי ער"פ אחר חצות¹³⁸.

ולמעשה הגר"ש ואזנר זצ"ל בתשובה ש' באהל חנה שבסוף ספר פני ברוך, כתב להתיר גם להרביץ את הבית והביא ראיה מהנמו"י מו"ק כו ע"א, ולכן מותר לאבל כבוד את הבית ולשטפו מפני החמץ, ושורר שהביא הגר"ח קניבסקי משמיה דמרן החזו"א דמותר לשטוף את הבית ואפילו לאבל עצמו מותר - דינים והנהגות מרן החזו"א בעניני שמחות שנדפס בדברי אפרים.

¹³³ כתב בהגהות יד שאול ליו"ד סי' שצג, דאסור לאבל לילך לביהכ"נ בער"פ לשמוע הסיום, משום שאבל אסור בדברי תורה ואינו יכול לסיים עמם, ואינו יוצא במה ששומע הסיום. וכתב שם דכן הורה למעשה.

¹³⁴ דהנה לשון המשנ"ב סי' תע ס"ק י: "והמנהג שמתקבצים להמסיים קודם שסיים ומסיים לפנייהם המסכת ושומעים ומצטרפים עמו בסימו ואח"כ עושים סעודה" הרי שצריך לשמוע הסיום, ומפורש הוא בבא"ח שנה א' פ' צו אות כה, שכתב שצריך הוא לשמוע את הסיום ולהבין את הנאמר שם. ולכתחילה יש לטעום מסעודת הסיום ומ"מ אם שמע את הסיום אפי' שלא טעם רשאי להפסיק תעניתו, כ"כ בחוט שני פסח פ"א ס"ק ז. ואם לא שמע את הסיום רק השתתף בסעודה משמע במשנ"ב הנ"ל והבא"ח, דאינו נפטר מהתענית וכן הורה הגר"ש אויערבאך הליכות שלמה פסח פרק ח סעי' א, והגר"ש אלישיב בסדור פסח כהלכתו פ"ד הע' 14. וע"ע בחוט שני שם שכתב דאם השתתף בסעודת סיום ולא שמע את הסיום דמהני דהעיקר היא הסעודת מצוה. ע"כ. ומ"מ נראה דאם הביאו לביתו משיירי הסעודה דלא מהני לפטור מתענית וכעין זה מצינו בתשעת הימים סי' קנא משנ"ב ס"ק עה, דאוכלים בשר ושותים יין בסעודת מצוה כסיום מסכת וכדו' אך מי ששולחים לו לביתו בשר ויין מסעודת סיום אסור לו לאכול מהם.

¹³⁵ דברי סופרים פרק מב סעי' פ. ועיין מאירי מס' מו"ק דף כא ע"ב, וז"ל: "ויראה לי שלא נאסרו דברי תורה לאבל אלא דרך לימוד וגירסא אבל לעיין בספרים המעוררים לבו של אדם לתשובה לא נאסר, ולא עוד אלא שראוי לעשות כן, ומכאן יראה שנהגו הכל בכך. וביום ראשון מיהא ראוי להזהר מכל וכל, עכ"ל. וכ"כ בשדי חמד מערכת אבלות סוף אות כה, יעו"ש ועובדא ידענא במי שהיה רגיל ללמוד כל יום רבע שעה מוסר והתיר לו מרן החזו"א זצ"ל ללמוד גם בימי אבלו. ומ"מ אבל בתוך השבעה בער"פ אחר חצות יש להקל שילמד עם המסיים את הסיום ע"פ החכמ"א הנ"ל.

¹³⁶ וכתב הביאה"ל סי' קלב בקונ' מאמר קדישין, דבימים שאין אומרים בהם למנצח ואא"א אין להאבל להתפלל לפני העמוד. מסתימת לשון הביאה"ל משמע שאין להתפלל גם מנחה וערבית, אמנם בה"ל חנוכה סי' תרעא כתב המשנ"ב בס"ק מד, וסי' תרפג ס"ק א, שיכול להתפלל. ובמנחה וערבית בחוה"מ כתב שם בשם הפרמ"ג שלפעמים מנע מהאבל מלעבור לפני התיבה משום שהוא כיו"ט. והנה בער"פ נראה לכא' דאף להנהיגים להתפלל מנחה בר"ח או חנוכה, מ"מ בער"פ אחר חצות הוי יו"ט שהוא זמן שחיתת הפסח ולדעת החכמ"א אף האבלות פוסקת בחצות מסתבר שלכו"ע אינו מתפלל לפני העמוד. ואכתי יש לעיין בדין זה שהרי בטעם הדבר כתב בשו"ת מהר"ל סי' כב, שמכיון שהקהל בשמחה אין ראוי שיתפלל לפנייהם אבל, ובהגהות מנהגים לרבינו איזיק מטירנא יו"כ אות קנה, כתב שהטעם הוא משום שהניגונים שמנגנים בשבת ויו"ט משמחים את האבל, ולפי דבריו דוקא בימים שמנגנים בהם אבל פורים קטן וער"פ לא שייך טעם זה, אף דער"פ אחר חצות הוי יו"ט, וצ"ע.

¹³⁷ שו"ע סי' תכט סעי' ב. וכל שכן שאין להספיד בתוך השבעה אף שהוא בתוך ל' יום לחג, מפני חודש ניסן דלהספיד על מי שמת קודם ל' יום לרגל אסור כמבואר בשו"ע סי' תקמז סעי' ג, וביד"ד סי' שמז סעי' א.

¹³⁸ הביאה"ל סי' תקמז סעי' ג ד"ה שמותר לספדו, הביא בשם הפרמ"ג משב"ז ס"ק ד, שמותר להספיד לת"ח בע"ש ערב יו"ט וכן בער"פ אחר חצות, דלא עדיף מחוה"מ שמשפידין עליו. והוסיף שם בבאיה"ל דאף דאנו מחמירים בחוה"מ שלא להספיד אפי' על ת"ח משום שאין בזמנינו ת"ח שיוודע הלכה בכל מקום, יעו"ש מג"א ס"ק ח, מ"מ לענין ע"ש עיו"ט בודאי אין להחמיר בזה בת"ח אף בזמנינו. אמנם נראה לענ"ד דדין ער"פ אחר חצות שהוא יו"ט חמיר מער"ש ועיו"ט אחר חצות, שלא נתבאר בפוסקים להדיא שאסור להספיד. ובשו"ת יד אליהו מלובלין סי' טז, התיר להספיד ער"ש אחר חצות וכן דעת הגר"ש אלישיב בשו"ת ישא יוסף או"ח סי' ג, להקל בשעת הדחק להספיד בע"ש אחר חצות. וגם בבאיה"ל שם סיים דבע"ש ועיו"ט בודאי אין להחמיר בזה ולא הזכיר ער"פ שאף שקודם הזכיר ער"פ אחר חצות.

חקרי לב

משיעורי רבינו הגאון רבי חיים קלופט שליט"א

"בית המדרש נפש החיים"

גליון מס' 47

פסח תשפ"ב

בן תורה צריך להיות מובדל מן העמים

איאת בפסחים דף קטז. מזגו לו כוס שני וכאן הבן שואל ואם הבן לא שואל לבד אז אביו מלמדו ואם אין לו בן אשתו שואלתו ואם אין לו אשה הוא שואל לעצמו ואפילו תלמידי חכמים שואלים זה לזה אפילו משה רבינו מיד לאחר יציאת מצרים בשנה השנית לצאת בני ישראל ויעשו ישראל את הפסח אז משה רבינו שאל את אהרן מה נשתנה.

וכך הלאה במשך כל הדורות כל התנאים וכל האמוראים שאלו מה נשתנה כמו שאומרים בהגדה מעשה ברבי אליעזר ור' יהושע ור' אלעזר בן עזריה ור' ע' ור' טרפון שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותה הלילה עד שבאו תלמידיהם ואמרו להם רבותינו הגיע זמן קריאת שמע של שחרית. נשאלת השאלה בשלמא שיש לתנאים חיוב לספר ביציאת מצרים כל תנא לפי דרגתו שמסתמא היו בדרים עמוקים מאוד אך מה הענין שהם ג' כ' שאלו שאלת. ונתבונן הלאה דכשהבן עצמו אינו יודע לשאול אז אביו מלמדו לשאול לפי דרגת הבן.

[כמו שהתורה ניתנה לכל אחד ואחד מירשאל בראשית ברא אלהים נאמר למשה רבינו ע"ה ואף נאמר לילד קטן הלומד חומש בחיידר]. סיפור יציאת מצרים נאמר לאחר הכהן ואף לתינוק קטן ולבן גמליאל כולם שווים אלא שכל אחד צריך לספר לפי דרגתו.

והתמצית של ההגדה הוא מתחיל בגנות ומסיים בשבח. ובגמ' בפסחים דף קטז. שואלים מאי בגנות רב אמר מתחילה עובדי עבודת גילולים היו אבותינו. ושמאל אמר עבדים היינו לפרעה במצרים.

ונשאלת השאלה לשמואל שאומרים עבדים היינו לפרעה במצרים שזה הגנות והא שפטיא שיאמרו דהיינו עבדים דאם יגידו רק שיצאנו יהיה קשה מהיכן יצאנו וכי היינו במצרים בתור תיירים הרי פשוט שהיינו שם עבדים.

ואף לפי רב שאומר להגנות הוא מתחילה עובדי עבודת גילולים היו אבותינו ומתחילים ארמי עובד אבי וכו' קשה מה נוגע שאבותינו עבדו עבודה זרה לסיפור יציאת מצרים ומה קשור שתרך עבד ע"ה לזה שעכשיו קרבנו המקום למתן תורה.

ועוד צריך להבין וכי תרח הוא אבותינו הרי אברהם אבינו התגייגר וגר שנתגייגר כקטן שנולד דמי וא"כ מה איכפת לך שתרך עבד ע"ה והוא בכלל לא נחשב למתחילה היו אבותינו עובדי ע"ה. ובאמת כתב הרמב"ם שאברהם אבינו בעצמו עבד ע"ה ד"ל בפ"א מהל' עבודת כוכבים ה"ג כיון שנגמל איתן [אברהם אבינו] זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה והיה תמה האין אפשר שיהיה הגלגל הזה נוהג תמיד ולא יהיה לו מנהיג ומי יסב אותו כי אי אפשר שיסב את עצמו ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים ואביו ואמו וכל העם עובדי כוכבים "הוא עובד עמהם" ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת וכו'. א"כ מה שאומרים מתחילה היו אבותינו עובדי ע"ה זה הולך עד אברהם אבינו.

ועוד יש להתבונן בלשון הגמ' מתחיל "בגנות" ומסיים בשבח דבשלמא מתחילה היו אבותינו עובדי ע"ה שייך בזה גנות שזה גנאי שהם עבדו ע"ה אבל למ"ד שמתחיל בעבדים היינו לפרעה במצרים מה שייך הלשון גנות הרי גנות פירושו גנאי ובזיון וכי הגנות הוא לפרעה ששיעבדם והיה יותר מתאים לכתוב מתחיל בשיעבוד או מתחיל בצרות ומסיים בשבח.

וכדי ליישב את כל הקושיות הללו צריך לומר מיסוד אחד שצריך שצריך כל אחד להתבונן בו לפי דרגת הבנתו. ידוע בעולם המשפט של ר' ישראל סלנטר זי"ע"א שכתוב על חודש אלול מלפנים כאשר ידעתי כל איש היה אווזת אותו רעדה מקול הקורא אלול.

לכאן אותו רעדה ואותו התרגשות צריך לתפוס אותו בראש חודש ניסן. הרי רש"י בריש בראשית מבאי א"ר יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מהחודש הזה לכם שהיא מצווה ראשונה שנצטוו ישראל ומה הטעם פתח בבראשית אלא משום כח מעשי הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים.

כל אחד שמתחיל ללמוד בראשית אווזת אותו התרגשות עצומה ובפרט שמתחילים את זה כל שנה מחדש אחרי ראש השנה שזה היום תחילת מעשיך תחילת הבריאה. אומר הנצי"ב שהוא הדין על הפסוק החודש הזה לכם שבניסן נברא כלל ישראל זה מהות חדשה מהות של עם ישראל.

וכמו שאמר החסיד ר' יהודה הלוי למלך כוזר דכמו שהבריאה נחלקת לדומם צומח חי מדבר כי יש עוד דרגה של ישראל. שאל אותו המלך כוזר הרי כמו שיש חיות יותר מפותחים וחיות פחות מפותחים צמחים יותר מפותחים וצמחים פחות מפותחים כך ישנם אנשים יותר מפותחים ואנשים פחות מפותחים אתה יכול לומר שישאל הם יותר מפותחים משאר האומות אבל איך אתה אומר שהם עוד חלוקה נוספת בבריאה. ענה לו ר"י הלוי דנכון שישאל נראים כשאר בני אדם אבל ממת' שהם יצאו ממצרים הם נהיו בריאה חדשה.

ואומר המהר"ל וכן הנצי"ב בעמק דבר דכמו שבחודש תשרי מתעורר הייחוד של בריאת העולם כן בחודש ניסן שאז יצאנו ממצרים מתעורר המעלה האלוהית הזאת. וכמו שמביא השפתי חיים מבעל עבודת הקודש שהיה ממגורשי ספרד שאומר דכל דבר שמתרחש בבריאה יש לו שושים עמוקים. עד יציאת מצרים.

הטוב והרע בעולם היה בערבוביא שהרי ע"ה החטא של אדם הראשון שהוא אכל מעץ הדעת טוב ורע הטוב התערבב עם הרע והתבטל כלפיו. וע"ה יציאת מצרים התברר הטוב מהרע שהטוב יעמוד מעצמו אך בכ"ה ההכנעה של הרע עדיין לא הגיע עד שיבוא המשיח אבל הטוב נעמד מעצמו ואינו כפוף כבר תחת הרע.

וככל ישראל אחרי יציאת מצרים באים לייצג את הטוב כמו שנאמר ויציא אתכם מכור הברזל לקחת לו גוי מקרב גוי. שהקב"ה הוציא אותנו ממצרים כעבור היציא ממעי אימו.

וזכר בדברים איך היה במצרים כמו שצריך לראות בחוש איך היה במציאות מהלך הדברים במצרים. הנה יעקב אבינו בא למצרים ופרעה משתחוה לו, ויוסף הוא השלטן על הארץ הוא המשביר לכל הארץ שמצרים שלטה על כל העולם כולו עם כל הסדרים שלהם ועם כל התרבות שלהם ויוסף שלט על כולם עד כדי כך שפרעה אמר לו רק הכסא אנדל ממך והיינו שהוא היה כמו פרעה חזן מן הכסא הענין של לספר ביציאת מצרים הוא כדי להראות שאני יהודי שמובלל מהעמים והוה המתחיל בגנות ומסיים בשבח.

ואיך מה קרה שפתאום כלל ישראל השתעבדו למצרים. אלא ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף. חד אמר מלך חדש ממש. ואחד אומר שהוא עשה את עצמו כאילו הוא לא יודע מיוסף ויחידש את גזירותיו. ואיך זה קרה.

מבאר הבית הלוי בריש פרשת שמות הדענין יובן דהנה מסורת היה בידם שצריכים שישתעבדו במצרים ארבע מאות שנה ואחר שמת יוסף הבינו כולם אשר ימי השיעבוד ממשמשים ובאים ומעתה יתחיל הגלות והתחילו לפתור ממנו ולדאוג על העתיד כי מי יודע האיך ומה התנהגו המצרים עמם ועם בניהם אחריהם זמן ארוך כזה.

התאספו כל גדולי העסקנים לטכס עצה מה לעשות אז אחד אמר שצריך להתפלל לה'. אמרו לו השאר כן אתה צודק שצריך להתפלל אבל צריך גם השתדלות בדרכי הפוליטיקה.

לכן הם הסכימו בעצה להתקרב אל המצרים ולא להיות מובדלים מהם בהרבה. ושלא יהיו ניכרים ביניהם כגרים וכנכרים יען בהתקרבות הגופים יתקרבו הלבבות ותתמעט השנאה.

אחרי אסיפה היה בעיר ברונשביק שבגרמניה שהגרמנים רדפו אחרי כלל ישראל כמו שאומר היוסף אומין שכשהיו יוצאים לרחובות היו זורקים אבנים ובזין וצועקים יהודי יהודי וה'רע בנינו' המשכילים שם עשו אסיפה לדעת מדוע הגויים כל כך שונאים את היהודים והם הגיעו להחלטה שמכיון שהיהודים שונים מהגויים בכל בלבוש בדבור בהתנהגות וממילא הם מתרחקים מהגויים אז הגויים מרגישים שהיהודים מתנשאים עליהם לכן יש כ"כ אנטישמיות חזקה.

וכמו שסיפר אבי הגד' יואל זצוק"ל שבשטטלך לא קראו לגויי אלא קראו לו א-חזר או שקראו לו א-העל כמו שפעם אבי זצ"ל אמר לאיזה כפרי על איזה גוי אחד שהגוי הזה נראה בסדר אז הוא אמר לו ראית פעם גוי? הרי הוא א-חזר.

ממילא אמר הרשע מלסוף שם רשעים יקרב שצריך להתקרב אל הגרמנים ונהיה גרמנים בני דת משה אהיה אדם בצאתך ויהודי באוהלך. וזו העבירה הכי גדולה שלו שהרי הוא שלח לכל הרבנים כמו לנדע ביהודה מכתב והוא כתב שהוא לא יודע מה הרבנים רוצים ממנו הרי לא עברתי שום עבירה אפי' מדרבנן.

ובמילא שהוא היה שומר תורה ומצוות אבל הבנים שלו אח"כ התנצרו כיון שהוא לא יודע שמה שהוא אמר שיהיו גרמנים בני דת משה זה נגד פסק השו"ע שפוסק על אחד ששואלים אותו במכס אם הוא יהודי או גוי והוא אומר שהוא גוי דינו להרג ואל יעבור. ובפוסקים דנים אם בשעת הסכנה מותר להחליף את הבגדים.

ממילא אומר הבית הלוי דזה מה שהיה במצרים שהם ראו שעומדת להתקיים הגזירה של ועבדו ועינו אותם ארבע מאות שנה אז הם טיכסו עצה איך להתקרב יותר אל המצרים כדי שיתקרבו הלבבות ותתמעט השנאה.

ואומר הבית הלוי ובודאי אשר על מי של האנושי כן הוא נכון. אך הקב"ה לא רצה כן כיון שהקב"ה נתן את התורה והמצוות לישראל כדי שיהיו מובדלים מבני נח דאחרת הם עלולים במשך הדורות להתערב בתוך המצרים ולהשתקע בטומאתם כמו שנאמר ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי.

ומכיון שישראל עשו תחבולה כדי להתקרב אל המצרים בזה שהם משכו ערלתם ליראות כמצרים שאינם מהולים אז הקב"ה הוסיף שנהא בלב המצרים שישנאו יותר את ישראל והיו ויקצו מפני בני ישראל שכל כך היו הישראלים מאוסים בעני המצרים עד שכשהיה המצרים רואה אותן היה קצן בעצמו וזה מה שהיה במצרים שניסו להתקרב אל המצרים והם רק שנאו אותם יותר.

וכמו שכתוב בתהלים פרק ק"ה שמדבר על יציאת מצרים וכל המכות וכל הנפלאות והנסים שנעשו במצרים עד שבאו לארץ ישראל ובאמצע יש פסוק הפך ליבם לשנוא עמו להתלכלך בעבדיו ולכאורה שואל הבית הלוי הרי כל המזמור הזה הולך לספר על חסד ה' שהקב"ה עשה עשה לישראל מאז היוותם לעם כמו שכתוב שם הודו לה' קראו בשמו הודיעו בעמים עלילותיו שירו לו זמר לו וגו' ופר את עמו מאוד ויעצמהו מצרי. שלח משה עבדו אהרן אשר בחר בו וכו' וא"כ מדוע הזכיר כאן מה שהפך לב מצרים שישנאו את ישראל הרי זה לא בכלל הטובות.

אלא מבאר הבית הלוי הקב"ה ידע שאם עם ישראל יתקרבו אל המצרים הם עלולים ליטמא איתם ולכן הוא עשה שיהיה הפך ליבם לישנוא עמו כדי שישאר יתרחקו מהם.

וכן זה בכל הדורות כל פעם שהיהודים מנסים להתקרב יותר אל הגויים אז האנטישמיות והשנאה גוברת. כשהנודע ביהודה שמע שהמשכילים אמרו שצריך לעשות ש"ע חדש שמותר ליהודי להתחתן עם גויה אז אח"כ הגויים יעשו ש"ע שצריך להרוג כל יהודי ובאמת הצורך היהודים בגרמניה הוציא חוברת בשם מיין קאמפף והוא כתב שם שמכיון שהיהודים דוחפים את האף שלהם לכל מקום אז כל מי שהוא מהארבעה דורות יהודי צריך להרוג אותו ולשלוח אותו לאושביץ לתאי הגזים כל דם יהודי הרגו ה"ד.

ואחד מהגדולים אמר דמה שהיה עכשיו את האנטיפיה עם הערבים זה בגלל שהחילונים מתקרבים אל הערבים ומתחתנים איתם ולכן הפך ליבם לשנוא עמו וזה מה שהיה במצרים שישאר להתקרב אל המצרים ואז הפך ליבם לשנוא עמו.

ומעתה מובן היטב מה שכתוב מתחיל בגנות גוהל של ישראל שאנחנו בעצמנו עשינו את עצמנו עבדים לפרעה דע"י שהתקרבו אל המצרים אז הפך ליבם ועי"ה התחילו להשתעבד בנו א"כ זה לא סתם שיעבוד ולא סתם צרה אלא אנוחנו התקרבו אל המצרים. והשיעבוד זה שהמצרים דוחפים אותנו חזרה.

היצירה של כלל ישראל היא שאנחנו לא הולכים עפ"י השכל האנושי וזהו ויציאנו ה' מכור הברזל שנהיינו לעם שהולך עפ"י התורה ולא עפ"י שכל האנושי.

צריך להסמך את פורים לפסח וכמו שבפורים היהודים שבשושן אמרו למרדכי אם אתה לא משתחוה להמן אתה מפילנו בידי והם סברו שצריך להתקרב אל הגויים אך מרדכי הלך עפ"י התורה שאסור להתחנף לרשע וכמו שאמר להם אין שלום אמר אלוהים לרשעים.

וכן בימינו צריך לעשות קרע בעם החילונים שונאים את הדת אז אסור להתקרב אליהם ואסור לדבר איתם ואסור לחיות איתם ביחד הם כמו שני עמים נפרדים ודווקא ע"י שנבילט את היהדות נבדל מהם.

בספר זכרון יעקב מספר שהצאר הרוסי נקולאי הראשון ישב כל הזמן עם שני לטכס עצות איך לעשות יותר צרות ליהודים [כשרבינו חיים מואלזין] זצ"ל ראה אותו בתור ילד הוא אמר עליו שרואים עליו שהוא עמלקי] והוא אמר למשרתיו שהוא כ"כ שונא יהודים אבל אף פעם לא ראיתי יהודי תביאי לי לכאן יהודי אז הם יצאו וחפשו בפרטבורג ולא מצאו דשם לא הסתבבו יהודים מהמת האיסור אלא הגבירים הגדולים שהם נהיו רפורמים.

ואחרי חיפושים רבים הם ראו מחוץ לחומת פרטבורג יהודי עם ציצית על החולצה ופיאות גדולות עם זקן גדול הם באו אליו ואמרו לו שהצאר רוצה אותו לא הוא התחיל לומר וידוי מי ידע מה הוא רוצה לעשות לו אך הם הרגיעו אותו ואמרו לו שהוא לא רוצה להרוג אותו אז הוא פחד יותר בטח עכשיו הם יענו אותי בעיניים קשים ונתנו לו לשלוח אותו ורצו להוציא אותו ולא יעשה לך שום דבר והם נתנו לו אישור כניסה לצאר ונתנו לו פספורט להשאר בעיר שלא יעשו לו כלום ומחר בעשר בבוקר תבוא אליו בלילה הלה הוא התפלל לה' שיציל אותו והוא חשב לעצמו לבוא כך עם הטלית קטן על הבגדים אל הצאר זה לא מובדל אז הוא הכניס את הציצית מתחת החולצה ואת הציצית עצמה הוא החביא בתוך הכיס ואת הפיאות הגדולות הוא שם מתחת לכיפה והסתכל בראי וראה שהזקן הוא התחיל לסדר אותו וראה שהזקן קצת בולט אז הוא לקח מספרים וחתך קצת את הזקן לא היה ישר אז הוא קצץ עוד ועוד עד שנשאר לו זקן של גלח (כומר) ואת הכובע שלו הוא החליף.

וכך למחרת הוא מגיע לארמון מראה לחיילים את הכרטיס ביקור והם מכניסים אותו חדר מלפנים חדר עם שהגיעו אל הצאר והוא משתחוה לפניו ואומר שלום אדוני המלך שאל אותו הצאר מי אתה ענה לו הוזמנתי למלך אמר לו הצאר אני רציתי יהודי שנראה כמו יהודי ואתה לא נראה יהודי.

אם היהודים רוצים להתקרב אל הגוים הם מרחקים אותם "הפך ליבם לשונא עמו". וכך אומר הבית הלוי הזה מה שאנו רואים בחוש אשר בגלות הארץ הזה אשר בכל יום מתרבת השנאה ומתוספת יותר משלפניה זה כדי שישארו ישראל מובדלים מהגוים. האנטישמיות שומרת על כלל ישראל דלולי האנטישמיות והשנאה 'ירחם מי ידע איך היינו ונאם היום.

על שאלת בן החכם כתוב בפרשת ואתחנן דברים פ"ו פסוק ב' כי ישאלך בן מחר לאמר מה העדות והחוקים והמשפטים אשר ציווה ה' אלהינו אתכם ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה ויתן ה' אותות ומופתים גדולים ורעים במצרים בפרעה ובכל ביתו לעינינו ואתנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו ויוצנו ה' לעשות את כל החוקים האלה "ליראה את ה' אלוהינו" לטוב לנו כל הימים לחיותנו כחיים הזה.

והיינו שתכלית יציאת מצרים הוא שנהיה עבדי המקום ולא עבדי פרעה ולא שהם סתם משוחררים ועצמאיים אלא עבדי ה'. וכמו שאומר המדרש דלא סיגי במה שפרעה אמר להם שיצאו אלא הוא היה צריך גם לומר להם משוחררים אתם גאולים אתם וקוונים לעצמכם אתם דאחרת אנוחנו נרגיש עדיין מושפלים תחת הגוי וכונעים תחתיהם והרי עבדים "היינו" לפרעה וכיום כבר לא.

סיפר לי יהודי ימיני שהוא לא מבין את הבנים שלו הם הולכים לצבא והם מתגיישים לגשת אל המפקד ולומר לו שהם צריכים להתפלל וסיפר לי אנונו בתימן שרצו הגוים להרוג אותנו ונכנסו לבית הכנסת וקילנו אותם וגידפנו אותם וחירפו אותם ואנחנו שברחוב היינו נכנעים להם ונותנים להם כבוד דאחרת הם יהרגו אותנו אבל בלב שונאנו אותם שנאת מוות והרגשנו שהם במות.

היסוד של בן תורה חסן להרגיש חסן ורחני חזק להרגיש שאנו בני חורין ששוקים בתורה ולא מושועבדים לשטות של הרחוב ולא לכל מה שאומרים בתקשורת הלה הבל פיהם ימלאו. הם בכלל לא בני אדם. בן תורה צריך להרגיש שהוא עם סגולה והוא מובדל מהרע ולא כנוע תחת הרע. בן תורה צריך לדעת להעריך את הבן תורה שבו את ה"אתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" את ה"ולקחתי אתכם לי לעם" את ה"והייתם לי סגולה מכל עם ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי".

ולכל זה לא צריך התבוננות ולהתבוננות הזאת מגיעים רק כששואלים מה נשתנה הנה נשאל מה נשתנה שכ"כ שונאים אותנו התשובה היא המחנף לרשע סופו נופל בידו.

פעם בחרו חילוני שאל אותי ברכבת מותר לשאול אותך שאלה אמרתי לו תדע לי היהדות פתוחה בפני כל השאלות שיש בעולם ואני לא מבטיח לך שאני ידע לענות אבל לשאול מותר ואיזה זקן ששנה ופירש שישבת שם אמר לי אסור לומר כך אלא שצריך אמונה אמרתי לו כך גוי אומר אבל יהודי אומר שצריך לשאול הרי יש יום מיוחד בשנה בליל פסח שאז שואלים שאלות והתורה רוצה שנשאל שאלות וע"י שנהפך בה נראה דכולה בה שיש לה פתרונות על כל השאלות.

וכמוכן ששאלות צריכות להיות בצורת של מבקש ולא בשביל לקנטר וכמו שכתוב מבקש אמונה ואסלו לו ואמר המשגיח צדוק'ל דאחד שהוא מבקש הוא יותר גדול ממאמין.

הנצי"ב אומר שעי' החדש הזה אפשר להתחזק בעבודת ה' כי שומעים את סיפור יציאת מצרים ולכן אצלנו בישיבה אין בין הזמנים אלא זה ערב יום טוב ההתכוננות לפסח הן בקניות והן להכין את ההגדה של פסח עם מפרשים או בשפתי חיים וכך מגיעים לליל הסדר ומרגשים מעין עולם הבא ממש.

צריכים מאוד להתחזק הולכים ברחוב ופוגשים חברים מפעם אז אומרים נהיה כמצרים, נהיה חברמנים כמוהם הם מעשנים סיגריות גם אני יעשה, תהר שלא תיגרר אחריהם שלא תהיה כמו מכונית שנגמר לה המנוע ומגיע גורר וגורר אותה לכל מקום. שלא לכל מקום שישתבו אותך תלך.

תרגיש בן חורין ותשתחרר מהתלות אל פרעה שהיה היצר הרע שלך אנונו הרי לא נכנעים לרע שבעולם. היינו מושועבדים לפרעה והקב"ה הוציא אותנו וקירב אותנו אליו ושלא ח"ו תאמרו מלחית בן תורה עכשיו יש ער"ח ניסן יום קדוש ונורא ובפרט זה יום האחרון של הזמן הארוך שצריך התחזקות בתפילה ובסדרים אני בטוח שאתם תהנו להשאר עד ראש חודש תרגישו בנעילה הרגשה טובה כמו שביום כיפור בשעת נעילה שוכחים מהצום כך צריך לשכוח עכשיו מכל הזמן הארוך ושיהיה תחמת חזקה שתרגיש בן תורה עם דרגה רוחנית יותר גבוהה שהמציאות שלי היא אחרת הן בתורה והן בתפילה הן במידות טובות והן בהנהגה ואז נוכל לומר עם כל ההבנה לשנה הבאה בארצה דישאל. אמן.

- - - נערך מכתבי תלמידים מתוך שיהיה בישיבה סיום זמן חורף - - -

לתרומות ולהנצחה להפצת הגליון: נדרים פלוס < חיפוש מוסד > ישיבת קהילות יעקב < קטגוריות > "עלון חקרי לב" או להשאיר הודעה ב"ק בית המדרש נפש החיים" במספר: 077-26-111-78, או במייל: ky6880427@gmail.com
לפניות, הערות והארות בכל נושא הגליון, וכן למסירת דברי תורה בכל נושא מרבינו שליט"א, ניתן ליצור קשר באופנים הנ"ל.
- כל שיעורי רבינו שליט"א ב"ק בית המדרש נפש החיים": 077-26-111-78 -

דעת ואמונה

מתורתו של הגאון רבי עמנואל טולידאנו שליט"א

גיליון מס' 57

עם ישראל – האומה העליונה והנבחרת

ניסן תשפ"ב

מאמר לחג הפסח

מהות העליונות של ישראל על האומות

א) לפני כמה שנים התפרסמו דברי שר החינוך דאז (ממפלגת מר"ץ) שעשה השוואה בין העם היהודי וחוקי התורה, לבין העם הגרמני (הנאצים) בנירנברג וחוקיהם, כמו שהנאצים קבעו בחוק שאסור לאחד מהעם הגרמני להתחתן עם אישה מעם אחר, וכן אישה מגרמניה אסורה להינשא לעם אחר, בכדי לשמר את טהרת הגזע הארי העליון לפי דעתם, והגדילו לעשות שאם גרמני נשא אישה מאומה אחרת, או גרמניה שנישאה לאיש מאומה אחרת, זה לא נחשב נישואים עפ"י החוק, ואין להם חובות וזכויות של נישואים. וטען אותו שר שחוקי התורה שווים לזה (עפ"ל) שאסור ליהודי לישא גויה וכן אסור ליהודיה להינשא לגוי, ואם עברו ונישאו אין לזה תוקף של נישואין, שאין קידושין תופסין בעכו"ם. וכשם שהנאצים היה להם גזענות פסולה כמו כן ביהדות יש גזענות.

והנה להוסיף, שלכאור' עפ"י התורה לא זו בלבד שעם ישראל מחשיבים את עצמם עליונים על כל עמי העולם וזה מתבטא בזה שלא מועיל תפיסת קידושין ביניהם לאומות אחרות, יש גם הלכות ביהדות שהם נגד הזרים, שהרי נצטוו לא לתתם שאסור ליתן להם חנייה בקרקע של א"י, וכן אסור ליתן להם מתנת חינם, ואמנם דינים אלו לא נוהגים אם הגוי קיבל עליו לקיים מצוות של ב"נ, או שמקבל עליו באמונה שתורת משה רבינו אמת, וממילא הרי הוא מתחייב ב' מצוות ככתוב בתורה, ואז הוא נעשה גר תושב ומותר למכור לו קרקע בא"י, ומותר ליתן לו מתנה, ככתוב בקרא לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, ואכן לענין תפיסת קידושין בכל מצב אין תפיסת קידושין בין ישראל לעכו"ם, אפילו בגר תושב.]

ב) אבל התשובה על דבריו, מה ההבדל בין חוקי התורה שמפלה את עם ישראל לטובה משאר העמים, לבין חוקי הנאצים שמאדירים את הגזע שלהם משאר האומות, הרי זה פשוט וברור, שאצל הנאצים, הם קבעו על עצמם שהם גזע עליון מכולם, והם הם בגאווה על שאר עמי עולם, קבעו את חוקי הגזע שלהם, שהם יותר נעלים מאחרים כל כך שאין הנישואים תופסים ביניהם לשאר אומות, וזה הרשעות והגזענות המגונה אצלם. ומשאו"כ אצל עם ישראל, לא אנחנו קבענו על עצמינו שאנחנו העם הנבחר, אלא הבורא יתברך קבע את זה, שהוא בורא את הכל ומכיר בטיב ברותו, והוא קבע את ההבחנה הזו שבני ישראל נעלים יותר משאר האומות, ככתוב בתורה כי עם קדוש אתה וכן בחר ה' אלוהיך להיות לו סגולה מכל העמים אשר על פני האדמה [סוף פר' ואתחנן].

וכשם שאנחנו רואים בצומח שיש זנים שונים בכל מין, וישנם זנים מעולים יותר וישנם פחות, וכמו בתפוחים, יש זן מעולה, מתוק, ועסיסי, ויש זן פחות יותר, וכן בבעלי חיים, ישנם זנים של בע"ח יותר בריאים וחזקים וישנם זנים חלשים ופחותים יותר, כמו שסיפר לי השוחט הראשי של מרסיי, הרב מאיר ברדוגו שיחי' לאור"ט, שיש זן של שוורים באיזור האלפים של צרפת, שהם בריאים מאד, וניתן למצוא שם עגלים בלא שום סירכא, והוא דבר מפורסם בצרפת, שזן זה של שוורים בריא מאד. ואם מצינו דרגות אלו בבעלי חיים, כ"ש בבני אדם שהם הרבה יותר מורכבים מבעלי חיים, שבוודאי יש בהם זנים מעולים יותר, וזנים פחותים יותר, ובזה קבע הש"ת שהזן המובחר ביותר הוא הגזע של עם ישראל.

שורש מעלתם של ישראל על האומות

ג) אלא שראוי לנו לברר מהו באמת יסוד ייחודה ועליונותה של האומה הישראלית על פני שאר האומות, ונראה שהדבר נובע משני טעמים, האחד הוא טיב האומה עצמה שהם נעלים יותר משאר האומות, שהרי גם לפני מתן תורה עוד בהיותם עבדים, קראם הקב"ה בני "בכורי" ישראל,

כלומר שגם קודם קבלת התורה היה בעם ישראל ייחודיות ועליונות על פני שאר האומות. והטעם השני הוא, כיון שקיבלו ישראל על עצמם [בקבלת התורה] את עול מלכות שמים, ועול מצוותיו של הקב"ה, בזה נקשרו עם ה' יתברך, ומכאן זה התקדשו והובדלו משאר אומות, שאין להם שייכות עימו יתברך.

והנה ההלכה שאין קידושין תופסין בעכו"ם, נובעת מההבדל השני שיש בינינו לבין העמים, שאנחנו בני ישראל קבלנו עול מלכות שמים ותר"ג מצוות, והאומות לא קיבלו תורה ומצוות, וזה מה שמבדיל בינינו שלא שייך תפיסת קידושין בינינו. ולפי"ז עיקר מה שמפריד בין ישראל לעמים, הוא העובדה שאנו חיים עם תורה ומצוות ומקושרים לה' יתברך, והאומות לא, ואילו יבוא כל גוי שבעולם, מאיזו אומה שיהיה, ויקבל עליו עול תורה ומצוות, ויידבק באמונת אמיתות מציאות הש"ת, הריהו נעשה לגר גמור והוא כיהודי לכל דבר.

ומעתה מה שניסה לטעון שחוקי התורה הם כחוקים גזעניים חלילה, אין לזה מקום כלל, שהרי אין אנחנו מתברברים על אף אחד, לומר שאנו נעלים יותר, אלא שכל זמן שהוא שונה מאיתנו, שאין עליו את עול המלך, מלכו של עולם, ואינו קשור בברית ובחוקים אות קודש עם הבורא יתברך, הריהו באמת אדם נחות דרגה, ולא מתאפשר חתנות בינו לבין עם אלוהי אברהם, המאמינים בה' ובתורתו. והלכה זו גם כן, לא נקבעה על ידינו, אלא הבורא יתברך בעצמו קבע שמי שאין לו שייכות איתו יתברך, ואין לו עול מלכות שמים, לא יוכל להידבק ולהתחתן עם עם ה'.

ההכרה במציאות ה' ובתורתו - שורש ההכרה במעלתו של ישראל

ד) ואולם למלומדים החילוניים חסרות שתי ידיעות בסיסיות, ידיעה אחת שהיא מציאות, וידיעה נוספת בהיסטוריה, ראשית חסרה להם הידיעה הבסיסית והמוחלטת, שיש בורא לעולם והוא מנהיג הבירה. ועוד חסרה להם ידיעת האמת ההיסטורית, שבורא העולם ומלכו התגלה לעם היהודי בהר סיני, ונתן לנו חוקים ומשפטים, ומצוות ותורות. סכלותם של המשכילים מידיעות ברורות אלו, מביאה אותם לקושיות ותמיהות על תורת עם ישראל. ולו היו פוקחים עיני שכלם להכיר מציאות ואמיתות הש"ת, בורא העולם ומנהיגו, היו נעלמות ממילא כל הקושיות.

וראוי ללמד תועים בינה, להתבונן בנפלאות הבריאה, ומתוך ההתבוננות להכיר את בורא העולם. אולם ההרגל שיש באדם, שמקטנותו ראה עולם כמנהגו נוהג בלי לשאול שאלות, מעוור עיניו שכלו שלא לראות גם בבגרותו את נפלאות החכמה שבבריאה, שהיא מכריזה ומוכיחה על בורא שאין חקר לתבונתו, ואינו שואל את השאלה הנוקבת: מי ברא אלה?

כשאני נוסע במטוס לחו"ל, אני משתדל לקבל מקום על יד החלון, שאוכל לראות מלמעלה את הארץ כדי לחוש בעיני את גודל כדור הארץ, שאינו דומה ידיעה לראיה ממש. והנני רואים שבכל דקה אנחנו עוברים חמש עשרה קילומטר [אם נוסע בחשע מאות קילומטר לשעה] וכל עשר דקות 150 ק"מ, שבהם יש הרים וגבעות, נחלים וגמים וימים, ובמשך שעה עוברים מדינה שלימה ומגיעים לפאריז אחרי 4.5 שעות, ועברנו על פני 3500 ק"מ הרים וגבעות, שבהם בעלי חיים ובני אדם, הניזונים מהצמח שמגדלת להם האדמה בצורה פלאית. ואני מתפעל מי ברא את גוש העפר הגדול הזה ששמו כדור הארץ, עם כל התכונות שבו לגדל מזונות, מינים ממינים שונים, בטעם וצבע וצורה שונים ומ"ז.

ואם נוסעים עוד לאמריקה, במשך חמש-שש שעות על האוקיינוס, רואים כ"כ הרבה מים בים, שממנו בא הגשם להשקות היבשה ולהחיות את הצומח, החי והמדבר, וכמה מיליונים ומיליארדים של דגים גדולים וקטנים, מינים ממינים שונים חיים בתוכו, ונשאלת השאלה: מי ברא אלה?

ואני מתחיל לחשוב, אילו יכולתי לנסוע כך במטוס, מעל גבי כדור השמש, קרוב לשמש, אילו יצויר שלא הייתי נשרף מהחום הנורא, וגם כן אילו יצויר שעניי לא היו מסתנוורות וניזוקות מראית פני השמש, כמה הייתי צריך לנסוע בשביל לעבור סביב הכדור הזה [ולפי מש"כ הרמב"ם בפ"ד מהל' שבועות, השמש גדולה פי מאה ושבעים יותר מכדור הארץ, ולפי"ז יצטרך לפחות שבעת אלפים שעות טיסה]. ואני רואה תחת ים של אש, להבות שביניהן אפשר להכניס את כל כדור הארץ וישרף ע"י החום הנורא השורר שם, ואני יודע שעומק כדור האש כשני מיליון ק"מ שלא כמי הים

מדוע חשק בנו ה' יותר מכל האומות

סיבת הבחירה בעם ישראל על פני שאר אומות

(א) ועתה ראוי לבאר, מה היתה סיבת הבחירה של הקב"ה בעם ישראל, עוד בעודנו במצרים בשפל המדרגה. וזה שנים שאני מתבונן וחוקר בזה, מה מעלה ראה הקב"ה בעם ישראל לבחור בהם יותר משאר אומות העולם, וכן קרא אותם עמי, ומה ראה לבנונם ולהחכימם בנתינת התורה. והרי בוודאי אין זה בחינם, סתם ככה בחר ה' בעם הזה משאר אומות. והנה עוד בהיות ישראל במצרים תחת השיעבוד, קראם הקב"ה עמי, כמו שאמר הקב"ה למשה בסנה, "ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים" (שמות ג'-ז). ונאמר עוד "ואחר באו משה ואהרן ויאמרו אל פרעה כה אמר ה' אלוהי ישראל שלח את עמי" (שמות ה'-א) ועוד נאמר כתיב "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל" (בשמות ד'-כ"ב) ופירושו הבן הגדול והחשוב ביותר משאר הבנים (האומות) כמו שפירש"י שם.

והנה אם נבוא לתאר לעצמנו איך היו נראים עם ישראל באותן שמונים ושש שנים שעבדו ישראל עבודת פרך במצרים [שתחילת השיעבוד היה לאחר שמתו יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא, וקושי השיעבוד התחיל בלידת מרים (פ"ו שנים) עיין ילקוט שמות בפיסקא הראשונה] היינו יכולים למצוא ביניהם סבא, בן ונכד ואפי"ן, ולא אחד בלבד אלא כל צאצאיו (בניו, בני בניו, וניניו) שכולם עבדים מאובקים באבק, [במה שהכינו וריקדו חול המהבנים בכדי לבנות מהחמר לבנים] ונמצא שהיו משפחות ושבטים שלמים של עבדים מושפלים ומותשים מהעבודה הקשה, בלי חכמה ודעת [כי לא היה להם זמן לנשום, שביללה היו תשושים מעבודת הפרך והיו צריכים לאגור כוחות ליום המחרת] והיו מושפלים משאר העמים בגופם ובנפשם, כדרך נפש העבד.

ובפרט בזמן יציאת מצרים, שכל אותם שהיו בגיל שמונים ושש ולמטה, נתפסו לעבודת פרך, בילדותם ממש, ולא קרו ולא שנו ולא למדו שום חכמה, עם נעבר מדעת. והפסוק אומר (דברים ז' ו-ז) לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם ויבחר בכם וגו' כי מאהבת ה' אתכם, וא"כ מתעצמת הקושיא מה ראה הקב"ה באומה זו לאהוב אותם ולחשוק בהם.

(ב) ושמה תאמר, מעולים במידות היו וצדיקים היו, א"א לומר כן, שהרי אמרו במכילתא פרשת בא (הובא גם בילקוט שמות רמז קצה) שישאל שטופים בע"ז היו, ואפי' מילה ביטלו ככתוב בפסוק שדך נכנו ושערך צמח, ואת ערום ועריה מן המצוות, ונתן להם הקב"ה שתי מצוות, דם מילה ודם פסח, שבזכותן ייגאלו, כמו שכתוב, ואעבור עליך ואראך מתבוססת בדמיון ואומר לך בדמיון חיי, והיינו דם פסח ודם מילה. וברמב"ן פרשת בא על הפסוק "ומושב בני" אשר ישבו במצרים שלשים שנה וארבע מאות שנה", ביאר שהיו ישראל רעים וחטאים מאד ונתוסף להם עוד שלושים שנה של גלות ע"ש.

וכן מבואר בזה"ק פרשת אמור שהקשה על מה שחייבה תורה לזכור חסד ה' יתברך איתנו שהוציאנו ממצרים, והרי הגזירה מלכתחילה היתה ארבע מאות שנה, ואם היה משאיר אותנו בשיעבוד לאחר זמן זה, היה בזה עוול גדול, שישתעבדו בנו שלא כדין, וכיון שהיה מוטל עליו להוציאנו אין בזה חסד. ותיירץ, דאמנם הגזירה הראשונה היתה רק ארבע מאות שנה, אבל כיון ששקעו ישראל במצרים במ"ט שיערי טומאה, מחמת זה היו צריכים להשאר בשיעבוד יותר ממה שנגזר עליהם, ומחסדיו של הבורא יתברך הוציאם משם.

וכן בילקוט (פר' בשלח סוף רמז רל"ד) כתב והמים להם חומה (חמה כתיב בלא ואו) שירד סמ"אל ואמר לפניו רבש"ע לא עבדו ישראל ע"ז במצרים ואתה עושה להם נסים, והיה משמיע קולו לשר של ים ונתמלא עליהם חמה וביקש לטובען. מיד השיב לו הקב"ה, שוטה שבעולם וכי לדעתם עבדו, והלא לא עבדו אלא מתוך שיעבוד ומתוך טירוף הדעת, ואתה דן שוגג כמויד ואונס כרצון, כיון ששמע שר של ים אותה חמה שנתמלא על

שעומקו המקסימלי הוא כחמישה עשר ק"מ משטח פני הים. כמה גדול האש הנוראה הזו, שמבהיל מאד למתבונן, ומי ברא אלה? ומי מסדר הילוך כדור הארץ סביב השמש, בסדר קצוב כל ימות השנה, שע"ז יש קיץ וחורף כל הזמן, מי ברא אלה? וזה עדות שיש קל חי וקיים, אלוהים חיים ומלך עולם.

ואותו בורא העולם התגלה לעם ישראל במעמד הר סיני, כאשר יעידון כל כלל ישראל, שבעיניהם ראו ושמעו קול ה' אליהם, ואל משה. והמתעלם מידעויות אלו ובא בטענות על דת ישראל אין זו חכמה, אלא סכלות.

ישראל החזירה על מצרים, שנאמר וישובו המים, ששבו מישראל על מצרים עכ"ל. וביאור הדבר, שלגבי מה שביקש שר של ים להטביען בים ולכלותם, ע"ז אמר הקב"ה שהם היו אנוסים ובלי דעת ואינם חייבים כלייה, אולם כיון דמ"מ היו אדוקים בע"ז, ושקועים במ"ט שיערי טומאה, לא היו ראויים לנס, ולא היו זכאים לצאת שלא בדרך הטבע, ומחסדי השל"ת הוציאנו משם, אף שלא היינו זכאים וראויים לכך, וכמו שכתב הזהר הנ"ל.

ואחר שראינו שבני ישראל במצרים חטאו, וירדו למ"ט שיערי טומאה, א"כ אינו מובן מה ראה הקב"ה לחבבם ולקרותם עמי ובני בכורי ישראל.

(ג) ואין לומר, שכל חביבותם של עם ישראל אצל הקב"ה, היא משום אהבת ה' לאבותינו אברהם יצחק ויעקב, דאי לאו דהם עצמם אהובים מצד עצמם למקום, אינו מסתבר שיבחר בהם רק בגלל אבותיהם. ועיין במנחות נ"ג א' אמרי ליה רבנן לרבי פרידא ר' זעירא בריה דרבי אבטולס דהוא עשירי לרבי אלעזר בן עזריה דהוא עשירי לעזרא הסופר קאי אבבא, אמר להן, מאי כולי האי, אי בר אוריין הוא, יאי, אי בר אבהן ובר אוריין יאי ויאי, בר אבהן ולא בר אוריין אשא תיכליה. ומבואר דאם האדם אין לו חשיבות מצד עצמו, היחוס הגדול שלו רק מקטרג עליו.

והיה אפשר לומר דכיון דכבר הבטיח הקב"ה לאברהם אבינו בברית המילה, שיהיה לו לאלוקים לו ולזרעו אחרי, מה"ט בחר בבניו להיות לו לעם, ואמנם אין זה מיישב דאדרבא כיון דידע הקב"ה שלא יהיו ראויים בני ישראל להבחר להיות עם ה' ולקבל את התורה, א"כ איך התחייב לזה מתחילה.

מעלת ישראל – ששמו את עצמן בקדושה

(ד) אולם בקראנו בפרשת במדבר אנו רואים את טהרת הייחוס של בני ישראל שכולם נולדו מאביהם, ולא היתה בהם אחת שקלקלה, וזו היתה מעלתם של ישראל בעודם עדיין במצרים, ובזה מתיישבת לנו השאלה הזו.

דהנה מבואר בתורה שנצטווה משה רבינו לפקד את אוכלוסי ישראל, ומנה כל שבט בפני עצמו, ואח"כ כל מחנה לחד, דגל מחנה יהודה, ודגל מחנה ראובן וכו', ואח"כ מנה את כל שבטי ישראל כולם יחדיו. ומיפקד זה היה לזכרי ישראל, שמבן עשרים שנה ומעלה. ובסוף הפרשה נצטווה משה לפקד את זכרי הלויים מבן חדש ומעלה.

והנה יש הבדל בין המיפקד של כל ישראל למיפקד של שבט לוי, שאת כל ישראל מנו ע"י שכל אב בית נתן מחצית השקל כמנין בניו - שמבני כ' ומעלה, וידעו ע"ז סך של כל משפחה, ואח"כ חיברו כל הסכומים יחד של כל שבט, ונתקבל סכום כל זכרי השבט. [וכדכתב רש"י פסוק ב'] ולעומת זה, המיפקד של הלויים היה ע"י בת קול, שמשה היה בא לפתח האהל של כל משפחה, והיתה בת קול מכרזת, כך וכך זכרים מבן חדש ללוי זה, והיינו דכתיב "ויפקד אותם משה על פי ה' כאשר צוה" [רש"י במדבר ג'-ט"ז].

ונראה לי שאילו היה מיפקד כמו זה שהיה בלויים, אצל הגויים, היתה קמה מהומה גדולה, שהרי זה בלתי נמנע אצלם שלא יהיה ביניהם פריצות, וכשהיו באים למשפחה, שיש בה י' זכרים, ואין כולם בני אב הבית הזה, היתה בת קול מכרזת שיש בבית זה פחות מ' זכרים לאביהם [והרבה משפחות היו נמצאות במצב זה] והיתה קמה מהומה גדולה, שמתברר חלק מהילדים אינם מאותו אב, ואמנם אצל הלויים הכל עבר בשלום, ללמדך שלא היתה אחת שקלקלה, אשרי העם שככה לו.

וגם במיפקד כל ישראל מבואר שלא היה בהם זנות כלל, שהרי כל אב בית הביא מחצית שקל כמספר בניו, ונתן בעד כל בן המוחזק לבנו, ואף שאין הכרח שכולם הם בניו, ורק מכח חזקה ורוב נמנו כבנים שלו, והסכימה תורה ע"ז, משום שכך הדין גם על פי ההלכה, אולם לימדה אותנו התורה במקום אחר, שכך היה באמת, שלא היה באמת שום פריצות ביניהם, ושלוותית בת דברי אחת היתה ופירסמה הכתוב.

וכן מבואר בפרשת פינחס במיפקד השני שהיה לאחר שנפלו במדן עשרים וארבע אלף משבט שמעון, ואמרו שם לחנוך משפחת החנוכי לפלוא משפחת הפלוא, והיינו שכל משפחה היתה נקראת על שם אבי המשפחה, והענין בזה ביארו חז"ל [הובא ברש"י במדבר כ"ו-ה'] לפי שהיו האומות מבזין אותם ואומרים, מה אלו מתייחסים על שבטיהם, סבורים הם שלא שלטו המצריים באמותיהם, אם בגופם היו מושלים, בנשותיהם על אחת כמה וכמה, לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויר"ד מצד זה לומר, מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם. וזהו שמפורש ע"י דוד (תהלים קכ"ב) "שבטי י-ה עדות לישראל", השם הזה מעיד עליהם לשבטיהם, לפיכך בכלם כתיב החנוכי, הפלאי. ע"כ.

ומעתה כיון שזכינו לראות שבני ישראל שמרו את עצמם בצניעות ובקדושה ולא היה בהם קילקול וזנות, יתכן שמטעם זה זכו ליגאל, ומחמת זה חפץ בהם ה' וחיבבם, ונתן להם את התורה.

(ה) ומצאתי כדברים אלו בילקוט [פרשת במדבר רמז תרפ"ד] שבגלל הצניעות והטהרה של עם ישראל, שלא היה בהם שום שמץ פסול, זכו הם לקבלת התורה ולא שאר אומות, וז"ל בשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו בהם אומות העולם, מה ראו אלה להתקרב יותר משאר אומות. סתם פיהן הקב"ה, אמר להן, הביאו לי ספר יוחסין שלכם שנאמר הבו לה' - משפחות עמים [הראו לי יחס משפחותיכם] כשם שבני מביאין, ויתילדו על משפחותם, לכך מנאם בראש הספר הזה אחר המצוות [היינו ספר ויקרא שהוא כולל רוב המצוות ומסיים בפסוק] "אלה המצוות אשר צוה ה' את משה אל בני ישראל בהר סיני". ואח"כ מתחיל במדבר, "וידבר ה', שאו את ראש כל עדת בני ישראל למשפחותם לבית אבותם", לומר, שלא זכו ליטול את התורה אלא בשביל היוחסין שלהם. "גן נעול אחותי כלה, אחת היא יונתי תמתי". שמעו האומות אף הן התחילו מקלסין להן "ראוה בנות ויאשרוה".

[וכשחטאו ישראל בבנות מדן אמרו האומות, עכשיו שוין הם לנו, אותו השבח שהיו משתבחין בו בטל, מה עשה הקב"ה, גנף המקום כל מי שנתקלקל, והעמיד על טהרתו, ככתוב "יהי אחרי המגפה, שאו את ראש"]

איך נשמרו כל ישראל כולם בקדושה

(ו) והנה באמת זה פלא גדול, שלא קלקלה אף אחת מבנות ישראל בריבוי כזה, שהרי כמו שהיו ששים ריבוא זכרים מבין כ' ומעלה, כן היו ששים ריבוא נקבות, מלבד אותן שהן למטה מגיל כ', ואיך יתכן שלא היתה פריצות באף אחת מהן, בפרט לפי מה שאיתא בילקוט (שמות רמז קס"ג)

על הפסוק ובכל עבודה בשדה, וכי בשדה היו עובדים ולא בעיר, אלא שגזרו עליהם, אנשים ילינו בשדה והנשים בעיר, כדי למעטן בפריה ורביה. ובאופן זה שאין בעליהן איתן, בנקל יכלו לפתותן, [במזונות ובכל מיני הטבות] והרי המצרים שטופי זימה הם, מבני חם, ובנות ישראל נאות הנה, ואיך קרה שבתקופה גדולה כזאת בציבור כ"כ גדול, לא תהא פירצה, ורק אחת היתה ופירסמה הכתוב, וזה דבר פלא.

וצ"ל, דזה היה נס מהקב"ה, לשמור על טהרת ישראל להקים לו אומה טהורה וקדושה [ואולי זה נעשה ע"י שהקב"ה השניא והמאס את ישראל על המצרים] וכמו שנאמר בתהילים "עם זו יצרתי לי תהליתי יספר". וש"ר בילקוט פרשת אמור (רמז תרנ"ז) גן נעול אלו הבתולות, גל נעול אלו הבעולות, מעין חתום אלו הזכרים, שרה ירדה למצרים וגדרה עצמה מן העיבור - ונגדרו כל הנשים בזכותה, יוסף ירד למצרים, וגדר עצמו מן הערוה - ונגדרו כל הזכרים בזכותו.

[ואולם אם לא היו צנועות וראויות לעזר מהשמים, לא היה נעשה להן נס לשומרן מכל מכשול, ורק לצנועים ולצנועות מחמת עצמם, וכמו שאמרו חז"ל הבא ליטור מסייעין לו מן השמים. ושלומית בת דברי שהיתה פגומה בצניעותה, נכשלה בשוגג שחשבה שהמצרי בעלה, כיון שלא היתה ראויה לנס, שגרמה שהמצרי נתן עיניו בה. אבל שאר בנות ישראל, אף שהיו שטופין בע"ז, שמרו מאד על הצניעות ועל הטהרה, ולכן זכו ישראל ליטול את התורה, ולהיקרא עם ה', ובני בכורי ישראל.]

מדוע זכו ישראל לשמירה כזו - דווקא במצרים

(ז) והנה הנס הזה, להציל בני ובנות ישראל מזנות ומשאר קילקולים, לא התמיד בכלל ישראל, שהרי מציונו שנכשלו בבנות מדן, ובכל הדורות היו ביניהם פרוצים, וצ"ב מדוע דווקא במצרים זכו בני ישראל לשמירה כזו שלא יכשלו. ואפשר לבאר בזה שהנהגה הזו של עזר גדול מן השמים, היתה רק במצרים, כיון שהיה לו להקב"ה למטרה להקים לו אומה טהורה שתהיה ראויה לקבל התורה, ועבור זה נתן השגחה ייחודית על בני ישראל שלא יכשלו בזנות. [וכמו שיתבאר בהרחבה במאמר הבא]

באופן נוסף יש לבאר, דלאחר שניתנה תורה יש לקבל את החינוך להינצל מהחטא ע"י לימוד התורה, דהיינו להיות שקוע בעומק העיון בתורה, וכמש"כ הר"מ שאין יצר הרע שורה אלא בלב הפנוי מן החכמה, וכן ניתן ללמוד מוסרי התורה, ולהינצל ע"י? מהחטא. ולכן מאז שניתנה תורה לא נעשים נסים להציל את האדם מן החטא, כיון שיכול להציל עצמו לבדו, ותורה מגנא ומצלא.

טעם ריבוי הילודה בעם ישראל במצרים

והיינו המשכן הוא כביכול מיטתו של הקב"ה, ששם הוא משרה את שכנתו בעולם, וזה נעשה ע"י שהוא מוקף בששים ריבוא נשמות ישראל, הניבורים במלחמתה של תורה, כי עיקר חורדת שכנתו יתברך לעולם הזה היא מחמת שהתורה ירדה לכאן, וכמו שאמרו חז"ל משה למך שהיה לו בת ורצה להשיאה ואמר לפרוש הימנה איני יכול, ולכן אמר עשו לי קיתון אחד שאדור בתיכם, ולכן מקום השכנה הוא על הארון שבו לוחות הברית, ומשם היה הקול מידבר אל משה מבין שני הכרובים.

וזהו הטעם שהשראת השכנה בישראל מתאפשרת, רק לאחר שיש ששים ריבוא מישראל, לוחמים במלחמתה של תורה, ולכן היה נס מיוחד לריבוי הילודה בעם ישראל במצרים בכדי שיהיו ששים ריבוא מקבלי התורה, ואז יוכלו לזכות להשראת השכנה בתוכם. [והטעם בזה שצ"ז שלחמו מלחמתה של תורה ראויים הם להיעשות מרכבה לשכנתו יתברך, והדגלים מכוונים כנגד המרכבה של מעלה. וכמו ששמעתי משאר בשרי המקובל רבי שמואל מוילניץ וצוק"ל (מבית וגן) שדגל כל מחנה מכוון ומתאים בדיוק בשמותיהם עם המלאך המקביל להם במרכבה העליונה, ואכמ"ל בזה.]

ובזה יש לבאר מה שהוקשה לי בעבר, שהרי נמר מלאכת המשכן וכליו היה בכ"ה כסלו כמבואר במדרש [הובא במ"ב ריש הלכות חנוכה] וא"כ למה המתין עם הקמת המשכן עד לא' ניסן, ומדוע חיכו זמן רב כל כך, ולמה לא יכלו מיד אחר שגמרו את מלאכת המשכן להקים אותו מיד.

אבל הביאור הוא שבני ישראל במדבר - מה הם היו עושים כל היום, הרי דאגת פרנסה לא היתה להם, שקיבלו את מזונם יום בלא שום מירחא, וכן הכנת האוכל לא היתה לעול עבורם, שכל מעמדם שרצו היה כמון, וכן

כתוב בתורה ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד, ואמרו חז"ל שהיו יולדות ששים ריבוא ביום, ומבואר שיהיה נס מיוחד במצרים שיהא הרבה ילודה בבני ישראל, באופן ניסי ופלאי, וצריך להבין למה הוצרכו לנס כזה, ומה העניין המיוחד להרבות את בני ישראל כל כך, ודוק באותו דור שהיו משועבדים לפרעה במצרים.

אמנם ביאור העניין הוא שה' רצה להקים אומה של ששים ריבוא, בכדי שיוכל לשכון בתוכם ולתת להם את התורה, ובשכיל זה הגביר את הילודה וההתרבות בבני ישראל בכדי שיתנועו למספר ששים ריבוא, שזה השיעור של שלימות האומה הישראלית, וכך הם ראויים לקבל את התורה.

וכן רואים במניין השבטים שהיה מספרם מכוון ומדויק, שהרי אתה מוצא במנין כל שבט, מספר עגול של מאה או חמישים ולא נמצא חידים, וכבר עמד בזה בספר נפלאות ה', ורואים מזה שהיה מספרו של כל שבט מכוון מאת ה' ולא במקרה, ומעם הדבר, שכל אחד מישראל הוא נשמה גדולה, חשוב ככוכב בפני עצמו, ובראם הקב"ה במספר מכוון לכל שבט. וכמו כן במניין הכללי של עם ישראל היה מכוון להגיע למנין של ששים ריבוא, ולשם כך התרבו בני ישראל בארץ מצרים באופן ניסי ופלאי בכדי להגיע לשיעור זה.

וכיוצא בזה מציונו בשיר השירים (ג'-ז) הנה ממתן שלשלמה ששים גבורים סביב לה מניבורי ישראל. והנה כל שלמה בשיר השירים הוא מלך שהשלום שלו, ומהו מיטתו של שלמה, פירשי' אהל מועד והארון שהיו במדבר, שסביב לה היו ששים גבורים והיינו ששים ריבוא מישראל שהיו גיבורים בתורה, וכולם היו מלומדי מלחמה - מלחמתה של תורה.

מים היה להם מהבאר, ואור היה להם מעמוד האש, וכן קניית בנדים לא היתה להם, שהכל היה מתוקן ע"י העננים, וכן לא היה להם דאגה מחיתונ ילדים, שהרי לא היה להם שום הוצאות שהיו מקימים אוהל נוסף עבור הוות הטר, וכל צרכיהם היו ממילא מסודרים בלי שום דאגה, וא"כ מה עשו בני ישראל כל היום מבוקר ועד ערב?

וברור שהיו עוסקים בתורה, שהם למדו בכולל, וכמו שאמרתי תמיד שהכולל הכי גדול בהיסטוריה היה במדבר, וראשי הכולל היו משה רבינו, אהרן הכהן, נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר, והקנים, הם היו מדריכים ומכוונים את דרכם, וזה היה הכולל הכי אידיאלי שיש, עם כמות עצומה כזו של לומדים, עם ראשי כוללים הכי טובים שיש, וכך עסקו בתורה כל היום בלי שום דאגות.

בענין החסה למרור אם היא צריכה להיות מרה

כתב החזון איש (הערות לפסחים דף לט.) דהחסה צריכה להיות מרה בכדי לקיים בה מצות מרור, והוכיח כן מפסחים דף קט"ו. דאמרו שם בלע מצה יצא [והטעם דבליעה ג"כ נחשבת אכילה] בלע מרור לא יצא דבעינן טעם מרור וליכא [והיינו דלמרות שאכל את המרור, כיון שלא טעם את טעם מרירותו לא יצא] וא"כ חסה שאין בה טעם מרירות לא יצא, דאינה עדיפה ממי שבלע מרור שלא יצא. ונראה עוד להוכיח כן מהגמרא בפסחים (דף לט.) שרבינא מצאו ל"ה אחא בריה דרבא שהיה מחזר אחר ירק מר א"ל מאי דעתך דמרירין טפי, והא מצווה בחזרת. והיינו דר"א בריה דרבא סבר דכיון דצריכים לטעום טעם מר א"כ ראוי לחזר אחר ירק היותר מר, ועל זה אמר לו רבינא דכיון שיש מעלה בחזרת [ששמה חסא בארמית, ומרמזת שחס רחמנא עלן] לכן עדיף לקחתה למרות שיש בה פחות מרירות, מפני שיש בה רמז על רחמי ה' עלינו.

והנה מרב אחא שחזר אחר ירק יותר מר, וראים שצריכים את טעם המרירות במרור, ולשם כך רצה שיחיה יותר טעם כזה במרור, ואף רבינא לא מצינו שנחלק עליו אלא בזה שהענין של חזרת עדיף - מלהרבות את טעם המרירות, אבל בעיקר הדבר הסכים רבינא לדבריו, שצריך להרגיש טעם מרירות בכדי לצאת ידי חובת מרור. וכן מצאתי בספר יבין שמועה להרשב"ץ (ל"ה ע"ב טור א') ד"ה והמרור.

בענין היתר מכירה

יבר שגם לדעת מרן השו"ע אין לסמוך על היתר זה כלל
[מתוך ההקדמה לספר 'עוטה אור' שביעית]

ליקוטים סימן ס"ז כתב דהמכירה חלה, עיין בב"ק סימן י' סק"ט שכתב הדרנא בי'. ובלאו הכי יש מקום לביטול המכירה משום אין שליח לדבר עבירה, דהרי יש איסור במכירה משום לא תחנם, והתבאר בסימן ז' דדעת מרן דגם לישמעאל אסור למכור, ובסימן ח' וט' התבאר כל הצדדים שכתבו המתירים, ומסקנת הדברים דמכירה לזמן לא נפקא מידי ספיקא דאורייתא ועל כל פנים מדרבנן ודאי אסור, ע"ש. וממילא יש מקום לבטל המכירה משום דאין שליח לדבר עבירה.

ורצוני להדגיש שגם המתירים (בשנת תרמ"ט ותר"ע) לא התירו אלא בגלל שעת הדחק גדול של קיום המושבות בארץ ישראל, [ועיין בספר משפט כהן סימן פ"ו שלא רצה להשתדל לשלוח אתרוג לחוץ לארץ מאותם שמכרו שלא סמך על זה לעצמו], כי כל ההיתר הוא על סמך שיטה יחידית של בעל ספר התרומה, והיתר המכירה גופא מאיסור לא תחנם הוא גם כן בדוחק גדול ובצירופי ספיקות, וממילא היום שאין ענין של קיום המושבות או של דחק גדול וכמו שיתבאר אין להתיר כלל.

ח"ל בעל שבת הארץ בסוף המבוא: ולא נקבעה בזה שום הלכה קבועה רק בתורת הוראת שעה כשיתברר הדבר לבית דין הגון הבקי במצב הישוב ובסדריו "שאין דרך אחרת לקיומו של הישוב" יעשה את מעשיו לשם שמים. וגם בעל הישא ברכה הרב הראשי הספרדי שהתיר על ידי המכירה, הובא משמו שלא התיר אלא מחשש שמא יחרבו המושבות על ידי זה שיעזבו בעליהם כשלא יהיה להם כל תומך "ויחרב כל הישוב" עכ"ל. ועם כל החרדה על קיום הישוב, בא וראה מה שכתב בעל ההיתר עצמו על ההיתר בכללו ח"ל: שדרך זה דחוק ומסוכן הוא וראוי לכל אשר זיק יראת שמים בלבבו להתרחק ממנו בכל יכלתו ע"כ (אגרות הראי"ה סי' תקנ"ה).

והיות ויש שסבורים שאף שהיום אין סכנה לקיום המושבות וההקלאים אפילו אם ישמרו כלם שמיטה, אבל הוא שעת דחק גדול ואולי גם חשש סכנת נפשות לשמור שמיטה, דבזמן הזה שכל מדינות ערב הסובבים אותנו נמצאים אתנו במצב מלחמה ואי אפשר להביא משם דברים שיש בהם חיי

היות וראיתי כמה מבני התורה מבני עדותינו, שטועים לחשוב דענין שמירת שביעית הוא חומרא בעלמא, דאפשר לסמוך בשופי על היתר המכירה, וכשלמדתי הענין נוכחתי לדעת שכל ההיתר הוא נגד דעת מרן ע"ה, ונגד ההלכה שהיתה נהוגה עד כה בארץ, מזמן מרן ועד עתה, וכל הלומד את הענין בעיין יראה זאת בעצמו.

דהנה מרן פסק ביו"ד סימן של"א סעיף י"ט דשביעית נוהגת בזמן הזה כדעת רובא ורובא של הראשונים, והיא הלכה פשוטה בארץ ישראל מזמן מרן ועד עתה, ובקרקע של גוי אף שמרן בשו"ת אבקת רוכל סי' כ"ד כתב שאין קדושת שביעית בפירות של נכרי, אבל הוא עצמו כתב בכסף משנה הל' שמיטה ויובל פ"ד הכ"ט, דאסור לישראל לזרוע בשדה של נכרי, ואם זרע פירותיו אסורים משום ספיחין אף שאין בהם קדושת שביעית ע"ש. [ודברי מרן אלו נעלמו מעיני רבים].

ואם כן היום שישאלים עובדים בקרקעות לאחר מכירתם, פירותיהם ספיחין לדעת מרן ז"ל. ומה שהביאו שדעת ספר התרומה שמתור לזרוע בשדה של גוי משום דבזמן הזה יש קנין לגוי להפקיע מתרומות ומעשרות, כבר ביארנו שלא נהגו כן בארץ ישראל, דלדברי סה"ת הקונה ענבים מגוי ועשה מהם יין פטור מתרו"מ, ואילו ההלכה הפשוטה בארץ ישראל לעשר פירות הלקוחים מן הגוי ונתמרחו אצל ישראל דלא כספר התרומה. והאמת שגם הרבנים שהתירו לפני שמונים שנה על ידי המכירה לא התירו לישראל לעבוד מלאכות דאורייתא רק מלאכות דרבנן, ומלאכות דאורייתא רק על ידי עכו"ם, כמבואר בספריהם להדיא.

מלבד כל זה אינו ברור כלל שהמכירה חלה, וגאון הגאונים ר' יצחק בכר הספרדי, בעל הדברי אמת (ועיין בשו"ת נודע ביהודה קמא חלק אהע"ז סימן על דבר השבחים הנוראים שכתב עליו בעל הנודע ביהודה) כתב שכל מכירה שלא נכתבה בטאבו, אינה מכירה, דדינא דמלכותא דינא. וכן פסק מרן בעל החזו"א ז"ל בישראל שמכר לגוי, שלא חלה המכירה אם לא נרשמה בטאבו, בב"ק סימן י' ובשביעית סימן כ"ז סק"ז [ואף שבחו"מ

נפש, ודאי אין לך שעת דחק גדול מזה, [וממילא יש לסמוך על היתר המכירה בשעת דחק גדול] לכן אמרתי לבאר ולפרט את מצב הדברים. והנה על פירות האילן אין שום דחק או פקוח נפש לנהוג בהם קדושת שביעית ולעשות אוצר בית דין, אדרבה יהיה שפע לנצרכים, וכן עבודות האילנות לא שייך להתיר משום דחק גדול או פקוח נפש, דהם יתנו פירות בשפע גם אם לא יתירו בהם העבודות האסורות דלאברוי אילנא המבוארות בריש מו"ק ובמסכת שביעית, ומאד תמוה להתיר הכל שאין שביעית נוהגת בזמננו משום פקוח נפש או שעת הדחק גדול לדבריהם דהם חיי נפש, והרי בפירות האילן ובעבודות האילן אין שום נזק אם ישמרו שביעית אדרבה יהיה שפע לנצרכים, ורק הבעלי בתים יצטרכו להפקיר כל אחד כרמו ופרדסו כציווי התורה, ומאי פקוח נפש איכא בזה או שעת הדחק גדול איכא טפי מזמן בית שני, הרי כל שביעית כך הוא שצריך להפקיר ועל כל בעל הבית למצוא לו פרנסה אחרת.

וכן מהאי טעמא יש לשמור קדושת שביעית של הפירות שלא לסחור בהם ושלא לאבדם וכל הדינים המבוארים ברמב"ם פ"ה משמיטה ויובל, ואין שום דחק לשמור קדושת שביעית. ועל זרעים (המשת מיני דגן ותיירס ואורז וכו') וקטניות וכל התבואה שניתנת לאחסנה, שתהיה בעיה בשמינית (דבשביעית בלאו הכי צורכים משל ששית) כל זה אפשר לייבא מחוץ לארץ ובלאו הכי ייבאו ומייבאים מאלה כל הזמן, ועם קצת אירגון אפשר הכל לסדר, אלא שיעלה קצת יותר ביוקר ואין זה פקוח נפש. ומתמיד שמירת שביעית אינה מן הקלות וכך צוינו מהתורה ואחרי זה בבית שני, לפי מה דקיימא לן כרבי, מדרבנן לשמור שביעית עם כל הקשיים הנובעים משמירתה.

ועיקר הבעיה היא לגבי ירקות טריים, שקשה להביאם מחוץ לארץ מדי שבוע ולשווקם לפני שיתקלקלו, (אף שכמה מהם שאינם מתקלקלים מהר כגון סלק ולפת וגזר יתכן שאפשר לסדר להביאם באוניות מקפריסין ויון וטורקיה עם תכנון מעולה), מכל מקום אי אפשר לומר שחסרון הירקות הם בגדר פקוח נפש או דחק גדול טפי מזמן בית שני. והרי מבואר בגדרים נ"ג ב' דהיו מקומות שנהגו כדעת מאן דאמר שאין מביאין ירק מחוץ לארץ ולא היה להם כלל ירק בשביעית רק ירק שבשדה (שאינו דרך בני אדם לזרוע רק צומח מאיליו, ואין בו גזירת ספיחין) עיי"ש.

ובירושלמי שביעית פ"ו ה"ד מבואר דעד שבא רבי והתיר להביא ירק מחוץ לארץ היו נוהגים בכל ארץ ישראל שלא להביא ירק מחוץ לארץ ישראל כמאן דאמר שאין מביאין ירק מחוץ לארץ (ורק בערי הספר היו מביאים ירק מחוץ לארץ, שהיו אנשי הספר עצמם בעלי שדות בחוץ לארץ וכמו שכתב הר"ש על המשנה שם). והתנזרו מירקות בשנת שמיטה ולא התירו משום פקוח נפש. (ועיי"ש בירושלמי שאכלו עולשין שבשדה בשביעית שאינם ראויים כל כך לאכילה ובשאר שנים לא חשיבי אוכל ואינם מקבלים טומאה בלא מחשבה עיי"ש) ואם קל וחומר בזמננו שתעשית השימורים מפותחת וכמעט כל הירקות נמכרים גם בשימורים כבושים או מבושלים משנית מה שלא היה באפשרות בזמן בית שני, וכן אפשר לייבא הכל מלבד כמה ירקות טריים, ודאי שחלילה להתיר שביעית בגלל זה.

וכל זה בשנת תשכ"ו אבל בשנת תשל"ג אספקה סדירה של ירקות טריים אינה מהווה בעיה כלל, כאשר יש גם כן הרבה שטחים ערביים שאפשר להביא מהם ירקות טריים, וב"ה נוכחנו לדעת ששומרי שמיטה לא סבלו מחוסר ירקות כלל והיתה להם אספקה סדירה של ירקות על ידי תנובה, מקרקעות הערביים. אם כי המחירים היו קצת יותר גבוהים מבשאר שנים אבל מאז ומתמיד ששמרו אבותינו שביעית, היו קשיים בשמירתה הרבה יותר ממה שיש היום, ובכל זאת התחייבו לשמור שביעית בלי שום תחבולות ובלי שום קולות, ואטו יש לאדם לשמור התורה רק כשנוח לו, ולשמור שביעית רק בתנאי שלא יחסר לו שום ירק ולא יעלה לו שום פרי יותר ביוקר משאר שנים. (ומי שסבור כן אין לו שייכות כלל לעבודת ה').

ובאמת מעולם (בזמן בית שני) לא היה כל כך קל לשמור שביעית כמו היום, דאז היו אמצעי התובלה רק על ידי חמורים וגמלים, וספינות קטנות, והיה בלתי אפשרי לייבא מחו"ל דגן וקטניות ושאר ירקות כמו היום, לכל תושבי א"י, אבל היום, עם תכנון טוב אפשר לייבא הכל.

ואילו היה קצת רצון טוב מראשי הציבור לקיים שביעית ודאי היו יכולים לסדר הכל על הצד היותר טוב, ולכוין את כח האדם המתפנה מענף החקלאות לענף הבניה או לענף אחר. ואף שיצטרכו לוותר על יצוא גם מפירות האילן משום איסור סחורה ואיסור הוצאת פירות שביעית לחוץ לארץ, (ואגב זה יגדיל השפע בפירות כאן וישלים החסרון של הירקות) ולהגדיל את היבוא במיני דגן וקטניות ותפוחי אדמה, מכל מקום כל זה לא יעלה הפסד למדינה, שההפסד יתחלק בין בעלי הפרדסים והכרמים שיצטרכו להפקיר שדותיהם (והם יצטרכו ויוכלו למצוא להם פרנסה לשנת השביעית ממקור אחר), ולמדינה יחסר רק מקור הכנסה למטבע זר, מחוסר יצוא חקלאי ובהחלט אפשר להתגבר על זה.

ואפילו אם היה למדינה הפסד ממשי גם כן אינו נורא כלל, ואם המדינה מבזבזת עבור צרכי הבטחון במטבע זר סכומים ענקיים, למה יקשה בעיניה לבזבז קצת מטבע זר עבור שמירת השביעית, והרי אנחנו מאמינים בני מאמינים ששמירת התורה היא הבטחון האמיתי, ואנשי כנסת הגדולה תקנו לומר מפני חטאינו גלינו מארצנו (ולא מפני מלחמות נבוכדנצר וטיטוס גלינו מארצנו). וכן בלי ספק נזכה גם כן לברכה המובטחת (ויקרא כ"ה) וצויתי את ברכתי לכם בשנה הששית ועשת את התבואה לשלש השנים, ולא יצטרכו לייבא, והייצוא של ששית יהיה גדול מאד.

ומה שהסתפקו שאולי היום ששביעית דרבנן לא תהיה הברכה, מלבד שמסתברא שעיקר הברכה היא בעד הבטחון בבורא עולם ולא בגלל זכות המצוה של שביעית והרי הברכה באה בששית לפני שקיימו המצוה דביעית ואם כן מה לי שביעית מהתורה או שביעית מדרבנן, מלבד זה כבר הוכח במושב קוממיות שזכו לברכה בששית באופן מפליא מאד כמה וכמה שמיטות, ומאידך גיסא כמה פגעי טבע בלתי שכיחים היו בשביעית עצמה כמו שהיה בתשל"ג, ועל כל פנים אין זה משנה כלום גם אם נאמר שבזמן הזה ששביעית דרבנן אין ברכה בששית, דמכל מקום חייבים אנחנו לקיים שביעית וכמו בבית שני שהיתה שביעית גם כן מדרבנן אליבא דרבי דקיימא לן כוותיה, ובכל זאת שמרו שביעית עם כל הקשיים שנבעו מזה.

והנה ידוע המצב שלנו היום, שהחילונים והשלטון כאן לא ישמרו שביעית גם אם יהיו קשרים מסחריים עם הארצות הסובבות אותנו ויהיה אפשרי לסדר הכל באופן שבזמננו יהיה קל לשמור שביעית יותר מאשר אי פעם בתולדות עם ישראל.

וכן הרבנות הראשית שמנהיגה היתר המכירה לא תעז לשנות מנהגה אפילו יהיה מה שיהיה, ולדידם נעקרה ח"ו שמירת שביעית כהלכתה כל זמן שלא בא משיח צדקנו, וארץ הקדש תשאר מושפלת מקדושתה כארץ העמים ואין לנהוג בה שביעית עד שיבא המשיח.

ומי יגלה עפר מעיני הגדולים שהנהיגו היתר המכירה, ובעל שבת הארץ עצמו, לבוא לראות שלא כמו שחשבו הם דהיא הוראת שעה, אלא שכך נהגו לדורות רח"ל, אבל הארכנו לברר ולהוכיח שכל הטענות כאילו היום פקוח נפש לשמור שביעית או שעת הדחק גדול אין בהם ממש. וממילא ההיתר שנתנו גאוני קדמאי משנת תרמ"ט אין לו על מה לחול היום, והחרדים אל דבר ה' צריכים להתחזק בכל עוז לשמור שביעית כהלכתה בלי שום קולות גם היום, דאין שום היתר היום שאפשר לסמוך עליו, והירקות שצומחים אצלם, וכן פירות האילן לאחר זמן הביעור, אסורים מדרבנן בכל חומר הדין כמו בשר עוף בחלב וכיו"ב.

והנה יש עוד טענות חזקות על המכירה שלא נגעתי בהם בקונטרס הזה, אך סבורני שמספיק מה שכתבתי לסתור ההיתר, ביחוד לדין עדת הספרדים שקבלנו דעת מרן ז"ל.

לתרומות והנצחות נא ליצור קשר
טל' 054-8520936
או דרך נדרים פלום בחיפוש 'עושה אור', או באמצעות
הטל' 03-7630585 שלוחה 6465

ניתן להאזין לשיעורים ושיחות ממורינו הרב שליט"א במערכת "קול
יהודי מרוקו" 0747962335 שלוחה 2-2-2 שמעו ותחי נפשכם

הדברים נכתבו עפ"י הבנת הכותב, מתוך שיחה הנמסרת בבית הרב מידי מוצ"ש בשעה 20:30
לקבלת הגיליון במייל מידי שבוע, ניתן לשלוח בקשה לכתובת מייל: m0548468875@gmail.com

א. סכו בשמן תרומה ידיחנו

א. פסחים ע"ה ב' סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו, אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו, ואם צלי הוא יקלוף את החיצון. ולכא' ע"י הדחה יופסד השמן של תרומה והרי נאמר דין משמרת תרומתי שלא להפסיד תרומה.

ב. סכו בשמן תרומה צלי יקלוף

פסחים ע"ה ב' סכו בשמן תרומה אם חבורת כהנים יאכלו, אם של ישראל אם חי הוא ידיחנו, ואם צלי הוא יקלוף את החיצון.
 יל"ע למה יקלוף נימא שיבא עשה של אכילת פסח וידחה לאו שלא אכילת תרומה לזרים, וע' זבחים צ"ז ב' גבי בשר קדש שנבלע בו פסול הק' בגמ' יבא עשה ודוחה ל"ת ות' אין עשה דוחה ל"ת שבמקדש, אבל כאן הל"ת אינו של מקדש, וע' בגליון הש"ס עירובין דף ק' שהביא ממנה"ק בשם תו' שדן אם העשה במקדש ול"ת אינו במקדש אם דוחה, ואמנם ביבמות ה" מבואר שאין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, ובשא"ג ס' צ"ו מבואר דה"נ שאין עשה דוחה ל"ת שיש בו מיתה ביד"ש, והרי בתרומה לזרים יש מיתה ביד"ש.

אבל שמן זה שנבלע בכדי קליפה אין בו כזית והוי רק איסור חצי שיעור ונימא שעשה דאכילת פסח ידחה איסור ח"ש של תרומה והרי בח"ש אין מיתה ביד"ש.

ג. שוחט פסח על החמץ

פסחים ס"ג א' השוחט את הפסח על החמץ עובר בל"ת ר' יהודה אומר אף התמיד, ובגמ' אי' א"ר שמעון בן לקיש לעולם אינו חייב עד שיהא לשוחט או לזורק (עמ' ב') או לאחד מבני חבורה, וע' בצל"ח ד"ה אלא שכ' דבתמיד שעובר עליו משום לא תשחט לר' יהודה היינו

דוקא שיש לשוחט או לזורק אך ל"ש שם לאחד מבני חבורה, וכדבריו מבואר בתו' מנחות ע"ח עמ' ב' ד"ה או לאחד מבני חבורה אפסח קאי אבל אתמיד פשיטא דלא מיחייב משום אחד שבישראל עכ"ל לפי הגהת מסורת הש"ס, (וע"ש בכ' הגר"ז שביאר בזה דה"ט משום שתמיד הוא קרבן צבור וע"כ אין נפ"מ במה שיש חמץ ליחיד, ועוד ביאר ע"פ ל' הרמב"ם אחד מבני חבורה שאוכלים פסח, ומבואר דתלי' באוכלים וזה ע"פ המבואר בגמ' דתלי' במי שעובר משום שעובר משום בל ילן, וזה דוקא באוכלים, וא"כ ל"ש ד"ו בתמיד דליכא אוכלין, וכ"כ שם בטהרת הקדש).

והנה בירושלמי אי' ר"ש בן לקיש אומר עד שיהא לשוחט לאחד מבני חבורה ר' יוחנן אמר לשוחט אע"פ שאינו מבני חבורה לאחד מבני חבורה אע"פ שאינו שוחט, ומבואר לפי ר"ל בירושלמי שאין חייב עד שיהא לשוחט שהוא עצמו מבני חבורה, ואין זה כד' ר"ל שהובאו בגמ' דידן דסגי בשוחט או באחד מבני חבורה, וצ"ע דא"כ היכי משכח"ל שיעבור השוחט תמיד משום שוחט על חמץ לר"ל דבעינן שהיא גם אחד מבני חבורה.

ד. שבירת עצם בפסח

בחולין י"א א' מר בריה דרבינא אמר אתיא משבירת עצם בפסח דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא לאו משום דאמר' זיל בתר רובא, ממאי דלמא דמנח גומרתא עליה וקלי ליה ובדיק ליה דתניא המחנת בגידים והשורף בעצמות אין בו משם שבירת עצם.
 ויל"ע למ"ד בפסחים דף פ"ג שמבעוד יום אפשר מה"ל לשבור ורק מדרבנא אסור משום גזירה א"כ אין ראי'. גם ע"ש דף פ"ד שאם קולף מקום השבירה עד שאין שם כזית בשר אין לאו מה"ל רק שמא יפקע, אלא שרבינא אמר שם שבעצם הקולית שיש בתוך העצם מח כזית אסור וא"כ אפשר דה"נ בראש אסור.

ה. שבירת עצם בפסח (ב)

בחולין י"א א' מר בריה דרבינא אמר אתיא משבירת עצם בפסח דאמר רחמנא ועצם לא תשברו בו וניחוש שמא ניקב קרום של מוח אלא לאו משום דאמר' זיל

בתר רובא, ממאי דלמא דמנח גומרתא עליה וקלי ליה ובדיק ליה דתניא המחנת בגידים והשורף בעצמות אין בו משם שבירת עצם.

והגרע"א שם בתשו' הק' עוד שאפשר לשבור עצם הראש ע"י גוי או קטן, ועי"כ יוכלו לבדוק אם הוא טריפה, והנה יש שהעירו ע"ד הגרע"א שא"כ נמצא שא"א לקיים מצות ק"פ אלא עם גוי שישבור את עצמות הראש, וא"כ יש לדון אם אפשר שיש מצוה שא"א לקיימה ע"י ישראל לבד אלא רק בצירוף של גוי, והנה הגרע"א כ' שאפשר לשבור העצם ע"י גוי או קטן, וצ"ע איך אפשר לשבור ע"י קטן והרי יש לאו דלא תאכילום שאסור ליתן לקטן לעבור עבירה, כמבואר ביבמות קי"ד א' לא תאכלום כי שקץ הם לא תאכילום להזהיר הגדולים על הקטנים מאי לאו דאמר להו לא תאכלו לא דלא ליספו ליה בידים, ת"ש כל נפש מכם לא תאכל דם להזהיר הגדולים על הקטנים כו' דלא ליספו להו בידים ת"ש אמור ואמרת להזהיר גדולים על הקטנים כו' דלא ליטמו להו בידים כו', ובשו"ע או"ח ס' שמ"ג מבואר שאסור ליתן לקטן כל דבר איסור, ובב"י שם הביא מחלוקת הראשונים אם איסור זה נוהג בכל האיסורים או רק בשרצים ודם וטומאת כהנים, ואולי כוונת הגרע"א להק' להסוברים שאין נוהג בכה"ת.

ו. הלל בליל פסח אחר חצות

בשו"ע ס' תע"ז ס"א כ' לאכול האפיקומן קודם חצות, וברמ"א כ' ויקדים עצמו שגם ההלל יקרא קודם חצות ומקורו מר"ו ובחק יעקב הביא מתו' מגילה כ"א א' שהלל א"צ קודם חצות, וגם במ"ב שם כ' שהוא רק דין לכתחילה, והנה בפסחים קט"ו ב' עד היכן הוא אומר ב"ש אומרים עד אם הבנים שמחה ובה"א עד חלמיש למעיני מים, ובירושלמי הל' ה' אי' אמרו להו ב"ש וכי יצאו ישראל ממצרים שהוא מזכיר יציאת מצרים, אמרו להו בית הלל אילו ממתין עד קרות הגבר עדיין לא הגיעו לחצי גאולה היאך מזכירין גאולה ועדיין לא נגאלו והלא לא יצאו אלא בחצי היום שנאמר ויהי בעצם היום הזה הוציא ד' את בני ישראל וגו' אלא מכיון שהתחיל במצוה אומר לו מרק, וע"ש בקרבן העדה וכי יצאו ישראל ממצרים קודם חצות דנימא גם בצאת ישראל ממצרים קודם אכילה אלא אומר עד בצאת ישראל ואוכל הפסח עד חצות ואח"כ אומר בצאת ישראל דסברי ב"ש דהגאולה והיציאה בחצות היתה ע"כ, ומבואר שלב"ש צריך לומר בצאת ישראל דוקא מחצות שאז היתה הגאולה, ולב"ה אין עדיפות לומר אחר חצות כיון שבלא"ה הגאולה לא היתה אלא בחצות היום ע"כ אין עדיפות לומר בחצות, אבל עכ"פ משמע לכו"ע שאפשר לומר אחר חצות וצ"ע.

ז. מצה בפסח שחל בשבת

בסוכה מ"ב ב' גבי יו"ט ראשון של סוכות שחל להיות בשבת שאין נוטל לולב מדרבנן ואי' בגמ' אמר רבה גזירה שמא יטלנו בידו וילך אצל בקי ללמוד ויעבירו ארבע אמות ברה"ר והיינו טעמא דשופר. יל"ע למה לא גזרו כן ביו"ט ראשון של פסח שחל בשבת. [א"ה, ר"ל ע"פ רש"י שם: ללמוד - נענועו או ברכתו].

ח. הפרשת חלה בטומאה ביו"ט

בפסחים מ"ו א' כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט ר"א אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה בן בתירא אומר תטיל בצונן א"ר יהושע לא זהו חמץ שמזהרין עליו בכל יראה ובבל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה, ופירש"י משום דכיון שהפרישה שוב אינו ממון שלו ואינו עובר על בל יראה.

יב. דישה ביו"ט

א. נִבְלָא מְלָאךְ ד' וְיִשְׁבֹּת תַּחַת הַסֵּלָה אֲשֶׁר בְּעִפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאֵשׁ אָבִי הַעֲזָרִי וְגִדְעוֹן בְּנֵי חֲבֵט חֲטִים בְּגֵת לִקְנִים מִפְּנֵי מִדְּנָן: (יב) וַיָּבֵא אֱלֹהֵי מְלָאךְ ד' וַיֵּאמֶר אֵלָיו ד' עֵקֶב עֲבֹד הַחֲנָל: (יג) וַיֵּאמֶר אֱלֹהֵי גִדְעוֹן בִּי אֲדֹנָי וְנֵשׁ ד' עֲקֵבוֹ וְלָמָּה מִצָּעָתְנוּ כָּל־זֵאת וְנֵאֵתָה כָּל־נַפְלָאֲתֵינוּ אֲשֶׁר סִפְרוּ־לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הָלָא מִמִּצְרַיִם הֶעֱלֵנוּ ד' וְנֵתָתָה נִשְׁעָנוּ ד' וַיִּתְּנֵנוּ כִּכְרִי מִדְּנָן: [שופטים פרק ו פסוק יא']

וּפְרָשׁ"י אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ, פֶּסַח הִיא אִמֵּר לוֹ אִמֵּשׁ הַקְרָנִי אֲבָא אַתְּ הַהֵלֵל וְשִׁמְעֵתִי שֶׁהִיא אוֹמֵר בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַתָּה נִשְׁעָנוּ אִם צְדִיקִים הֵיוּ אֲבוֹתֵינוּ יַעֲשֶׂה לָנוּ בְּזֻכּוֹתֵם וְאִם רָשָׁעִים הֵיוּ כִּשְׁם שֶׁעָשָׂה לָהֶם נִפְלְאוֹתָיו חֲנֹם כֵּן יַעֲשֶׂה לָנוּ וְאִיהָ כֵּל נִפְלְאוֹתָיו:

וְהַעֲרִיר בֹּזֵה שְׁהָרִי בִּפְסוּק יֵא כְּתִיב שֶׁגִּדְעוֹן הִיא בְּאוֹתוֹ זְמַן חֻבֵּט חֲטִים וּפְר' הַרְד"ק דִּהֵינּוּ דֵּשׁ חֲטִים, וְאִין אִפ"ל שֶׁהִיא אוֹתוֹ הַיּוֹם פֶּסַח, שֶׁאִמֵּר אִמֵּשׁ הַקְרָנִי אֲבָא אַתְּ הַהֵלֵל, וְאִין הִיא דֵּשׁ בִּינ"ט שֶׁל פֶּסַח. וְעַמֵּד בֹּזֵה בִּס' דַּעַת תּוֹרָה לְמַהֲרָש"ם סִ' תצ"ה סִּיעָף ב.

וְהֵנָּה בִּינ"ט מוֹתֵר מִלֵּאכָה לְצוּרְךָ אוֹכֵל נֶפֶשׁ, וְאִ"כ אִפְשָׁר שֶׁהִ' לְצוּרְךָ אוֹ"נ, אֵלָּא שְׁהָרִי נִחְלָקוּ הָרַאשׁוֹנִים אִם רַק מִלֵּאכָה מְלִישָׁה וְאִילֶךְ מוֹתֵרֵת אוּ גַם מִקְצִירָה, וְעַ' תו' בִּיצָה ג' א' וְאִם אֵינוּ אִסּוּר מַה"ל אֵלָּא מִדְּרַבְנָן אִפְשָׁר שֶׁעֲדִיין לֹא תִיקְנוּ כֵּן בְּאוֹתוֹ זְמַן.

אֲבָל בְּאִמְתָּה שְׁהָרִי כֵּל מַה שֶׁמוֹתֵר הוּא לְצוּרְךָ אוֹכֵל נֶפֶשׁ שֶׁל יו"ט, וְהָרִי עַד הַקְרַבֶּת הָעוֹמֵר בִּט"ז נִיסָן יֵשׁ בֹּזֵה אִיסּוּר חֹדֶשׁ וְאִ"כ אֵינוּ רְאוּי לִיּו"ט.

יג. הרהור כדיבור בספירת העומר

בְּשו"ע סִ' תפ"ט ס"ד מִי שֶׁשּׁוֹאֵל אוֹתוֹ חֲבִירוֹ בֵּין הַשְּׁמִשּׁוֹת כְּמוֹהֵם יְמֵי הַסְפִּירָה בֹּזֵה הַלֵּילָה יֵאמֵר לוֹ אַתְּמוֹל הִיָּה כֵךְ וְכֵךְ שֶׁאִם יֵאמֵר לוֹ הַיּוֹם כֵךְ כֵךְ אֵינוּ יוֹכֵל לַחְזוֹר וּלְמִנּוֹת בְּבִרְכָּה, וְעַ' בִּמ"ב דִּהֵינּוּ לִמ"ד מִצּוֹת אֵין צְרִיכּוֹת כּוֹוֵנָה וְאִף דְּקִימ"ל צְרִיכּוֹת כּוֹוֵנָה לְעֵנִין בְּרַכָּה צְרִיךְ לְהַחֲמִיר וּלְחֹשׁ לַהֲךָ דַּעָה.

וְק' לִמ"ד הַרְהוֹר כְּדִיבּוֹר דְּמִי אִ"כ אֵין אִפְשָׁר לְבָרֵךְ עַל סְפִירָה, שְׁהָרִי קוֹדֵם הַסְפִּירָה חֻשָּׁב אִיזְהָ מִסְפֵּר הַיּוֹם וְאִ"כ כְּבִר יֵצֵא יִד"ח לִמ"ד מִצּוֹת אִ"צ כּוֹוֵנָה וְשׁוֹב אֵין יוֹכֵל לְבָרֵךְ, וְעַ' בִּמ"ב ס"ק כ"ח כ' דִּלְכַּתְחִילָה אֵין לוֹ לְבָרֵךְ אִ"כ יֵדַע מִתְחִלָּה אִיזְהָ יוֹם הַיּוֹם, וְעַ' בְּבִאוּה"ל סִ' ס"ב ס"ד דְּקִימ"ל הַרְהוֹר לֹא כְּדִיבּוֹר דְּמִי, אֲבָל מ"מ ד' הַרְמַב"ם וְהַסֵּמ"ג דִּהַרְהוֹר כְּדִיבּוֹר דְּמִי.

וְעַ"ש בִּשְׁם בַּעַה"מ דְּמֹאֵי דְּקִימ"ל הַרְהוֹר לֹא כְּדִיבּוֹר דְּמִי הוּא מִסְפֵּק דְּאוֹרִיִּיתָא לְחוּמְרָא וְאִ"כ בְּשֶׁאֵר בְּרֻכּוֹת אִם בְּרַךְ עַ"י הַרְהוֹר יוֹצֵא בְּדִיעְבַּד, וְאִ"כ ק' כֵּנ"ל שֶׁאִם הַרְהוֹר סְפִירָה בְּלָבוּ כְּבִר יֵצֵא וְאִין יוֹכֵל לְבָרֵךְ.

הודעה חשובה

עם תום החסדר, גיליון זה מופיע כעת
בפעם האחרונה ב"קובץ גיליונות"
ע"מ לקבל את הגיליון במייל
יש לשלוח בקשה לכתובת
zelig747@gmail.com

נב. ניתן לתרום דרך מערכת נדרים
בכדי שנוכל להמשיך את הפירסום

ויש להעיר שהרי חלה בזמן הזה דרבנן כמבואר בכתובות כ"ה א', ונמצא שמה"ת הרי החלה שלו ורק מדרבנן אינה שלו, וא"כ למה אינו עובר בב"י.

ט. הפרשת תרומה ע"ד רבים אם יש התרה

בפסחים מ"ו ב' והכא בהואיל קמפלגי דר' אליעזר סבר אמרי הואיל ואי בעי איתשיל עלה ממוניה הוא ור' יהושע סבר לא אמרי' הואיל.
והנה נסתפקתי שהרי נודר ע"ד רבים אין לו שאלה ואין במפריש תרומה ע"ד רבים אם יש לו שאלה, וכבוד רבנו הגר"ח קניבסקי זללה"ה השיב שלכא' אין בו שאלה, אך כבוד רבנו הגר"ד לנדו אמר לי שלא מצינו ד"ז אלא בנדר שיכול לעשות איזה נדר שרוצה, אבל תרומה אחת היא וא"א לעשות תרומה בדרגה אחרת.
והנה אם לא מהני שאלה במפריש על דעת רבים למה לא אמרו שיפריש חלה ע"ד רבים ומתוך כך לא יוכלו להשאל.

י. עירוב תחומין ביו"ט שחל בע"ש

בעירובין ל"ח ב' אלא הא דאמר רב יהודה עירב ברגליו יום ראשון מערב ברגליו יום שני, עירב בפת ביום ראשון מערב בפת ביום שני, הא קא מנין מיום טוב לשבת, אמר ליה מי סברת דאזיל ואמר מיד, דאזיל ושתיק ויתבי, ובמ"ב ס' תט"ז ס"ק כ"ד כ' "ועיין בפמ"ג שמצדד לומר שגם הברכה על העירוב לא יוכל אז לברך כי עי"ז יהיה מנכר הכנה".
וצ"ע איך מותר לעשות כן כשמפסיד ברכה ומ"ש מאילם לא תירום ע' תרומות פרק א'.

[בשו"ע סימן שכ"ג ס"ז מותר להטביל כלי חדש הטעון טבילה, ויש אוסרים, וכ' רמ"א ואם הוא כלי שראוי למלאות בו מים, ימלאנו מים מן המקוה ועלתה לו טבילה ובמג"א ס"ק י"ג כ' "ונ"ל דלא יברך דאז אינו מוכח שעושה לשם טבילה וכ"כ בתשב"ץ קלף", ובשו"ת אבנ"מ ס' י' הק' איך מותר לעשות כן שהרי במשנה תרומות פ"א א' ערום לא יתרום משום שאין יכול לברך, ומבואר שאין עושים מצוה באופן שמפסיד הברכה.

ובאבנ"מ כ' ד"ל שבאופן זה כיון שאין עושה לשם טבילה הרי אין צריך ברכה משא"כ בתרומה שצריך ברכה ומפסיד הברכה ע"כ אסור, מוהנה לענין עירוב ק' כהנ"ל שמניח עירוב ביו"ט לשבת אינו מברך ואין מותר לעשות כן הרי מפסיד הברכה, וכאן דמי לתרומה שצריך לברך ואין מברך].

יא. ב' לאוין שניתקו לעשה

בשאג"א ס' ע"ח כ' דהך כללא דעשה אינו מנתק ב' לאוין היינו שמנתק לאו א' וממילא לוקה פעם אחת, וע"ש דהרי בפסחים צ"ה מבואר דלאו דב"י ניתק לעשה, וברמב"ם דלוקין עליו, אך באמת שברמב"ם לא נזכר שלוקה ב' פעמים, וא"כ י"ל דבאמת גם להרמב"ם ניתק לעשה ורק שעשה אינו מנתק ב' לאוין אלא רק לאו א' וע"כ לוקה רק פעם אחת ע"ש.

והנה במכות דף ט"ז מבואר שאין לוקין על לאו של גזילה ובגמ' מבואר משום ניתק לעשה ומבואר בתו' שאף שכשאינו בעין הוי ניתק לעשה, ובריטב"א כ' משום שאין לוקה ומשלם, וע' ברמב"ם שגבי גזילה כ' ניתק לעשה וגבי גניבה כ' משום שניתן לתשלומין וע' באבן האזל.

והנה אם נימא שגם בגניבה משום ניתק לעשה, יש לדון לפמש"כ בשו"ת הרשב"א ח"ו ס' רפ"ו שכ' "והגונב יש עליו ג' לאוין א' משום גונב וא' שנשבע שלא יחזיר אותם והו"ל עובר על ד"ת וא' משום גזל לפי שהוא גזל שלא מדעת ואעפ"י שהגזלה בכלל הגניבה ההוא אלא שנסתר בלקיחתן משום שאמרו אל תגנוב את שלך מאחורי הגנב שלא יתראה עליו כגנב ואם אסור בשלו כ"ש בשל אחרים", ונמצא שכל גנב עובר בב' לאוין ואם מה שאין לוקה הוא משום שניתק לעשה הרי אין עשה מנתק ב' לאוין, ובשלמא לתו' הוא דוקא בסמוכים, אבל להשאג"א שעשה מנתק לאו א' ולא ב' לאוין א"כ כל גנב ילקה.

אכן ברמב"ם ריש הל' גניבה מבואר שבגניבה אין לוקים משום שניתן לתשלומין.

והגדת לבנך

זה כל כך מושרש בטבעו של הגוי, עד שיאבד כל זיקה לכבוד אבותיו, אם יהיה בעת חשק ותאוה. בדיוק שם נפרד האופי של עם ישראל, ושם הסוד של סיפור יציאת מצרים לבנים, למען אשר יצוה

בעוד שבעשרת המכות בא פירוט מורחב ומדויק למען ספר שמי בכל הארץ, הנה כנגדן עוד מאתיים וארבעים מכות אחרות, לא כתובות ולא מבוארות לא בחומש ולא בחז"ל.

מסתבר שהמכות היו לא שגרתיות ולא רגילות, פלאיות כאחיותיהן, מה הן היו אם כן.

וגוסיף –

המכות הידועות, לא היה כמותן לעולמים. מעולם לא הפך ים לדם ומעולם לא מתו בפתאומיות רק הבכורות, 'פלא' הן, מחודשות ולא מצויות. מסתבר איפוא שגם המכות שאיננו יודעים את מבעם ומיבן, גם הן היו מחודשות ופלאיות.

אולם שוב, מה הן – לא ידענו.

למכה מצרים בבכוריהם

מלבד מכה אחת. מכה הבאה בשתי צורות, ובשני מקרים, עליה למדנו מדברי חז"ל.

הבכורות שמעו על המכה העשירית המתקרבת, ותאחזמו רעד. נכנסו לאבותיהם ואמרו, 'כל מה שאמר משה, הביא עלינו, אין אתם מבקשים שנחיה?'

האבות לא הושיעו את בניהם, פרעה לא הסכים לטענתם, עד שיצאו הבכורות 'ונמלו כל אחד חרבו והרג את אביו, שנאמר למכה מצרים בבכוריהם' (מדרש תהלים על מזמור קלו).

והיה מקרה נוסף שבו המצרים ביקשו להכות את ישראל מכת מוות, בעת שראו אותם קושרים את אלוהיהם לכרעי המיטה לשם קרבן וניצלו ישראל, ועל כן נקראת שבת הגדול (ראה דעת וקנים פרשת בא ד"ה בעשור בשם מדרש).

זה כל מה שהתבאר בחז"ל על מכה נוספת, בעת שהמצרים התקבצו להרוג אבותיהם, והתקיים בהם למכה מצרים בבכוריהם.

ואלמלי הפסוק בתהלים, אפשר כי גם זאת לא ידענו, וכל זה מביא אותנו להתבונן מה היה שם.

עיקר סיפור יציאת מצרים – זאת אשר ידענו – היא דווקא לבנים, והגדת לבנך. מצות עשה מן התורה (מ"ע כא) לספר ביציאת מצרים בליל הסדר כפי צחות הלשון, ועיקר המצוה היא לבנים.

הרבה מצוות אדם משתף בהם את בניו ואת זרעו אחריו. למעשה, את כל המצוות אדם משתף ומחנך, מדרך ומורה. מחנך אותו לתפילה וקריאת שמע, מחנך לתלמוד תורה, מחנך לתפילין ותקיעת שופר, הכל.

ואדרבה, לשיטת חלק מהראשונים מצוות חינוך היא דאורייתא, ומאחר שאדם צריך לזכור את יום יציאת מצרים, כך מצווה להזכיר ולחנך את לבניו אחריו כמו יתר המצוות.

אמת כי יש כאן נדבך של 'בן שאין בו דעת' שאתה צריך לפתוח ולשוחח עמו, ומשום כך תיקנו שאלות בהגדה או שינויים בסדר השולחן כדי לעורר את התינוקות שישאלו, אבל היא גופא קשיא, מה השתנתה יציאת מצרים משאר מצוות התורה.

למה רק ביציאת מצרים יש דגש על הסיפור לבנים?

במצרים לקו ועל הים לקו

בעת נרד לפרטים יותר. היו עשר מכות ידועות, התורה מבארת ורבותינו מרחיבים במדרשים. מלבדם היו עוד כמה עשרות או מאות מכות, תלוי בשיטות התנאים. חלק לקו במצרים וחלק לקו על הים.

סביב מספר המכות יש 'עסק' גדול. כמה לקו במצרים וכמה לקו על הים, מחמישים מכות ועד מאתיים וחמישים. לכל שיטה יש יסוד בדברי הכתוב, ודרשות רבות נאמרו סביבם, ביאורים למה צריך להרחיב את המכות, כדי שלא יבואו על ישראל שהרי הובטחו שלא יושם עליהם כל המחלה אשר שמתי במצרים.

והעיקר חסר מן הספר.

אחר כל הדעות והשיטות והביאורים, איננו יודעים בכלל איזה מכות נוספות היו במצרים ועל הים, מלבד אותן עשר מכות ידועות.

היכולת של עם ישראל להתקיים בהדרו גם שלוש וחצי אלף שנים אחרי יציאת מצרים, היא בגלל החיבור של אב עם בניו, למען יצוה את בניו אחריו!

בעקבתא דמשיחא

המהות של הלילה הזה, להפגין ולהחצין את מה אנחנו לא. אנחנו לא עובדי עבודה זרה, אין בנו תחושות וחשקים של עובדי עבודה זרה, אין בנו מאווים של הרס וחורבן, שאיפות של מצב 'לא נורמלי'. מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו!

את הרוח הזו אני גופח לתוך בני, הבן שלי הוא חלק מהסיפור של יציאת מצרים. אפילו בספירת העם שיצאו – שש מאות אלף רגלי, לבד מטף.

הרצון לעקור ולהפוך סדרי עולם, מרגלו של משיח הם. בעקבתא דמשיחא מתרחשים מאורעות כאלה של בן מנוול אביו ובת קמה באמה. זה לא נורמלי, כי ימי רגלו של משיח הם ימים לא נורמלים.

אלו הם חיי הנכרים במשך כל הדורות, ואלו חיי העולם בעקבתא דמשיחא.

בנינו ערבים בעדנו

בשבת הגדול נפל דבר בישראל. התברר והתגלה קבל עם ועולם מזגו וטבעו של הנכרי, זה שעבור אמונתו יאות להרוג את אביו.

בדיוק אז אנו יוצאים ממצרים, למען תעבדון את האלוקים על ההר הזה ובנינו ערבים בעדנו.

אצל אומות העולם, מכה מצרים בבכוריהם, אצלנו בנינו ערבים בעדנו.

זו בדיוק השאלה שאדם שואל עצמו משבת הגדול עד שבת הגדול, עד היכן אני גופח מרוחי על ילדיי?

הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה

שני המאורעות הללו התרחשו במקביל, חופפים בזמן. בעת שהתייראו ממוות הבכורות, באותה עת התייראו מכך שישראל שוחטים את אלוהיהם. הקצף יצא והבכורות החלו ממיתים את הוריהם.

יש כאן גילוי באופיו של הגוי. כשגוי עובד עבודה זרה, הוא מתמסר לה. הוא מתנתק מכל חובה אחרת, אין אב ואם ואין מוסר, רק הוא וגילולו.

מענה הייתה על עם ישראל, בעומדם על ים סוף. אינם ראויים לכאורה שיקרע להם הים, שהרי מה ההבדל בינם לבין המצריים, הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה. לא התבאר מה השיבו לאותם מלאכים מקטרגים, ונראה כי הטענה במקומה קיימת, אלא שדילוגו של דודי עלי אהבה, הבורא ריחם באשר הוא שם.

לדברינו התבארה תשובה נהירה. כשיהודי עובד לפסל, יעשה זאת כלאחר יד, לצורך שעה. הגוי יתמסר לפסל בכל חושי, עבור כך הוא מסוגל להרוג את אביו. יהודי לא יהרוג את אביו בשביל עבודה זרה!

למען אשר יצוה

המציאות של ישראל באותה שעה הייתה השרשרת בין אב לבנו. נכרים לית להו חיים, לישראל יש ייחוס, יש חיבור והמשך.

התיקון למצב הזה בא בעת 'והגדת לבנך'. בליל הסדר אנו חוזרים למקום הראשון – מתחילה עובדי עבודה זרה היו אבותינו, ועכשיו קרבנו המקום לעבודתו.

דווקא בלילה הזה זורחת המצווה של 'והגדת לבנך'. אמת כי כל השנה וכל החיים אדם מצווה על חינוך בניו, אמת כי בכל שלב בחיים צריך לדעת איך מרומם את בניו, אבל בפסח בא לידי ביטוי הכי נאה החיבור בין אבות לבניהם.

אצל אומות העולם, ככל שהרגת יותר, הנך נעלה יותר. נכבד וחשוב יותר ועל חרבך תחיה. הטף נמצאים במקום שבו העתיד נמצא, והעתיד נמצא במקום שבו הטף נמצא.

זכויות 3500 גליונות
נודבו לעילוי נשמת
הגה"ק רבי מאיר אבוחצירא
זצוק"ל
לרגל יומא דהילולא – י"ז
בניסן
נדבת הרב ויקטור סויסה
שליט"א
קרית אתא

זכויות 5000 גליונות
נדבת ידידנו
הרה"ג בנימין שרביט
שליט"א
רמות ב' – ירושלים
לזכות בנו אלחנן נ"י
לרגל הגיעו לעול תורה
ומצוות
יזכה לגדלו לתורה לחופה
ולמעשים טובים

זכות 5000 גליונות
לעילוי נשמת
מרן הראשון לציון
רבי אליהו בקשי דורון זצ"ל
לקראת יומא דהילולא – י"ט
ניסן
נודב ע"י הרב משה עזריאל
שליט"א
חיפה

מגיד דבריו ליעקב

להערות והארות
ולהצטרפות לרשימת התפוצה
במיל:
8542164@gmeil.com

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
שנאמרו במקלות על ידי
הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת "בף החיים"

חג הפסח

ההכנה הראויה לליל הסדר

את הכנותינו לליל הסדר אנחנו מתחילים שבועות ארוכים קודם בוא החג. ובאמת, בכל תוספת של מאמץ ובכל טרחה נוספת שבאה לאדם, ראוי לו לשמוח הרבה בזה, כי בכל טרחה וטרחה שטורח הרי הוא עושה נחת רוח לבורא עולם. וכאשר אדם עושה את כל ההכנות לחג מתוך שמחה והתלהבות, אין לתאר את מעלתו ואת שכרו ממעל. וכבר נודע מה שאמר רבינו האריז"ל (הובא בשערי תשובה א"ח סי' ר"ג), שכאשר אדם טורח במצוה עד שמוזע ברוב יגיעתו בה, מוחקים על ידי זיעתו אפילו את עוונותיו החמורים. ורבינו החיד"א ז"ל כתב (לב דוד פ"ד), שאף על פי שאמרו שיסור מצוה ליכא בהאי עלמא, מכל מקום את שכר השמחה שאדם שמה בעשיית המצוה נותנים לו כבר בעולם הזה.

ודוקא משום היותנו יגיעים וטורחים כל כך בימים אלו להכין את ביתנו לקראת חג הפסח, כה חשוב הדבר שנכין גם את עצמנו לקיום המצוות בחג כראוי, באופן כזה שבלייל הסדר, אשר רבים בו המצוות החביבות, נדע כיצד להתנהג ואת המוטל עלינו לעשות.

על כל אחד ואחד למצוא לעצמו זמן בימים אלו ולהקדיש אותו ללימוד הלכות ליל הסדר, אופן עריכתו, ופירושי ההגדה. כמה עלוב הוא מי ש"נופל" לתוך ליל הסדר בלא הכנה מוקדמת, לא יודע את המוטל עליו לעשות ואין להדריך את אנשי ביתו, ולא יודע להסביר ולבאר במילים פשוטות ומובנות את ההגדה ואת סיפור יציאת מצרים. ומאידך, כמה נאה וכמה יאה הוא זה שמפנה לעצמו מעט זמן בימים עמוסים אלו ולומד את ההלכות המצויות בליל הסדר, עובר על ההגדה ומעיין מעט במפרשיה, ואף כותב ביאורים שונים אשר מצאו חן בעיניו למען יהיו עמו בליל הסדר ויזכרו לפניו.

ומלבד הלכות ליל הסדר, יש לזכור שישנם הלכות נוספות הנוגעות כבר לערב החג. למרבה הצער, הרבה אנשים מגיעים לביתם בליל הסדר עייפים ומדוטים, וממילא הסדר אינו נראה כפי שצריך להראות, וסיפור יציאת מצרים וההגדה אינו כפי הראוי. כל אחד צריך לדאוג לכך שיוגיע אל הסדר רגוע ועירני, וזו היא אחת מהלכות ערב החג, שהרי הגמרא אומרת (פסחים קט). שרבי עקיבא מעולם לא היה אומר לתלמידיו לעמוד מתלמודם וללכת לביתם, חוץ משתי פעמים בשנה. בערב יום הכפורים שצריכים לאכול ולשתות בו, ובערב הפסח, שבו צווה לתלמידיו ללכת ולדאוג שבניהם יישנו כראוי בערב החג, בכדי שיוכל לספר להם ביציאת מצרים כהוגן ויכנסו הדברים בלבם. ואם כן, בוודאי שבכלל זה צריך גם הוא בעצמו לנהג בערב החג כמה שעות בכדי שלא יהיה עייף ויוכל לקיים מצוות היום כראוי ובשמחה.

המתנות והזהירות מכעס בליל הסדר

דוד המלך ע"ה משבח את הקב"ה בספר תהלים (קד, ד) ואומר "עושה מלאכיו רוחות משרתיו אש לוהט". בפשטות, כוונת הפסוק כי הקב"ה עושה את הרוחות שלוחים שלו למטרות שונות, להוליך עננים ממקום למקום להוריד בהם גשמים, וכיו"ב. אולם הגאון בעל הענפי זית היה אומר בדרך הדרוש, ביאור נוסף.

וכך הוא כותב במכתב לבנו (הנדפס בספרו דרכי חיים): יש אנשים שמתעוררת

בהם רוח טהרה, וכבר מיום ראשון הם יוצאים לשוק לחפש מאכלים משובחים לענג בהם את השבת. קונים מאכל אחד לכבוד שבת, ובוראים במעשה זה מלאך מליץ יושר עבורם בשמים. קונים מאכל נוסף, ובוראים מלאך שני. אחד כך ביום שני הם יוצאים שוב לשוק, לתור ולחפש אולי ימצאו מאכלים משובחים יותר לכבוד שבת, ואכן, הגיעה סחורה חדשה לשוק. הם מוסיפים כסף וקונים מאכלים משובחים יותר, ובוראים בזה מלאכים נוספים.

כך בכל יום מימות השבוע. וביום ששי הם אומרים לעצמם, הלא כבר אמרו רבותינו "טועמיה חיים זכו", הבה ונטעם מהמאכלים המשובחים. וכידוע, עם האוכל בא התאבון, ובתוך דקות ספורות אין זכר למאכלים, ולא נותר מהם דבר לענג בו את השבת.

הרי לך, כותב הרב, שאנשים אלו, שבראו לעצמם מלאכים בכל ששת ימות השבוע, ברגע אחד "עשו את המלאכים רוחות"... ברגע קט של תאוה, הפסידו את כל שכרם, ומכל המלאכים הטובים שנבראו בכח מעשיהם במשך השבוע לא נותר דבר, רק רוח.

במה דברים אמורים. כל בית ישראל עסקו והכינו את עצמם לחג הפסח, את עצמם ואת ביתם. עמלו בנקיון הבית, טרחו בהכנות צרכי החג, והוציאו מכיסם ממון רב בימים אלו. מכל יגיעה ומכל טרחה, נברא מלאך. ואם נצרך כל היגיעות והטרחות הרבות שהיו בימים אלו, הרי שכל אחד ואחד ברא לעצמו עשרות ומאות מלאכים טהורים המליצים עליו טוב בשמים ושומרים עליו מכל פגע רע צרה וצוקה.

אבל עתה, בבוא ובהתקדש חג הפסח, הוא שעת המבחן. אם אדם נכנס לחג בקדושה ובטהרה, ברגוע ובשמחה של מצוה, הרי נמצא שכל ההכנות הרבות השיגו את מטרם, שהרי איש זה אכן זוכה לקיים את מצות הפסח כראוי, ומשכך, בדין הוא שיטול את שכרו ואין לתאר ולשער רוב הזכויות שבידו. אולם אם אדם נכנס לחג כשהוא עייף מכל ההכנות בערב החג, ובנוסף לכל זאת בחזרתו מבית הכנסת לביתו הוא כועס בשצף קצף על כל דבר שאינו לשביעות רצונו, הרי שאיש זה עשה את כל המלאכים שברא בימים אלו, רוחות.

וכך כותב גאון עוזנו החיד"א ז"ל בספר מורה באצבע (סי' ז) "יראה שהלילה הזה מאירה כשמש בתוקף האורות העליונים, ועל כן היצר הרע עושה לו פותחת ומבקש עילה להכנס באחד מבני הבית [כלומר, שהיצר הרע מנסה להכעיס אותו על ידי אחד מבני הבית], והחכם עיניו בראשו שינעול דלת ויעביד הכל מוציא מצה [מריבה] ומכניס אהבה, ואשריו". ולדאבוננו מכשול זה מצוי מאד. אדם חוזר מבית הכנסת בליל החג, נכנס לביתו עם חיוך, ומגלה להפתעתו שהגיע היישר למהפכת סדום ועמורה. הילדים מושכים מכאן ומכאן ורבים ביניהם, ואדהכי והכי נופלת כאן כוס וגשברת ושם צלחת ומתנפצת. מיד נבין איך זה שבביתו נוהגים ליתן לילדים עשר מכות זכר ליציאת מצרים... לא עובר זמן רב, הוא מכריז "קדש", אחד הילדים מושך במפה וכל היין שבכוסות המלאים עד גדותיהם, נשפך. מיד גם הוא נשפך... אחר כך החרוסת מלכלכת לו את העניבה והוא מלא טענות על החרוסת שהיא מדי מלכלכת... זהו ליל הסדר!

והעצה היעוצה לזה, טמונה בשלושת המילים שכתב רבינו החיד"א ז"ל. "החכם עיניו בראשו בראשו שינעול דלת ויעביד הכל". כבר ביארנו למעלה את

כוונת הפסוק, כי אדם צריך להתבונן בראשיתו של דבר, וכבר מראש להתכונן כראוי.

אם אדם מגיע לחג הפסח בלי להתכונן כראוי, טבעי הוא שיכשל בכעס, בקפדנות וברוגז, ואף בעצבות. אם אדם חפץ להיות מתון במעשיו ונח בהליכותיו, הוא צריך להתכונן אליהם מראש. ולכן כל אחד יראה לפנות לעצמו כמה דקות בערב החג, בהם ישנן לעצמו שהוא לא יבוא לידי כעס, אף שיעבור עליו מה שיעבור, ויהי מה. כאשר אדם מגיע לליל הסדר אדעתא דהכי שכל מה שיקרה וכל מה שיארע לא יוציא אותו משלוותו, ואדרבה, יראה לנכון לומר לאשתו ולמשפחתו שהחלו לטרוח בנקיונות הבית מר"ח ניסן, ואבעית אימא מפורים, ויש המהדרות כבר מט"ו בשבט, כמה מילים טובות על מלאכתם ועמלם הרב בשבועות האחרונים, יהיה לו קל יותר שלא לבוא לידי כעס ורוגז. וזה הוא עיקר העיקרים של ההכנות בערב החג.

ואני רגיל לתת עצה טובה, שכל אחד יאמר וימסור מודעה בבית הכנסת קודם ששוב לביתו בליל החג. יעמוד האדם לרגע ויאמר בפה מלא "הריני מקבל על עצמי שכל מה שיארע בביתי וכל דבר שיקרה, לא יביאני לידי רוגז ולא לידי כעס, לא לידי עצבות ולא לידי דכדוך. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואליה אבותי שתסייעני בדבר זה ותזכני לעשות נחת רוח לפניך, אכ"ר".

סעודת ליל הסדר

רבינו החתם סופר כותב, שמצות אכילת המצה היא מצות האכילה מן התורה היחידה שנתורה בדינו. ומצוה זו רב מעלתה ורב כחה, שהרי אמרו רבותינו בספר הזהר הקדוש שהמצה היא 'מיכלא דמהימנותא', ובכחה להחדיר את האמונה בלבו של האדם.

ועוד קראוה רבותינו 'מיכלא דאסוותא', כלומר, מאכל הרפואה, לרפואת הנפש. ואמנם, לכל חולי יש רפואה משלו, ולא ביארו לנו רבותינו לאיזה חולי מועילה רפואת המצה.

שר התורה, רבי צדוק מלובלין זצ"ל, ביאר לנו את הדברים. בספריו הוא כותב, כי אכילת המצה מתקנת את החטא הראשון שחטא בו אדם אי פעם, חטא עץ הדעת. חטא זה אף הוא היה על ידי אכילה, אכילה אסורה, ואכילת המצה מתקנת אותו ומרפאת את חולי הבריאה [ולאחת השיטות בחז"ל, עץ הדעת שחטא בו אדם הראשון היה חיטה, וכנגדו באה המצה העשויה מקמח חיטה לתקנו].

והנה, בשבת חול המועד אנו קוראים את פרשת המועדות שבפרשת כי תשא "ראה אתה אומר אלי", ובהפטר אנו קוראים את הפטרת העצמות היבשות, שזו הפטרת המדברת מענין תחיית המתים העתידה במהרה בימינו. והקשה הטור (א"ח סי' תצ), הלא ידוע שרבותינו מסדרי ההפטרות סדרו לקרוא בכל שבת ומועד הפטרה בנביאים המשתייכת לאותו ענין שהקריאה בתורה עסקה בו, ומה שייכות הפטרה זו, 'העצמות היבשות', לפרשת "ראה אתה אומר אלי".

ושאלה זו, מביא הטור, כבר נשאלה לרב האי גאון לפני למעלה מאלף שנה. וכך השיב, "שמעתי מפי חכמים כי תחיית המתים עתידה להיות בניסן ומשום הכי בניסן מפטרינן העצמות היבשות". ובאמת צריך ביאור, מדוע תהיה תחיית המתים בניסן דוקא.

והדברים יובנו, כותב רבי צדוק, במה שנתבאר לעיל. כי היות ולא ירדה מיתה לעולם אלא בעטיו של חטא עץ הדעת, דין הוא שבימי הפסח, עת מקיימים את מצות אכילת המצה המתקנת חטא זה, יחולל ה' את הנס העצום ויקיץ כל ישני עפר.

ואכילתה של המצה מתקנת את כל אכילותיו של האדם במשך כל השנה כולה, אם לא אכלם כראוי. וזהו דבר גדול ונפלא, שאדם יכול בחג הפסח לתקן את כל אכילותיו, ובזה להתקדש ולהתקרב מאוד לבורא עולם. שהרי, אכילה שהיא ללא קדושה וטהרה מרחקת את האדם מבוראו, ומאידך, אין כמו אכילה בקדושה ובכוונה נכונה לקרב את האדם להקב"ה, וכפי שרמז זאת רבינו הבן איש חי במה שאמרו חז"ל "אין קידוש אלא במקום סעודה".

ולכן, מה מאד צריך לשוב ולשמוח בבוא העת אשר זיכנו בו הבורא לקיים מצוה יקרה זו, אשר כל כך רב כחה וגדולה סגולתה, וכמה יש להקפיד על אכילתה בשמחה בקדושה ובטהרה. ומאידך, מה מאד יש להזהר שלא לבא בשעת הסעודה והאכילה לידי קלות ראש ח"ו, שאז הנסיון מצוי, ואף החטא הראשון אשר הוא שורש פורה ראש ולענה לכל הקלקול הנורא של הבריאה, לא היה אלא בעסקי אכילה.

ליל הסדר - והגדת לבנך

הבאנו למעלה את דברי הגמרא בפסחים המספרת על רבי עקיבא שהיה נוהג לשלח מלפניו את תלמידיו בערב הפסח, בכדי שיוכלו לדאוג שילדיהם יישנו כהוגן בערב החג, ויהיו ערניים בלילה להשתתף בסדר ולשמוע את סיפורי יציאת מצרים כראוי.

כי אכן, זהו עיקר ויסוד הלילה הזה, ליל הסדר. לתאר ולהמחיש לילדים את אשר עשה ה' במצרים, עד שיכנסו הדברים עמוק בלבם, ובכך, תהיה האמונה לחלק מהם. ומטעם זה הלא תקנו כמה וכמה שינויים במהלך הסעודה, בכדי שיראו הילדים ויתמחו עליהם, ועל ידי שאלתם יוכל האב ללמדם ולהשכילם את הניסים והמופתים אשר עשה ה' יתברך לעמו.

ומעתה שומה עלינו לזכור, שאין מן הנכון להאריך בסעודה בפלפולים בקושיות ובתירוצים, ואת אלו יוכל כל אחד לעשות אחר הסעודה. כי עיקר הלילה מיועד לתאר ולהמחיש לילדים ולבני הבית בשפה ברורה ונעימה את כל אשר אירע עמנו במצרים. ומן הראוי לתאר באריכות את השעבוד שהיינו בו שכלל שני חלקים, וכמו שנתבאר בתורה ובחז"ל שהיה זה שעבוד נורא גם בגוף וגם ברוח. בגוף - כמו שכתוב "וימרדו את חייהם בעבודה קשה בחומר ובבלבנים" וכו', ובספר הרוקח כתוב שקבלה יש בדינו שהיה כל אחד מישראל מחוייב להכין מדי יום ביומו מאתים ושמונה לבנים, ומי שלא היה מספיק לעשות את כולם היו המצרים נוטלים ממנו את בנו ומניחים אותו בתוך הקיר, תחת הלבנים שחיסר. וברוח - כמו שאומר בעל ההגדה "וירעו אותנו המצרים", וכתבו המפרשים שאין הכוונה שעשו לנו רע בלבד, אלא אף הרעו אותנו, עשו אותנו, את האומה הנבחרת, רעים. השפילו אותנו והורידו אותנו ממדרגתנו הרוחנית עד שנכנסנו במ"ט שערי טומאה, וזהו עיקר השעבוד - הירידה הרוחנית שהיתה לישראל. ואילו לא היה אז ה' יתברך מוציא אותנו אזי היינו נכנסים בשער הנו"ן ונבלעים בטומאת מצרים לגמרי ח"ו, אולם ה' יתברך ברוב רחמיו וחסדיו זכרנו וחש לגאלנו.

וכאן יש לספר ולתאר באריכות את עשרת המכות אשר הביא ה' על פרעה ועל מצרים. לספר מדוע הביא הקב"ה על המצרים מכות אלו, ולתאר כיצד היו המכות. כל אחד יראה להמחיש ולתאר לבניו כל מכה ומכה מעשרת המכות, עד מכת בכורות. ואחר כך יתאר באורך את יציאתם של ישראל ממצרים. את פרעה המחפש אחר משה ואהרן לבקש מהם שיצאו, ואת צאתם בזריזות עד שלא הספיק בצקם להחמיץ. גם יספר את קריעת ים סוף, ויאריך בה ויראה לעין כל ילדיו כיצד רואים בקריעת הים שאהבת ה' לעמו אינה תלויה בדבר, וכמו שיבואר להלן. וכבר שמעתי מרבים שיש נס מיוחד בלילה הזה, שגם מי שבדרך כלל אינו יודע לספר ולדבר באריכות, בלילה זה יש לו סיעתא דשמיא מיוחדת ופיו מפיק מרגליות לספר יפה יפה את כל הניסים והנפלאות שעשה עמנו בורא עולם. ואף מי שקשה לו לתאר ולצייר את כל הניסים מדעתו, הן בדורנו התחברו כמה וכמה ספרים טובים ומועילים אשר מבארים את עשרת המכות ושאר הניסים, ויכול כל אחד לקרוא מתוכם או מהספר ילקוט מעם לועז.

מעלת המספר בשמחה ביציאת מצרים

ובזהר הקדוש (פרשת בא) האריכו רבותינו בדברים נשגבים על מי שמספר ביציאת מצרים, על ריבוי השמחה שעושה להקב"ה ועל גדול שכרו. ונביא את דבריהם: "כל בר נש דאשתעי ביציאת מצרים, ובהואו סיפור חדי בחדוה, זמין איהו למחדי בשכינתא לעלמא דאתי דהוא חדי מכולא, דהאי איהו בר נש דחדי במריה וקודשא בריך הוא חדי בההוא סיפור".

כלומר, כל אדם המספר ביציאת מצרים ושמה בסיפורו, עתיד הוא לשמוח בשכינה לעולם הבא שהיא השמחה הגדולה מהכל, לפי שאיש זה שמח בריבונו והקב"ה משתעשע בסיפור ההוא.

כאן מבואר השכר העצום שיש למי שמספר ביציאת מצרים, שיזכה לשמוח בשמחה השלימה העתידה, אבל יש לזה תנאי אחד. שיהיה האדם מספר את יציאת מצרים בשמחה ובחדוה. בשמחה על כך שזכינו שיש לנו בורא עולם ששומר אותנו ומגן בעדנו מכל צרה וצוקה, ובחדוה על כל הניסים והמופתים שחולל לנו השי"ת בהוציאנו משם.

וכאן מוסיף הזהר: "כדין אתווסף ליה חילא וגבורתא לעילא, וישראל בההוא ספורא יהבי חילא למאריהון. כמלכא דאתוסף חילא וגבורתא כד משבחין גבורתיה ואודן ליה, וכולהו דחלין מקמיה ואסתלק יקריה על כולהו. ובגין כך אית לשבחא ולאשתעי בסיפור דא כמה דאתמר". כמו שמלך בשור דם, כאשר הוא שומע את בני מדינתו ואת נתיני ממלכתו משבחים את גבורתו ומעלותו, אזי הדברים מעודדים אותו ומתוספים בו כח, כך כביכול כלפי שמיא, הקב"ה מלך מלכי המלכים. כאשר יושבים ישראל בלילה זה ועוסקים בשבחיו של הקב"ה ומספרים את ניסיו ומופתיו, כביכול מתוסף כח בשמים לחולל מופתים נוספים לעם ישראל. וכאשר אדם מתבונן בשמחה העצומה והנחת רוח שמסב לבורא עולם בספרו ביציאת מצרים, כאשר מעמיק בגדל הפעולות הנפעלות מכה דיבוריו בשבחי הקב"ה, ודאי שלא יתן שנת לעיניו ופוגה לעפעפיו, וירבה לספר בשבחי הקב"ה ברוב ששון ושמחה. וצריך לדעת שככל שאדם מאריך בזה, וכל מלה ומלה נוספת של שבח הקב"ה שאדם מוציא מפיו בלילה זה, יש לה את כל המעלות הללו, שהקב"ה שמח ומשתעשע בו ויזכה אף הוא לשמחה לעתיד לבוא.

וזהו עיקר ענין סיפור יציאת מצרים בלילה זה, להאריך בסיפור. שהרי כבר הקשו המפרשים במה התייחד לילה זה בסיפור יציאת מצרים, הלא בכל לילה ולילה מצווים אנו לזכור את יציאת מצרים. וביארו המפרשים שלילה זה יש בו תוספת של "ההגדת לבנך", הגדה היא לשון משיכה וכמו שאמרנו (ויק"ד פ"א ועוד) "נהר נגיד ונפיק". כי בלילה זה החיוב הוא להאריך יותר ויותר בסיפור יציאת מצרים.

ועם אמנם שעיקר הסיפור הוא בעבור בניו שתקבע האמונה בלבם וכמו שהבאנו, עוד יש תועלת גדולה למספר, שתקבע האמונה אף בלבו. ואף שהוא כבר יודע את כל אשר אירע במצרים [ומסתבר יותר, שהוא רק חושב שידוע...], הלא בספרו את הסיפור באריכות ובהמחשה יכנסו הדברים יותר בלבו. וכמו שאמר המשגיח רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל בשם הקדמונים לבאר את הפסוק "האמנתי כי אדבר", האמנתי, ומדוע האמנתי? – כי אדבר. כיון שדברתי את הדברים ואמרתי אותם שוב ושוב, לבסוף נכנסו הדברים בלבי והאמנתי בהם באמונה שלימה.

וכך לשונו של הפלא יועץ (ערך פסח): הטעם שצונו יוצרנו בליל פסח להרבות לספר ביציאת מצרים, וכל המדבר לספר ביציאת מצרים הרי זה משובה, מלבד שיש סודות עליונים ובונה בשמים עליותיו, ומוסיף כח בפמליא של מעלה כמפורש בלשון הזהר הקדוש (פרשת בא) שהוא מלהיב את הלב וראוי לקרותו בליל פסח. עוד יש בה טעם לפי הפשט, כדי שירבה לקבוע בלבו ובלב בני ביתו אהבת האל יתברך שמו ויראתו, כי זה כל האדם. וזהו עיקר מצות הסיפור, להגיד לבני ביתו בסיפור יציאת מצרים איך הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואהבתו וחמלתו, ויכולתו והשגחתו, ושעל כן ראוי לנו לעבדו בלבב שלם ולשומר את כל מצוותיו, עד כאן דבריו.

כחה של התפילה בליל הסדר

ובהיות והקב"ה שמח בלילה זה בישראל מאד מאד, ואף נחשב להם הדבר כאילו הוסיפו כח בפמליא של מעלה ו"בונים הם בשמים עליותיו" כלשון הפלא יועץ, בודאי שזהו זמן המסוגל מאד שיהיה בו האדם וימלאו מן השמים תפלותיו ובקשותיו. ובפרקי דרבי אליעזר (פ"ב) אמרו רבותינו שאוצרות טללים נפתחים בזה הלילה, כלומר, אוצרות ברכה. ונדע שזהו זמן המסוגל להפקד בבנים, וידועים מעשים רבים על כאלו שבקשו הרבה

בלילה זה ונשענו [וזה נרמז במה שאומרים בהגדה 'וכאן הבן שואל', כלומר, שזהו זמן לבקש ולשואל על בנים].

וענין זה רמז בדברי המשנה בפסחים 'מזנו לו כוס שני וכאן הבן שואל'. הוא רמז עלינו, בניו של ה' יתברך, שהזמן הוא זמן מסוגל לשואל ולבקש מבואר עולם. ואל לו לאדם להיות 'מסתפק במועט' ולומר 'דיינא'. אפשר לבקש עוד ועוד, כי אוצרות שמים פתוחים בלילה הזה, כאמור, וכששערי שמים פתוחים אין גבול ומדה לשפע הנשפע אז.

אנחנו לא צריכים לחשוש ולבקש רק מעט, אלא אדרבה, לבקש עוד ועוד. ואפילו על הבקשה והתפילה עצמה אפשר לבקש ולהתחנן, שהקב"ה יעזרנו שנדע מה לבקש והיאך לבקש. ואף זאת יש לרמז בדברי המשנה שם 'ואם אין דעת בבן [לשואל] אביו מלמדו'. אם אין לו דעת לשואל ולבקש, יכול הבן לבקש מאביו שילמדנו כיצד לשואל ועל מה לשואל ולבקש.

כי למדות שעל כל דבר אפשר לבקש, אבל אסור לשכוח את עיקר העיקרים. מה בן מבקש? – את אבא שלו. הוא רוצה שאביו יהיה אתו כל הזמן. וזה גם מה שאנחנו צריכים לבקש. את אבא שלנו לדינו. את הגאולה השלימה שעתה הוא העת המוכשר והמיועד לה. וכן על קרבתנו אליו עתה, שנוכח לעבדו בלב שלם להיות עבדים נאמנים לו ותורתו, בעסק התורה וקיום כל מצוותיו באהבה וברצון.

אהבת ה' את ישראל ועמידתו לימינו בכל דור ודור

והבה נתבונן שוב בדבריו של הפלא יועץ שהבאנו. "זהו עיקר מצות הסיפור, להגיד לבני ביתו בסיפור יציאת מצרים איך הראנו ה' אלהינו את כבודו ואת גדלו, ואהבתו וחמלתו, ויכולתו והשגחתו".

זהו היסוד המרכזי והעיקרי שאתו צריך לצאת כל אחד ואחד מליל הסדר, ואותו צריך כל אחד להנחיל לבניו. את אהבתו העצומה של הקב"ה לנו, לבניו אהוביו. אהבה שאינה תלויה בדבר, אשר מחמתה הוא שומר עלינו בכל רגע ורגע בכלל ובפרט, ולא נתן למוט רגלנו.

הלא בעל ההגדה אומר כי אלו לא היה הקב"ה מוציאנו אז ממצרים, עדיין היינו אנו ובנינו משועבדים לפרעה ולמצרים. ואין זו מליצה, שהרי כבר אמרו רבותינו (מכילתא דרשב"י פ"ח פ"א) כי מעולם לא ברח עבד ממצרים, וזאת על ידי שהעמידו כלבים בשערי המדינה וכל פעם שהיה אדם מנסה לצאת ולהמלט ממצרים היו הכלבים נובחים ובאים המצרים ותופסים את האיש. כלבים אלו פעלו על ידי כישוף נורא אשר לא היה כמוהו לשום אומה, וכמו שכתב רבי מרדכי הכהן ז"ל (מגורי הארז"ל בספרו שפתי כהן על התורה ריש שמות) כי עשרה קבין של כישוף ירדו לעולם, אחד נטל העולם כולו ותשעה נטלה מצרים.

ואף על פי כן הקב"ה שידד את מערכות הטבע באהבתו את ישראל והוציאם. ובאמת, יציאה זו היתה טרם שנתמלא הזמן שנקצב לישראל להיות שם, וכמו שאמרנו רבותינו במדרש (והש"ר פ"ב פכ"א) על הפסוק "קול דודי הנה זה בא מדלג על ההרים מקפץ על הגבעות, רבי יהודה אומר קול דודי הנה זה בא – זה משה, בשעה שבא ואמר לישראל בחדש זה אתם נגאלין אמרו לו: משה רבינו, היאך אנו נגאלין והלא אמר הקב"ה לאברהם 'ועבדום וענו אתם ארבע מאות שנה' ועדיין אין בידינו אלא מאתים ועשר שנה. אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונותיכם אלא מדלג על ההרים. אין הרים וגבעות האמורין כאן אלא קיצים ועיבורין, מדלג על החשבונות ועל הקצים ועיבורין ובחדש הזה אתם נגאלין". כלומר, על אף שלפי מה שהקב"ה בעצמו אמר לאברהם אבינו ולפי מה שגזרה חכמתו יתברך היו צריכים ישראל להיות שם עוד מאה ותשעים שנה, הקב"ה ברוב רחמיו, כשראה את בני ישראל מעונים כל כך, שמע את שוועתם וחש לגאולם טרם הזמן.

ובלילה זה תפקידנו לעורר את ההבנה הפשוטה הזו ולהחדיר את ההכרה הזו בנו ובבנינו. ומאחר וזהו ענינו ותמציתו של ליל הסדר, אנו מזכירים הבטחה זו באמצע ההגדה ואומרים "והיא שעמדה לאבותינו ולנו שלא אחד בלבד עמד עלינו לכלותנו והקב"ה מצילנו מידם". מה פירוש "והיא שעמדה", מי היא זו שעמדה לנו? ההבטחה הזו. ההבטחה שהבטיח לנו

בורא עולם שלעולם לא יעזבו ולא יטשנו, ויעמוד לימינו להושיענו מכל הרודפים אותנו.

אהבת ה' את ישראל והשגחתו עליהם בכל מצב

ואמנם, יש הטועים וחושבים שכל זה רק כאשר ישראל עושים את רצונו של הקב"ה, אך כאשר עוברים על רצונו הוא אינו אוהב ושומד את ישראל. וזהו שיבוש נורא וטעות עצומה, שכן לשגתבונן עוד בגאולת ישראל ממצרים נראה ונמצא שהקב"ה גאל אותם למרות שלפי מצבם הרוחני לא היו ראויים לכך כלל וכלל. שהרי ישראל היו אז בתוך מ"ט שערי טומאה, עד כדי כך שמצינו שבעל ההגדה דורש את הפסוק "ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה... ובכל אלה מצרים אעשה שפטים אני ה'", 'אני ולא מלאך, אני ולא שרף, אני ולא שליח', וביארו המפרשים שמוזכרים כאן שלושה כינויים אלו 'מלאך' 'שרף' 'שליח', לרמזו על שלושה שליחים אשר היו ראויים לגאול את ישראל. 'מלאך' זה אותיות 'מיכאל', שאף על פי שמיכאל הוא שרם של ישראל – בכל זאת לא ע"י מלאך, ושרף הוא גבריאל שנקרא כן משום שהוא שר האש, וגם על ידו לא היתה הגאולה, ו'שליח' הכוונה למשה רבינו ע"ה, כי 'משה' בגימטריא [עם מנ"י שלושת האותיות] יוצא 'שליח', וגם על ידו לא היתה הגאולה, כי אם ע"י הקב"ה בעצמו.

ולכאורה צריך להבין, מדוע באמת לא היתה הגאולה על ידי שליח, והלא בלאו הכי כל מסעם של ישראל ארבעים שנה במדבר היה על פי משה או על פי מלאך, וכמו שאמרנו התורה "הנה אנכי שולח מלאך לפניך לשמרך בדרך ולהביאך אל המקום אשר הכינותי", ומפני מה הוזק הקב"ה לרדת בעצמו ולגאול את ישראל?

ואת הטעם בזה גילה רבינו האר"ל (ליקוטי תורה תהלים פד). הוא מסביר שארץ מצרים היתה כל כך טמאה עד שאפילו אם היה בא לשם מלאך בכדי להוציא את ישראל, היה המלאך נפגם ומתקלקל מריבוי הטומאה. עד שדרשו חז"ל במדרש (שוחר טוב קד): 'אני מקרב גוי, כאותו רועה שמכניס את ידיו למעי הבהמה ומוציא משם את העובר, והיינו שדרשו רבותינו 'קרב' מלשון קרביים – מעיים, כי עם ישראל היה במצרים במציאות כזו שהיה ממש בלוע כל כולו במצרים, בטל וטפל למציאות הטומאה של מצרים מרוב הגזירות, השעבוד, והירידה הרוחנית.

ואף על פי כן, הקב"ה ברחמיו המרובים, לא עזב את ישראל. וכך איתא במדרש (ושה"ר פ"ב) על הפסוק 'קול דודי הנה זה בא', 'רבי נחמיה אמר, קול דודי הנה זה בא – זה משה. בשעה שאמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו, משה רבינו, היאך אנו נגאלין והלא אין בידנו מעשים טובים? – אמר להם, הואיל וחפץ בגאולתכם אינו מביט במעשיכם הרעים, ובמי הוא מביט, בצדיקים שבכם ובמעשיהם כגון עמרם ובית דין'. כלומר, שהקב"ה בוחר להביט רק על הצדיקים עושי דברו ומעלים את עיניו מעושי הרשעה, בכדי שיוכל להוציא את ישראל.

ודעה נוספת המובאת במדרש, היא דעת רבנן. 'רבנן אמר, קול דודי הנה זה בא – זה משה. בשעה שבא ואמר לישראל בחדש הזה אתם נגאלין אמרו לו, משה רבינו, היאך אנו נגאלין וכל מצרים מטונפת מעבודת סוכבים שלנו? – אמר להם הואיל והוא חפץ בגאולתכם אינו מביט בעבודת סוכבים שלכם אלא מדלג על ההרים ואין הרים אלא עבודת סוכבים'. עד כאן דברי המדרש. הרי שלביאורם של רבנן, אף למעשיהם של הצדיקים לא צריך הקב"ה, וגם כאשר ישראל חוטאים בחטא החמור ביותר, בעבודה זרה, כאשר מתעוררים רחמיו לגאול את ישראל אין דבר העומד לנגדו ומיד הוא מוציאם מאפילה לאור גדול, בכך אהבתו אותם שאיננה תלויה בדבר.

זהו ענינו של הלילה. לידע ולהודיע קבל עם ועולם כי הקב"ה אוהב אותנו גם אם חטאנו, גם אם נכשלנו, וגם אם התרחקנו. בלילה זה אנו מחדדים בנפשנו את הידיעה וההכרה באהבתו של ה' לבניו גם אם הם במצב רוחני ירוד. וכל המחשבות שמביאות את האדם לידי יאוש, מחשבותיו אודות מצבו הרוחני השפל, עד כי בטוח הוא שהקב"ה לא אוהב אותו כמו שהוא, שקר הם! ומעצת היצר הנם. וכמו שכתב רבינו חיים ויטאל בשערי

קדושה (ח"ב שער ד') שהתחלת הסתת היצר היא בעצבות וביאוש. היצר, הוא שמגיע לבן אדם בפנים צדקניות ואומר לו, ראה איך אתה נראה, כמה וכמה עבירות עשית.

וכאשר אדם מתבונן בזה, הוא מתמלא שמחה. הוא שמח בעצם הזכות להשתייך לעם ישראל, בניו אוהביו של הקב"ה. הוא שמח בהשגחתו הפרטית של הש"ת ושמירתו עליו. והוא שמח באהבתו של הקב"ה שאוהב אותו גם אם חטא ונתרחק. ואז, כשאדם מתבונן ומעמיק בדברים, הוא יכול לספר את שבחי הקב"ה ואת הניסים והנפלאות שעשה עמו בשמחה כמו שכתבו רבותינו בזהר הקדוש, וממילא הוא גם שב לאלהיו בכל נפשו ושם אל לבו לעבוד את הקב"ה בשמחה לעשות לפניו נחת רוח תמיד.

וכך כותב הפלא יועץ: "עיקר זכירת יציאת מצרים, הכל הוא כדי שהחי יתן אל לבו הדברים האלה לעומק ולרוחב, וישמח ישראל בעושי ויבוא ליראה ולאהבה את השם הנכבד והנורא, ולדבקה בו ולעבדו בלבב שלם, כי כן ראוי אחרי הודיע אלהים אותנו אהבתו וחבתו וגדל יכולתו ועוצם השגחתו". ומטעם זה איתא בתקוני הזהר (דף ע"ו): שענין יציאת מצרים נכלל בתורה חמישים פעמים, ומטעם זה רבו כל כך המצוות שהם זכר ליציאת מצרים, כי זהו שורש ויסוד האמונה, "כי לא יטוש ה' עמו ונחלתו לא יעזוב", וברחמיו ובאהבתו את ישראל הוא אף משדד בשעת הצורך את מערכות הטבע בעבורם.

השגחת ה' על ישראל היא הוכחה לאמונה

ולכן נקרא חג הפסח 'חג האמונה'. כי כאשר מתבוננים ביסוד זה באים בגלל לאמונה אמיתית, וכל מי שמביט בעיני פקחא בדבר ונוכח לראות כיצד ה' שומד על ישראל בכל הדורות ואינו נוטש אותם למרות שיעבור עליהם מה שיעבור, רואה במוחשיות את קיומו של הבורא ושל ההשגחה העליונה. ודבר זה הוא פשוט למתבונן ויודעים אותו גם אומות העולם, וכפי שידוע המעשה במלך צרפת שביקש מהכומר שלו שיוכיח לו על קיום ההשגחה העליונה, ואחרי שהכומר הביא ראיות שונות ואת כולם פרך המלך, בא הכומר ואמר למלך, אדוני המלך, יש לי ראיה שאין עליה פרכא לקיומה של ההשגחה האלוהית העליונה, והיא – קיום העם היהודי. הקיום של כלל ישראל מאז היוותו לעם ועד היום, כבשה אחת בין שבעים זאבים, זו היא ההוכחה הנצחת ביותר על קיום ההשגחה העליונה. וקיבל המלך את דברי הכומר.

והיעב"ץ בהקדמה לסידור שלו 'בית יעקב' כתב דברים נפלאים בענין זה, וזה לשונו שם: איך לא יבוש הכופר בהשגחה ויעמוד נכלם, מי שיעיין ביחוד עניינינו ומעמדנו בעולם, אנחנו האומה הגולה שה פוזרה, אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים בשנים, ואין אומה בעולם נרדפת כמונו, מה רבים היו צרינו מה עצמו ראש הקמים עלינו מנעורינו, להשמידנו לעקרנו ולשרשנו, מפני השנאה שסיבתה הקנאה רבת צרורנו, גם לא יכלו לנו לאבדנו, כל האומות הקדומות העצומות, אבד זכרם בטל סברם סר צלם, ואנו הדבקים בה' כולנו חיים היום, לא נפקד ממנו בכל חוקף אריכות גלותנו אפילו אות וניקוד אחד מהתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים, לא שלט בהם יד הזמן ולא כלם, מה יענה בזה פילוסוף חריף, היד המקרה עשתה כל אלה?

וכאן ממשיך היעב"ץ בדבריו הנמרצים ונשבע: חי נפשי, כי בהתבונני בנפלאות הללו, גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה ה' יתברך לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל, וכל מה שארך הגלות יותר – נתאמת הנס יותר ונדע מעשה תקפו וגבורתו בשגם כל הנביאים כבר ראו עמקו והתלוננו על אריכותו הנפלא בטרם היוותו, והנה לא נפל מכל דבריהם ארצה, איה איפה פי המכחיש כלה כעשן וכענן, הלוא יתבונן וכליותיו ישתונן, כי אלוך עולם ה', בלב שלם אליו יתחנן, עד כאן לשונו. עצם מציאותם של עם ישראל בגלות הנוראה הזו לאחר דורי דורות של רדיפות מצד כל האומות, מהווה הראיה וההוכחה הנפלאה ביותר על קיומה של ההשגחה העליונה, שהרי ה' שומר עלינו בכל צעד ושעל.

ובעזה"ת, כימי צאתנו ממצרים יראנו ניסים ונפלאות, כי פתאום יבוא אל היכלו האדון אשר אנו מבקשים, בב"א.

"והשבות אל לבבך"

'לראות עצמו כאילו יצא ממצרים' – על ידי כח הציור וההשבה אל הלב
דברי רבינו הסבא מקלם זצ"ל

אין השכר ועונש עושה רושם בלי לקרב לחוש

וכן כתוב במשפטים (כ"ב, כ"ד): "אם כסף תלווה את עמי את העני עמך", ופירש"י שם: "את העני עמך הסתכל בעצמך כאילו אתה עני" עכ"ל, כוונתו מבואר כי הכתוב נותן עצה לאדם שאל יתעצל להלוות, כי טבע האדם להתעצל בזה, ואמר הכתוב הוי מסתכל כאילו אתה עני האם היה טוב לפניך שיתעצל המלווה, כן לא תהיה אתה עתה מתעצל להלוות. הרי דברינו מבואר להדיא כי המצווה לקרב הדבר אל החוש – כאילו אתה עני ואז יקל לך ההלוואה.

ומעתה אם בענייני העולם שיש לאדם הרגש, יש לקרב אל החוש כדי שיעשה עליו רושם הרצון להועיל, בדברים שאין לאדם הרגש בהם... השכר והעונש המופלג, אשר אין לאדם שום הרגש בהם בחיים, אין עצה לאדם שיעשה עליו השכר והעונש רושם, רק ע"י ההתקרבות לחוש כמש"כ למעלה לצייר בלבו ציור עמוק ציור אמיתי.

עיקר זכרון יציאת מצרים - ללמד שכר ועונש

...היוצא מדברינו בעליל, כי אי אפשר לאדם להבין היטב לאשורו שום דבר שכלי, רק על ידי ההתקרבות לחוש. והנה עיקר מצוות חג הפסח וזכרון יציאת מצרים, רק שיתברר לאדם שכר ועונש, כמ"ש הרמב"ן ז"ל סוף פרשת בא, כי נתברר שיש לעולם מנהיג ומשגיח, ויעניש למצרים על זדון לבם והטיב לעמו ישראל בעבור ששבו אליו ושמו משמרתו וזעקו אליו. והנה דבר שהיה לפני כמה שנים שתעשה עליו רושם ההתפעלות הזאת שראוי להתפעל מזה, אי אפשר בפשוטו, על כן באו חז"ל ויעצו לנו ג"כ כנ"ל לקרב אל החוש, היינו לצייר ציור אמיתי אילו היה עבד והיו מוציאים אותו משם, מה היה חושב אז - היה מתבונן גדולת האדון המוציאו, והיה מוסר עצמו וכל אשר לו להאדון לעולם, ועל ידי ציור הנ"ל תעשה זכירת יציאת מצרים רושם חזק עליו.

ונמצא כי אין כוונתם לחייב כאילו הוא יצא, זה אי אפשר רק לגדולי החכמים, אבל באו לחייב את האדם לקרב הנס של יציאת מצרים אל החוש, היינו לצייר כאילו המעשה קרה לו בפועל, וכעניין עצת הכתוב "את העני עמך", ועיד"ז יתפעל מהנס, ויראה כי יש לעולם אדון ומנהיג ואותו נירא ואותו נעבוד, וטוב לנו סלה.

[חכמה ומוסר ח"א עמ' נ"ה - עמ' נ"ז]

איך שייך לראות את עצמו כאילו יצא ממצרים

ידוע מאמר חז"ל בערבי פסחים [קטו: במשנה]: "בכל דור ודור חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים", מעודי הייתי נבוך בזה איך יוכל האדם לקיים הלכה זו, והלא אמרו "חייב", וכל מקום שאמרו חייב - חובה הוא, ואיך יוכל האדם לקיים הלכה זו שיהיה בעיניו כאילו הוא יצא ממצרים, ולפי מצבי הדל אי אפשר זאת ולא אבין איך יוכל אדם לחשוב זאת בעיניו, כאלו הוא בעצמו יצא ממצרים? ואם יש אדם גדול במדרגה זו לחשוב זאת, איך נפסק הלכה זו לכולם והלא לא רבים יחכמו כ"כ?

ומלפנים הייתי אומר פשטים בזה, אבל לא נתקררה דעתי בזה, ובזו השנה עלה על דעתי בעזה"י כוונה פשוטה בזה להפליא, ויקרה היא אצלי מאד.

כח הציור לקרב הדברים לחוש

אקדים עוד מאמר לסמוך גאולה לגאולה, ממגילה [דף י"ד.]: "גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ונביאות שנתנבאו להן לישראל, שכולן לא החזירו למוטב, ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב", המאמר הזה אומר דרשני, מאי קמ"ל בזה?

והנראה כי דבר גדול חדשו בזה. - למדנו מזה כי החכם היותר גדול בחכמה כמו שהיו ישראל בזמן הנביאים, עם כל זה לא תעשה עליו רושם כ"כ החכמה בשכל לבד, כמו שעשה הדבר בחוש בימי מרדכי ואסתר.

וא"כ כיון שהכרת החוש חזקה כ"כ, צריך האדם לקרב שכר ועונש כל מאי דאפשר לחוש, דהיינו לצייר יסורין כאילו הם באים ממש עליו ח"ו, ולהתבונן היטב כמה קשה לסבול, וכעניין שנאמר: "טוב ללכת אל בית אבל וכו' וחחי יתן אל לבו", פירוש יצייר בלבבו אז עניין המיתה על עצמו ולא על פלוני, וכעניין שאמרו חז"ל: "יזכיר לו יום המיתה" מאי "לו" מותר הוא? אבל דבר גדול כווננו בזה, לבאר כי האדם החושב על מיתה סתם, הרי זה כאילו חושב על מיתת פלוני ולא הוא, ולכן אמרו "יזכיר לו יום המיתה" פירוש יזכיר לו לעצמו ציור יום המוות, וכן בכל מיני יסורין יצייר לעצמו כמה יסבול העובר על ד"ת, וזה יועיל הרבה להזהר מכל חטא. וזהו שאמרו חז"ל: "גדולה הסרת טבעת" - ללמד לנו החוב לקרב כל העונשים לחוש.

דרכי ההשבה אל הלב

אופני לימוד המוסר וחשבון הנפש המיוחדים לימי בין הזמנים
דברי הגה"צ רבי דב יפה זצ"ל

חשבון הנפש לבין הזמנים

חשבון הנפש על ה'זמן' שעבר

כאשר מסיימים את ה'זמן' בישיבה, ראוי להתבונן איך עבר הזמן ואם השיג מה שצריך, ומה הם הדברים שאולי הפריעו לעליה והיאך להתרחק מהם, ולעשות גדרים חזקים בכדי להנצל מהם להבא, כמש"כ במסילת ישרים [פ"ג]: "שיעלה האדם זכרון כלל מעשיו, וישקול אותם במאזני המשקל הזה, לראות מה יש בם מהרע למען ידחה אותו, ומה מן הטוב להתמיד בו ולהתחזק בו" - שדברי תורה צריכים חיזוק, כפי שאומר המהר"ל שלכל דבר טוב יש לו מתנגד.

צריך לצאת בריקוד למשמע הדברים...

עוד כותב רבנו הרמח"ל במס"י פ"ג: "כללו של דבר, צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן, ובזמן קבוע לו בהתבודדו, מה הוא הדרך האמיתי לפי חק התורה שהאדם צריך לילך בו. ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו". ומבואר בדבריו עניין מאוד משמח, וצריך לצאת בריקוד למשמע הדברים... שע"י חשבון הנפש ייהיה לו נקל לטהר מכל רע וליישר כל דרכיו".

וכאמור חשוב מאוד בבין הזמנים לחשוב בבוקר מה ראוי לעשות במשך היום, ובערב יחשוב איך הדברים התקיימו. -שימו לבבכם על דרכיכם", לא יתכן שאדם ינצל בלא שיחשוב איך וממה להשמר! אדם מוכרח לחשוב והשכל הוא המלאך העומד בין האדם לה', ומוכרחים להשתמש במתנה יקרה זו. וכל רגע שאדם חושב איך להישמר, לא רק שזה מביא אותו לידי מצווה, אלא זה עצמו מצווה ומקרב אותו לה'.

[קונטרס יומי דפגרי עמ' כ"ז - כ"ט]

העמדת תכנית וחשבון על העמידה בה

...בימי בין הזמנים עצמם יש להתבונן ולחשב היטב

את צעדינו, בבוקר לחשב איך יהיה עד הערב, [בקונטרס עבודת הימים הנוראים עמ' ש"מ מובא מש"כ לעצמו בימי בחרותו: "הסדר והתוכנית הם אבות ההצלחה. הכרח לעשות תכנית, כי אחרת - השטן עושה את התכנית! כמה אין חשק לעשות תכנית, ומה קשה נראה הדבר, האין זה מפני חשיבותה?"] - ובערב לחשב איך באמת עבר היום ואיך יראה הבוקר שלמחרת, וללמוד מהשגיאות על להבא, וכאשר רואה שהדבר נצרך - אל לו לחשוש מלעשות שינויים הן בסדר היום, והן בסוג הלימוד. וכבר אמר אחד החכמים: "בבין הזמנים אתה צריך להיות ראש הישיבה והמשגיח של עצמך!". [שם עמ' י"ז]

לימוד המוסר בבין הזמנים

בגדר פיקוח נפש

אם בהיותנו בישיבה כשאנו עסוקים כל הזמן בלימוד התורה, ואין לנו את הנסיונות של בין הזמנים אנו צריכים כל יום את ה'דלק לאדם' - לימוד מוסר, א"כ כל שכן וק"ו שאנו זקוקים לכך בבין הזמנים כשאנו נמצאים מחוץ לכתלי הישיבה! ולכן צריכים מאוד להקפיד על לימוד מוסר ב'בין הזמנים' [אפילו שקשה...]. כיון שלימוד המוסר בזמן זה - הוא בגדר פיקוח נפש!

שלא יעבור יום ללא לימוד המוסר

וא"כ לא יעלה על הדעת שיעבור יום בבין הזמנים ללא לימוד מוסר, כיון שקשה מאוד להחזיק מעמד בלא זה, שהלא המוסר נותן עוצמה לאדם בכדי להתמודד עם כל הנסיונות, שזה מזכיר לנו שבאנו לעולם בכדי להתחזק ולהתגבר על כל הקשיים וכו', ואדם צריך להזכיר זאת לעצמו ולשנן היטב את מטרת מציאותו בעולם, לשם מה הוא נמצא כאן וכדו', ואם אינו עושה כן "הרי הוא כסומא ההולך על שפת הנהר, אשר סכנתו ודאי עצומה ורעתו קרובה מהצלתו", כלשון רבנו הרמח"ל ז"ל.

מוסר שמתאים במיוחד לבין הזמנים

המשגיח מפוניבז' הגר"י לוינשטיין זצוק"ל היה אומר שראוי ומתאים ללמוד בבין הזמנים את הפרק הראשון במסילת ישרים, ונראה שחשוב גם ללמוד את פרק ב' המדבר על חובת הזהירות, שזה נוגע לחיי היום יום להיות זהיר בסור מרע.

לקבוע זמן ללימוד המוסר

וישנה חשיבות מיוחדת לקבוע זמן מסוים שבו ילמד מוסר, כיון שהגוף מכין את עצמו לכך, כשם שאם האדם אוכל בזמן מסוים, אז האורגניזם של האדם כבר מכין א"ע לזמן הזה, כך הוא גם כשהאדם קובע לעצמו זמן ללימוד המוסר שאז האישיות שלו מכינה א"ע לכך, ועיד"ז הוא מוכן יותר לקבלת התועלת.

הזמן העדיף ללימוד המוסר

וכמו כן טוב שיהיה לימוד המוסר בתחילת היום, כדי שיושפע לטובה במשך כל היום. ויש שלמדו מוסר קודם התפילה, ואולי היה זה בכדי להתפיס את ההתעוררות בתפילה [בחפץ של מצוה], וכן נהג ראש ישיבת חברון זצ"ל, ויש שלמדו מוסר מיד אחר התפילה, או קודם הלמוד כדי שתהיה יראתו קודמת לחכמתו.